

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

HÂKİMİYET-İ MİLLİYE VE ALEMDAR GAZETELERİNDE LONDRA KONFERANSI (21 ŞUBAT – 12 MART 1921)

Yüksek Lisans Tezi

Emre Çağrı Gezen

Ankara-2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**HÂKİMİYET-İ MİLLİYE VE ALEMDAR
GAZETELERİNDE LONDRA KONFERANSI
(21 ŞUBAT – 12 MART 1921)**

Yüksek Lisans Tezi

Öğrencinin Adı Soyadı

Emre Çağrı Gezen

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Kadri Unat

Ankara-2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**HÂKİMİYET-İ MİLLİYE VE ALEMDAR
GAZETELERİNDE LONDRA KONFERANSI
(21 ŞUBAT – 12 MART 1921)**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kadri Unat

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Olcay ÖZKAYA (Başkan)

Doç. Dr. Kadri UNAT (Danışman)

Doç. Dr. Sedef BULUT

İmzası

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi:

Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

LONDRA KONFERANSI (21 Şubat-12 Mart 1921)

1.1. Londra Konferansı'nın Arka Planı	22
1.2. Londra Konferansı'ndaki Müzakereciler.....	25
1.3. Londra Konferansı'nda Görüşülen Konular	32

İKİNCİ BÖLÜM

MÜTAREKE DÖNEMİ BASINI

2.1. Türk Basın Tarihinde Mütareke Dönemine Uzanan Süreç	38
2.2. Mütareke Döneminde Türk Basını.....	41
2.2.1. Anadolu Basını ve Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	43
2.2.2. İstanbul Basını ve Alemdar Gazetesi	46
2.3. Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar Gazetelerinin Siyasi Hizalanmaları	49
2.4. Türk Basınında Londra Konferansı	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LONDRA KONFERANSININ HÂKİMİYET-İ MİLLİYE İLE ALEMDAR'DAKİ YANSIMALARI

3.1. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin Konferansa Bakışı	61
3.1.1. Gazetenin Konferansa Giden Döneme Dair Yaklaşımı	62
3.1.2. Konferans Safhası ve Sonuçları Sonrasındaki Tutumu	71
3.2. Alemdar Gazetesi'nin Konferansa Yaklaşımı.....	85
3.2.1. Konferans Öncesindeki Sürece Bakışı.....	85
3.2.1. Konferans Aşaması ve Sonuçlarının Gazeteye Yansıması.....	103
SONUÇ	117
KAYNAKÇA.....	123

ÖZET

Bu tez çalışması, 1921'de gerçekleşen Londra Konferansı'nı iki farklı gazetenin perspektifinden ele alarak, Türk basınının bu kritik dönemdeki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Londra Konferansı, Birinci Dünya Savaşı sonrası Türk bağımsızlık mücadelesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceği açısından büyük önem taşımaktaydı. Tezde, İstanbul Hükümeti'ne yakın olan Alemdar gazetesi ile Ankara'da kurulan ve Milli Mücadele'yi destekleyen Hâkimiyet-i Milliye gazetesi incelenmiştir. Bu iki gazetenin konferansın öncesinde, konferans sürecinde ve sonrasında nasıl bir tutum sergiledikleri, kamuoyunu nasıl bilgilendirdikleri ve yönlendirdikleri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Tez, üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Londra Konferansı süreci ele alınmış, konferansın öncesi, sonrası ve sonuçları detaylarıyla birlikte aktarılmıştır. İkinci bölümde, dönemin basın hayatına giriş yapılarak Anadolu ve İstanbul basın hayatının genel çerçevesi çizildikten ve Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinin neden tercih edildiği anlatıldıktan sonra bu gazetelerin yayın politikaları incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise konferansın başlamasından sonuna kadar olan kısımda yaşananlar her iki gazetenin perspektifinden değerlendirilmiştir. Bu bölümde, gazetelerin konferans sürecinde ve başlangıcına kadar meydana gelen olaylarda nasıl bir habercilik anlayışı benimsedikleri ve hangi temaları öne çıkardıkları araştırılmıştır. Aynı zamanda konferansın kapsamı ve müzakerelerin sonuçlarının Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinde nasıl yansıtıldığı ve bu sonuçların kamuoyu üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Tezin ana konusu iki gazetenin 1921 Londra Konferansı'na bakış açılarının karşılaştırılması olduğu için bu konferans hakkında fazla detaya girmeden, ancak önemli noktaları da atlanmadan, genel bilgiler verilmiştir ve esas odak noktası basında hakkında çıkan haberler ve yorumlar olmuştur.

Bu açıdan bu çalışma, Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinin Londra Konferansı sürecindeki ve sonrasındaki tutumlarını karşılaştırmalı olarak ele alarak, Türk basınının o dönemdeki siyasi olaylara nasıl bir etki yaptığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, basının kamuoyu oluşturma üzerindeki rolünü ve iki farklı siyasi gücün medyada nasıl yansıtıldığını gösterirken, gelecekteki araştırmalara da önemli ipuçları sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alemdar Gazetesi, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, Londra Konferansı, Milli Mücadele, Türk Basını.

ABSTRACT

This thesis aims to examine the role of the Turkish press in this critical period by analyzing the London Conference of 1921 from the perspective of two different newspapers. The London Conference was of great importance for the Turkish War of Independence after the First World War and for the future of the Ottoman Empire. In this thesis, Alemdar newspaper, which was close to the Istanbul Government, and Hâkimiyet-i Milliye newspaper, which was founded in Ankara and supported the National Movement, are analyzed. The attitudes of these two newspapers before, during and after the conference and how they informed and directed public opinion were analyzed in detail.

The thesis consists of three main chapters. In the first part, the process of the London Conference is analyzed and the pre-conference, post-conference and its results are presented in detail. In the second chapter, the press life of the period is introduced and the general framework of the Anatolian and Istanbul press life is drawn. After explaining why Alemdar and Hâkimiyet-i Milliye newspapers were preferred, the editorial policies of these newspapers are analyzed. In the third and final part, the events from the beginning to the end of the conference are evaluated from the perspective of both newspapers. In this section, it is investigated what kind of journalistic approach the newspapers adopted and which themes they emphasized in the events that took place during the conference and up to its beginning. At the same time, the scope of the conference and how the results of the negotiations were reflected in Alemdar and Hâkimiyet-i Milliye newspapers and the effects of these results on public opinion were analyzed. Since the main subject of the thesis is the comparison of the perspectives of the two newspapers on the London Conference of 1921, general information about this conference is given without going into too much detail, but without leaving out important points, and the main focus is on the news and comments about it in the press.

In this respect, this study comparatively analyzes the attitudes of Alemdar and Hâkimiyet-i Milliye newspapers during and after the London Conference and reveals how the Turkish press influenced the political events of that period. This study shows the role of the press in forming public opinion and how two different political powers were reflected in the media, and provides important clues for future research.

Keywords: Alemdar Newspaper, Hâkimiyet-i Milliye Newspaper, London Conference, National Struggle, Turkish Press.

ÖNSÖZ

Londra Konferansı, Kurtuluş Savaşı döneminin Anadolu hareketi açısından en önemli diplomatik gelişmelerinden biri olarak kabul edilir. İtilaf devletlerinin Mondros Mütarekesi'nden sonra başlattıkları haksız işgallere karşı Anadolu insanı tarafından başlatılan bölgesel direniş, Mustafa Kemal Paşa liderliğinde kurumsallaşmış ve özellikle de TBMM'nin açılmasından sonra önemli bir noktaya ulaşmıştır. Bu süreçte elde edilen askeri başarılar, hem direnişe katılımı artırmış, hem de önemli diplomatik gelişmeleri beraberinde getirmiştir.

Bu çalışma, Mustafa Kemal Paşa'nın yerinde öngörüsüyle kurulan düzenli ordunun ilk başarısı olan I. İnönü Muharebesi'nden sonra 21 Şubat-12 Mart 1921 tarihleri arasında düzenlenen Londra Konferansı sürecinde basının kamuoyu üzerindeki etkisini değerlendirmektir. Bilindiği üzere dönemin gazeteleri, yalnızca haber vermekle kalmamış, aynı zamanda kamuoyunu şekillendirme, halkın bilincini etkileme ve siyasi süreçlere yön verme konusunda da aktif bir rol oynamıştır. Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar gazeteleri, Londra Konferansı'na dair yayınladıkları makaleler, yorumlar ve analizler aracılığıyla toplumun konferansa yönelik algısını biçimlendirmiş, toplumun konferansa ve konferansın sonuçlarına yönelik tutumunu etkilemiştir.

Bu araştırma, Londra Konferansı'nın Türk basınındaki yansımalarını ve bu yansımaların toplum üzerindeki etkilerini Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar gazeteleri örneğinde derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar gazetelerinin Londra Konferansı süresince sergiledikleri tutumlar, dönemin siyasi ve toplumsal dinamikleri ile birlikte değerlendirilerek, basının uluslararası ilişkilerde ve iç siyasette oynadığı rol ortaya konulacaktır. Bu inceleme, yalnızca tarihi bir olayın basına yansımalarını değil, aynı zamanda basının bir dönemi nasıl şekillendirdiğini ve bu şekillendirmenin toplum üzerindeki etkilerini de gözler önüne serecektir. Londra Konferansı ve Türk basını arasındaki ilişki, dönemin siyasi ve toplumsal yapısını anlamak açısından olduğu kadar, basının dönemin siyasi süreçlerine nasıl müdahil olduğunu ve bu süreçleri nasıl etkilediğini görmek açısından da son derece önemlidir.

GİRİŞ

Londra Konferansı, 20. yüzyılın başlarında dünya tarihinin şekillendiği kritik dönemeçlerden biri olarak, sadece diplomatik müzakerelerin değil, aynı zamanda uluslararası ve ulusal siyasetin yeniden yapılandırıldığı bir dönemi temsil etmektedir. Bu konferans, özellikle Türk tarihine ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine ilişkin önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. 21 Şubat-12 Mart 1921 tarihleri arasında Londra'da düzenlenen bu konferans, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Osmanlı Devleti ve Ankara Hükümeti arasındaki ilişkilerin netleşmesi, Sevr Antlaşması'nın tartışılması ve Türk bağımsızlık mücadelesinin uluslararası arenada tanınması açısından büyük önem taşımaktadır. Konferans, Türk siyasi tarihinin en kritik dönemlerinden birine ışık tutarken, dönemin Türk basınının da bu sürece nasıl yaklaştığını, nasıl şekillendiğini ve kamuoyunu nasıl etkilediğini anlamak açısından değerli bir inceleme alanı sunmaktadır.

Konferanstan bahsetmeden önce arka planda yaşanan gelişmelerin ana hatlarıyla incelenmesi, konferansın daha sağlıklı bir zeminde değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır. Söz konusu dönemin süper güçleri güçlerini neye dayandırıyorlardı? Dünyayı topyekûn savaşa sürükleyen etkenler nelerdi? Ortadoğu batılılar için ne ifade ediyordu?

Sanayi Devrimi sonrasında Avrupa devletleri üretimlerini artırdılar. Bunun sonucu olarak üretimler için pazar arayışları başladı. Siyasi birliğini sağlayan ülkeler, hızlı sanayileşmenin ürünlerini çabuk aldılar. Sömürgelerinin pazarı sayesinde ekonomileri hareketlendi ve sanayileşen ve sömürge sahibi olan ülkeler sömürgelerini korumak için askerileşme yoluna gittiler. Hem koloni imparatorluklarını diğerlerinden korumak hem de kendi imparatorluklarını geliştirmek için birbirleriyle yarıştılar. Sanayi büyük ölçüde silah üretimine yöneldi. Başta İngiltere ve Fransa olmak üzere Avrupalı egemen devletlerin dünyanın her yerinde ya sömürgeleri ya da etki alanları vardı. Koloni gelirleri sanayiye geliştirdi, gelişen sanayi askerileşmeyi artırdı ve askerileşme yeni koloniler getirdi. Bu döngü mükemmel bir şekilde işledi ve İngiltere, Rusya ve Fransa gibi devletleri süper güç haline getirdi.

Avrupa'nın bir tarafında ülkeler bu durumdayken, birliklerini yeni sağlayan diğer ülkeler bu yarışa geç katıldılar. Siyasi birliğini tamamlayan Almanya 1871'de, İtalya ise 1858-1866'da kurulmuş ve bu yarışa dâhil olmuşlardı. Ortaya çıkan bu iki yeni devlet, emperyalizm çarkına katılmak için çalışmaya başladılar. Kurdukları sanayiler için hammadde ve pazar aradılar, ancak dünyanın büyük bir kısmı başka ülkelerin kontrolü altındaydı. Bu nedenle kendilerine yer bulmakta zorlandılar. Almanya'nın Alsace-Lorraine çeliği ve Ruhr bölgesi kömürü ile sağladığı hızlı ilerleme diğer ülkeleri endişelendiriyordu. Çünkü sömürge toprakları bulmakta

zorlanan Almanya, başka ülke sömürgelerine saldırabilirdi. İngiltere'nin endişesi bu yöneydi. Fransa ise komşusu Almanya ile geçmişe dayanan bir rekabet içindeydi. Üstelik Fransa, Almanya gibi güçlü bir devleti yanı başında istemiyordu. Her iki taraf da ileride olası bir savaşa karşı hızlı bir ilerleme ve askeri güçlenme içindeydi. Almanya'nın Afrika ve Asya'da sahip olduğu küçük sömürgeler onu tatmin etmiyordu. Bunun üzerine Almanya gözünü henüz sömürgeleştirilmemiş devasa kaynaklara dikti. Askerileşirken ittifaklar kurulmaya başlandı. Ortak çıkarlar ve düşmanlar nedeniyle; İngiltere, Fransa ve Rusya “Üçlü İtilaf”; Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya ise “Üçlü İttifak” kurdular. Bu ittifaklara göre her devlet kendi ittifakına bir saldırı olduğunda ittifakı korumak için savaşacaktı. Dünyada egemen olan emperyalizmin döngüsüne daha önce giren Üçlü İtilaf ile bu düzene dâhil olma çabası içinde olan Üçlü İttifak'ın cepheleri karşı karşıya gelmişti. İki kutbun çarpışması için küçük bir kıvılcım yeterliydi ki bunun gelmesi çok geç değildi.

Avusturya-Macaristan, Balkan coğrafyasında Osmanlı'dan boşalan güç boşluğunu doldurma çabası içindeydi. Ancak hızla yayılan milliyetçilik dalgası bu bölgenin yönetiminde zorluklar yarattı. Avusturya-Macaristan, Slav uluslarının bağımsızlık talepleri nedeniyle zor günler geçirdi. Bu talepler, Slavların koruyuculuğunu üstlenen Rusya'nın desteğiyle daha da arttı. Ayrıca Osmanlı'nın Balkanlar üzerinde eski hâkimiyetini kurma düşüncesi de Avusturya-Macaristan için işleri zorlaştırdı. Tüm bu nedenler Avusturya-Macaristan'ın sıkı önlemler almasına ve bunun sonucu olarak Sırp milliyetçilik hareketinin daha sert eylemlerde bulunmasına neden oldu. Bu tedirginlik, 28 Haziran 1914 tarihinde bir Sırp milliyetçisinin Avusturya-Macaristan veliaht prensini öldürmesi ile doruğa çıktı. Bu olaydan sonra savaş ilanları birbiri ardına geldi. Bu olayın arkasında Sırp Hükümeti'nin olduğunu düşünen Avusturya-Macaristan olaydan bir ay sonra Sırbistan'a savaş açtı. Ardından önce Rusya Sırbistan'ı korumak için Avusturya-Macaristan'a savaş ilan etti, ardından Almanya Avusturya-Macaristan'ı korumak için Rusya'ya savaş ilan etti. Müttefiklerinin saldırıya uğradığını gören Fransa ve İngiltere de kısa süre sonra Almanya'ya savaş ilan etti. Böylece yıllarca süren mücadele sonunda sıcak temasa dönüştü.¹

Kolonilerin maddi olarak desteklenmesi ve sömürgelerin yeraltı zenginliklerinin kullanılması, taraf ülkelerin askeri başarısı için çok önemliydi. Bu nedenle özellikle petrol yataklarının ve sömürgelere giden yolların güvenli bir şekilde emperyal güçlerin elinde olması gerekiyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa dâhil olması da bu sebepten kaynaklanmıştı. Stratejik konumu itibariyle hem sömürge yolları üzerindeydi hem de Kafkasya ve Ortadoğu petrollerini kontrol ediyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu savaşan ülkeler için önemliydi. En

¹ William Woodruff, *Modern Dünya Tarihi*, Çev. Hale Vardar & Arda Vardar, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2010, 222.

büyük sömürge imparatorluğu olan İngiltere, önce Osmanlı İmparatorluğu'nun birliğini desteklemiş, ancak daha sonra güç kaybetmesi ve siyasi olarak rakibi olan Almanya'ya yakın bir politika izlemesi nedeniyle bu devlet hakkında farklı bir politika izlemeye başlamıştı. İngiltere hem Mısır'ı korumak hem de petrol kaynaklarına sahip olmak için kendisi için büyük önem taşıyan Mısır'ı önce işgal etmiş, ardından I. Dünya Savaşı sırasında Hicaz Arapları ile yakınlaşmış ve Arap isyanında önemli bir rol oynamıştı.

Bütün bu gelişmelerin ardından savaşın kaçınılmaz olduğunu fark eden Osmanlı Devleti, İttihat ve Terakki hükümeti yönetiminde 1 Kasım 1914 tarihinde Almanya'nın içinde bulunduğu Üçlü İttifak yanında savaşa girmişti.² Her iki tarafın savaş olumlu sonuçladığı takdirde büyük kazanımlar sağlayacağı bu ittifak düşüldüğü gibi olmamış ve bu savaşın sonunda kaybeden taraf Üçlü İttifak cephesi olmuştu. Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu ve müttefiklerinin yenilgisiyle sonuçlanarak, Osmanlı'yı ağır koşullar içeren Mondros Ateşkes Anlaşması'nı kabul etmeye zorlamıştı.³ Bu anlaşma, 30 Ekim 1918'de Türk Delegasyonu Başkanı, Bahriye Nazırı Rauf Bey (Orbay) ile İngiltere'yi temsilen Akdeniz Bölgesi Başkomutanı Oramiral Calthorpe arasında çeşitli görüşmelerin ardından Limni Adası'ndaki Mondros Limanı'nda, Agememnon zırhlısında imzalanmıştı.⁴ İsmet Paşa'nın anılarında “her türlü tefsire müsait” ve “müphem”⁵ diyerek bahsettiği ve mütareke antlaşmasının belirsizliği ile yoruma açık yapısına dikkat çektiği maddelerden en çarpıcı olanı, ünlü 7. maddeydi. Bu madde, “Müttefik devletlerin güvenliklerini tehdit edebilecek bir durum ortaya çıktığında, stratejik herhangi bir bölgeyi işgal etme hakkı” tanımaktaydı. Ayrıca 15. madde ile Altı Doğu ilinde karışıklık çıkması durumunda, müttefikler bu illerin herhangi bir bölümünü işgal etme hakkını ellerinde tuttuğunu garanti altına alıyorlardı. Ateşkesin hemen ardından, 7. ve 15. maddeler bahane edilerek Anadolu'da işgallere başlanmıştı. İtilaf Devletleri, anlaşma hükümlerine uymayı gerekli görmeyip çeşitli gerekçelerle donanmalarını ve askerlerini İstanbul'a sevk etmişlerdi. Bu dönemde Adana ili Fransızlarca, Urfa, Maraş ve Antep İngilizlerce işgal edilirken, İtalyan askerleri Antalya ve Konya'ya; İngiliz birlikleri ise Merzifon ve Samsun'a konuşlanmıştı.⁶

İşgaller sürerken, Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri savaş sonrası durumu değerlendirmek ve bir barış anlaşması hazırlamak amacıyla 18 Ocak 1919'da Paris'te bir araya gelmişlerdi. Bu toplantıya 32 devlet katılmışsa da asıl karar alıcılar İngiltere, Fransa,

² Refik Arıkan, “I. Dünya Savaşı'nda Marne Cephesi ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girişi”, *Vakanivis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2016, 9-14.

³ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, 1-4.

⁴ Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım I*, İstanbul: Emre Yayınları, 1993, 89-146.

⁵ İsmet İnönü, *Hatıralar*, Yay. Haz. Sabahattin Selek, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2009, 8-14.

⁶ Atatürk, *Nutuk*, 4-8.

İtalya, ABD ve Japonya idi.⁷ Konferansın amacı, dünya haritasının yeniden çizilmesi ve çeşitli halklar üzerinde yeni sömürge planlarının hazırlanmasıydı. Daha başlarda İtilaf Devletleri liderleri Wilson, Lloyd George ve Clemenceau, 13 Mayıs 1919'da Yunanistan'a İzmir'i işgal etme yetkisini tanıyan bir karara varmışlardı. Bu karar, Paris Konferansı'nı nisan sonunda protesto ederek terk eden İtalya Başbakanı Griando'nun yokluğunda alınmıştı.⁸

Uzun süren müzakereler sonucunda, 28 Haziran 1919'da Almanya ile Versailles, 10 Eylül 1919'da Avusturya ile Saint Germain, 27 Kasım 1919'da Bulgaristan ile Neuilly ve 4 Haziran 1920'de Macaristan ile Trianon Antlaşmaları imzalanırken, İtilaf Devletleri arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle Osmanlı Devleti'yle yapılacak anlaşma en sona bırakılmıştı.⁹

Barış Konferansı'nda, Anadolu'da yeni bir Türk devletinin oluşturulmasıyla birlikte Ermeni, Kürt, Mezopotamya, Suriye ve Hicaz gibi yeni devletlerin oluşumuna dair konular da ele alınacaktı. Konferans, Türkiye'nin Fransa, İngiltere, Rusya ve İtalya arasında paylaşılmasını öngören gizli anlaşmaların yanı sıra İngiltere'nin Araplara verdiği vaatlerle de yüzleşmek durumundaydı. Paris Barış Konferansı başladığında, Rusya hariç tüm ülkeler Türkiye'nin parçalanması konusunda aynı fikri paylaşıyor; Boğazlar uluslararası bir statüye kavuşturulurken, Ermenistan, Suriye, Filistin ve Mezopotamya Osmanlı Devleti'nden ayrılıyordu.¹⁰

Uluslararası arenada bu gelişmeler yaşanırken, Yıldırım Orduları Komutanı Mustafa Kemal Paşa, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın yaratabileceği sonuçlara dair Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya itirazlarını iletmış; ateşkesin koşullarını aşan uygulamalara güçlü tepkiler göstererek, anlaşmanın hükümlerine uyulması için komutası altındaki birlikleri dikkatli olmaları konusunda uyarmış ve gerekli önlemleri almaya çalışmıştı.¹¹ 10 Kasım 1918'de Yıldırım Orduları Komutanlığı lağvedilince, Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nezareti'ne atanmış¹² ve aynı gün bu emri alarak komutayı Adana'da bulunan 2'nci Ordu Komutanı Nihat Paşa'ya (Anılmış) devredip¹³ 13 Kasım 1918'de İstanbul'a dönmüştü.¹⁴

Anadolu ve Rumeli'de, içinde bulunulan tehlikeli durum ve mütarekenin getirdiği tehditler nedeniyle kurtuluş yolları düşünülmeye başlanmıştı. Bu doğrultuda atılan adımlar çeşitli

⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1985, 100-102.

⁸ Abdula Mardanoviç Şamsutdinov, *Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi*, Çev. Atıl Behramoğlu, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 1999, 41-46.

⁹ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 142-146.

¹⁰ Suat Akgül, "Paris Konferansından Sevr'e Türkiye'nin Paylaşılması Meselesi", *ATAM Dergisi*, Cilt: VIII, 23, (Mart 1992), 380-382.

¹¹ Mustafa Turan, *Milli Mücadelede Siyasi Çözüm Arayışları*, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 1999, 9-11.

¹² *Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri*, Ankara: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., 1982, Belge No: 18, 21.

¹³ Selahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, İstanbul: Kastaş Yayınları, 1987, 173-175.

¹⁴ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983, 18-20.

oluşumların kurulmasına yol açtı; Edirne ve çevresinde Trakya-Paşaeli adını alan, doğuda ise merkezi İstanbul'da olan Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti gibi dernekler faaliyete geçti. Trabzon'da Muhafaza-i Hukuk adıyla, İstanbul'da ise Trabzon ve Havalisi Âdem-i Merkeziyet Cemiyeti adı altında örgütlenmeler de bulunuyordu.¹⁵

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı sonunda ağır bir yenilgiye uğraması, Yunan Megali İdea'sını hayata geçirmek için Yunanistan'a büyük bir fırsat tanıdı. Yunanlar, Batı Anadolu ve Trakya'yı Yunanistan'a bağlama ve Doğu Karadeniz'de bir Pontus Devleti kurma hayali içindeydiler. Çete faaliyetleriyle güvenliği bozarak, Mondros Ateşkes Anlaşması'na göre işgal bahanesi yaratma peşindelerdi.¹⁶ İtalya ise savaş sırasında yapılan gizli anlaşmalarda kendisine vaat edilen İzmir'i işgal etmek amacıyla Kuşadası'na asker çıkarmıştı.¹⁷ İzmir'in işgalini öncelikle Yunanistan'a bırakmak isteyen İngiltere, Venizelos'un Paris'te yaptığı görüşmelerde Rumlara yönelik katliamlar yapıldığına dair iddialarını destekleyerek işgalin hızlandırılmasını sağladı. Lloyd George da bu sayede Yunanistan'ın Büyük Helen Devleti kurma hayalinden faydalanarak Yunan ordusunu bir baskı unsuru olarak kullanmayı planladı.¹⁸

Venizelos'un 6 Mayıs 1919'da Yunanistan'ın İstanbul'daki Yüksek Komisyonu'na, gerçekleşecek olan işgalden haberdar eden telgrafı çekmesinden¹⁹ sonra Yunan işgal birliklerini taşıyan gemiler, 15 Mayıs 1919 sabahı saat 07.30'da İzmir limanına ulaştı ve 08.00'den itibaren 12.000 kişilik Yunan kuvvetleri karaya çıkmaya başladı.²⁰ Aynı gün, Amiral Calthorpe'un komutasındaki İngiliz, Fransız ve Amerikan savaş gemilerinin koruması altında İzmir'e çıkan Yunan ordusu, kenti ve çevresini işgal ettikten sonra İç Anadolu'ya doğru doğuda ilerlemeye koyuldu. Yunan güçleri daha ilk günlerden itibaren, geçici bir işgal amacı taşımadıklarını; aksine Batı Anadolu'yu Ege'nin her iki yakasında oluşturmak istedikleri büyük Yunanistan'a katma ve böylece Megali İdea hedefiyle geldiklerini açıkça belli ediyorlardı.²¹

İzmir'in Yunanlar tarafından işgali ve Osmanlı hükümetinin bu işgale karşı önlem alamayıp teslimiyetçi bir tavır sergilemesi, Türk halkında yeni çözüm arayışlarına yol açmıştı. Ülkenin dört bir yanında işgali protesto eden mitingler düzenlenmiş ve halkın ulusal tepkisi

¹⁵ Atatürk, *Nutuk*, 2-3.

¹⁶ Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, 53-55.

¹⁷ Şamsutdinov, *Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi*, 46.

¹⁸ Arnold J. Toynbee, *Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu*, Cilt: I, Çev. Kasım Yargıcı, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1999, 80-85.

¹⁹ İzzet Öztoprak, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili Yunan Belgeleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2006, 61.

²⁰ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt: I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, 231-240.

²¹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kırıatlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993, 241-242.

yoğunlaşmıştı.²² Bu dönemde Mustafa Kemal Paşa da Anadolu'ya geçme fırsatı kolluyordu.²³ Aynı zamanda, Babıâli'nin Paşa'yı İstanbul'dan uzaklaştırmak için bahane aradığı ortaya çıkmıştı. Mustafa Kemal Paşa, bu durumu fırsat bilerek kendisi için uygun bir görev üstlendi. Ordu müfettişi unvanıyla Anadolu'ya gönderilecek ve Samsun çevresinde Rumlarla çatışma halinde olan Türkleri durdurmak, huzuru sağlamak ve milli oluşumları ortadan kaldırmakla görevlendirilecekti. Hazırlanan talimata Paşa'nın talebiyle iki önemli madde eklendi: Doğu vilayetlerindeki askeri birliklere ve valiliklere doğrudan emir verebilecek ve bu bölgelerdeki askeri ve idari makamlarla iletişime geçebilecekti. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra, Mustafa Kemal Paşa, Nisan ayının sonlarında Samsun'daki güvenliği sağlama ve gerekirse silahları toplama yetkisiyle 9. Ordu Müfettişi olarak görevlendirildi. Yanındakilerle birlikte 16 Mayıs 1919'da Bandırma Vapuru ile İstanbul'dan yola çıktı;²⁴ üç gün süren yolculuğun ardından 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ulaşarak görevine başladı.²⁵

Samsun'a çıktıktan sonra yapmış olduğu faaliyetler, başta İngilizler olmak üzere İtilaf devletlerinin dikkatini çekmişti.²⁶ Samsun'dan sonra Havza'ya geçen ve daha sonra Amasya'ya giden Mustafa Kemal Paşa, ülkenin çeşitli yerlerinde meydana gelen olaylar ve özellikle Anadolu'da başlayan işgallerle ilgilenmeye, bildiriler ve yazışmalar yapmaya başlamıştı. İzmir ve çevresinin işgali ile yapılan saldırı ve zulümler hakkında harekete geçmek gerektiğini düşünmüş, bu sebeple 28 Mayıs 1919 tarihinde valilere ve bağımsız mutasarrıflıklara birer genelge göndererek bu işgaller karşısında mitingler yapılarak gösterilerde bulunulmasını istemişti.²⁷ Amasya'da da 20 Haziran 1919 günü Mustafa Kemal Paşa'nın teşvikiyle Amasya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından büyük bir miting yapılmıştı. Mitingde konuşan Mustafa Kemal Paşa, Türk milletinin geleceğine dair atılacak adımları tek tek açıklayarak, yapılan çalışmalar ve verilen mücadelelerle zorlukların mutlu bir sona ulaşabileceğini vurgulamıştı.²⁸ Daha sonra, 21'i 22 Haziran'a bağlayan gece Mustafa Kemal Paşa Amasya Genelgesini yayınlamıştı. Genelgede özet olarak vatanın bütünlüğünün tehlikede olduğu, her türlü baskı ve kontrolden uzak milli bir heyetin varlığının gerekli olduğu ve bu amaçla Sivas'ta milli bir kongrenin toplanması gerektiği yazıyordu. Sivas'tan önce Erzurum'da bir

²² İhsan Güneş, Kemal Yakut, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Eskişehir (1840-1923)*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007, 147-148.

²³ *İsmet İnönü Hatıralar*, 167-168.

²⁴ Salahi Sonyel, *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2010, 29-30.

²⁵ *Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı ve Kurtuluş Savaşı'nın Başlatılmasına Dair Belgeler*, Yay. Haz. Cemalettin Taşkıran vd, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Atase Yayınları, 1999, Belge No: 21, 79.

²⁶ Turan, *Milli Mücadelede Siyasi Çözüm Arayışları*, 26-27.

²⁷ Atatürk, *Nutuk*, 15-16.

²⁸ Mehmet Evsile, "Amasya Tamimi ve Atatürk'ün Amasya'daki Faaliyetleri", *ATAM Dergisi*, 40, (1998), 82-83.

bölge toplantısı yapılacaktı. Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktı.²⁹

Bu sırada 28 Haziran 1919'da Almanya ile Versailles Antlaşması imzalandıktan sonra, Müttefik devletler Osmanlı Devleti'yle yapılacak barış antlaşmasının şartlarını müzakere etmeye başladılar. Bu çerçevede, 1 Haziran 1919'da Damat Ferit Paşa Paris'e davet edildi. İstanbul basını, bu daveti olumlu bir gelişme olarak değerlendirerek, savaşta mağlup olmalarına rağmen bu büyük devletlerin bu adımını Damat Ferit Paşa'nın bir başarısı olarak sundu.³⁰ 30 Mayıs 1919'da Paris Barış Konferansı'nda oluşturulan Yüksek Konsey'de, Damat Ferit Paşa'nın Türk delegasyonunun dinlenmesi talebini içeren yazısı görüşüldü. Amerikan Başkanı bu talebe sıcak bakmasa da Lloyd George, Clemenceau ve Orlando'nun desteğiyle Osmanlı Heyeti'nin dinlenmesine karar verildi. Osmanlı Hükümeti'nin Paris Konferansı'na davet edilmesi ise 2 Haziran 1919 tarihli bir tamim-telgrafla kamuoyuna duyuruldu.³¹

Osmanlı'nın Paris Konferansı'na davet edilmesinde Yunanlıların İzmir'de gerçekleştirdiği katliam ve yağmalara karşı Türkiye'deki mitingler, direnişler ve ayrıca Hintli Müslümanların konferansta gösterdiği çabalar etkili olmuştu. Mustafa Kemal Paşa da Damat Ferit Paşa'nın davetini, İzmir'in işgali sonrası milletin bağımsızlık arzusunu gösteren gelişmelerin bir sonucu olarak yorumlamıştı.³² Ayrıca İngiltere ile Fransa arasındaki Türkiye üzerindeki çıkar çatışmaları da bu davette rol oynadı; bu sayede konferanstan çıkacak kararların meşruiyetini sağlama amacı güdülmüştü. İngilizler ve Fransızlar ise, Paris'te alınacak kararların reddedilemez ve alternatifsiz olması konusunda Osmanlı Hükümeti'ni siyasi baskı altına almaya çalışıyorlardı.³³

Paris Konferansı sırasında Osmanlı Heyeti'nin taleplerine karşı tepkiler oldukça alaycı olmuştu. Özellikle İngiltere, bu tavrını açıkça göstermişti çünkü Müttefiklere göre Osmanlı Devleti "*cezasını bekleyen bir suçlu*" konumundaydı ve kaderine boyun eğmeliydi. Hatta bu yaklaşımla uyumlu olarak, 22 Haziran 1919 tarihli Le Temps gazetesinde "Türkler Yüksekten Konuşuyor" başlıklı bir haber yayımlanmıştı.³⁴ Fransa Başbakanı Clemenceau'nun Osmanlı Devleti ve Türklere yönelik suçlayıcı konuşması, Türk Hükümeti'ni adeta bir suçlu pozisyonuna düşürmüştü. Müttefik devletlerin Osmanlı hakkında hızlı bir karara

²⁹ Atatürk, *Nutuk*, 21-22.

³⁰ Öztoprak, *Kurtuluş Savaşı*, 21.

³¹ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C: I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2023, 256-257.

³² Atatürk, *Nutuk*, 27-28.

³³ Gotthard Joeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Çev. Cemal Köprülü, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, 22-24.

³⁴ Tansel, *Mondros'tan*, 260-261.

varamayacaklarını düşündükleri için Osmanlı delegeleri Türkiye'ye geri dönme kararı aldı.³⁵ İtilaf devletleri, önceliklerini Alman ve Avusturya meselelerine verdiklerinden Yakındoğu konusunu bir süre erteledi. Bu ertelemede, Yakındoğu'daki farklı etnik grupların çoğunlukla birbiriyle çelişen talepleri de etkiliydi; Yunanlar, Ermeniler, Türkler ve Araplar gibi gruplar çatışan hak iddialarında ısrarcıydılar. Ayrıca, İtilaf devletlerinin Osmanlı topraklarını aralarında paylaşamaması, Osmanlı Devleti ile yapılacak antlaşmanın gecikmesine neden oldu. Çünkü savaş öncesinde ve sırasında Müttefik devletler arasında birçok gizli antlaşmalarla çeşitli paylaşım planları yapılmıştı.³⁶

Bu esnada yurt içinde İstanbul'daki işgal güçleri, özellikle Amasya Genelgesi ile bilinç kazanan ve gelişen Milli Mücadele hareketini endişe ile izliyordu. Bu hareketi bastırmak amacıyla, 8 Haziran 1919'da İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı General Milne, Osmanlı Hükümeti'ne baskı yaptı;³⁷ bu baskılar sonucunda Damat Ferit Paşa ve Padişah Vahdettin, Erzurum'daki Mustafa Kemal Paşa'ya İstanbul'a dönmesi yönünde bir emir verdi. Ancak, Mustafa Kemal Paşa bu emre uymayarak milli teşkilat ve hazırlıkları yönetmeye devam etti. Milli mücadeleyi bir an önce şahsi nitelikten çıkarmak ve tüm milletin birlik ve dayanışmasını temsil edecek bir heyet adına hareket edilmesi gerektiğine karar verdi.³⁸

Temmuz 1919 başlarında yapılan telgraf görüşmeleri sonucunda, görevine son verilen Mustafa Kemal Paşa, Harbiye Nezareti'ne ve Padişah'a aynı gün gönderdiği telgrafla yalnızca görevinden değil askerlikten de istifa ettiğini bildirmişti. Mustafa Kemal Paşa, bu istifa kararını orduya ve halka doğrudan kendisi duyurmuştu.³⁹ Bu tarihten itibaren tüm resmi sıfat ve yetkilerden sıyrılmış olarak mücadelesine devam eden Mustafa Kemal Paşa, 3 Temmuz 1919'da Erzurum'a ulaştığında Samsun'dan itibaren halktan gördüğü ilgi ve desteğin daha da güçlenerek sürdüğünü görmekteydi; bu durum, hem ona hem de tüm arkadaşlarına büyük bir moral kaynağı olmuştu.⁴⁰ 23 Temmuz 1919'da Erzurum Kongresi toplandı; Van'dan 2, Bitlis'ten 3, Sivas'tan 10, Trabzon'dan 17 ve Erzurum'dan 24 delegenin katılımıyla, toplam 56 kişi kongrede hazır bulundu. Yapılan seçimle Mustafa Kemal Paşa kongre başkanı seçildi.⁴¹ On dört gün süren kongrenin sonunda, Batı Anadolu'da başlayan ve ülkenin iç kesimlerine yayılan Kuva-yı Milliye hareketi kabul edildi, milli iradeyi hâkim kılmak

³⁵ Tansel, *Mondros'tan*, 262-263.

³⁶ Armaoğlu, *20. Yüzyıl*, 110-120.

³⁷ Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı*, 120-126; Sonyel, *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal*, 49-50.

³⁸ Atatürk, *Nutuk*, 20-21.

³⁹ Atatürk, *Nutuk*, 30.

⁴⁰ Metin Aydoğan, *Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı*, İzmir: Umay Yayınları, 2005, 139.

⁴¹ Selami Kılıç, "Mustafa Kemal (Atatürk) ve Erzurum Kongresi", *Atatürk Dergisi*, Cilt: II, 1, (1997), 91.

amacıyla manda ve himaye reddedildi. Aslen Doğu Anadolu vilayetlerine dair kararlar almak amacıyla toplanan kongrede, kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesinin esasları belirlenmişti.⁴²

Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar İstanbul Hükümeti'ne de bildirilmişti; ancak bu kongre, İstanbul Hükümeti ve işgal güçleri tarafından hoş karşılanmamıştı. 29 Temmuz 1919'da Harbiye Nezareti, Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in hükümetin kararlarına karşı gelen fiil ve davranışları nedeniyle derhal yakalanıp İstanbul'a gönderilmeleri için yerel yetkililere talimat vermişti. Ancak Osmanlı Hükümeti, bu emri uygulamada başarısız olmuş, kararını hayata geçirememişti.⁴³

Tüm engelleme çabalarına rağmen, Sivas Kongresi de 4 Eylül 1919'da çalışmalarına başlamıştı.⁴⁴ Kongreye 38 temsilci katılmış; bunların 31'i Batı ve Orta Anadolu vilayetlerinden, kalan 7'si ise Erzurum Kongresi tarafından seçilmiş Temsil Heyeti üyeleri olarak Doğu Anadolu'yu temsilen katılmıştı. Bu farklı bölgelerden gelen temsilciler sayesinde Sivas Kongresi ülke çapında geniş bir temsile ve bütünlüğe ulaşmıştı.⁴⁵ Kongre başkanlığına Mustafa Kemal seçilmiş ve Erzurum Kongresi kararları genişletilerek tüm vatanı kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmişti. Ayrıca Anadolu ve Rumeli'deki aynı amaç ve milliyetçi duygularla kurulmuş cemiyetler "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleştirilerek, tüm güçlerin tek merkezden yönetimi sağlanmıştı.⁴⁶

Kongre, Ali Fuat Paşa'yı (Cebesoy) Batı Anadolu Umum Kuvayı Milliye Kumandanlığı görevine atayarak yürütme yetkisine sahip olduğunu da ortaya koymuştu.⁴⁷ Bu gelişmeler karşısında İstanbul Hükümeti zor durumda kalmış, Damat Ferit Paşa Hükümeti istifa etmiş ve yeni hükümet Ali Rıza Paşa tarafından kurulmuştu.⁴⁸ Padişah da genel seçimlerin yapılmasına onay vermişti. Seçimlerde Milli Mücadele yanlısı milletvekilleri çoğunluğu kazanmış⁴⁹ ve bu milliyetçi meclisin İstanbul'da iş başına geçmesi, Damat Ferit Paşa'nın istifası sonrası Mustafa Kemal Paşa ve milli dava için kazanılan ilk büyük zaferdi.⁵⁰

Mustafa Kemal Paşa, yeni hükümetten Erzurum ve Sivas Kongrelerinin kararlarına uymasını ve meclis toplanana kadar milletin geleceğine dair bir taahhüt vermemesini talep ediyordu.⁵¹

⁴² Yunus Nadi, *Kurtuluş Savaşı Anıları*, İstanbul: Erdini Yayınevi, 1978, 127.

⁴³ Tevfik Bıyıklıoğlu, *Atatürk Anadolu'da*, İstanbul: Çağdaş Yayıncılık, 2000, 51-53.

⁴⁴ Atatürk, *Nutuk*, 55-60.

⁴⁵ Selim Özcan, "Amasya Genelgesinin Erzurum ve Sivas Kongreleri Üzerindeki Etkisi", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2013), 79-80.

⁴⁶ Özcan, "Amasya Genelgesi'nin", 79-80.

⁴⁷ Bekir Sıtkı Baykal, *Heyeti Temsiliye Kararları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1974, 1-3.

⁴⁸ Atatürk, *Nutuk*, 130-134.

⁴⁹ Toynbee, *Türkiye*, 97-99.

⁵⁰ Bıyıklıoğlu, *Atatürk Anadolu'da*, 54-55.

⁵¹ Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, 134; Sina Akşin, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Cilt: I, İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, 1997, 142.

Bu tam uyum için yeni hükümetin Bahriye Nazırı Salih Paşa ile 20-22 Ekim 1919'da Amasya'da bir görüşme gerçekleştirildi. Bu görüşme sayesinde milli teşkilat ve Temsil Heyeti, İstanbul Hükümeti tarafından resmen tanınan bir siyasi aktör olarak kabul edilmişti.⁵² Amasya Görüşmeleri sırasında Sivas Kongresi'nde alınan kararların onaylanması büyük bir başarı olarak görülmüş, ayrıca Millet Meclisi'nin İstanbul dışında, Anadolu'da güvenli bir yerde toplanması kararı alınmıştı.⁵³

Mustafa Kemal Paşa, gelişmeleri daha yakından takip edebilmek adına, yönetim sorumluluğunu üstlenerek İstanbul ve cephelerle tren bağlantısı olan Ankara'ya geçmeyi uygun buldu. 22 Aralık 1919'da Sivas'tan ayrılan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, Kayseri ve Kırşehir üzerinden ilerleyerek 27 Aralık 1919'da Ankara'ya ulaştılar. Gittikleri her yerde coşkuyla karşılanan Temsil Heyeti, Ankara'da da özel bir heyecan ve sevgiyle karşılaştı.⁵⁴ 27 Aralık günü Mustafa Kemal Paşa, halkın birlik ve kararlılık göstermesinin ülkenin geleceğine dair umutları pekiştirdiğini ve Temsil Heyeti'nin geçici olarak Ankara'da faaliyet göstereceğini açıkladı. Milletvekilleri Ankara'da hazırlık toplantıları düzenleyerek, hükümetin gelecekteki politika yönelimlerini ayrıntılı biçimde ele aldılar.⁵⁵

Mustafa Kemal Paşa, Meclis-i Mebusan'ın İstanbul'da toplanması halinde bir saldırıya uğrayarak dağılabileceğini öngörmüştü. Bu nedenle, böyle bir durumda yeniden toparlanma amacıyla Meclis Başkanlığı görevine talip oldu; ancak bu girişimi sonuçsuz kaldı.⁵⁶ 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan, en önemli gündem olarak Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kararları doğrultusunda hazırlanan Misak-ı Milli'yi kabul ve ilan etti.⁵⁷ Erzurum ve Sivas Kongre kararlarını temel alan bu metin, Temsil Heyeti ve özellikle Mustafa Kemal Paşa tarafından şekillendirilmişti. 28 Ocak 1920'de gizli oturumda tüm milletvekillerine imzalatılan metin, 17 Şubat 1920'de Edirne Milletvekili Şeref Bey tarafından başkanlığa sunuldu. Şeref Bey'in heyecan verici konuşmasının ardından Misak-ı Milli oybirliğiyle kabul edildi.⁵⁸

⁵² *İsmet İnönü Hatıralar*, 174-175, Atatürk, *Nutuk*, 165-168, Aydoğan, *Mustafa Kemal* ve, 160.

⁵³ Atatürk, *Nutuk*, 168-170.

⁵⁴ Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Temel Yayınları, 2000, 265.

⁵⁵ Atatürk, *Nutuk*, 225-229; Toynbee, *Türkiye*, 98.

⁵⁶ Atatürk, *Nutuk*, 245-260.

⁵⁷ Atatürk, *Nutuk*, 245-248; Adnan Sofuoğlu, Seyfi Yıldırım, *Arşiv Vesikalarına Göre 1921 Londra Konferansı: Tutanaklar – Belgeler*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018, 57-59.

⁵⁸ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Cilt: II, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011, 201; Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 250; Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, 147.

Misak-ı Milli'nin ilanı, İstanbul Hükümeti'nde telaşa neden olurken, İtilaf Devletleri'ni de ciddi şekilde rahatsız etti. Artan baskılar nedeniyle Ali Rıza Paşa Hükümeti istifa ederken, yeni bir hükümet kurma görevi Salih Paşa'ya verildi.⁵⁹

İstanbul'da bunlar yaşanırken Müttefik devletler de Osmanlı Devleti'ne sunacakları barış antlaşmasının şartlarını belirlemek için 12 Şubat 1920 tarihinde Londra'da toplanmışlardı. Londra'daki bu görüşmeler, İngiltere Başbakanı Lloyd George, Fransa Başkanı Millerand, İtalya Başkanı Nitti ve bu ülkelerin dışişleri bakanlarının katılımıyla meydana gelen ve Yüksek Konsey olarak adlandırılan Meclis-i Âli'de gerçekleşti. Konferansa kurul başkanı olarak Lloyd George başkanlık etti. ABD Başkanı Wilson ise görüşmelere katılmayacağını bildirdi.⁶⁰ I. Londra Konferansı'nın başlangıç dönemi, Anadolu'da Misak-ı Milli kararları üzerinde çalışan Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarının faaliyetleriyle aynı döneme denk geliyordu.

I. Londra Konferansı'nın 10 Mart 1920'de tamamlanan ilk aşamasında alınan kararlar şunlardır: İstanbul ve Boğazlar bölgesinin sınırları ve statüsü ile bu bölgelerin büyük devletlerin yönetimine bırakılması; azınlıklara tanınacak hakların belirlenmesi; Türkiye üzerinde denetim sağlayacak mali bir komisyon kurulması ve Osmanlı borçlarının paylaşımı. İkinci aşamada ise, Türkiye'den ayrılan veya Türk nüfusun yoğun olmadığı bölgelerin paylaşımı karara bağlandı. Suriye ve Lübnan Fransız mandasına, Mezopotamya ve Filistin ise İngiliz mandasına bırakıldı. İngilizler, İstanbul ve Boğazlar üzerindeki etkilerini korurken, İzmir ve çevresi Yunanistan'a bırakıldı. İtalya ise Antalya ve çevresindeki payıyla yetinmek durumunda kaldı. Trakya da Yunanistan'a verildi ve Türkiye'nin Mısır, Kuzey Afrika, Kıbrıs üzerindeki haklarından feragat etmesi yönünde anlaşmaya varıldı.⁶¹

Osmanlı Devleti'nde ise bu tarihlerde çok ciddi bir gelişme yaşanıyordu. Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın faaliyetlerinden ve özellikle Misak-ı Milli'nin ilanından rahatsızlık duyan İtilaf Devletleri, 16 Mart 1920'de hâlihazırda fiilen işgalleri altında olan İstanbul'u resmen işgal etti.⁶² Bu gelişmeyi takiben, 18 Mart 1920'de Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı İstanbul'da son kez toplandı. Bazı üyelerinin tutuklanmasını protesto etmek için oybirliğiyle bir karar aldıktan sonra, süresiz olarak kendini feshetti. Meclis bir daha toplanamadı ve 11 Nisan 1920'de Padişah tarafından resmen feshedildi.⁶³ İşgal haberini öğrenen Mustafa Kemal Paşa, İngiliz,

⁵⁹ Kazım Özalp, *Milli Mücadele*, Cilt: I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1971, 101-102; Halil İnalcık, *Milli Mücadele Tarihi (1908-1923)*, İstanbul: Kronik Kitap Yayıncılık, 2024, 75-77.

⁶⁰ Yuluğ Tekin Kurat, *Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1986, 85-87.

⁶¹ Cahit Kayra, *Sevr Dosyası Nasıl Yapıldı Nasıl Yırtıldı*, İstanbul: Buke Yayınları, 2004, 57.

⁶² Atatürk, *Nutuk*, 279-286. Sonyel, *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal*, 90.

⁶³ Aydemir, *Tek Adam*, Cilt: II, 203; Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 251.

Fransız, İtalyan temsilcilerine ve Amerika Siyasi Temsilcisi'ne protesto mesajları gönderdi. Aynı gün, tüm valilik ve komutanlıklara bir genelge ile işgalin kınanmasını talep etti. 19 Mart 1920'de yayımladığı bir diğer genelgede ise, Meclis-i Mebusan'ın feshedildiğini, milletin olağanüstü yetkilerle donatılmış bir meclisin Ankara'da toplanacağını ve yeni seçilecek temsilciler ile İstanbul'daki Meclis-i Mebusan'dan Ankara'ya gelebilecek vekillerin bu yeni meclisi oluşturacağını duyurdu. Bu meclisin, milletin bağımsızlığını ve devletin kurtuluşunu sağlamak için gerekli adımları atacağını belirtti.⁶⁴

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mart 1920 tarihli genelgesi ile ülke genelinde seçimler düzenlendi. Bu seçimlerde seçilen mebuslar ve İstanbul'dan Ankara'ya gelebilen milletvekilleri, 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni 120 üyenin katılımıyla dualar eşliğinde resmen açtı.⁶⁵ 24 Nisan'da yapılan oturumda Mustafa Kemal Paşa, meclis başkanlığına seçildi ve 2 Mayıs 1920 tarihli kanunla, Genelkurmay işlerini de yürütecek 11 bakanlı bir Bakanlar Kurulu oluşturuldu.⁶⁶

Bu sırada, İtilaf Devletleri Sadrazam Salih Paşa'ya, Kuvayı Milliye hareketini reddettiğini ilan etmesi yönünde baskı yapmıştı. Bu isteği kabul etmeyen Salih Paşa, görevinden ayrılmak zorunda kaldı.⁶⁷ 5 Nisan 1920'de yeniden sadrazamlığa getirilen Damat Ferit Paşa, İtilaf Devletleri'ne güvenerek milli harekete karşı sert önlemler almaya başladı. 11 Nisan 1920'de, Şeyhülislam Dürriyade Abdullah Efendi, Halife'nin emri doğrultusunda, isyancıların öldürülmesinin dini bir görev olduğunu belirten bir fetva yayımladı. Milliyetçilere karşı savaşan Çerkes Anzavur'a paşa unvanı verilirken, 18 Nisan 1920'de Kuvayı İnzibatiye adı altında, milliyetçilere karşı savaşmak üzere bir güç oluşturuldu.⁶⁸ 24 Mayıs 1920'de ise İstanbul'daki bir harp divanı tarafından Mustafa Kemal Paşa ve diğer milliyetçi liderler hakkında gıyaben idam kararı alındı.⁶⁹

Bu gelişmeler karşısında, 5 Mayıs 1920'de Ankara Müftüsü Börekçizade Mehmet Rifat Efendi, yabancı baskısıyla çıkarılan bu fetvanın geçersiz olduğunu ve Müslümanları Halifelerini esaretten kurtarmaya çağıran bir fetva yayımladı. Anadolu'daki 152 müftü de bu fetvayı destekledi.⁷⁰ Bu buhranlı günlerde, Mustafa Kemal Paşa hem İstanbul Hükümeti'nce

⁶⁴ Atatürk, *Nutuk*, 286-290.

⁶⁵ Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, 168-169; Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul: Pozitif Yayınevi, 2021, 273.

⁶⁶ Atatürk, *Nutuk*, 298-301.

⁶⁷ Sina Akşin, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Cilt: I, İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, 1997, 142-143.

⁶⁸ Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 251-252.

⁶⁹ Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri, Belge No: 87, 83.

⁷⁰ Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 252-253.

teşvik edilen isyanları bastırmakla uğraşiyor hem de düşmanın ilerlemesine karşı cepheyi korumaya çalışıyordu.⁷¹

Meclis içteki isyanları bastırmaya çabalarken, dış politikada da önemli gelişmeler yaşanıyordu. İtilaf Devletleri, önceki karar doğrultusunda bu kez San Remo'da, 18 Nisan tarihinde İngiltere, Fransa ve İtalya devlet adamlarının katılımıyla görüşmelere başladı. Bu dönemde, ABD Başkanı Wilson da Türkiye ile yapılacak barış antlaşması konusundaki görüşlerini içeren bir nota iletti; ancak Avrupalı müttefikler bu öneriyi dikkate almadı.⁷² Görüşmelerde Paris ve Londra konferanslarında belirlenen ilkeler doğrultusunda bir antlaşma taslağı hazırlanması planlanmıştı. San Remo'da bir yandan bu antlaşmanın son hali oluşturulurken, diğer yandan antlaşmanın onaylanması ve uygulanabilmesi için Osmanlı Hükümeti ile Türk halkı üzerinde nasıl bir baskı kurulabileceği de tartışıldı. Yüksek Konsey, sonraki oturumlarda Kürdistan ve Ermenistan gibi kurulması planlanan yeni ülkelerin durumu, nüfuz alanları, mali meseleler ve Boğazlar konusunu ele aldı. San Remo görüşmelerinde Müttefik Devletler açısından en önemli gelişme ise, İngiltere ve Fransa'nın Milletler Cemiyeti adına Irak ve Suriye'deki manda yönetimlerini üstlenmesinin kararlaştırılması ve ayrıca Londra, Paris ve Roma arasında 1919 Aralık ayından bu yana süren Anadolu üzerindeki anlaşmazlığın sona erdirilmesiydi.⁷³

19 Nisan'daki toplantıda, İstanbul Hükümeti'nin 10 Mayıs'ta Paris'e davet edilerek barış antlaşması taslağının sunulmasına karar verildi. Osmanlı Devleti adına bu taslağı almak için Tevfik Paşa liderliğindeki Osmanlı Heyeti, 30 Nisan'da İstanbul'dan ayrıldı ve 6 Mayıs'ta Paris'e ulaştı. Barış koşulları ise 11 Mayıs 1920'de İtilaf Devletleri adına Fransa Başbakanı Millerand tarafından Tevfik Paşa'ya sunuldu.⁷⁴

Anlaşmada belirlenen hükümlere göre, büyük bir ordu ve donanmaya sahip olmayacak Osmanlı Devleti, yalnızca iç güvenliği sağlamak amacıyla 50.700 kişilik bir kuvvet ve 13 gambot ile torpidoya sahip olabilecekti. Kapitülasyonlar genişletilerek yeniden yürürlüğe konulacak, ayrıca ülkeyi terk etmiş olan gayrimüslim vatandaşlar geri dönebilecek ve uğradıkları zararlar devlet tarafından karşılanacaktı. Osmanlı Devleti, ekonomik konularda kendi başına karar alamayacak, tüm kararlarını İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcilerinden oluşan bir maliye komisyonunun onayına sunarak uygulayabilecekti. Boğazlar, oldukça geniş yetkilere, bayrağa, bütçeye ve askeri güce sahip olacak bir boğazlar komisyonunun

⁷¹ Atatürk, *Nutuk*, 304-312.

⁷² Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 109.

⁷³ İzzet Öztoprak, *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2023, 120-123.

⁷⁴ Ahmet Tunç, "San Remo Konferansı'nın 18-26 Nisan 1920 İstanbul Basını'ndaki Yansımaları", *Kesit Akademi Dergisi*, 21, (2019), 459.

yönetimine bırakılacak; hem savaş hem de barış zamanında tüm devletlerin savaş ve ticaret gemilerine açık olacaktı.⁷⁵

Kısaca, antlaşma uyarınca Osmanlı Devleti bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdüremeyecek, İstanbul ve Anadolu'nun yalnızca küçük bir kısmına sıkışmış bir konumda kalacaktı. Devlete Akdeniz ve Ege'ye çıkışı olmayan, yalnızca Ankara ve Kastamonu vilayetlerini kapsayan sınırlı bir alanda hâkimiyet tanınmıştı. İtilaf Devletleri, Sevr Anlaşması ile Doğu Sorunu'nu çözdüklerini ve Türk tehlikesini uzun bir süre için bertaraf ettiklerini düşünmekteydi.⁷⁶ Tevfik Paşa, kendisine sunulan anlaşma metnini bağımsız bir devlet anlayışıyla bağdaşmadığı gerekçeyle imzalamayı reddederek İstanbul'a dönmüştü.⁷⁷

Anlaşmanın kabulünü sağlamak ve hükümlerini uygulamaya koymak amacıyla, Yunan Ordusu 22 Haziran 1920'de Batı Anadolu'nun büyük bir kısmını işgal edecek şekilde saldırıya geçmişti.⁷⁸ İstanbul'u ve tahtını kaybetme endişesiyle, durumu çaresizlik içinde belgelemekten başka bir seçenek bulamayan Padişah Vahdettin, 22 Temmuz 1920'de Saltanat Şurası'nı toplayarak anlaşmanın kabul edilmesine karar vermişti. Böylece, 10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Anlaşması, Paris'te İstanbul Hükümeti temsilcileri Hadi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşat Halis Beyler tarafından imzalanmıştı.⁷⁹ Damat Ferit Paşa Hükümeti anlaşmanın şartlarını uygulamaya çalışsa da başarılı olamamıştı; zira 22 Nisan 1920'de, Osmanlı Hükümeti'nin barış görüşmeleri için Paris'e davet edilmesinin bir gün sonrasında, Ankara'da kurulan Büyük Millet Meclisi Hükümeti bir bildiri yayınlarak, "Osmanlı Hükümeti ile yapılacak bir barışın TBMM'de kabul edilmeyeceğini ve Türk halkının kabul edeceği barışın, halkın tek temsilcisi olan TBMM Hükümeti ile yapılmasının zorunlu olduğunu" ilan etmişti.⁸⁰ Sevr Anlaşması'nın Osmanlı Hükümeti tarafından kabulü Anadolu'da Milli Mücadele azmini daha da güçlendirmiş, bu süreçte Mustafa Kemal Paşa'nın ifade ettiği gibi, "idamımıza hükmeden düşmanlarımıza karşı daha kararlı ve daha güçlü bir direnç yolları bulma" gerekliliğini ortaya koymuştu.⁸¹

Sevr Antlaşması'nın resmen geçerli olabilmesi için Meclis-i Mebusan tarafından onaylanması gerekirken, bu onay sağlanmamış; bilakis antlaşma imzalandıktan sonraki TBMM oturumlarında metin ve imzalayanlar sert eleştirilere maruz kalmıştı. 14 Ağustos 1920 tarihli

⁷⁵ Sofuoğlu, Yıldırım, *1921 Londra Konferansı*, 85.

⁷⁶ Alexander L. Macfie, *Osmanlı'nın Son Yılları 1908-1923*, Çev. Damla Acar & Funda Soysal, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003, 199.

⁷⁷ Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, 177-178; Turan, *Milli Mücadelede Siyasi Çözüm Arayışları*, 69.

⁷⁸ Atatürk, *Nutuk*, 315-318.

⁷⁹ Akşin, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Cilt: II, 11-12.

⁸⁰ Turan, *Milli Mücadelede Siyasi Çözüm Arayışları*, 75.

⁸¹ *TBMM Zabıt Cerideleri*, Cilt: II, 22, 22.05.1920.

TBMM oturumunda, Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey “...milleto hitaben bir beyanname...” ve Biga Mebusu Hamdi Bey, “...Sevr sulh muahedesinin Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmeyeceğine dair...” beyannameler yayımlanması önerisinde bulunmuştu. Ayrıca Karahisarı Şarki Mebusu Ali Sürurî Efendi, “...artık o irşadı kavli zamanı geçmiştir...” diyerek, beyannameden ziyade asker toplamanın gerektiğini vurgulamıştı.⁸² Şark Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir ise 17 Ağustos 1920’de TBMM’ye gönderdiği bir telgrafta, “Sevr Antlaşması’nı imzalayanlar ve Şûrayı Saltanat’ta imzalanmasına onay verenlerin hıyaneti vataniye kanunu çerçevesinde yargılanmalarını” talep etmişti. Bu telgraf, 19 Ağustos 1920 tarihli TBMM oturumunda ele alınarak kabul edilmiş ve böylece Sevr Antlaşması’nı imzalayanlar ile imzalanmasına izin verenler kanun önünde suçlu ilan edilmişti.⁸³

Mondros Mütarekesi’nin ilgili maddelerine dayanarak işgal sürecini başlatan İtilaf Devletleri, özellikle İzmir ve bölgesini işgal eden Yunanistan, Sevr Antlaşması sonucu elde ettiği kazanımlarla bu yerlerde daha fazla ilerlemeye başlamıştı. İşgallerin başında yerel halkın kendi öz kuvvetleriyle karşı saldırıya geçmesiyle oluşan ve “Kuvayı Milliye” olarak adlandırılan yerel direniş grupları, düzensiz ve gönüllü birliklerden oluşuyordu. Bu kuvvetler, ilerde düzenli ordu kuruluncaya kadar düşman ilerleyişini yavaşlatma ve bölge halkını koruma görevini üstlenmişlerdi.⁸⁴

İşgal edilen alanlarda oluşturulan Kuvayı Milliye birlikleri başlangıçta Temsil Heyeti’ne, daha sonra TBMM’nin açılması ve Hükümetin kurulmasıyla da Milli Müdafaa Vekâleti’ne bağlanmışlardır. Fakat Kuvayı Milliye birlikleri, tüm çabalara rağmen askeri bir disiplin ve hiyerarşi içine sokulamamıştır. Her Kuvayı Milliye grubu, kendi şefinin emrini dinlemiş, yakaladıkları asileri kendi yöntemleriyle cezalandırmış ve bazen halktan zorla malzeme alma yoluna gitmiştir.⁸⁵

Bu gelişmeleri yakından izleyen Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa, gerçek bir ordunun kurulması zamanının geldiğini anlamıştır. Bu ortamda yeniden askere çağrılan Türk halkı, komutanların yönetimi altında silahlanmış, Kuvayı Milliye bünyesindeki işe yarayan silahlı birliklerin de ordu bünyesine alınmasıyla düzenli ordu oluşturulmaya başlanmıştır.

Doğuda, Kâzım Karabekir komutasında zaten düzenli bir Türk birliği olduğu için, yeni kurulan ordunun Batı Cephesi’nde görev alacağı anlaşılmıştır. Artık zafer kazanılincaya kadar orduyu güçlendirmek, geliştirmek, TBMM’nin en büyük çalışması olacaktır. Yeni

⁸² TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt: III, 213-214, 14.08.1920.

⁸³ TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt: III, 332-333, 19.08.1920.

⁸⁴ Yaşar Özüçetin, H. Mehmet Dağıstan, "Meclis Celse Zabıtlarında Kuvayı Milliye", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9 (2010), 3.

⁸⁵ Ergün Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, C. I-II, Dokuz Eylül Üniversitesi Yay., İzmir, 1988, 19.

düzenlemeye göre Batı Cephesi'nin kuzey kısmı Albay İsmet Bey'in, Güneyi de Albay Refet Bey'in emirlerine verilmiştir.⁸⁶ Düzenli ordunun kurulmasını takip eden günlerde meydana gelen I. İnönü Muharebesi'nde Yunan ordusuna karşı elde edilen ilk başarı, Londra Konferansı'na giden süreci başlatmıştır.

Londra Konferansı'na dair literatür, hem konferansın diplomatik boyutunu hem de bu süreçte Türk heyetinin sergilediği stratejik yaklaşımları anlamak açısından çeşitli değerli çalışmalara ev sahipliği yapmaktadır. Londra Konferansı üzerine yapılan çalışmalar, Türk diplomasisinin bu süreçteki stratejik yaklaşımlarını ve konferansın uluslararası arenadaki etkilerini anlamada önemli bir kaynak sunmaktadır. Bu bağlamda, Seyfi Yıldırım ve Adnan Sofuoğlu'nun "Arşiv Vesikalarına Göre 1921 Londra Konferansı – Tutanaklar Belgeler" adlı kitabı, konferansın tarihsel bağlamını ve müzakerelerin süreçlerini ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Eser, Ankara ve İstanbul hükümetleri arasındaki siyasi farklılıkların konferansa nasıl yansıdığını ve Türk diplomasisinin uluslararası alanda meşruiyet arayışını derinlemesine analiz etmektedir. Yazarların bu kapsamlı çalışması, hem dönemin siyasi atmosferini hem de konferansın sonuçlarının Türkiye üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemli bir başvuru kaynağıdır. Aynı yazarların "1921 Londra Konferansı'nda Türk Diplomasisi: Sadrazam A. Tevfik Paşa'nın Sözü Türkiye Büyük Millet Meclisi Temsilcilerine Bırakması Meselesi" başlıklı makalesi, konferanstaki iki Türk heyetinin iş birliği içinde çalıştığını ve İtilaf Devletleri arasındaki çelişkilerin Türk diplomasisi tarafından nasıl bir avantaja dönüştürüldüğünü vurgulamaktadır. Çalışmada özellikle Sadrazam Tevfik Paşa'nın "sözün Ankara'ya bırakılması" olarak ifade edilen tutumunun yanlış algılanan bir konu olduğu, gerçekte ise her iki heyetin de Türk ulusal çıkarlarını koruyacak bir diplomatik ortak tavır sergilediği belirtilmiştir. Bu analiz, konferans sürecinde iki heyetin karşıtlık yerine uyum sergilediği gerçeğini detaylandırarak literatüre katkıda bulunmaktadır.

Yuluğ Tekin Kurat'ın "Mustafa Kemal'in Londra'da Bekir Sami'ye Talimatı" başlıklı makalesi, Mustafa Kemal Paşa'nın diplomatik süreç üzerindeki etkisini ve Bekir Sami Bey'e verdiği talimatların konferanstaki politikaların şekillenmesindeki rolünü incelemektedir. Çalışmada, Mustafa Kemal'in telgraflarında Ankara'nın ulusal egemenlik anlayışını vurguladığı ve konferansı bir propaganda aracı olarak gördüğü ifade edilmektedir. Özellikle İtilaf Devletleri'nin konferanstaki temel amacının Ankara'yı zayıflatmaya yönelik stratejiler içermesi ve Mustafa Kemal'in buna karşı geliştirdiği yaklaşımlar, çalışmanın temel analiz noktalarından biridir. Bu bağlamda Kurat, konferansın hem diplomatik sonuçlarını hem de Misak-ı Milli'nin savunulmasına yönelik girişimleri derinlemesine ele almaktadır.

⁸⁶ Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, 21.

Selçuk Ural ve Nebahat Oran Aslan'ın "Gizli Zabit Ceridelerine Göre TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansına Katılma Meselesi" başlıklı çalışması, konferansın TBMM'nin uluslararası meşruiyet kazanma sürecindeki kritik rolünü gözler önüne sermektedir. Çalışma, I. İnönü Zaferi'nin İtilaf Devletleri üzerinde yarattığı etkiyi ve TBMM heyetinin konferansa katılımıyla ortaya koyduğu diplomatik stratejileri detaylandırmaktadır. TBMM'nin, Misak-ı Milli doğrultusunda barış arayışını sürdürürken aynı zamanda hukuki ve siyasi varlığını İtilaf Devletlerine kabul ettirme hedefiyle hareket ettiği vurgulanmıştır. Çalışma, bu bağlamda, TBMM'nin Londra Konferansı'na katılımı için yapılan hazırlıkları, üyelerin yetki ve sorumluluklarını, ayrıca konferansta gerçekleştirilen tartışmaları ele alarak kapsamlı bir analiz sunmaktadır.

Bülent Kara'nın "Savaş Hazırlayan Barış Konferansı: Londra Konferansı" adlı eseri, konferansın genel çerçevesini çizerek Osmanlı ve Ankara hükümetlerinin tutumlarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir. Kara, konferanstaki müzakerelerin sonuçlarına odaklanırken özellikle İtilaf Devletleri'nin stratejilerini ve Türk heyetinin bu stratejilere karşı izlediği politikaları açıklamaktadır. Çalışma, diplomasi tarihine yaptığı katkılarla Londra Konferansı'nın önemini vurgulamaktadır.

Tezimizde değerlendirilen literatür arasında Seyfi Yıldırım ve Adnan Sofuoğlu'nun, Yuluğ Tekin Kurat'ın, Selçuk Ural ve Nebahat Oran Aslan'ın çalışmaları, Londra Konferansı'nda Türk tarafının diplomatik manevralarını ve uluslararası arenada tanınma çabalarını detaylandırırken, bu süreçte basının oynadığı role çok az değinmiştir. Oysa basının Londra Konferansı'na dair Türk kamuoyundaki algıyı şekillendirmedeki rolü, dönemin siyasal atmosferinin anlaşılmasında kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, tezimiz, Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinin Londra Konferansı'na yaklaşımını karşılaştırarak, basının sadece haber aktarma aracı olarak değil, aynı zamanda bir propaganda ve kamuoyu oluşturma aracı olarak işlevini ele almayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle tezimiz, literatürdeki boşlukları doldurmayı hedefleyerek, dönemin gazetecilik pratiklerini ve basının siyasal süreçlerdeki etkisini kapsamlı bir şekilde incelemektedir.

Bu tez, 1921 yılında gerçekleştirilen Londra Konferansı'nı, dönemin iki önemli gazetesi olan Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar aracılığıyla inceleyerek, basının toplumsal ve siyasal süreçlerdeki rolüne dair özgün bir perspektif sunmaktadır. Çalışmanın temel amacı, basının yalnızca bir haber aktarma aracı değil, aynı zamanda propaganda, manipülasyon ve kamuoyu oluşturma işlevlerini yerine getiren güçlü bir aktör olduğunu ortaya koymaktır. Basının bu gücünün günümüzde olduğu gibi geçmişte de nasıl kullanıldığını anlamak adına, özellikle

siyasi ve toplumsal belirsizliklerin hâkim olduğu Mütareke Dönemi seçilmiştir. Bu dönem, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda iki farklı kutba ayrıldığı; İstanbul ve Ankara merkezli olmak üzere farklı politikaların şekillendiği bir dönemdir. Bu kutuplaşmanın basın üzerindeki etkilerini anlamak, basının rolüne dair daha derinlikli bir bakış sunacaktır.

Tez kapsamında şu temel sorulara yanıt aranmaktadır: İstanbul ve Ankara hükümetlerine yakın basın organlarının söylemleri arasında nasıl farklar bulunmaktadır? Bu gazeteler, hangi konularda ortak noktalar geliştirmiş, hangi noktalarda ayrılmışlardır? Bu soruların cevaplanabilmesi için, her iki kutbu temsil eden birer gazete seçilmiştir: Ankara hükümetinin yarı resmî yayın organı niteliği taşıyan Hâkimiyet-i Milliye ve İstanbul hükümetine bağlılığıyla bilinen, aynı zamanda İngiliz yanlısı bir çizgide duran Alemdar. Hâkimiyet-i Milliye, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) resmî bildirilerini ve meclis tutanaklarını yayımlayan bir gazete olarak, bağımsızlık mücadelesinin güçlü bir savunucusu, Milli Mücadele'nin bir nevi sözcüsü olmuştur. Alemdar ise diplomatik çözümlere inanan, İngiltere'nin etkisini kabul eden ve Osmanlı Saltanatı ile Hilafet'i koruma çabalarını yansıtan bir yayın politikası benimsemiştir.

Bu dönemin basın hayatını ele alan çalışmaların büyük bir kısmı, genellikle iki kutuptan birine yakın bir gazete seçerek, bu gazetenin içerik ve haberlerini belirli olaylar bağlamında inceleme yolunu tercih etmiştir. Ancak bu çalışmalarda spesifik konular üzerinden yapılan analizler, dönemin basın faaliyetlerini anlamaya katkı sağlamakla birlikte, bu tür çalışmaların çoğu iki taraf arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri bir bütün olarak ele almamıştır. Bununla birlikte, bu tür çalışmaların uzun bir dönemi kapsaması, detaylı bir karşılaştırma yapılmasını güçleştirmekte ve gazetelerin zaman içinde değişen yayın politikalarındaki dalgalanmaları yakalamayı zorlaştırmaktadır.

Bu zorlukları göz önünde bulundurarak, tez çalışmamda belirli bir tema veya olay seçerek her iki kutuptan birer gazetenin bu olay karşısındaki tutumlarını karşılaştırmalı olarak incelemeyi tercih ettik. Bu yöntem, sadece iki gazetenin ideolojik ve politik duruşlarını değil, aynı zamanda benimsedikleri yayın politikalarının hangi yönlerden benzerlik ve farklılık taşıdığını da analiz etmeyi mümkün kılmıştır.

Bu iki gazetenin incelenmesi için Londra Konferansı, somut bir olay örneği olarak seçilmiştir. Londra Konferansı gibi süre bakımından sınırlı ve tematik olarak yoğun bir olay üzerinden yapılan bu inceleme, her iki gazetenin aynı olay hakkında nasıl bir yaklaşım sergilediğini daha detaylı bir şekilde ele almayı sağlamış ve dönem basınındaki çeşitliliği yansıtan yeni bir bakış açısı sunmayı hedeflemiştir. Konferansın seçilme nedenlerinden ilki, daha kısa ve

spesifik bir dönemi kapsaması, böylece detaylı bir analiz imkânı sunmasıdır. İkincisi ise, Londra Konferansı'nın “gri” bir olay niteliği taşımasıdır. İzmir'in işgali ya da Sevr Antlaşması gibi iki tarafın da üzerinde uzlaştığı konuların aksine, Londra Konferansı'na ilişkin değerlendirmeler birbirinden oldukça farklıdır. İstanbul hükümetine yakın basın organları konferansa büyük bir umut bağlamış ve diplomasi yoluyla sorunların çözüleceğine inanmıştır. Buna karşılık, Ankara hükümetine yakın basın ise bu süreci bir oyalama taktiği ve Avrupalı devletlerin samimiyetsiz bir girişimi olarak değerlendirmiştir. Sorunun ana kaynağı olduğunu düşündüğü Müttefik devletlerin çözüme bir katkısı olmayacağına inanmıştır. Bu keskin ayrışma, basının olaylara yaklaşımındaki farklılıkları gözlemlemek ve her iki tarafın söylemlerini kıyaslamak adına ideal bir zemin sunmaktadır.

Literatürde Londra Konferansı üzerine yapılmış çalışmaların genellikle konferansın diplomatik sürecine, Meclis tartışmalarına ya da temsil meselesine odaklandığı görülmektedir. Bu çalışmalar, genellikle konferansın Türkiye açısından önemini vurgulamakta ve Ankara ile İstanbul hükümetleri arasındaki ilişkiyi siyasi bir bağlamda ele almaktadır. Ancak Londra Konferansı'nın basındaki yansımalarına dair kapsamlı bir inceleme bulunmamaktadır. Bu tez, bu eksikliği gidermeyi amaçlamakta ve Londra Konferansı'nı basın üzerinden analiz ederek literatüre katkı sağlamaktadır. Basının bu süreçte kamuoyunu bilgilendirme, yönlendirme ve toplumsal algıyı şekillendirme rolünü incelemek, hem tarihsel bir dönemin daha iyi anlaşılmasını hem de medya-siyaset ilişkisine dair yeni soruların gündeme gelmesini sağlayacaktır.

Tezin ana teması, Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar gazetelerinin Londra Konferansı'na dair farklı bakış açılarını ortaya koyarak, basının kamuoyu oluşturma üzerindeki rolünü irdelemektir. Bu çerçevede, konferans sürecinin ve sonuçlarının her iki gazete tarafından topluma nasıl aktarıldığı, basının o dönemdeki siyasi ve ideolojik işlevine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Bu tez, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Londra Konferansı sürecine odaklanmakta ve konferansın arka planı, müzakerecileri, görüşülen konular ve sonuçları detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu bölümde, Londra Konferansı'nın diplomatik tarih içindeki yeri ve önemi değerlendirilirken, aynı zamanda konferansın dönemin siyasi atmosferine etkileri analiz edilmiştir. Ayrıca, Türk basınının Londra Konferansı'na nasıl bir yaklaşım sergilediğine dair genel bir çerçeve sunulmuştur.

İkinci bölüm, Mütareke Dönemi Türk basınına odaklanmaktadır. Bu bağlamda, Mütareke Dönemi basınına zemin hazırlayan süreç incelenmiş ve Anadolu ile İstanbul basınının genel

özellikleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bölümün devamında, Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar gazetelerinin yayın politikaları detaylı bir şekilde analiz edilmiş; bu gazetelerin ideolojik hizalanmalarına ve dönemin siyasi kutuplaşması bağlamında oynadıkları rollere yer verilmiştir. Bu bölüm, Türk basınındaki bölgesel ve ideolojik farklılıkların iki gazete üzerinden nasıl somutlaştığını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Üçüncü bölüm ise, Londra Konferansı'nın Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar gazetelerinde nasıl yer aldığını kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Bu bölümde, her iki gazetenin konferans öncesi, konferans süreci ve sonuçlarına dair haber, yorum ve değerlendirmeleri analiz edilmiştir. Konferansa dair her iki gazetenin benimsediği farklı habercilik anlayışları, dil ve üslup farklılıkları ile öne çıkardıkları temalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bağlamda, Hâkimiyet-i Milliye'nin bağımsızlık ve milli egemenlik vurgusu ile Alemdar'ın Osmanlı saltanatını ve diplomatik çözümleri önceliklendiren tutumu karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu bölüm, aynı zamanda gazetelerin toplumsal algıyı şekillendirme kapasitelerine dair bulgular sunmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma, Mütareke Dönemi basını üzerine yapılan literatüre, Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar gazetelerinin söylemleri üzerinden Londra Konferansı gibi önemli bir olayı analiz ederek katkıda bulunmaktadır. Bu, hem basının siyasi süreçlerdeki rolüne hem de aynı olayın farklı ideolojik perspektiflerden nasıl yorumlandığına dair özgün bir bakış açısı sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

LONDRA KONFERANSI (21 ŞUBAT-12 MART 1921)

Londra Konferansı, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde büyük önem taşıyan diplomatik bir girişim olarak, uluslararası arenada yankı uyandıran bir olaydır.⁸⁷ Bu konferans, Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri tarafından Sevr Antlaşması'nın uygulanabilirliğini tartışmak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceğini yeniden şekillendirmek amacıyla düzenlenmiş olsa da, Türkiye'nin ulusal bağımsızlık mücadelesinin sürdüğü bir dönemde, Ankara Hükümeti'nin diplomatik bir zafer kazanmasına vesile olmuştur.⁸⁸ Londra Konferansı'nın başlangıcı ve müzakerelerin kapsamı, hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Ankara Hükümeti için kritik sonuçlar doğuracak nitelikte gelişmelere sahne olmuştur.⁸⁹

1.1. Londra Konferansı'nın Arka Planı

Londra Konferansı, yalnızca bir diplomatik müzakere platformu değil, aynı zamanda Osmanlı Hükümeti ve Ankara Hükümeti arasında devam eden mücadeleyi, Türk halkının bağımsızlık mücadelesini ve İtilaf Devletleri'nin bu sürece müdahalesini ortaya koyan kritik bir aşamaydı. Konferansın öncesinde ve sürecinde yaşanan olaylar, her iki hükümetin de kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeye çalıştığı, ancak uluslararası sahnede Türkiye'nin geleceği hakkında tek bir ses olarak birleşme zorunluluğuyla karşı karşıya kaldığı bir dönüm noktasıdır.⁹⁰ Londra Konferansı'na giden sürecin ilk adımları, 25 Ocak 1921 tarihinde Paris'te toplanan İtilaf Devletleri'nin liderlerinin bir araya gelerek, Osmanlı İmparatorluğu ile imzalanmış olan Sevr Antlaşması'nı yeniden ele almalarıyla atıldı. Paris'teki bu toplantıya İngiltere Başbakanı Lloyd George, Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Fransa Başbakanı Aristide Briand ve İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Sforza katıldı. Bu toplantıda, Sevr Antlaşması'nın kabul edilemez olduğuna dair Türkiye'den gelen tepkiler göz önüne alındı ve antlaşmada bazı değişiklikler yapılması gerektiği konusunda uzlaşıldı.⁹¹

Konferansın düzenlenmesinin arka planında, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Sevr Antlaşması'nın Osmanlı Devleti ve onun yerini almakta olan Türkiye için ne kadar kabul edilemez olduğu gerçeği yatmaktaydı. Sevr Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını ve Anadolu'nun büyük kısmının işgal güçleri arasında paylaşılmasını öngören ağır bir antlaşmaydı.⁹² Ancak bu antlaşma, Türk halkının ve Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Ankara Hükümeti'nin sert direnişiyle karşılaşmıştı. 1920'de imzalanmış olmasına rağmen,

⁸⁷ Akan, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı*, 245-267.

⁸⁸ Aslan, "Türk İnkılabının Doğuşu ve Gelişiminde Basının Rolü," 241-260.

⁸⁹ Dönmez, *Londra Konferansı ve Bekir Sami Bey*, 1996.

⁹⁰ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

⁹¹ Ural ve Aslan, *TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı*, 2002.

⁹² Karataş, "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Siyasal Bir Portre," 341-375.

Sevr, Türkiye'de hiçbir zaman uygulanamamış ve bu durum, İtilaf Devletleri'nin bu meseleye yeniden eğilmesini zorunlu kılmıştır. Londra Konferansı bu nedenle hem Osmanlı Devleti hem de Ankara Hükümeti için bir müzakere zemini oluşturmak ve Sevr'in revizyonunu sağlamak amacıyla toplanmıştır.⁹³

Konferansın diplomatik arka planında dikkate alınması gereken en önemli faktörlerden biri de İtilaf Devletleri'nin iç politikalarındaki değişimlerdir. 1921 yılına gelindiğinde, İngiltere'de Lloyd George Hükümeti, Fransa'da ise Briand Hükümeti iş başındaydı. Her iki lider de Sevr Antlaşması'nın uygulanabilir olmadığını kabul ediyor ve Osmanlı Devleti ile Türkiye arasında yeni bir dengenin kurulması gerektiğini savunuyordu. Bu doğrultuda, Londra Konferansı'nın amacı, Sevr'in ağır koşullarını yumuşatarak hem Osmanlı Devleti'nin hem de Anadolu'daki direnişin bir uzlaşma çerçevesinde bir araya getirilmesiydi. Ancak, bu uzlaşmanın sağlanabilmesi için gerekli olan siyasi irade ve esneklik, konferans sürecinde ortaya konulamamıştır.⁹⁴

İstanbul Hükümeti, bu süreçte İtilaf Devletleri'ne karşı oldukça zor bir diplomatik pozisyonda bulunmaktaydı. İstanbul Hükümeti, Sevr Antlaşması'nın uygulanmasının Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu getireceğini bilmekteydi, ancak aynı zamanda İtilaf Devletleri ile de bir çatışmaya girmek istemiyordu. Bu nedenle, İstanbul Hükümeti, Londra Konferansı'na katılmayı kabul etti, ancak bu katılım, Osmanlı Devleti'nin o dönemdeki diplomatik güçsüzlüğünü de gözler önüne sermekteydi. İstanbul Hükümeti, Sevr'in bazı koşullarında iyileştirme yapılmasını talep ederken, bu taleplerin ne derece ciddiye alındığı ve İtilaf Devletleri tarafından nasıl değerlendirildiği konusunda belirsizlikler yaşanmıştır.⁹⁵

Ankara Hükümeti açısından ise Londra Konferansı, diplomatik bir tanınma fırsatı olarak görülmekteydi. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, Sevr Antlaşması'nın Türk milleti için kabul edilemez olduğunu ve bu antlaşmanın tamamen reddedilmesi gerektiğini savunmaktaydılar. Ancak, bu reddin uluslararası platformda kabul görebilmesi için Ankara Hükümeti'nin kendi pozisyonunu güçlendirmesi gerekiyordu. Londra Konferansı, Ankara Hükümeti'nin bu pozisyonunu uluslararası alanda duyurabilmesi ve Misak-ı Milli esaslarına dayalı bir çözüm önerisi sunabilmesi için kritik bir fırsattı. Bekir Sami Bey'in başkanlığındaki Ankara heyeti, bu doğrultuda Londra'ya gönderilmiş ve Ankara Hükümeti'nin taleplerini İtilaf Devletleri temsilcilerine iletmiştir.

Londra Konferansı'nın diplomatik arka planı, aynı zamanda dönemin uluslararası ilişkilerindeki dinamikleri de yansıtmaktadır. Avrupa'nın büyük güçleri, Osmanlı

⁹³ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

⁹⁴ Tunç, *Balkan Savaşları Dönemi'nde Ermeni Komiteleri Delegeleri*, 27-51.

⁹⁵ Çetin, *Londra Konferansı'nda Ahmet Tevfik Paşa*, 107-127.

İmparatorluğu'nun çöküşünden doğacak olan güç boşluğunu doldurmak ve kendi stratejik çıkarlarını korumak için bu konferansı bir fırsat olarak görmüşlerdir. Ancak, Anadolu'da süren bağımsızlık mücadelesi, bu planları karmaşık hale getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türk direnişi, Sevr Antlaşması'nı fiilen uygulanamaz kılmış ve İtilaf Devletleri'nin Türkiye üzerindeki planlarını yeniden gözden geçirmeye zorlamıştır. Londra Konferansı, bu süreçte bir dönüm noktası olarak görülmekle birlikte, İtilaf Devletlerinin Anadolu'daki durumu anlamada ne kadar zorlandıklarını da ortaya koymuştur.⁹⁶

Bu bağlamda, Londra Konferansı'nın diplomatik arka planı, Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi sürecinde uluslararası diplomasi'nin nasıl işlediğini anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir. İtilaf Devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki çıkar çatışmaları, İstanbul Hükümeti'nin zayıf diplomatik pozisyonu ve Ankara Hükümeti'nin bağımsızlık mücadelesini uluslararası alanda meşrulaştırma çabaları, bu konferansın düzenlenmesinin temel sebepleridir. Ancak, bu diplomatik girişim, beklenen sonuçları vermemiş ve Sevr Antlaşması'nın uygulanabilirliğine dair umutlar, Türk direnişinin kararlılığı karşısında suya düşmüştür.⁹⁷

Müttefik Devletler, her ne kadar Sevr Antlaşması'nda küçük değişiklikler yaparak Osmanlı Devleti'ne uygulamak isteseler de Ankara Hükümeti'nin Türk halkı üzerindeki etkisi ve Milli Mücadele'nin başarıları, bu plana engel teşkil ediyordu. Özellikle Sovyetler Birliği ile kurulan dostane ilişkiler, Müttefiklerin Ankara Hükümeti'ni tamamen görmezden gelemeyeceğini net bir şekilde gösteriyordu.

Londra Konferansı'nda Türk heyeti, Misak-ı Milli'de belirlenen temel ilkeleri savunmaya odaklandı. İzmir'in işgaline son verilmesi, Batı Trakya'nın Türkiye'ye bırakılması ve İstanbul'dan yabancı askerî kuvvetlerin çekilmesi gibi talepler, konferans boyunca tartışıldı.⁹⁸ Bekir Sami Bey'in bu süreçteki rolü, yalnızca Ankara'nın taleplerini masaya getirmek değil, aynı zamanda Müttefik devletler arasındaki görüş ayrılıklarını derinleştirmek üzerine kuruluydu.⁹⁹

Londra Konferansı'nın başlangıcı, İtilaf Devletleri'nin, özellikle İngiltere'nin, Sevr Antlaşması'nı yeniden müzakere etme gerekliliğini hissetmesiyle belirlenmiştir. İngiltere, Fransa ve İtalya gibi İtilaf Devletleri, Sevr Antlaşması'nın Anadolu'da uygulanamaması ve Türk ulusal direnişinin gücünü koruması nedeniyle, bu meseleyi daha esnek ve uygulanabilir

⁹⁶ Benakay, *1921 Yılı İlk Yarısındaki Türk Dış Politikası Gelişmeleri*, 1993.

⁹⁷ Yüksel, "İrade-i Milliye Gazetesinde Çıkan Baş Yazılar," 1782-1802.

⁹⁸ Kurat, *Mustafa Kemal'in Londra'da Bekir Sami'ye Talimatı*, 89-94.

⁹⁹ Akan, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı*, 245-267.

bir zemine çekmek istemekteydiler.¹⁰⁰ Diğer yandan, Osmanlı Devleti, özellikle İstanbul Hükümeti, Sevr'in kendileri için hayati derecede olumsuz sonuçlar doğuracağını öngörerek, bu antlaşmanın yeniden gözden geçirilmesini talep etmekteydi. Ancak, Osmanlı Hükümeti'nin bu talepleri, İtilaf Devletleri tarafından yeterince ciddiye alınmamış ve İstanbul Hükümeti, müzakerelerde daha zayıf bir konumda kalmıştır.¹⁰¹

Ankara Hükümeti açısından ise Londra Konferansı, diplomatik tanınma mücadelesinde bir fırsat olarak görülmüştür. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, İstanbul Hükümeti'nin aksine, Sevr Antlaşması'nın tamamen reddedilmesi ve Misak-ı Milli esaslarına dayalı yeni bir antlaşmanın yapılması gerektiğini savunmaktaydılar. Ankara Hükümeti, bu görüşlerini uluslararası arenada duyurabilmek için Londra Konferansı'nı bir platform olarak kullanma amacındaydı.¹⁰²

Londra Konferansı'nın diplomatik arka planını şekillendiren en önemli faktörlerden biri, Avrupa'nın büyük güçlerinin Osmanlı toprakları üzerindeki çıkar çatışmalarıydı. Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri olan İngiltere, Fransa ve İtalya, Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşımında kendi çıkarlarını maksimize etme peşindeydiler. Ancak, Anadolu'daki Türk direnişi bu planları tehdit ediyordu. Bu nedenle, Londra Konferansı, Sevr Antlaşması'nın revizyonu için bir fırsat olarak görülmüş ve Osmanlı Devleti'nin geleceği üzerinde yeniden müzakere edilmesi planlanmıştır. Ancak, konferansın başarısızlıkla sonuçlanması, İtilaf Devletleri'nin Osmanlı üzerindeki planlarının uygulamaya konulmasında karşılaştıkları zorlukların bir göstergesi olmuştur.¹⁰³

1.2. Londra Konferansı'ndaki Müzakereciler

Londra Konferansı süreci, Türk bağımsızlık mücadelesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun sona erme evreleri açısından yalnızca diplomatik bir görüşme zemini değil, aynı zamanda dönemin liderleri, temsilcileri ve önemli şahsiyetleri arasındaki ilişkilerin, çıkar çatışmalarının ve kişisel diplomatik stratejilerin sahnelendiği oldukça karmaşık bir olaylar zinciridir.¹⁰⁴ Özellikle, hem İstanbul Hükümeti hem de Ankara Hükümeti tarafından konferansa gönderilen heyetler ve bu heyetlerin temsilcileri, sürecin belirleyici aktörleri olmuştur.¹⁰⁵

Zira yukarıda da ele alınan Paris toplantısında alınan karar doğrultusunda Londra'da 21 Şubat 1921 tarihinde başlayacak olan konferansa hem Osmanlı Hükümeti hem de Ankara

¹⁰⁰ Güçlü, *Ankara Heyeti'nin Londra Konferansı Görüşmeleri*, 151-186.

¹⁰¹ Kara, *Savaş Hazırlayan Barış Konferansı: Londra Konferansı*, 143-170.

¹⁰² Ural ve Aslan, *TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı*, 2002.

¹⁰³ Obuz, "Maneviyat Maddeye Karşı," 145-156.

¹⁰⁴ Yüksel, "İrade-i Milliye Gazetesinde Çıkan Baş Yazılar," 1782-1802

¹⁰⁵ Güçlü, *Ankara Heyeti'nin Londra Konferansı Görüşmeleri*, 151-186.

Hükümeti'nin davet edilmesi önerilmişti. Ancak bu noktada İtilaf Devletleri'nin asıl amacı, Türkiye'nin içsel bölünmüşlüğünden yararlanarak kendi çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaktı.¹⁰⁶ Dolayısıyla, Osmanlı Hükümeti ve Ankara Hükümeti'nin ayrı delegasyonlar halinde Londra'ya gelmesi, Batılı güçlerin işini kolaylaştıracak bir strateji olarak görülüyordu.¹⁰⁷

Müttefik Devletlerin konferansa hem İstanbul'dan hem de Ankara'dan temsilcilerin katılmasını istemesi, Osmanlı Hükümeti ve Ankara Hükümeti arasında yoğun bir yazışma sürecine yol açtı. Osmanlı Hükümeti, İtilaf Devletleri ile olan geleneksel diplomatik ilişkilerine dayanarak, kendisini Türkiye'nin yegâne meşru temsilcisi olarak görmeye devam ediyordu. Ancak, Anadolu'da süregelen bağımsızlık mücadelesi ve Ankara Hükümeti'nin halk üzerindeki güçlü etkisi, Osmanlı Hükümeti'nin bu iddiasını zayıflatıyordu.¹⁰⁸

Sadrazam Tevfik Paşa, Müttefiklerin talebini hemen kabul etti ve 27 Ocak 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekerek Ankara'dan da bir heyetin Londra'ya gelmesini önerdi.¹⁰⁹ Ancak Mustafa Kemal Paşa, bu teklife verdiği sert cevapta, Türkiye'nin meşru temsilcisinin yalnızca Türkiye Büyük Millet Meclisi olduğunu açıkça ifade etti. Mustafa Kemal'in, "*Türkiye'nin mukadderatına vâzi'ulyed olan yegâne meşrû ve müstakil kuvve-i hâkime, Ankara'da müstemirren mün'akit, Türkiye Büyük Millet Meclisidir*" sözleri, Ankara Hükümeti'nin bu süreçteki kararlılığını ve Osmanlı Hükümeti'nin meşruiyetine olan bakış açısını net bir şekilde ortaya koyuyordu.¹¹⁰

Mustafa Kemal Paşa, Tevfik Paşa ile gerçekleştirdiği görüşmelerin sonuçsuz kalacağını kısa sürede fark etti. Bu karmaşık durum karşısında, Meclisin haklarını korumak ve hükümete her koşulda destek sağlamayı pekiştirmek amacıyla 31 Ocak'ta milletvekillerine hitaben bir konuşma gerçekleştirdi. Bu konuşmasında, TBMM'nin dış politikada barışın, iç politikada ise birliğin sağlanmasından sorumlu olduğunu vurguladı. Hükümetin bu hedefler doğrultusunda yoğun bir çaba gösterdiğini belirterek, Meclisin görüş ayrılıklarına düşmeden hükümete destek vermesi gerektiğinin altını çizdi.¹¹¹

İstanbul ile Ankara arasında sürdürülen yazışmaları yakından takip eden İngiltere'nin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold, aynı gün Lord Curzon'a gönderdiği bir telgrafta gelişmeleri değerlendirdi. Rumbold, Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM hükümetini Türkiye'nin tek yasal

¹⁰⁶ Karataş, "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Siyasal Bir Portre," 341-375

¹⁰⁷ Ural ve Aslan, *TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı*, 2002.

¹⁰⁸ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

¹⁰⁹ Karataş, "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Siyasal Bir Portre," 341-375.

¹¹⁰ Ural ve Aslan, *TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı*, 2002.

¹¹¹ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, 166-171.

temsilcisi olarak gördüğünü ve bu nedenle İtilaf Devletlerinden İstanbul hükümeti yerine TBMM'ye davet gönderilmesini beklediğini ifade etti. Ertesi gün gönderdiği bir başka telgrafta ise, doğu sorununun çözülebilmesi için İtilaf Devletlerinin TBMM'yi tanınması ve konferansa davet etmesi gerektiğini belirtti.¹¹² Bununla birlikte, İngiliz Dışışleri yetkililerinden W.S. Edmonds, Mustafa Kemal Paşa'nın İtilaf Devletlerinden doğrudan bir davet beklemesini, bir taviz koparma girişimi olarak değerlendirdi. Edmonds, müttefiklerin Ankara ile doğrudan temas kurmaktan kaçınması gerektiğini ve Yunan tehlikesi karşısında Ankara hükümetinin er ya da geç İtilaf Devletlerine başvurmak zorunda kalacağını düşünmekteydi.¹¹³

Bu yazışmalar, iki hükümet arasındaki bölünmüşlüğü derinleştirirken, Müttefik Devletlere Türk tarafının bölünmüşlüğünden faydalanma fırsatı sunuyordu. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümeti'ni tam anlamıyla reddetse de Londra Konferansı'na katılarak Türk halkının bağımsızlık mücadelesini dünya kamuoyuna duyurmanın stratejik önemini göz ardı etmedi. Bu nedenle, TBMM'de yaşanan tartışmalar sonucunda Londra'ya bağımsız bir Ankara heyetinin gönderilmesi kararlaştırıldı.¹¹⁴

Bu süreçte Ankara hükümeti, İtilaf Devletlerinin kendilerini resmen tanınması ve davet etmesi yönünde uluslararası kamuoyuna mesajlar göndermekteydi. Hariciye Vekili Bekir Sami Bey, Londra Konferansı'nı, Milli Hareketin ve doğal olarak TBMM'nin devletlerarası meşruiyet kazanması için bir fırsat olarak görmekteydi. Bu doğrultuda, 2 Şubat tarihinde Avrupa'nın önemli siyasi merkezlerine bir yazı ilettili. Yazısında, Türkiye'yi konferansta yalnızca TBMM'nin temsil edebileceğini vurguladı ve Ankara'nın barışa yönelik samimi bir istekliliğe sahip olduğunu ifade etti. Ayrıca, milletin arzu ve taleplerini içeren yetkilendirilmiş bir heyetin harekete geçmeye hazır olduğunu belirtti.¹¹⁵

Ankara Hükümeti, Londra Konferansı'na katılmak üzere Dışışleri Bakanı Bekir Sami Bey'in başkanlığında bir heyet oluşturmuştu. Bekir Sami Bey'e yardımcı sıfatıyla bu heyette Aydın Mebusu Cami (Baykut), Trabzon Mebusu Hüsrev, İzmir Mebusu Yunus Nadi ve Adana Mebusu Zekai Beyler de bulunacaktı. Ayrıca Sabık Saruhan Mebusu Tevfik, Muvaffak, Niyazi, Hariciye Müsteşarı Münir, İzmir Mebusu Mahmut Esat, Karesi Mebusu Vehbi, İzmir Mebusu Sırrı, Erzurum Mebusu Necati ve Hacı Beyler de müşavir ve katiplerle birlikte bu heyette yer alıyordu.¹¹⁶ Bu heyet, önce Antalya üzerinden İtalya'ya ulaştı. Burada İtalyan

¹¹² Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992, 95-100.

¹¹³ Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 120-123.

¹¹⁴ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

¹¹⁵ *Atatürk'ün Milli Dış Politikası*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994, 252-257.

¹¹⁶ Sofuoğlu, Yıldırım, *Londra Konferansı*, 164-165.

Dışişleri Bakanı Kont Sforza'nın yardımıyla İngiltere Başbakanı Lloyd George tarafından Londra Konferansı'na resmen davet edildi. Bu davet, Ankara Hükümeti'nin uluslararası diplomatik arenada ilk kez doğrudan tanınması anlamına geliyordu. Bekir Sami Bey, bu süreci iyi değerlendirmek ve Ankara'nın taleplerini doğrudan Müttefik Devletlere iletmek üzere Londra'ya hareket etti. Bekir Sami Bey hem diplomatik becerileri hem de uluslararası ilişkilerdeki tecrübesi ile tanınıyordu. Ancak Londra Konferansı'na katılmadan önce Ankara Hükümeti içinde de bazı endişeler mevcuttu. Bekir Sami Bey'in Müttefik Devletler ile olan ilişkilerinde fazla esnek davranabileceği ve Ankara'nın sert duruşunu tam anlamıyla yansıtamayacağı korkusu vardı. Mustafa Kemal Paşa, Bekir Sami Bey'e verdiği talimatta, Misak-ı Milli'nin kesinlikle taviz verilmemesi gereken bir çerçeve olduğunu net bir şekilde vurguladı.¹¹⁷

Bekir Sami Bey'in kişisel kariyeri ve diplomatik tecrübesi, bu süreçte kritik bir öneme sahiptir. Bekir Sami Bey, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde çeşitli diplomatik görevlerde bulunmuş, Fransa ve İtalya gibi Batı Avrupa ülkelerinde Osmanlı'yı temsil etmiş bir isim olarak bilinir. Bu diplomatik deneyimi, onu Ankara Hükümeti için en uygun adaylardan biri yapmıştı. Ancak, Londra'ya gitmeden önce Bekir Sami Bey'in iç politikadaki konumu oldukça karmaşıktı.¹¹⁸ Mustafa Kemal Paşa ve Ankara hükümetinin daha sert ve tavizsiz tutumunu yumuşatma çabası içinde olması, onu özellikle radikal ulusalcı kesimler nezdinde eleştirilerin odağı haline getirmişti. Bu, onun Londra Konferansı'na katılmadan önceki en büyük endişelerinden biriydi.¹¹⁹

Bekir Sami Bey'in Londra'daki tavrı, daha önce İtilaf Devletleri ile olan deneyimlerinden öğrendiği taktiksel esneklik üzerine kurulmuştu.¹²⁰ Kendi iç yazışmalarında, Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı mektuplarda, İtilaf Devletleri'nin Türk bağımsızlık mücadelesine olan yaklaşımında esneklik gösterme konusunda stratejik bir avantaj yaratmaya çalıştığını belirtmiştir.¹²¹ Ancak, bu stratejik esneklik çabası, özellikle İtilaf Devletleri'nin Türk tezlerine karşı sert ve tavizsiz duruşu karşısında Bekir Sami Bey'i zaman zaman zor durumda bırakmıştır. Nitekim, İtilaf Devletleri temsilcileriyle yaptığı bazı özel görüşmelerde, Mustafa Kemal Paşa'ya bağlılığını dile getirse de daha pragmatik bir diplomasi yürütme arayışı içine girdiği gözlemlenmiştir.¹²²

¹¹⁷ Ural ve Aslan, *TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı*, 2002.

¹¹⁸ Karakütük, "Türk Basınında 1921 Maarif Kongresi," 751-776.

¹¹⁹ Ural ve Aslan, *TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı*, 2002.

¹²⁰ Omak, *Yüz Yıl Önce Türk Hukukunda Parlamento Faaliyetleri*, 2021.

¹²¹ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

¹²² Kara, *Savaş Hazırlayan Barış Konferansı: Londra Konferansı*, 143-170.

İstanbul Hükümeti tarafından Londra Konferansı'na gönderilen heyet ise, başında Tevfik Paşa'nın bulunduğu bir delegasyondur. Tevfik Paşa, daha önce Osmanlı Devleti'nin sadrazamı olarak görev yapmış, son derece tecrübeli bir devlet adamıydı. Paşaya, Osmanlı'nın İngiltere'deki 1. temsilcisi olan Mustafa Reşid Paşa ile Roma Büyükelçisi Osman Nizami Paşa, yardımcılarını eşlik edeceklerdi.¹²³ Ancak, Londra Konferansı sürecinde Tevfik Paşa'nın temsil ettiği İstanbul Hükümeti, oldukça zayıf ve prestijsiz bir konumdaydı. İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal altında olması ve Osmanlı Devleti'nin meşruiyetinin büyük oranda sorgulanması, Tevfik Paşa'nın elini güçsüzleştiren faktörlerdi.¹²⁴

Londra'ya ayrı heyetler halinde gelen İstanbul ve Ankara delegasyonları, konferansın hemen başında bir araya gelmek zorunda kaldılar. İtilaf Devletleri, Türk tarafının bölünmüşlüğünden faydalanma stratejisini sürdürmek için her iki heyeti ayrı ayrı dinlemek istemiş olsa da Sadrazam Tevfik Paşa'nın Ankara heyetine yönelik jesti bu durumu değiştirdi.¹²⁵ Tevfik Paşa, Londra Konferansı'nın ilk oturumunda söz aldıktan sonra konuşmayı Türk milletinin gerçek temsilcilerinin Ankara Hükümeti olduğunu beyan ederek onlara devretti. Bu jest, hem Türk tarafının dünya kamuoyu önünde zayıf görünmesini engelledi hem de Ankara ve İstanbul hükümetlerinin bir arada çalışabileceğini gösterdi.¹²⁶

Bu gelişme, konferans boyunca Türk heyetinin tek bir ses olarak hareket etmesine olanak sağladı. Tevfik Paşa'nın bu tavrı, özellikle Müttefik Devletler arasında beklenmedik bir etki yarattı. Zira Osmanlı Hükümeti'nin bu tür bir geri adım atacağı ve Ankara Hükümeti'ni tanıyacağı beklenmiyordu.¹²⁷ Ancak, bu zorunlu işbirliği, Londra Konferansı'nın en dikkat çekici yönlerinden biri haline geldi ve İtilaf Devletleri'nin bölme stratejisi başarısızlığa uğradı.

Tevfik Paşa'nın bu tavrı, aynı zamanda onun kişisel diplomasi anlayışını da gözler önüne serdi. Tevfik Paşa, Osmanlı Devleti'nin sona ermekte olduğunu farkında olan deneyimli bir devlet adamıydı. Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını korumak amacıyla Londra'ya gitmiş olsa da uluslararası sahnede Türk milletinin gerçek temsilcisinin Mustafa Kemal ve TBMM olduğunu kabul etmişti. Bu durum, Tevfik Paşa'nın Türk tarihinde pragmatik bir figür olarak yer almasına neden oldu.¹²⁸

Tevfik Paşa'nın Londra Konferansı sırasında sergilediği tavır, İstanbul Hükümeti'nin genel politikasını yansıtmaktadır. İtilaf Devletleri ile olan ilişkilerde mümkün olduğunca taviz

¹²³ Sofuoğlu, Yıldırım, *Londra Konferansı*, 156-157.

¹²⁴ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

¹²⁵ Yılmaz, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Bolşevizm Algısı," 33-55.

¹²⁶ Akan, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı*, 245-267.

¹²⁷ Benakay, *1921 Yılı İlk Yarısındaki Türk Dış Politikası Gelişmeleri*, 1993.

¹²⁸ Ural ve Aslan, *TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı*, 2002.

vererek varlıklarını sürdürme çabasında olan İstanbul Hükümeti, bu süreçte hem halk nezdinde hem de uluslararası arenada güç kaybetmeye başlamıştır. Londra Konferansı'nın Tevfik Paşa için en zorlu anlarından biri, Ankara Hükümeti'nin taleplerine karşı net bir duruş sergileyememesiydi.¹²⁹ Bu zayıflık, konferans sırasında İtilaf Devletleri'nin de gözünden kaçmamış ve İstanbul Hükümeti'nin temsilcileri giderek etkisiz bir hale gelmiştir.¹³⁰

Londra Konferansı'nın en önemli aktörlerinden biri de İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Curzon'du. Lord Curzon, Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülme sürecine dair oldukça katı ve Osmanlı aleyhine olan bir görüşe sahipti.¹³¹ Ancak, Curzon'un bu süreci yönetirken izlediği strateji, tamamen İngiltere'nin çıkarlarına uygun bir Ortadoğu ve Anadolu haritası çizmektir. Londra Konferansı boyunca, Bekir Sami Bey ve diğer Türk delegeleri ile yaptığı müzakerelerde, Curzon'un asıl hedefi Türk tezlerinin kabul edilmesi değil, Anadolu'daki İngiliz çıkarlarının güvence altına alınmasıydı.¹³²

Curzon, özellikle Boğazlar ve İstanbul'un statüsü konusunda oldukça katı bir tutum sergiledi. Osmanlı Devleti'nin ve Türk ulusal direnişinin güçlenmesini engellemek adına, İstanbul'un mutlaka İtilaf Devletleri denetiminde kalmasını savunuyordu. Nitekim bu konuda İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın iç yazışmalarında, Curzon'un İstanbul üzerinde herhangi bir Türk egemenliği kabul etmeyeceği açıkça belirtilmiştir.¹³³ Ancak bu süreçte Lord Curzon'un kişisel hesapları da önemli bir rol oynamıştır.¹³⁴ Curzon, Birinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz dış politikasının mimarlarından biri olarak, Osmanlı topraklarının paylaşımında liderliği üstlenme hedefindeydi. Fakat bu hedef, özellikle Fransa ve İtalya ile olan çıkar çatışmaları nedeniyle birçok kez sekteye uğradı.¹³⁵

Bekir Sami Bey ile Lord Curzon arasındaki diplomatik temaslar, Londra Konferansı'nın en önemli olaylarından biri olarak öne çıkar. Lord Curzon'un katı duruşuna karşı Bekir Sami Bey'in daha esnek ve anlaşmaya yatkın bir diplomasi yürütme çabası, zaman zaman iki taraf arasında sert tartışmalara neden olmuştur.¹³⁶ Özellikle Bekir Sami Bey, Misak-ı Milli çerçevesinde taviz vermeye yanaşmazken, Lord Curzon, Sevr Antlaşması'nın bazı

¹²⁹ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

¹³⁰ Akan, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı, 245-267.

¹³¹ Koçlar, "Hâkimiyet-i Milliye'ye Karşı Geliş Hali," 225-252.

¹³² Obuz, "Maneviyat Maddeye Karşı," 145-156.

¹³³ Koçlar, "Hâkimiyet-i Milliye'ye Karşı Geliş Hali," 225-252.

¹³⁴ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

¹³⁵ Omak, *Yüz Yıl Önce Türk Hukukunda Parlamento Faaliyetleri*, 2021.

¹³⁶ Olgun, "II. Meşrutiyet Devri Hâkimiyet-i Milliye Mücadelesinde Önemli Bir Dönem," 111-132.

maddelerinde küçük değişiklikler yapılabileceğini ama genel çerçevesinin değiştirilemeyeceğini ifade etmiştir.¹³⁷

Bu noktada dikkat çeken bir ayrıntı, Londra Konferansı sırasında Lord Curzon'un Bekir Sami Bey'i özel olarak kabul etmesi ve bu görüşme sırasında ona İtilaf Devletleri'nin genel yaklaşımını daha samimi bir şekilde iletmesidir. Bekir Sami Bey'in hatıralarında da yer alan bu görüşme, Londra Konferansı'nın seyrini belirleyen önemli dönemeçlerden biri olmuştur.¹³⁸ Bu görüşmede, Lord Curzon'un Osmanlı İmparatorluğu'nun bir devlet olarak varlığını sürdürmeyeceğini net bir şekilde ifade ettiği ve Anadolu'nun bölünmesinin kaçınılmaz olduğunu belirttiği kaydedilmiştir.¹³⁹ Bekir Sami Bey ise bu konuda oldukça sert bir karşılık vermiş ve Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde bağımsız bir Türkiye Cumhuriyeti kurulacağını vurgulamıştır.¹⁴⁰

Londra Konferansı'nın diğer önemli bir aktörü de Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos idi. Venizelos'un konferans süresince izlediği politika, Türk-Yunan ilişkilerinin seyrini etkilemiştir. Venizelos, Anadolu'da Yunan işgalinin meşrulaştırılması ve İzmir'in kalıcı olarak Yunan egemenliğine geçmesi için İtilaf Devletleri nezdinde güçlü bir lobi faaliyeti yürütmüştür.¹⁴¹ Venizelos'un bu süreçte İngiltere ve Fransa ile olan yakın ilişkileri, Yunanistan'ın konferans boyunca daha avantajlı bir pozisyonda olmasına neden olmuştur. Ancak, Venizelos'un sert talepleri ve Anadolu'daki işgalci tutumu, Türk heyeti tarafından kabul edilemez bulunmuş ve bu durum Londra Konferansı'nın en gergin anlarına sahne olmuştur.¹⁴²

Venizelos'un Londra Konferansı'ndaki en büyük stratejik hatası, Bekir Sami Bey'in kararlılığı karşısında esneklik göstermemesiydi. Özellikle İzmir ve çevresi konusunda Yunan tarafının ısrarcı tutumu, konferansın genel atmosferini olumsuz etkilemiştir. Venizelos'un bu stratejik hatası, Londra Konferansı'nın başarısızlıkla sonuçlanmasında önemli bir rol oynamıştır.¹⁴³ Londra Konferansı'nın sonuçları, beklenildiği gibi ne Sevr Antlaşması'nın yeniden düzenlenmesine ne de Türk tarafının taleplerinin tamamen karşılanmasına yol açtı. Ancak bu süreç, Ankara Hükümeti'nin uluslararası diplomatik sahnede bir aktör olarak tanınmasını sağladı. Konferansın ardından, Türk tarafı Misak-ı Milli çerçevesinde bağımsızlık mücadelesine devam ederken, İtilaf Devletleri'nin Sevr Antlaşması'nı dayatma çabaları

¹³⁷ Örenç, *Balkan Harbi Edirne Kuşatması*, 17-79.

¹³⁸ Aslan, "Türk İnkılabının Doğuşu ve Gelişiminde Basının Rolü," 241-260.

¹³⁹ Doğramacıoğlu, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Millî Mücadele Yıllarında Rusya," 219-230.

¹⁴⁰ Dömez, *Londra Konferansı ve Bekir Sami Bey*, 1996.

¹⁴¹ Sofuoğlu ve Yıldırım, *1921 Londra Konferansı'nda Türk Diplomasi*, 351-382.

¹⁴² Özerkan, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Devletçilik," 609-626.

¹⁴³ Güçlü, *Ankara Heyeti'nin Londra Konferansı Görüşmeleri*, 151-186.

zayıflamaya başlamıştır.¹⁴⁴ Bekir Sami Bey'in Londra'daki diplomatik mücadelesi, Türk tarihinin bu önemli döneminde kararlılık ve diplomatik becerinin örneklerinden biri olarak tarihe geçmiştir.¹⁴⁵

1.3. Londra Konferansı'nda Görüşülen Konular

Londra Konferansı'nın müzakereleri, özellikle Sevr Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesi ve Türk tarafının taleplerinin değerlendirilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu süreçte, İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti ve Ankara Hükümeti arasında derin görüş ayrılıkları ortaya çıkmış ve müzakereler genellikle çıkmaza girmiştir. Müzakerelerde ele alınan ana konular, Boğazlar'ın statüsü, İzmir ve Batı Anadolu'nun geleceği, Ermeni Sorunu, Kürt meselesi, Doğu Trakya'nın durumu ve İtilaf Devletleri'nin Anadolu'daki askeri varlığı gibi Türk milletinin kaderini yakından ilgilendiren meselelerdir. Bu konularda taraflar arasında uzlaşma sağlanamaması, konferansın başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştır.¹⁴⁶

Boğazlar'ın statüsü, Londra Konferansı'nda tartışılan en önemli konulardan biri olmuştur. İtilaf Devletleri, Boğazlar üzerinde tam denetim kurmak ve bu stratejik bölgeyi uluslararası bir komisyonun yönetimine bırakmak istemiştir. İngiltere, Boğazlar'ın serbest geçişe açık tutulması gerektiğini ve bu bölgenin askerden arındırılması gerektiğini savunmuştur. Ancak, Ankara Hükümeti bu talepleri kesin bir şekilde reddetmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Boğazlar'ın Türkiye'nin egemenliği altında kalmasının, ülkenin güvenliği ve bağımsızlığı açısından vazgeçilmez olduğunu belirtmiş ve bu konuda hiçbir taviz verilmeyeceğini açıkça ifade etmiştir. Bu sert duruş, Boğazlar meselesinin müzakerelerde tıkanmasına neden olmuştur.¹⁴⁷

Londra Konferansı'nda tartışılan bir diğer kritik konu, İzmir ve Batı Anadolu'nun statüsü olmuştur. Yunanistan, İzmir'i ve Batı Anadolu'yu ilhak etmek istemiş, İtilaf Devletleri de bu talepleri desteklemiştir. Ancak, Ankara Hükümeti bu durumu kesinlikle kabul edilemez bulmuştur. Bekir Sami Bey, İzmir'in Misak-ı Milli sınırları içinde yer aldığını ve Türk egemenliğinde kalması gerektiğini vurgulamış, bu konuda herhangi bir taviz vermeyeceklerini belirtmiştir. İzmir meselesi, konferansın en hararetli tartışmalarından biri olmuş ve taraflar arasında derin bir kriz yaratmıştır. Ankara Hükümeti'nin kararlı tutumu, bu konuda uzlaşma sağlanmasını imkânsız hale getirmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Kurat, *Mustafa Kemal'in Londra'da Bekir Sami'ye Talimatı*, 89-94.

¹⁴⁵ İnce, "Atatürk'ün Gazeteciliğe İlgisi Üzerine Bir İnceleme", 249-258.

¹⁴⁶ Kaplan, "Türk Matbuatında Japonya", 83-96.

¹⁴⁷ Sınar Ugurlu, "Hâkimiyet-i Milliye Sayfalarından İşgal Altındaki Antep", 307-315.

¹⁴⁸ Karakütük, "Türk Basınında 1921 Maarif Kongresi", 751-776.

Londra Konferansı'nda Ermeni meselesi, özellikle Batılı devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülme sürecinde bölgede yeni bir düzen kurma çabalarının merkezi konularından biriydi. İtilaf Devletleri'nin başta İngiltere ve Fransa olmak üzere, Anadolu'da bir Ermeni devleti kurulmasını talep etmelerinin arka planında, Ermeni lobilerinin yoğun baskısı ve Batı kamuoyunda Ermeni sorunu üzerine oluşmuş olan geniş bir sempatinin etkisi büyüktü.¹⁴⁹ Özellikle İngiltere Başbakanı Lloyd George'un bu konudaki tavrı oldukça belirleyici olmuştur. Lloyd George, Ermeni halkının Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşadığı trajedileri sık sık gündeme getirerek, bölgede bir Ermeni devleti kurulmasının yalnızca bölgesel bir zorunluluk değil, aynı zamanda tarihi bir sorumluluk olduğunu savunmuştur. Ancak bu görüş, Türk tarafında şiddetle reddedilmiştir.¹⁵⁰

Ankara Hükümeti'ni temsilen Londra'ya giden Bekir Sami Bey ve ekibi, Ermeni meselesi konusunda son derece net bir tavır takınmışlardır. Mustafa Kemal Paşa tarafından doğrudan verilen talimatlarda, Anadolu'nun herhangi bir yerinde bir Ermeni devleti kurulmasına izin verilmemesi gerektiği açık bir şekilde belirtilmişti. Bekir Sami Bey'in hatıralarında belirttiği üzere, Mustafa Kemal Paşa'nın bu konudaki hassasiyeti, ulusal egemenlik meselesinden daha derin bir anlam taşıyordu. Paşa, Ermeni meselesini yalnızca bir toprak paylaşımı sorunu olarak değil, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesine karşı bir tehdit olarak görüyordu.¹⁵¹ Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa'nın, Ermenilere Anadolu'da devlet kurulmasına izin verilmesi durumunda, bu girişimin Türk topraklarında yeni çatışmalar ve isyanların fitilini ateşleyeceği görüşü de oldukça güçlüydü.¹⁵²

Lord Curzon, Ermeni meselesi üzerinde yoğun bir diplomatik baskı oluşturmuş ve Türk tarafının bu konuda daha esnek bir tavır sergilemesini talep etmiştir. Curzon'un bu süreçte izlediği strateji, Londra'da yaşayan Ermeni temsilcilerle sürekli temas halinde olmak ve onları müzakerelerin gidişatı hakkında bilgilendirmek üzerine kurulmuştu.¹⁵³ Özellikle Ermeni Devrimci Federasyonu (Taşnak Partisi) temsilcileri, Londra Konferansı boyunca diplomatik lobi faaliyetlerini artırmış ve İngiltere ile Fransa nezdinde güçlü bir destek toplamaya çalışmışlardır. Ancak Bekir Sami Bey, bu lobilerin etkisinde kalmadan Türk tarafının çıkarlarını savunmuştur.¹⁵⁴ Bekir Sami Bey'in kişisel diplomasi yetenekleri de bu süreçte öne çıkmıştır. Ermeni meselesi hakkında İtilaf Devletleri ile yapılan özel görüşmelerde, Bekir Sami Bey'in özellikle Fransız temsilcilerle olan kişisel ilişkileri, müzakerelere daha fazla

¹⁴⁹ Fedayi, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hâkimiyet-i Milliye ve Demokrasi", 151-164.

¹⁵⁰ Tunç, *Balkan Savaşları Dönemi'nde Ermeni Komiteleri Delegeleri*, 27-51.

¹⁵¹ Karakütük, "Türk Basınında 1921 Maarif Kongresi", 751-776.

¹⁵² Akan, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı*, 245-267.

¹⁵³ Omak, *Yüz Yıl Önce Türk Hukukunda Parlamento Faaliyetleri*, 2021.

¹⁵⁴ İpek, "Doktor Lütfi ve Eserleri-I," 147-176.

esneklik getirmiştir. Ancak İngilizlerin sert tavrı, Ermeni meselesi konusundaki uzlaşmazlığı artırmış ve konferansın bu konuda bir çıkmaza girmesine neden olmuştur.¹⁵⁵

Londra Konferansı'nda en çok tartışılan konulardan biri de Kürt meselesi olmuştur. İtilaf Devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanma sürecinde Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde bir Kürt devleti kurulmasını önererek, Anadolu'da bir etnik bölünme yaratmayı amaçlamışlardır.¹⁵⁶ Özellikle İngiliz tarafı, Kürt meselesine stratejik bir pencereden bakmaktaydı. Lord Curzon, Irak ve İran sınırlarına yakın olan Kürt bölgelerinin İngiltere'nin bölgesel çıkarları açısından kritik önemde olduğunu savunmuştur. Bu bölgelerin kontrolünün sağlanması, İngiltere'nin Ortadoğu'daki petrol çıkarlarını güvence altına almak için büyük önem taşıyordu.¹⁵⁷

Mustafa Kemal Paşa'nın Kürt meselesine yönelik tutumu ise oldukça netti: Kürtler, Türk milletinin ayrılmaz bir parçasıydı ve Anadolu'da bir Kürt devleti kurulması kabul edilemezdi. Paşa, Kurtuluş Savaşı sırasında Kürt aşiretlerinin Milli Mücadele'ye verdiği desteği vurgulayarak, Kürtlerle Türkler arasında bir çatışmanın çıkarılmasının dış güçlerin bir oyunu olduğunu savunuyordu.¹⁵⁸ Nitekim Bekir Sami Bey de Londra Konferansı sırasında bu görüşü desteklemiş ve Kürtlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde yaşamasının en doğal hakları olduğunu savunmuştur.¹⁵⁹

Bekir Sami Bey, Kürt meselesi üzerinde İtilaf Devletleri ile yürütülen görüşmelerde oldukça diplomatik bir dil kullanmış, ancak Misak-ı Milli'den taviz verilmesi gerektiğini savunanlara karşı kesin bir duruş sergilemiştir. Kürt bölgelerinde İtilaf Devletleri tarafından bir "otonom yapı" oluşturulması önerisi de Bekir Sami Bey'in sert bir direnişiyle karşılaşmıştır. Bu mesele, Londra Konferansı boyunca müzakereleri en fazla tıkayan konulardan biri olmuştur. Özellikle Lord Curzon'un bu konudaki ısrarı, Türk tarafı tarafından emperyalist bir plan olarak değerlendirilmiş ve Kürtlerin Türkiye'nin bir parçası olduğu vurgusu yapılmıştır.¹⁶⁰

Londra Konferansı'nda Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos'un izlediği politika, Doğu Trakya meselesi üzerinden büyük bir gerilim yaratmıştır. Venizelos, Birinci Dünya Savaşı sonrası Yunanistan'ın genişlemesini sağlamak ve Anadolu'daki Yunan varlığını güçlendirmek için Doğu Trakya'nın Yunan egemenliğine verilmesini talep etmiştir. Bu talep, Türk heyeti tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Bekir Sami Bey, Doğu Trakya'nın

¹⁵⁵ Yılmaz, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Bolşevizm Algısı," 33-55.

¹⁵⁶ Koçlar, "Hâkimiyet-i Milliye'ye Karşı Geliş Hali," 225-252.

¹⁵⁷ Coşkun, *İtalya n La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

¹⁵⁸ Öztoprak, *Londra Konferansı ve Türkiye Meselesi*, 565-612.

¹⁵⁹ Koçlar, "Hâkimiyet-i Milliye'ye Karşı Geliş Hali," 225-252.

¹⁶⁰ Özerkan, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Devletçilik," 609-626.

Misak-ı Milli sınırları içinde yer aldığını ve Türk toprağı olarak kalması gerektiğini sert bir şekilde savunmuştur.

Venizelos'un bu talepleri, yalnızca Yunanistan'ın çıkarlarını savunma amacı taşııyordu. Aynı zamanda, Venizelos, Avrupa'daki büyük güçler nezdinde Yunanistan'ı bir Balkan gücü olarak konumlandırmak için diplomatik bir manevra yapıyordu.¹⁶¹ Ancak, bu süreçte Venizelos'un Ankara Hükümeti karşısındaki duruşu, Türk halkı ve özellikle Mustafa Kemal Paşa nezdinde Yunanistan'ın emperyalist emellerinin bir göstergesi olarak algılandı. Bekir Sami Bey'in bu meselede gösterdiği sert tavır, Londra Konferansı'nda Türk tarafının kararlı bir diplomasi yürüttüğünün bir kanıtıydı.¹⁶²

Londra Konferansı'nda İtilaf Devletleri'nin Anadolu'daki askeri varlığı da önemli bir tartışma konusu olmuştur.¹⁶³ İtilaf Devletleri, özellikle İngiliz ve Fransız ordularının Anadolu'daki varlığını sürdürmek istemiş ve bölgedeki stratejik noktaların İtilaf Devletleri kontrolünde kalmasını talep etmiştir. Bu talepler, özellikle Boğazlar ve İstanbul'un statüsü üzerinde yoğunlaşmıştır.¹⁶⁴

Bekir Sami Bey, bu konuda da net bir tavır ortaya koymuş ve İtilaf Devletlerinin Anadolu'daki askerlerini geri çekmesi gerektiğini savunmuştur. Bu mesele, Londra Konferansı'nda en sert tartışmaların yaşandığı konulardan biri olmuştur. İtilaf Devletleri, askeri varlıklarının bölgede istikrar sağlamak için gerekli olduğunu savunurken, Bekir Sami Bey, bu askeri varlığın Türk egemenliğine karşı bir tehdit olduğunu dile getirmiştir.¹⁶⁵

Lord Curzon, İtilaf Devletlerinin Anadolu'daki askeri varlığını korumak için çeşitli önerilerde bulunmuş ve bu bölgelerde bir "uluslararası denetim" kurulmasını önermiştir. Ancak, Bekir Sami Bey ve Türk heyeti bu önerileri kesin bir şekilde reddetmiştir. Bu mesele, konferansın en çıkmaz noktalarından biri olmuş ve İtilaf Devletleri ile Türk tarafı arasında uzlaşma sağlanamamasına neden olmuştur.¹⁶⁶

Bu arada Bekir Sami Bey, konferans sırasında İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcileriyle yaptığı özel görüşmelerde, Osmanlı ve Ankara heyetleri arasındaki işbirliğini güçlendirmeye çalıştı.¹⁶⁷ Ancak bu görüşmeler, özellikle TBMM'nin onayını almadan imzaladığı antlaşmalar

¹⁶¹ Öztoprak, *Londra Konferansı ve Türkiye Meselesi*, 565-612.

¹⁶² Karakütük, "Türk Basınında 1921 Maarif Kongresi," 751-776.

¹⁶³ Dömez, *Londra Konferansı ve Bekir Sami Bey*, 1996.

¹⁶⁴ Akan, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı*, 245-267.

¹⁶⁵ İpek, "Doktor Lütfi ve Eserleri-I", 147-176.

¹⁶⁶ Dömez, *Londra Konferansı ve Bekir Sami Bey*, 1996.

¹⁶⁷ Özerkan, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Devletçilik," 609-626.

nedeniyle eleştirilere yol açtı.¹⁶⁸ Bekir Sami Bey'in İngiltere, Fransa ve İtalya ile yaptığı bu antlaşmalar, Ankara Hükümeti'nin çıkarlarına aykırı bulunarak TBMM tarafından reddedildi.¹⁶⁹

Sonuç olarak Londra Konferansı'nda tartışılan ana konular, hem İtilaf Devletlerinin Osmanlı topraklarını yeniden şekillendirme çabalarını hem de Ankara Hükümeti'nin bağımsızlık mücadelesini yansıtmaktadır. Taraflar arasındaki derin görüş ayrılıkları, müzakerelerin tıkanmasına ve konferansın başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştır. Bu süreç, Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesinin uluslararası alanda meşruiyet kazanmasına ve Sevr Antlaşması'nın uygulanabilirliğinin sona ermesine zemin hazırlamıştır.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Ural ve Aslan, *TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı*, 2002.

¹⁶⁹ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

¹⁷⁰ Fedayi, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hâkimiyet-i Milliye ve Demokrasi," 151-164.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜTAREKE DÖNEMİ BASINI

Osmanlı İmparatorluğu'nda basın hayatı, Tanzimat Dönemi'yle başlayan modernleşme sürecinin önemli bir parçası olarak şekillenmiş ve ilerleyen yıllarda toplumsal ve siyasi değişimlerin bir yansıması haline gelmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte basın, hem fikirlerin yayılması hem de kamuoyunun oluşturulmasında daha etkin bir rol oynamış, özellikle siyasi tartışmaların odak noktası haline gelmiştir. Bu dönemden itibaren, basın sadece bir haber verme aracı olmanın ötesine geçmiş; ideolojilerin savunucusu, siyasi hiziplerin sesi ve halkın mobilizasyonunu sağlayan bir platform olarak işlev görmüştür.

Mütareke Dönemi'ne gelindiğinde ise basın, hem İstanbul hem de Anadolu'da iki farklı siyasi merkezin çatışan görüşlerini temsil eden bir mecra olarak dikkat çekmiştir. Bir yanda, İstanbul basını, Osmanlı hükümetinin ve İtilaf Devletleri'nin politikalarına daha yakın bir duruş sergilerken, diğer yanda Anadolu basını, Milli Mücadele'yi destekleyen bir çizgide hareket etmiştir. Bu ayrışma, yalnızca ideolojik bir farklılığa değil, aynı zamanda basının toplumu şekillendirme ve siyasi süreçlere doğrudan etki etme potansiyeline de işaret etmektedir.

Mütareke Dönemi Türk basını, bu ayrışmanın en net görüldüğü tarihsel dönemlerden biridir. Basın organlarının bu süreçteki işlevlerini ve etkilerini anlamak, hem dönemin toplumsal yapısını hem de siyasi dinamiklerini değerlendirmek açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda, çalışmanın devamında öncelikle Mütareke Dönemi'nin basın yapısına genel bir bakış sunulacak, ardından Anadolu ve İstanbul basını hakkında verilen bilgilerden sonra iki önemli gazete olan Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bu iki gazetenin yayın politikalarının, ideolojik hizalanmalarının ve dönemin siyasi atmosferindeki rollerinin incelenmesi, Türk basın tarihindeki bu kritik dönemin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2.1. Türk Basın Tarihinde Mütareke Dönemine Uzanan Süreç

Günümüz modern demokrasilerinde temel unsurlardan biri olarak kabul edilen basın, genellikle yasama, yürütme ve yargının ardından gelen "dördüncü güç" şeklinde tanımlanır. Gazete, dergi ve bülten gibi belirli aralıklarla yayımlanan tüm yayın türlerini kapsayan bu kavram, bilgilendirme ve kamuoyu oluşturma açısından önemli bir rol üstlenir. Basın, olayları ve bilgileri habere dönüştürerek, toplulukların söylenti ya da spekülasyon olarak duydukları bilgilerin gerçekliğini doğrulama işlevi görür. Bu bağlamda, basın, dedikodunun ve uydurmaların yerini güvenilir ve sağlıklı bilgiyle doldurarak bilgi kirliliğini önler. Ayrıca, bu

tanım, basının neden 15. yüzyılın ortalarında matbaanın icadından önce gelişemediğini de anlamamıza olanak tanır.¹⁷¹

Gutenberg'in matbaayı icat etmesiyle Avrupa'da yazılı eserlerin yaygınlaşması hız kazanmış ve bu bağlamda, ilk günlük gazete olan Laypziger Zaytung, 1660 yılında Almanya'da yayımlanmıştır. Türkiye'de ise matbaa kültürü, farklı topluluklar tarafından erken dönemlerde benimsenmiştir. İlk Musevi matbaası 1493 yılında İstanbul'da David ve Samuel Nahmes kardeşler tarafından kurulmuş; ardından 1564-1567 yılları arasında Tokatlı Abgar Tıbir tarafından ilk Ermeni matbaası faaliyete geçirilmiş; ilk Rum matbaası ise 1627'de Rahip Nicoddimus Metaxes tarafından açılmıştır.¹⁷² Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk matbaasının kurulması ise III. Ahmet dönemine (1703-1730) ve Lale Devri'ne (1718-1730) rastlamaktadır.

Türkiye'de matbaanın kurulması süreci şu şekilde gelişmiştir: İbrahim Müteferrika, Türkçe eserlerin basımı için İstanbul'da¹⁷³ bir matbaa kurulmasına yönelik fikirlerini Vesiletü't-Tıbbâ¹⁷⁴ adlı eserinde toplamış ve 1726 yılında bu çalışmasını Sait Efendi aracılığıyla Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya sunmuştur.¹⁷⁵ Müteferrika, dinî içerikli eserler hariç olmak üzere, astronomi, tarih, sözlük ve tıp gibi çeşitli alanlarda kitap basabilmek için padişahın izin talep etmiştir. Sait Efendi'nin desteğiyle dönemin Şeyhülislâmı Mevlana Abdullah Efendi'den matbaa kurmanın dinen sakıncalı olmadığı yönünde bir fetva alınmış ve bu fetvayı takiben Padişah III. Ahmet, İbrahim Müteferrika'ya, dini kitaplar basmamak kaydıyla matbaa kurma izni vermiştir.¹⁷⁶ Uzun süren müzakereler sonucunda 1726 yılında alınan padişah fermanıyla, 1727 yılında "Daru't-Tıbaatü'l-Amire" adı verilen, halk arasında ise "Basmahane" olarak bilinen ilk Türk matbaası, İbrahim Müteferrika'nın Sultan Selim Mahallesi'ndeki evinin alt katında faaliyete geçmiştir.¹⁷⁷

İbrahim Müteferrika Matbaası'nın ardından Osmanlı Devleti'nde kurulan ikinci basımevi, III. Selim'in talimatıyla Hasköy'deki "Mühendishane-i Berr-i Hümayun" ve "Mühendishane-i Bahri-i Hümayun" binalarında faaliyet göstermeye başlamıştır. Devlet destekli bir diğer önemli girişim ise 1802 yılında Üsküdar'da açılan basımevidir. Bu basımevinin başına müderris Abdurrahman Efendi getirilmiş ve Üsküdar Basımevi 1831 yılına kadar faaliyet göstermiştir.¹⁷⁸ Bunun dışında, Osmanlı matbaacılığında öne çıkan iki önemli matbaa daha

¹⁷¹ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992, 7.

¹⁷² Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*, İstanbul: Literatür Yayınları, 2000, 9-26.

¹⁷³ Atilla Girgin, *Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik*, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2001, 2-4.

¹⁷⁴ Ahmet Hamdi, Tanpınar, *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitapevi, 2003, 46.

¹⁷⁵ Hasan Refik Ertuğ, *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi, C: I*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yay, 1970, 95.

¹⁷⁶ Girgin, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, 4-5.

¹⁷⁷ Girgin, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, 6-8.

¹⁷⁸ Girgin, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, 8. , Ertuğ, *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, 122-127.

bulunmaktadır. Bu matbaalar, Türkiye'nin ilk resmi gazetelerinin yayımlandığı yerler olarak tarihsel bir öneme sahiptir. Bunlardan ilki, 1831 yılında II. Mahmut tarafından Beyazıt'ta kurulan "Takvimhâne-i Âmire"dir.¹⁷⁹ Bu basımevinde "Takvim-i Vekâyi" adlı ilk resmi gazete yayımlanmıştır. 1864 yılında "Matbaa-ı Âmire" adıyla yeniden yapılandırılan bu basımevi, Cumhuriyet döneminde "Millî Matbaa" adını almış, 1939 yılında ise "Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi" olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.¹⁸⁰ İkinci önemli matbaa ise 1822'de Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından kurulan "Bulak Basımevi"dir. Bu matbaa, "Vakâyi-i Mısriye" adlı gazetenin yayımlanması ve bilimsel çalışmaların desteklenmesi amacıyla hayata geçirilmiştir. Osmanlı Devleti'nde bu gelişmeler, gazetecilik döneminin başlangıcını da simgelemiştir.¹⁸¹

Ancak Osmanlı basınının, Batı'daki gibi toplumsal ihtiyaçlardan doğmaması ve tarihsel süreçlerle şekillenmemesi, basının işlevselliğini sınırlandırmıştır. Osmanlı basını, toplumsal dinamikler yerine siyasi dinamiklerle, devletin yönlendirmesi ve desteğiyle şekillenmiştir. Bu durum, basını bir bilgi paylaşım aracı olmaktan öte, devletin halka yönelik bir propaganda mekanizması haline getirmiştir.¹⁸² İlk gazetecilerin devlet memurları arasından seçilmesi ve bazı gazete çalışanlarının Şura-yı Devlet üyeliği, sadrazamlık veya elçilik gibi üst düzey devlet görevlerine atanmış olması, basının bireyi destekleyen değil, devleti güçlendiren bir araç olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Böylece Osmanlı basını, bireylerin taleplerini yansıtmaktan ziyade, yönetimin çıkarlarını destekleyen bir yapı olarak işlev görmüştür.¹⁸³

Türkiye'deki ilk gazeteler Tanzimat Dönemi'nde yayın hayatına başlamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan çok sayıda süreli yayın, Osmanlı aydınlarının yenileşme çabalarını ve fikir dünyasını şekillendirmiş, aynı zamanda dönemin düşünsel yapısına yön vermiştir. Tanzimat Dönemi, gazete sayılarındaki artışla dikkat çekmiştir.¹⁸⁴ Bu dönemin önemli gazeteleri arasında 1831 yılında yayımlanmaya başlayan Takvim-i Vekâyi, 1840 yılında kurulan Ceride-i Havadis, 1860 yılında yayın hayatına giren Tercüman-ı Ahvâl ve 1862 yılında yayımlanmaya başlayan Tasvir-i Efkâr yer almaktadır.¹⁸⁵

Tanzimat Fermanı'nın ilanı, Osmanlı basın hayatında bir canlılık yaratmış ve bu dönemde basınla ilgili ilk düzenlemeler yapılmıştır. 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi, gazetelerin

¹⁷⁹ Ahmet İhsan Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım Meşrutiyet İlanından Umûmî Muhârebeye Kadar (1908-1914)*, İstanbul: Ahmet İhsan Matbası Yayınları, 1931, 50.

¹⁸⁰ Girgin, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, 8.

¹⁸¹ İlhan Yerlikaya, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi ve (Pancermenizm- Panislamizm-Panslavizm- Osmanlıcılık Fikirleri)*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1994, 8-9.

¹⁸² Bünyamin Ayhan, *Millî Mücadele'de Basın - Olağanüstü Durumlarda Propaganda*, Konya: Tablet Yayınları, 2007, 17.

¹⁸³ Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, 15-16.

¹⁸⁴ Mehmet Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul: Der Yayınları, 2002, 175.

¹⁸⁵ Öztoprak, *Türk ve Batı Kamuoyunda Millî Mücadele*, 7.

yayınlarını belli bir yasal çerçeveye bağlamış, basın işleyişini düzenlemeyi amaçlamıştır.¹⁸⁶ Ancak 1867 tarihli Kararname-i Âlî ile basın üzerindeki baskılar artmıştır. Bu baskı dönemi, 23 Aralık 1876'da Kanun-i Esasi'nin ilanı ile kısmen kırılmış ve anayasanın 12. maddesinde basının yasal çerçevede serbest olduğu hükmüne yer verilmiştir.¹⁸⁷

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ve Kanun-i Esasi'nin yeniden yürürlüğe girmesiyle basın alanında kısa süreli bir özgürlük dönemi başlamıştır.¹⁸⁸ II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki ilk bir buçuk aylık süre zarfında, gazete sahiplerinin sayısı 200'ü aşmış, gazete tirajları ise 2.000'den 50.000'e yükselmiştir.¹⁸⁹ Gazete çıkarmak amacıyla İzmir ve Aydın'da 110, Selanik'te 57, Suriye ve Lübnan'da 85 başvuru yapılmıştır.¹⁹⁰ Ayrıca, II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında yalnızca İstanbul'da 607 adet gazete yayımlanmıştır.¹⁹¹ Ancak bu özgürlük ortamı, Trablusgarp ve Balkan Savaşları sırasında basın üzerindeki baskıların artması ve Şubat-Mart 1913'te Matbuat Nizamnamesi'nde yapılan düzenlemelerle basın özgürlüğünün kısıtlanmasıyla sona ermiştir. Bu gelişmeler sonucunda, gazete ve dergi sayısında önemli bir düşüş yaşanmıştır.¹⁹² Bu dönemde basın üzerindeki sansür ve kısıtlamalar giderek artmıştır ve 1918 yılının sonuna kadar devam etmiştir. 1918'in sonlarında İttihat ve Terakki Fırkası'nın iktidardan çekilmesiyle birlikte basın üzerindeki sansür dönemi sona ermiş¹⁹³, fakat kısa bir süre sonra, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile İtilaf Devletleri'nin basın üzerindeki sansür uygulamaları başlamıştır.¹⁹⁴

2.2. Mütareke Döneminde Türk Basını

Mondros Mütarekesi sonrasında başlayan işgal ortamında, Saray ve hükümetler kadar, dönemin basın-yayın organlarının tutumu da önemlidir. Ülkede yaşanan gelişmeleri yansıtmak ve kamuoyu oluşturmak konusunda belirleyici olan gazete ve dergiler, yayın anlayışları, işgaller ve hükümetlerin politikalarına yaklaşımları açısından iki grupta ele alınabilir. İstanbul'da yayınlanan gazete ve dergilerin çoğunluğu, işgalcilerle iyi ilişkiler kurmuş ve uzlaşarak onların politikalarını destekleyen yayınlar yapmışlardır. Bundan dolayı İstanbul basını silahlı mücadeleyi reddeden, diplomasiyi ön plana çıkaran ve halkta infial

¹⁸⁶ Mustafa Yılmaz, Yasemin Doğaner, *Cumhuriyet Döneminde Sansür (1923-1973)*, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları, 2007, 3.

¹⁸⁷ Nevin Ünal Özkorkut, "Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3 (2002), 73.

¹⁸⁸ İzzet Öztoprak, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1981, 25.

¹⁸⁹ Ayhan, *Milli Mücadele'de Basın*, 236.

¹⁹⁰ Girgin, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, 91.

¹⁹¹ Ayhan, *Milli Mücadele'de Basın*, 237.

¹⁹² Enis Şahin, *Sakarya Basın Tarihi 1919-2004*, İstanbul: Sakarya Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 2005, 8-9.

¹⁹³ İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, 317-320.

¹⁹⁴ Girgin, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, 102.

yaratacak gelişmeleri gizleyen bir yayın politikası benimsemiştir. Anadolu'da yayınlanan gazete ve dergilerin büyük bir kısmı ise İstanbul basınına göre daha gerçekçi bir yayın politikası ve direnişi destekleyen yazılara yer vermişlerdir. Buradan da anlaşılabacağı gibi, işgallere İstanbul'dan bakmak ile Anadolu'dan bakmak arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. Bu fark da en fazla, basın yayın organlarının yayın politikalarında somutlaşmıştır.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu hareketinden yana olan bazı gazete ve dergiler şunlardır: Açıksoz, Adana'ya Doğru, Ahali, Ahval, Aksiseda, Akşam, Albayrak, Anadolu, Babalık, Ceride-i Resmiye, Dertli, Doğrusöz, Erciyes, Hâkimiyet-i Milliye, Hayat, Hukuk-ı Beşer, Işık, İbret, İkdam, İrade-i Milliye, İzmir'e Doğru, Misak-ı Milli, Öğüt, Sebilürreşat²⁶ (Sırat-ı Müstakim), Söz, Vakit, Yeni Adana ve Yeni Gün/Anadolu'da Yeni Gün.¹⁹⁵

Anadolu'da gelişen direnişe karşı çıkan ve Saray'ın politikalarını destekleyen gazete ve dergilerin bir kısmı ise şu şekilde sıralanabilir: Adana Postası, Alemdar, Ferda, İrşad, Peyam-ı Sabah, Sabah, Türkçe İstanbul, Ümit ve Zafer.¹⁹⁶

Türk basınının Londra Konferansı'na yaklaşımı, sadece İstanbul ve Ankara hükümetleri arasındaki siyasi farklılıkları değil, aynı zamanda Türk ulusal mücadelesinin toplumsal desteğini de gözler önüne sermiştir. Basın, bu süreçte, konferansa ilişkin haberleri ve yorumlarıyla kamuoyunu bilgilendirmekle kalmamış, aynı zamanda Türk milletinin bağımsızlık mücadelesine olan inancını güçlendirmeye de çalışmıştır. Dönemin gazeteleri, hem ulusal bağımsızlık hareketinin meşruiyetini savunmuş hem de konferansın sonuçlarına yönelik halkın beklentilerini şekillendirmiştir.

1920'li yılların başları, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş süreci ve Türk ulusal bağımsızlık mücadelesinin şekillendiği bir döneme denk gelmektedir.¹⁹⁷ Bu dönemde, Türkiye'deki basın hem İstanbul'daki resmi Osmanlı Hükümeti'nin hem de Anadolu'da doğmakta olan yeni milli hareketin farklı politik ve ideolojik yaklaşımlarını yansıtan iki ayrı eksen etrafında toplanmıştır. İstanbul basını, Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde faaliyet gösteren ve genellikle İstanbul Hükümeti'nin politikalarını destekleyen bir çizgide yer alırken, Anadolu basını, merkezden uzak olmasının da etkisiyle Anadolu'daki milli hareketin sesi olarak ortaya çıkmış ve Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Ankara Hükümeti'nin bağımsızlık mücadelesini

¹⁹⁵ Öztoprak, *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*, 247–258.

¹⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Gevgilili, “Türkiye Basını” *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yay., C. I, İstanbul, 1983, 213.

¹⁹⁷ Salih Dönmez, *Milli Mücadele Döneminde Bulgaristan'da Bir Gazete: Çiftçi Bilgisi (1920-1921)*, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.

savunan bir tutum benimsemiştir. Bu iki farklı basın anlayışı, dönemin siyasi ve toplumsal dinamiklerini anlamak açısından önemli ipuçları sunar.¹⁹⁸

2.2.1. Anadolu Basını ve Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi

Anadolu basını, Milli Mücadele'nin sesi olarak ortaya çıkmış ve Türk ulusal bağımsızlık hareketinin ideolojik temelini şekillendiren bir güç olmuştur. Anadolu basını, Anadolu'da başlayan Milli Mücadele'nin propagandasını yapmış ve halkı bu mücadeleye destek vermeye çağırmıştır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kurulan Ankara Hükümeti, basını milli bağımsızlık mücadelesinin bir parçası olarak görmüş ve bu doğrultuda basının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır. Anadolu basını, özellikle Misak-ı Milli ilkelerini ve Sevr Antlaşması'nın kabul edilemezliğini savunarak, Türk milletinin bağımsızlık arzularını ve direniş ruhunu yansıtmıştır.¹⁹⁹

Anadolu basınının en önemli özelliklerinden biri, sansürden ve dış müdahalelerden bağımsız bir şekilde faaliyet göstermesi olmuştur. İstanbul basınının aksine, Anadolu basını, milli mücadelenin önderleri tarafından yönlendirilmiş ve bu doğrultuda halkı bilgilendirmiştir. Bu durum, Anadolu basınının halk nezdinde daha fazla itibar kazanmasını sağlamış, basının Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasında kritik bir rol oynamasına olanak tanımıştır. Anadolu'da yayınlanan gazeteler, genellikle Mustafa Kemal Atatürk ve diğer önderlerinin görüşlerini ve direktiflerini halka aktaran bir platform işlevi görmüş, bu sayede halkın Milli Mücadele'ye olan desteğini artırmıştır.²⁰⁰

Anadolu basını, aynı zamanda halkın moralini yüksek tutmak ve milli mücadeleye olan inancını pekiştirmek için de önemli bir araç olarak kullanılmıştır.²⁰¹ Gazeteler, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin haklılığını vurgulayan haberler, makaleler ve yorumlar yayınlamış, İtilaf Devletleri'nin baskılarına ve İstanbul Hükümeti'nin teslimiyetçi politikalarına karşı direnç gösterilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu bakımdan Anadolu basını, Milli Mücadele'nin manevi lideri olarak halkın bilincinde önemli bir yer edinmiş, bağımsızlık savaşının propagandasını yaparak halkın mücadele azmini canlı tutmuştur.²⁰²

¹⁹⁸ Hacer Koç, *Hâkimiyet-i Milliye ve Ulus Gazetelerinde İsmet İnönü'nün "İmajının Cilalanması" Açısından İnönü Savaşlarının Yıldönümleri (1921-1950)*, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

¹⁹⁹ Meltem Koçak, *Tevhid-i Efkâr Gazetesinin Milli Mücadele'ye Bakışı (1921-1923)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2018.

²⁰⁰ Serpil Tuzsuz, *Çankırı Gazetesi (1921-1952)*, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024.

²⁰¹ Dönmez, *Çiftçi Bilgisi*, 2023.

²⁰² Koç, *İnönü'nün "İmajının Cilalanması"*, 2020.

Anadolu basını, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin bir parçası olarak doğmuş ve bu mücadeleyi destekleyen bir çizgide yayın yapmıştır. Anadolu'da yayınlanan gazeteler, milli mücadelenin propagandasını yaparak, halkı direnişe teşvik etmiş ve bağımsızlık hareketinin meşruiyetini savunmuştur.²⁰³ Bu basın organları, özellikle Sevr Antlaşması'nın reddedilmesi ve Misak-ı Milli ilkelerinin savunulması konularında kararlı bir duruş sergilemiş, halkı milli mücadeleye destek olmaya çağırıştır. Bu durum, Ankara basınının halk nezdinde büyük bir saygınlık kazanmasını sağlamış ve basının Milli Mücadele'nin başarısında kritik bir rol oynamasına yol açmıştır.²⁰⁴

Millî Mücadele dönemi Anadolu basını, farklı ideolojik çizgilerde yayın yapan gazeteleri de barındırmıştır. Bu dönemde, Millî Mücadele'yi destekleyen gazetelerin yanı sıra, bu mücadeleye karşı çıkan muhalif gazeteler de yayımlanmıştır. Dönemin genelinde, bu muhalif gazeteler büyük ölçüde İtilaf Devletleri ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na yakın bir yayın politikası benimsemiştir. Ancak, bu yayınların çoğunlukla işgal altındaki bölgelerde yayımlandığı dikkat çekicidir. İşgal altında olmayan bölgelerde ise Millî Mücadele yerine İstanbul Hükümeti'ni destekleyen gazeteler yayınlanmıştır.²⁰⁵

İtilaf Devletleri'nin kontrolündeki işgal bölgelerinde, basın üzerinde yoğun bir baskı uygulanmıştır. İşgalci güçler ve İstanbul yönetimi, Anadolu'da başlayan Direniş Hareketi'ni bastırmaya yönelik çabalarına basın yoluyla da devam etmişlerdir. İstanbul Hükümeti, Kuva-yı Millîye hareketini bir eşkıya grubu olarak tanımlamış ve bu nedenle direniş hareketine liderlik eden isimlere basında yer verilmesini veya desteklenmesini kendi politikalarına aykırı ve tehlikeli bir girişim olarak görmüştür.

Bu süreçte, Anadolu'daki Millî Mücadele'ye muhalif olan gazeteler arasında Ferda, Islahat, İrşad, Selamet ve Zafer gibi yayın organları öne çıkmıştır. Bu gazeteler, İstanbul yönetiminin çizgisini desteklerken, direniş hareketini itibarsızlaştırmayı hedeflemişlerdir.²⁰⁶

Milli Mücadele dönemi Anadolu basını, iki ayrı safhaya ayrılarak incelenebilir. İlk safha, 31 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından başlayıp 10 Ocak 1920'de Hâkimiyet-i Millîye gazetesinin kuruluşuna kadar olan dönemi kapsarken, ikinci safha ise Hâkimiyet-i Millîye gazetesinin yayın hayatına başlamasıyla ortaya çıkan süreçtir. Hâkimiyet-i Milliye, kuruluş amacı, şekli ve bu mücadeledeki rolüyle bir milat kabul edilebilir. Direnişin

²⁰³ Malkoç, *Londra Konferansı Anadolu'da Yeni Gün ve Alemdar'dan Okumak*, 1-26.

²⁰⁴ Karaman, *Türkiye'de Liberalizm*, 2020.

²⁰⁵ Hülya Baykal, *Türk Basın Tarihi 1831-1923*, İstanbul: Afa Matbaacılık, 1990, 248.

²⁰⁶ E. Semih Yalçın, *Türk Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları*, Ankara: Berikan Yay, 2010, 175.

ve zaferin sözcülüğünü yapması, diğer Anadolu basını gazetelerinden ayıran en önemli noktadır.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin sesi olarak 10 Ocak 1920’de Ankara’da yayın hayatına başlamıştır. Gazete, Mustafa Kemal Paşa’nın liderliğindeki Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin yayın organı olarak kurulmuş ve Milli Mücadele’nin en önemli propaganda aracı olmuştur. Gazetenin kuruluşu, Sivas Kongresi’nden sonra millî mücadele hareketinin yayın organı olarak Sivas’ta çıkarılan İrade-i Milliye gazetesinin devamı niteliğindedir.²⁰⁷

Hâkimiyet-i Milliye, başlangıçta haftada iki gün yayınlanan bir gazete olarak yayın hayatına geçmiş ve 6 Şubat 1921’den itibaren günlük olarak yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin ilk sayıları, Ankara Valiliği’nin alt katında bulunan Vilayet Matbaası’nda basılmış ve burada tüm baskı ve yayım faaliyetleri yürütülmüştür. Gazetenin ismi, Sivas’taki İrade-i Milliye’yi çağrıştırmak üzere “Hâkimiyet-i Milliye” olarak seçilmiş ve bu isim, Türk milletinin iradesinin egemenliğini temsil etmiştir.²⁰⁸

Hâkimiyet-i Milliye, Milli Mücadele döneminde halkı bilgilendirmek, milli birlik ve beraberlik duygularını pekiştirmek ve yabancı işgale karşı direnişi teşvik etmek amacıyla yayın yapmıştır. Gazete, Mustafa Kemal Paşa’nın gözetiminde ve doğrudan onun fikirlerini yansıtan bir platform olarak öne çıkmıştır. Mustafa Kemal, gazetenin yazılarını bizzat incelemiş ve kendi fikirlerini, gazetenin başyazılarında yer alacak şekilde not ettirmiştir. Bu yazılarda, Milli Mücadele’nin hedefleri açıkça ortaya konmuş ve Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin meşruiyeti savunulmuştur.²⁰⁹

Kurtuluş Savaşı’nın zaferle sonuçlanmasının ardından da yayın hayatına devam eden Hâkimiyet-i Milliye, Cumhuriyetin ilanından sonra Cumhuriyet Halk Fırkası’nın yarı-resmi yayın organı olarak varlığını sürdürmüştür. Gazete, 1934 yılında isim değiştirerek Ulus adını almış ve bu isimle Türkiye’nin tek parti döneminin önemli yayın organlarından biri olmuştur. Hâkimiyet-i Milliye, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında devletin resmi politikalarını halka duyurma ve milli birliğin devamını sağlama misyonunu üstlenmiştir.²¹⁰

²⁰⁷ Kenan Olgun, “II. Meşrutiyet Devri Hâkimiyet-i Milliye Mücadelesinde Önemli Bir Dönem: 1912 Meclis-i Mebusan’ı ve Faaliyetleri.” *İlmi Araştırmalar*, 13 (2002), 111-132.

²⁰⁸ Harun Karakütük, “Türk Basınında 1921 Maarif Kongresi.” *TroyAcademy*, 6/3 (2021), 751-776.

²⁰⁹ Emine Sicim Kaplan, “Türk Matbuatında Japonya: Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Özelinde Bir İnceleme (1929-1934).” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 62 (2024), 83-96.

²¹⁰ Ömer Obuz, “Maneviyat Maddeye Karşı: Birinci İnönü Zaferi.” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21/Özel Sayı (2021), 145-156.

Gazetenin yazar kadrosu, Türkiye'nin en önemli aydınlarını ve gazetecilerini bünyesinde toplamıştır. Kuruluşunda Mustafa Kemal Paşa'nın yanı sıra Recep Zühtü, Hüseyin Ragıp, Ağaoğlu Ahmet, Hüseyin Tevfik, Ruşen Eşref, Hüseyin Ragıp, Mahmut Esat, Yusuf Akçura, Hamdullah Suphi gibi isimler yer almış ve bu kadro, zamanla Mehmet Âkif, Halide Edip, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi isimlerle zenginleşmiştir. Gazete, bu güçlü yazı kadrosuyla, Milli Mücadele'nin en önemli entelektüel ve propaganda aracı olmuştur.²¹¹

2.2.2. İstanbul Basını ve Alemdar Gazetesi

İstanbul basını, Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'da konumlanmış ve uzun yıllar boyunca imparatorluğun resmi görüşlerini halka aktaran bir organ olarak işlev görmüştür.²¹² Ancak, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve Sevr Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte, İstanbul Hükümeti'nin otoritesi ve etkinliği büyük ölçüde azalmış, İstanbul basını da bu zayıflamanın bir yansıması olarak farklı bir rol üstlenmek zorunda kalmıştır. İstanbul basını, genellikle İstanbul Hükümeti'ne yakınlığı ile bilinen ve imparatorluğun mevcut yapısını savunan bir çizgide yayın yapmıştır. Bu basın organları, İtilaf Devletleri ile uyumlu bir politika izleyerek, Sevr Antlaşması'nın uygun şekilde tadilini ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bir şekilde varlığını sürdürmesini savunmuşlardır.²¹³

İstanbul basınının bu dönemdeki en belirgin özelliklerinden biri, İtilaf Devletleri'nin kontrolü altında faaliyet göstermesidir. Özellikle İstanbul'un işgal edilmesinden sonra İtilaf Devletleri, en başta İngiliz ve Fransız güçleri, İstanbul basını üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuş, gazetelerin içeriğini ve yayın politikasını sıkı bir şekilde denetlemişlerdir. Bu denetim, İstanbul basınının özgürce haber yapma ve yorum yapma kabiliyetini ciddi şekilde kısıtlamış, basının büyük ölçüde sansürlenmesine ve otosansüre yol açmıştır. Bunun sonucu olarak, İstanbul basını, halkın gerçek durumu öğrenmesi ve milli mücadeleye destek vermesi konusunda yeterince etkin olamamış, aksine, çoğu zaman İtilaf Devletleri'nin çıkarlarına hizmet eden bir araç haline gelmiştir.²¹⁴ İstanbul, Peyam-ı Sabah, Aydede ve Alemdar gibi gazeteler hem politik hem de siyasi sebeplerle Milli Mücadele'ye karşı çok sert yayınlar yapmışlardır.

²¹¹ Hadiye Yılmaz, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Bolşevizm Algısı ve İslam Dünyasına Bakış (1920-1921)" *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 4/7 (2015), 33-55.

²¹² Pınar Karaman, *1921-1961 Yılları Arasında Türkiye'de Liberalizm*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

²¹³ Muhammed Emre Şişman, *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Milli Mücadele Döneminde İsyanlar (1920-1921)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2020.

²¹⁴ Hülkiye Demirci, *Yeni Şark Gazetesi'ne Göre Milli Mücadele'de Batı Cephesi (1921-1923)*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2019.

İstanbul basınının bir diğer önemli özelliği, genellikle İstanbul Hükümeti'nin politikalarını savunma eğiliminde olmasıdır. İstanbul'daki gazeteler, Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel yapısını ve padişahın otoritesini koruma amacı güden yayınlar yapmışlardır.²¹⁵ Bu gazeteler, genellikle Sevr Antlaşması'nın uygun değişimlerle uygulanabilirliği konusunda olumlu görüşler bildirmiş, Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri ile bir uzlaşma yolu bulması gerektiğini savunmuşlardır. İstanbul basını, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, imparatorluğun mevcut durumunu muhafaza etmeye çalışmış ve padişahın otoritesini koruma amacını gütmüştür.²¹⁶

Bu basın organları, genellikle İstanbul Hükümeti'nin teslimiyetçi politikalarını savunmuş ve İtilaf Devletleri ile işbirliği yapmanın Osmanlı Devleti'nin çıkarlarına uygun olduğunu öne sürmüştür. Bu durum, İstanbul basınının Milli Mücadele'ye karşı mesafeli bir duruş sergilemesine ve halkın gözünde meşruiyetini kaybetmesine neden olmuş²¹⁷, İstanbul basınının halk nezdinde güvenilirliğini zedelemiş ve basının Milli Mücadele karşısında etkisiz kalmasına neden olmuştur.²¹⁸

İstanbul basını, Anadolu'daki Direniş Hareketi'ni destekleyen gazetelere de ev sahipliği yapmıştır. Başlangıçta işgal kuvvetleri, padişah ve İstanbul Hükümeti lehine yayın yapan bu gazeteler, zaman zaman Anadolu'da başlayan direniş hareketine yönelik olumlu içerikler yayımlamıştır.²¹⁹ 1921 yılı öncesinde, İstanbul basını Millî Mücadele Hareketi'ne karşı daha mesafeli bir tutum sergilemiş ve genellikle sınırlı bir şekilde bahsetmiştir. Ancak, 1921'den itibaren Millî Mücadele'nin askeri başarıları, bu yaklaşımda önemli bir değişikliğe yol açmıştır. Doğu'da Ermenilere karşı kazanılan zaferler ile I. ve II. İnönü Muharebeleri'ndeki başarıların ardından, İstanbul basınındaki gazeteler yayın politikalarını yeniden şekillendirmiştir. Bu dönemde, Anadolu'daki mücadeleye dair haberler daha geniş yer bulmuş ve gazetelerde direnişin lider kadrolarına yönelik ilgi artmıştır. Örneğin, Mustafa Kemal Paşa'nın fotoğrafları, yalnızca İstanbul basınında değil, Eylül 1921 itibarıyla dünya basınında da yer almıştır.²²⁰

Millî Mücadele Hareketi'ne destek veren İstanbul gazeteleri arasında Akşam, İkdâm, İleri, Memleket, Minber, Sebilü'r-Reşat, Tanin, Tasvir-i Efkar, Tercüman-ı Hakikat, Türk Dünyası ve Vakıf gibi önemli yayın organları bulunmaktadır. Bu gazeteler, askeri zaferlerin ardından

²¹⁵ Kurat, *Mustafa Kemal'in Londra'da Bekir Sami'ye Talimatı*, 89-94.

²¹⁶ Karaman, *Türkiye'de Liberalizm*, 2020.

²¹⁷ Ahmet Tunç, *Alemdâr Gazetesine Göre İstiklâl Savaşı'nda İç Politika (1919-1921)*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

²¹⁸ Demirci, *Millî Mücadele'de Batı Cephesi*, 2019.

²¹⁹ Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'nin Kaynakları*, 162-163.

²²⁰ Yücel Özkaya, *Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2014, 5-6.

direnişi daha güçlü bir şekilde destekleyen içerikler yayımlayarak kamuoyunda Millî Mücadele'ye olan desteğin artmasına katkı sağlamıştır.

Anadolu'dan ya da İstanbul'dan yana olmak gazetelerin siyasi duruşu ve kendi bakış açılarından kurtuluş reçeteleriyle alakalı bir durum olmuştur. İstanbul'da yer alan ve Milli Mücadele'ye karşı yayınlar yapan gazetelerden Alemdar Gazetesi'nin durumu bundan ayrı düşünülemez. Gazete, bütün bu yaşananlara İttihat ve Terakki siyasetinin sebep olduğunu düşündüğü için bu harekete karşı sert bir muhalefet yürütmüş ve Milli Mücadele'yi İttihatçılığın bir devam olarak gördüğü için bu muhalefeti devam ettirmiştir. Ayrıca şehri işgal eden güçlerle anlaşmadan çözümün olmayacağına olan inancı, gazetenin İngiliz yanlısı bir politika gütmesine yol açmıştır. Diğer saltanat yanlısı gazetelere nazaran mevcut soruna karşı çözüm bulmaya çalışan tavırları, Anadolu hareketine her ne kadar karşı çıksa da Alemdar'ı incelemeye değer kılar.

Alemdar gazetesi, 1912 yılında İstanbul'da kurulan ve 1922 yılına kadar yayın hayatını sürdüren, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarındaki çalkantılı dönemlerde önemli bir rol oynamış bir yayındır.²²¹ Gazete, kurucusu Refi Cevad Ulunay'ın yönetiminde, İttihat ve Terakki yönetimine muhalif bir çizgide konumlanmış ve bu yüzden birkaç kez kapatılmıştır. Ancak gazete, özellikle Mütareke döneminde yeniden canlanmış ve bu dönemde giderek daha belirgin bir şekilde Osmanlı yönetimini ve İtilaf Devletleri'ni destekleyen bir yayın çizgisi benimsemiştir.²²² Gazetenin yazar kadrosunda yer alan Refi Cevad, Refik Halit Karay, Mustafa Sabri gibi isimler özellikle Kurtuluş Savaşı'nın erken dönemlerinde Mustafa Kemal Paşa ve Ankara Hükümeti'ne karşı sert eleştirilerde bulunmuş,²²³ hatta Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde yürütülen bağımsızlık mücadelesini "amaçsızlık" ve "maceraperestlik" olarak nitelendirmiştir. Bu dönemde, İstanbul'daki Osmanlı Hükümeti'ne ve İtilaf Devletleri'ne yakın duran gazete, İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin de etkisi altına girmiştir. Gazetenin bu duruşu, Anadolu'daki direniş hareketine karşı çıkan kesimlerin sesi olmasını sağlamıştır.²²⁴

Alemdar'ın yayın hayatı, Osmanlı Devleti'nin çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreciyle yakından ilişkilidir. Gazetenin başyazarlığını uzun süre Hüseyin Şükrü üstlenmiş, bu dönemde gazete, Damat Ferit Paşa Hükümeti'ne ve İstanbul'daki işgal güçlerine yakın bir

²²¹ Murat Karataş, "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Siyasal Bir Portre: Ziya Gevher Etili", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 35 (2014), 341-375.

²²² Göktuğ İpek, "Doktor Lütfi ve Eserleri-I: "Siyaset-i Milliye ve İktisadiye", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 35 (2019), 147-176.

²²³ Fedayi, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hâkimiyet-i Milliye ve Demokrasi," 151-164.

²²⁴ Şengül Özerkan, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Devletçilik: Ekonomi Politikası ve Basın İlişkisi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 9/27 (1993), 609-626.

yayın politikası izlemiştir. Ancak, Refi' Cevad Ulunay'ın Yüzellilikler listesine alınması ve yurt dışına sürülmesiyle gazete kapanmıştır. Alemdar'ın kapanışı, aynı zamanda İstanbul merkezli muhalif basının sona ermesini ve Anadolu'da şekillenen yeni Türkiye'nin sesinin yükselişini sembolize etmektedir.²²⁵

2.3. Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar'ın Siyasi Hizalanmaları

Hâkimiyet-i Milliye ve Alemdar gazeteleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde birbirine tamamen zıt iki siyasi ve ideolojik kutbu temsil etmiştir. Alemdar, Osmanlı Devleti'nin varlığını sürdürmek isteyen ve İtilaf Devletleri ile işbirliği içinde olan bir çizgide yayın yaparken, Hâkimiyet-i Milliye, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin sesi olarak Anadolu'da yükselen yeni bir Türkiye'nin kurulmasını savunmuştur. Bu iki gazetenin geçmişi, sadece Türk basın tarihi açısından değil, aynı zamanda Türkiye'nin siyasi ve toplumsal tarihi açısından da büyük bir öneme sahiptir.²²⁶

Alemdar, İstanbul'daki işgalci güçlerin ve Osmanlı Hükümeti'nin çıkarlarını savunan bir yayın organı olarak, Milli Mücadele'ye karşı çıkan bir duruş sergilemiştir. Gazete, Anadolu'da gelişen bağımsızlık hareketine karşı olumsuz bir tutum almış ve bu hareketi başarısızlığa mahkûm bir girişim olarak nitelendirmiştir. Hatta bazı yazılarında mevcut durumun kötülüğü bile bu harekete bağlanmıştır. Buna karşın, Hâkimiyet-i Milliye, Milli Mücadele'nin haklılığını ve gerekliliğini savunan bir gazete olarak, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini desteklemiş ve bu mücadeleyi tüm dünyaya duyurmayı amaçlamıştır.²²⁷

Bu iki gazete, Türkiye'nin o dönemdeki siyasi kutuplaşmasını ve toplumun bölünmüşlüğüne de yansıtmaktadır. Alemdar, Osmanlı Devleti'ne sadık kalanların sesi olarak, İstanbul'daki işgalci güçlerle işbirliğini savunmuş ve Türkiye'nin geleceğinin ancak bu şekilde güvence altına alınabileceğini iddia etmiştir. Buna karşılık, Hâkimiyet-i Milliye, Anadolu'da doğan yeni bir ulusun sesi olarak, bağımsızlık ve egemenlik mücadelesinin meşruiyetini savunmuş ve Türk milletinin kendi kaderini tayin etme hakkını elde etmesi gerektiğini vurgulamıştır.²²⁸

1921 yılı, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecini kapsayan zorlu bir geçiş döneminin ortasında, Türkiye'deki basının siyasi hizalanmalarını ve bu hizalanmaların toplumsal etkilerini derinlemesine anlamak için kritik

²²⁵ Hüseyin Doğramacıoğlu, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Millî Mücadele Yıllarında Rusya İle Münasebetler", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/2 (2020), 219-230.

²²⁶ Alev Sınar Uğurlu, "Hâkimiyet-i Milliye Sayfalarından İşgal Altındaki Antep." *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15/27 (2014), 307-315.

²²⁷ Çağdaş Yüksel, "İrade-i Milliye Gazetesinde Çıkan Baş Yazılar Üzerinden Gazete Hakkında Bir Değerlendirme." *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7/3 (2020), 1782-1802.

²²⁸ Mustafa İnce, "Atatürk'ün Gazeteciliğe İlgisi Üzerine Bir İnceleme." *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/1 (2021), 249-258.

bir yıl olarak öne çıkmaktadır.²²⁹ Bu dönemde, Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye gazeteleri, sadece iki farklı gazete olmanın ötesine geçerek, iki ayrı siyasi ve ideolojik kamplaşmanın da sembolleri haline gelmişlerdir. Her iki gazete, farklı toplumsal kesimlere hitap etmiş, farklı dünya görüşlerini temsil etmiş ve Türkiye'nin geleceği konusunda radikal bir şekilde zıt duruşlar sergilemiştir.²³⁰

Alemdar, İstanbul'da yayınlanan ve Osmanlı Hükümeti ile İtilaf Devletleri'ne yakın bir çizgide duran bir gazete olarak, o dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun devamından yana olan kesimlerin sesini duyurmuştur. Gazete, 1912'deki kuruluşundan itibaren, İttihat ve Terakki yönetimine muhalif bir duruş sergilemiş ve bu duruşunu Mütareke döneminde de sürdürmüştür.²³¹ Özellikle Damat Ferit Paşa'nın sadrazamlığı döneminde, İstanbul Hükümeti'nin politikalarını destekleyen, İngiliz Muhipler Cemiyeti ile uyumlu bir yayın politikası izlemiştir.²³² Bu dönemde gazetenin siyasi hizalanması, Osmanlı Devleti'nin varlığını koruma çabalarına ve Türk Kurtuluş Savaşı'na ise açıkça karşı çıkan bir çizgiye oturmuştur.²³³

Gazetenin ana ekseninde İttihat ve Terakki karşıtlığının olması, yaşanan olaylara ve bunun sonucunda yaptığı her habere bu açıdan bakmasına sebep olur. Öyle ki, gazete Sevr Antlaşmasını reddederken bile bu ağır antlaşmanın müsebbibi olarak bu cemiyeti görür. Refi Cevad, İttihatçıların her zaman en son yapılması gerekeni en önce yaparak ülkenin hayati kaynaklarını kuruttuğunu ve devletin güvенеbileceği tüm kozları yok ettiğini söylerken, haydut diye nitelendirdiği bu topluluğun ülkeyi lekelediğini ve kimse tarafından güvenilmediği için böyle ağır şartlara maruz kaldığını savunur.²³⁴ 1921 yılında Alemdar, özellikle Anadolu'da sürdürülen bağımsızlık mücadelesine karşı olumsuz bir tutum takınmıştır.²³⁵ Çünkü bu kargaşanın İttihatçılar tarafından başlatıldığını ve bu direnişi İttihatçılığın devamı olarak görür. Yukarıda da ifade edildiği üzere gazete, Mustafa Kemal Paşa ve Ankara Hükümeti'ni hedef alarak, bu mücadeleyi “amaçsız bir macera” olarak nitelendirmiştir. Yine aynı şekilde, Sevr Antlaşması'nın sebebi olarak Mustafa Kemal ve Kuva-yı Milliye hareketini göstermiştir. Dökülen kanların Mustafa Kemal'in Anadolu'ya gönderilmesi sebebiyle olduğunu, Kuva-yı Milliye gibi silahlı bir direnişin olmasıyla birlikte

²²⁹ Akan, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı, 245-267; Doğramacıoğlu, “Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Millî Mücadele Yıllarında Rusya,” 219-230; Koçlar, “Hâkimiyet-i Milliye'ye Karşı Geliş Hali,” 225-252; Olgun, “II. Meşrutiyet Devri Hâkimiyet-i Milliye Mücadelesinde Önemli Bir Dönem,” 111-132.

²³⁰ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

²³¹ İnce, “Atatürk'ün Gazeteciliğe İlgisi Üzerine Bir İnceleme,” 249-258.

²³² Kurat, *Mustafa Kemal'in Londra'da Bekir Sami'ye Talimatı*, 89-94.

²³³ Sınar Uğurlu, “Hâkimiyet-i Milliye Sayfalarından İşgal Altındaki Antep”, 307-315.

²³⁴ “Sulhun İdamesi”, *Alemdar*, 14 Ağustos 1336/1920.

²³⁵ Aslan, “Türk İnkılabının Doğuşu ve Gelişiminde Basının Rolü,” 241-260.

bu akan kanların Türkiye'yi lekelediğini söyler. Silaha değil de diplomasiye başvurulsaydı böyle bir antlaşmanın belki de hiç imzalanmayacağını savunarak Sevr'i Milli Mücadele'ye bağlar.²³⁶

Bu durumun sonucu olarak Alemdar'ın bu dönemdeki siyasi hizalanması, Osmanlı Devleti'nin geleceğini İtilaf Devletleri ile işbirliği yapmakta ve bu devletlerin taleplerini karşılamakta gören bir perspektife dayanmaktadır. Gazete, barış antlaşmasının bir an önce kabul edilmesi gerektiğini savunmuş ve Anadolu'daki direnişin Osmanlı Devleti'nin uluslararası alandaki itibarını daha da zedeleyeceğini öne sürmüştür.²³⁷ Hatta Bekir Sami Bey'in konferansın sonunda ortaya çıkan durumlardan dolayı istifa etmesini yorumlarken işlerin silahla değil diplomasi ve uzlaşıyla çözülmesi gerektiğini bir kez daha belirtir²³⁸ ve yine bunu yapmaya giriştiği için Bekir Sami Bey'i kıymetli bir devlet adamı olarak anar.²³⁹ Bu çerçevede, Alemdar'ın siyasi hizalanması, Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinde, İstanbul'daki işgalci güçlerle işbirliği yapmayı meşru bir strateji olarak gören kesimlerin sesi olmuştur.²⁴⁰

Hâkimiyet-i Milliye ise tamamen farklı bir siyasi hizalanmayı temsil etmiş ve Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin sesi olmuştur. Hâkimiyet-i Milliye, Milli Mücadele'nin resmi yayın organı olarak, Türk milletinin bağımsızlık ve egemenlik haklarını savunmuş, bu mücadeleyi hem yurt içinde hem de uluslararası alanda meşrulaştırmak için yoğun bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır.²⁴¹

1921 yılında, Hâkimiyet-i Milliye'nin siyasi hizalanması, Ankara Hükümeti'nin ulusal egemenlik mücadelesine tam destek vermek üzerine inşa edilmiştir. Gazete, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğini öne çıkararak, Türk milletinin kendi kaderini tayin etme hakkını savunmuş ve Sevr Antlaşması'nı şiddetle reddetmiştir. Hâkimiyet-i Milliye, bu dönemde halkı Milli Mücadele'ye katılmaya teşvik eden, Türk milletinin bağımsızlık ve egemenlik mücadelesini yücelten bir yayın politikası izlemiştir. Gazetenin başyazılarında, Mustafa Kemal Paşa'nın görüşleri ve stratejileri geniş yer bulmuş, bu sayede gazete, Milli Mücadele'nin en önemli entelektüel ve ideolojik destekçilerinden biri haline gelmiştir.²⁴²

Hâkimiyet-i Milliye'nin siyasi hizalanması, sadece Ankara Hükümeti'nin politikalarını desteklemekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda İstanbul Hükümeti'nin ve Alemdar gibi

²³⁶ "Lloyd George'un Beyanatı", *Alemdar*, 7 Kasım 1336/1920.

²³⁷ Kurat, *Mustafa Kemal'in Londra'da Bekir Sami'ye Talimatı*, 89-94.

²³⁸ "Bekir Sami Beyin İstifası Etrafında", *Alemdâr*, 16 Mayıs 1337/1922.

²³⁹ "Bekir Sami Bey Neden İstifası Etmiş", *Alemdâr*, 16 Mayıs 1337/1922.

²⁴⁰ Güçlü, *Ankara Heyeti'nin Londra Konferansı Görüşmeleri*, 151-186.

²⁴¹ Kurat, *Mustafa Kemal'in Londra'da Bekir Sami'ye Talimatı*, 89-94.

²⁴² Öztoprak, *Londra Konferansı ve Türkiye Meselesi*, 565-612.

gazetelerin karşıt politikalarını eleştirmek üzerine de odaklanmıştır. Gazete, İstanbul'daki işgalci güçlerin ve onların destekçileri olan Osmanlı Hükümeti'nin Türkiye'nin geleceği üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulamış, bu güçlerle işbirliği yapmanın Türk milletine ihanet anlamına geleceğini savunmuştur. Hâkimiyet-i Milliye, Türk milletinin birlik ve beraberlik içinde hareket etmesi gerektiğini, ancak bu şekilde bağımsızlık mücadelesinin başarıya ulaşabileceğini sürekli olarak dile getirmiştir.²⁴³

Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinin siyasi hizalanmaları, aynı zamanda Türkiye'deki siyasi ve toplumsal bölünmüşlüğü de yansıtmaktadır. Alemdar, Osmanlı Devleti'nin devamını ve İtilaf Devletleri ile işbirliğini savunan, İstanbul'da bulunan eski düzenin temsilcisi olarak, Türkiye'nin geleceğinin bu güçlerle uzlaşmadan geçtiğine inanan kesimlerin sesi olmuştur. Buna karşılık, Hâkimiyet-i Milliye, yeni bir ulusun doğuşunu ve bu ulusun bağımsızlık mücadelesini temsil eden bir gazete olarak, Türk milletinin kendi kaderini tayin etme hakkını savunan ve bu hak için mücadele eden kesimlerin sesi olmuştur.²⁴⁴

1921 yılında bu iki gazete arasındaki siyasi hizalanmalar, aynı zamanda Türkiye'de basının nasıl bir araç olarak kullanıldığını ve bu araçların toplumsal ve siyasi süreçlere nasıl etki ettiğini de gözler önüne sermektedir.²⁴⁵ Alemdar, Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinde işbirlikçi bir duruş sergileyerek, halkı İstanbul Hükümeti'nin politikalarını desteklemeye çağırımış, ancak bu çağrı büyük ölçüde karşılık bulmamıştır. Buna karşılık, Hâkimiyet-i Milliye, Milli Mücadele'nin meşruiyetini savunan bir araç olarak, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesine olan inancı pekiştirmiş ve bu mücadeleyi uluslararası alanda tanııtma görevini üstlenmiştir.²⁴⁶

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde basının oynadığı rol hem siyasi hem de toplumsal açıdan oldukça kritikti.²⁴⁷ Bu dönemde, Alemdar gazetesi, özellikle İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri'nin çıkarlarına hizmet eden bir çizgide yayın yaparak dikkat çekmiş ve bu tutumuyla Anadolu'daki Milli Mücadele'ye karşı açık bir muhalefet sergilemiştir.²⁴⁸

Bu açıdan, 1921 yılında Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinin siyasi hizalanmaları, Türkiye'nin geleceği konusunda iki zıt kutbu temsil eden ideolojik duruşlar olarak öne çıkmıştır. Alemdar, Osmanlı Devleti'nin devamını savunan ve İtilaf Devletleri ile işbirliğini

²⁴³ Akan, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı*, 245-267.

²⁴⁴ Yüksel, "İrade-i Milliye Gazetesinde Çıkan Baş Yazılar," 1782-1802.

²⁴⁵ Karataş, "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Siyasal Bir Portre," 341-375.

²⁴⁶ Örenç, *Balkan Harbi Edirne Kuşatması*, 17-79.

²⁴⁷ İpek, "Doktor Lütfi ve Eserleri-I," 147-176.

²⁴⁸ Özerkan, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Devletçilik," 609-626.

meşru gören bir çizgide yer alırken, Hâkimiyet-i Milliye, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin sesi olarak, bu mücadelenin haklılığını ve gerekliliğini savunmuştur. Bu iki gazetenin siyasi hizalanmaları, sadece basın tarihine değil, aynı zamanda Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi tarihine de derin bir iz bırakmıştır. Bu hizalanmalar, aynı zamanda Türkiye'deki siyasi ve toplumsal kutuplaşmayı ve bu kutuplaşmanın basın yoluyla nasıl şekillendirildiğini anlamak açısından da büyük bir öneme sahiptir.²⁴⁹

2.4. Türk Basınında Londra Konferansı

Türk basını, Londra Konferansı sürecinde yalnızca haber vermekle kalmamış, kamuoyu oluşturma aracı olarak da işlev görmüştür. Gazeteler, konferansın Türk tarafı için ne anlama geldiğini ve ulusal bağımsızlık mücadelesinin uluslararası alanda nasıl bir zemin kazandığını halka anlatma görevini üstlenmiştir. Bu süreçte, basının konferansa yönelik farklı yaklaşımları, halkın milli mücadeleye olan desteğini pekiştirmiş ve Türk milletinin bağımsızlık yolundaki kararlılığını artırmıştır.²⁵⁰ Bu bağlamda, Londra Konferansı'na Türk basınının yaklaşımı, dönemin siyasi ve toplumsal dinamiklerini anlamak açısından son derece önemlidir. İstanbul'daki basın organları, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecinde uluslararası bir uzlaşma arayışında bulunurken, Anadolu'daki basın organları, Türk ulusal mücadelesinin haklılığını ve meşruiyetini savunmuşlardır. Bu durum, Türk basınının o dönemdeki işlevini ve etkisini gözler önüne sererken, aynı zamanda Milli Mücadele'nin toplumsal temellerini de güçlendirmiştir.²⁵¹ Londra Konferansı, sadece diplomatik bir toplantı olmanın ötesinde, Türk basını için de bir dönüm noktası olmuş, basının ulusal mücadele içindeki etkisine bir örnek daha eklemiştir. Bu bilgiler ekseninde, Türk basınının Londra Konferansı'na yaklaşımı hem dönemin siyasi atmosferini hem de ulusal bağımsızlık mücadelesinin toplumsal desteğini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.²⁵²

Bu dönemde yayımlanan gazetelerde Londra Konferansı'na dair önemli makaleler yer almıştır. Bu makaleler, genellikle konferansın Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi üzerindeki etkilerini ele almış ve halkı bilgilendirme amacı taşımıştır. Basında yer alan bu yazılar, halkın konferansa dair algısını şekillendirmiş ve milli mücadeleye olan desteğini artırmıştır.²⁵³ Zira Londra Konferansı'na dair basında yer alan önemli makaleler, konferansın Türk kamuoyu üzerindeki etkisini şekillendirmiş ve halkı bilgilendirme, yönlendirme amacı

²⁴⁹ Yüksel, "İrade-i Milliye Gazetesinde Çıkan Baş Yazılar," 1782-1802.

²⁵⁰ Örenç, *Balkan Harbi Edirne Kuşatması*, 17-79.

²⁵¹ Akan, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı*, 245-267.

²⁵² Dönmez, *Londra Konferansı ve Bekir Sami Bey*, 1996.

²⁵³ Benakay, *1921 Yılı İlk Yarısındaki Türk Dış Politikası Gelişmeleri*, 1993.

taşımıştır. Bu makaleler, dönemin siyasi atmosferini anlamak ve Türk basınının rolünü değerlendirmek açısından son derece önemlidir.

Londra Konferansı, 1921 yılında düzenlendiğinde, Osmanlı Devleti'nin geleceği ve Türk ulusal hareketinin kaderi açısından büyük bir önem taşıyordu.²⁵⁴ Bu konferans, hem uluslararası arenada Türk milletinin bağımsızlık taleplerinin duyurulması için bir fırsat hem de Sevr Antlaşması'nın şartlarının yeniden gözden geçirilmesi açısından kritik bir platform olarak görülüyordu. Konferansın başarı ya da başarısızlığı, o dönemin basın organları tarafından büyük bir dikkatle takip edilmiş ve çeşitli yorumlarla tartışılmıştır. Bu tartışmalar, basının genel siyasi duruşunu, ideolojik yönelimlerini ve konferansın sonuçlarına yönelik beklentilerini yansıtmaları açısından son derece önemlidir.²⁵⁵

Basında, konferansın başarılı olup olmadığı konusunda farklı görüşler öne çıkmıştır. İstanbul'da yayın yapan gazeteler, özellikle İstanbul Hükümeti'ne yakın duran basın organları, konferansın Osmanlı Devleti açısından başarılı olabileceği yönünde bir beklenti içindeydi.²⁵⁶ Bu gazeteler, özellikle Sevr Antlaşması'nın bazı maddelerinin yeniden müzakere edileceği umudunu taşımakta ve konferansın Osmanlı Devleti'nin varlığını sürdürebilmesi için bir fırsat sunduğunu düşünmekteydiler. Alemdar gibi gazeteler, konferansın diplomatik bir zafer olarak değerlendirilebileceğini ve Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri ile bir uzlaşma yoluna gidebileceğini savunmuşlardır.²⁵⁷

Öte yandan Anadolu basını ve özellikle Hâkimiyet-i Milliye, konferansın Türk milletinin bağımsızlık taleplerinin uluslararası alanda tanınması açısından kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu gazeteler, konferansın başarılı olabilmesi için İtilaf Devletleri'nin Sevr Antlaşması'ndan vazgeçmesi ve Türk milletinin bağımsızlık taleplerinin kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur.²⁵⁸ Anadolu basını, konferansın başarısının, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin haklılığının uluslararası alanda kabul görmesine bağlı olduğunu sık sık dile getirmiştir. Ancak, konferansın sonuçları itibarıyla başarısızlıkla sonuçlanacağı yönünde bir endişe de mevcuttu; bu, İtilaf Devletleri'nin Türk tarafının taleplerine olumlu yaklaşmaması durumunda, konferansın bir çıkmaza gireceği ihtimaline dayanmaktaydı.²⁵⁹

Ancak basında, konferansın başarısız olacağına dair işaretler de konferansın başlamasından kısa bir süre sonra belirtmeye başlamıştır. İtilaf Devletleri'nin, özellikle İngiltere'nin, Sevr

²⁵⁴ Omak, *Yüz Yıl Önce Türk Hukukunda Parlamento Faaliyetleri*, 2021.

²⁵⁵ Malkoç, *Londra Konferansı'nı Anadolu'da Yeni Gün ve Alemdar'dan Okumak*, 1-26.

²⁵⁶ Ural ve Aslan, *TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı*, 2002.

²⁵⁷ Tunç, *Balkan Savaşları Dönemi'nde Ermeni Komiteleri Delegeleri*, 27-51.

²⁵⁸ Kurat, *Mustafa Kemal'in Londra'da Bekir Sami'ye Talimatı*, 89-94.

²⁵⁹ Çetin, *Londra Konferansı'nda Ahmet Tevfik Paşa*, 107-127.

Antlaşması'ndan büyük ölçüde taviz vermeye yanaşmaması ve Yunanistan'ın Anadolu'daki işgalini sürdürme konusundaki kararlılığı, konferansın geleceği üzerinde kara bulutlar oluşturmaya başlamıştır. Bu durum, İstanbul basınında bir hayal kırıklığına yol açarken, Anadolu basınında ise İtilaf Devletleri'ne karşı daha sert bir duruşun gerekliliği yönünde bir söylemin güçlenmesine neden olmuştur.²⁶⁰

Bu doğrultuda, Londra Konferansı'nın başarısı veya başarısızlığı, dönemin basın organları tarafından farklı perspektiflerden ele alınmış ve tartışılmıştır. Bu tartışmalar, sadece konferansın sonuçlarına yönelik beklentileri değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti ile Ankara Hükümeti arasındaki ideolojik farklılıkları ve bu iki siyasi yapının uluslararası ilişkilere yaklaşımını da gözler önüne sermektedir. Basında yer alan bu tartışmalar, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi sürecinde basının oynadığı rolü ve kamuoyunu şekillendirme gücünü anlamak açısından önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilmektedir.²⁶¹

Londra Konferansı'nın sona ermesinin ardından, Türk basını, konferansın sonuçlarını ve bu sonuçların Türk milletinin bağımsızlık mücadelesine olan etkilerini kapsamlı bir şekilde değerlendirmiştir. Bu süreçte, basın organları, konferansın başarısızlıkla sonuçlanmış olmasının nedenlerini, Türk tarafının bu süreçteki duruşunu ve konferansın Türk ulusal hareketi üzerindeki etkilerini tartışmışlardır. Özellikle, İstanbul ve Anadolu basını arasındaki farklı yaklaşımlar, konferansın sonuçlarına dair yorumlarda belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.²⁶²

İstanbul basını, konferansın ardından genellikle hayal kırıklığına uğramış bir tavır sergilemiştir. Alemdar ve benzeri gazeteler, İtilaf Devletleri'nin Sevr Antlaşması'ndan taviz vermeye yanaşmaması ve Osmanlı Devleti'nin uluslararası arenada yeterince güçlü bir temsil sergileyememesi nedeniyle konferansın başarısızlıkla sonuçlandığını savunmuşlardır. İstanbul basını, bu süreçte, Osmanlı Devleti'nin varlığını sürdürme çabalarının boşa çıkmasından derin bir üzüntü duymuş ve İtilaf Devletleri'nin Türk tarafına karşı sert tutumunu eleştirmiştir. Bu gazeteler, konferansın başarısız olmasının ardından Osmanlı Devleti'nin geleceğine dair karamsar bir tablo çizmiş ve İstanbul Hükümeti'nin daha kararlı bir duruş sergilemesi gerektiğini savunmuştur.²⁶³

Anadolu basını ise Londra Konferansı'nın sonuçlarını farklı bir perspektiften ele almıştır. Hâkimiyet-i Milliye, konferansın başarısızlığını, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin

²⁶⁰ Öztoprak, *Londra Konferansı ve Türkiye Meselesi*, 565-612.

²⁶¹ Kurat, *Mustafa Kemal'in Londra'da Bekir Sami'ye Talimatı*, 89-94.

²⁶² Güçlü, *Ankara Heyeti'nin Londra Konferansı Görüşmeleri*, 151-186.

²⁶³ Benakay, *1921 Yılı İlk Yarısındaki Türk Dış Politikası Gelişmeleri*, 1993.

haklılığını kanıtlayan bir durum olarak değerlendirmiştir. Gazete, yayınları boyunca İtilaf Devletleri'nin Sevr Antlaşması'ndaki ısrarcı tutumunun, Türk milletinin haklı direnişini daha da güçlendirdiğini ve bu direnişin uluslararası alanda daha fazla destek bulmasını sağladığını savunmuştur. Ankara basını, konferansın başarısız olmasının, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinde bir dönüm noktası olduğunu vurgulamış ve bu başarısızlığın, Türk milletinin kendi kaderini tayin etme hakkını elde etmesi yolunda önemli bir adım olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁶⁴

Londra Konferansı sonrası Türk basınında yer alan yorumlar, dönemin siyasi atmosferini ve Türk ulusal mücadelesinin uluslararası alandaki etkilerini anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir.²⁶⁵ İstanbul ve Anadolu basını arasındaki bu yorum farklılıkları, sadece konferansın sonuçlarına yönelik algıları değil, aynı zamanda Türk milletinin geleceğine dair beklentileri ve umutları da yansıtmaktadır. Basında yer alan bu yorumlar, Türk ulusal bağımsızlık mücadelesinin uluslararası meşruiyet kazanma sürecinde basının oynadığı rolü gözler önüne sermektedir.²⁶⁶

Londra Konferansı'nın sonuçları, dönemin basın organlarında geniş bir yer bulmuş ve bu sonuçların Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi üzerindeki etkileri çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Basında yer alan değerlendirmeler, hem konferansın uluslararası ilişkiler üzerindeki etkilerini hem de bu sonuçların iç politikadaki yansımalarını ele almıştır. Bu değerlendirmeler, konferansın sonuçlarının Türk milletinin geleceğine dair umutları nasıl şekillendirdiğini ve bu süreçte basının nasıl bir rol oynadığını anlamak açısından önemlidir.²⁶⁷

İstanbul basını, konferansın sonuçlarını değerlendirirken genellikle karamsar bir tablo çizmiştir. Alemdar gibi gazeteler, konferansın başarısızlıkla sonuçlanmasının Osmanlı Devleti'nin uluslararası arenadaki itibarını zedelediğini ve bu durumun İstanbul Hükümeti'nin elini zayıflattığını savunmuştur.²⁶⁸ İstanbul basını, konferansın sonuçlarını Osmanlı Devleti'nin geleceği açısından olumsuz bir gelişme olarak değerlendirmiş ve İtilaf Devletleri'nin Türk tarafına karşı tavizsiz tutumunu eleştirmiştir. Bu değerlendirmeler, İstanbul Hükümeti'nin uluslararası alanda daha güçlü bir duruş sergilemesi gerektiği yönündeki görüşleri yansıtmaktadır.²⁶⁹

²⁶⁴ Güçlü, *Ankara Heyeti'nin Londra Konferansı Görüşmeleri*, 151-186.

²⁶⁵ Akan, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı*, 245-267.

²⁶⁶ Dönmez, *Londra Konferansı ve Bekir Sami Bey*, 1996.

²⁶⁷ Kara, *Savaş Hazırlayan Barış Konferansı: Londra Konferansı*, 143-170.

²⁶⁸ Örenç, *Balkan Harbi Edirne Kuşatması*, 17-79.

²⁶⁹ Sofuoğlu ve Yıldırım, *1921 Londra Konferansı'nda Türk Diplomasi*, 351-382.

Londra Konferansı, sadece Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi açısından değil, aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası imajı açısından da büyük bir önem taşımaktaydı. Bu konferans, Türk ulusal hareketinin uluslararası arenada nasıl algılandığını ve Türkiye'nin gelecekteki uluslararası ilişkilerinin nasıl şekilleneceğini belirleyen bir platform olarak değerlendirilmiştir. Türk basını, bu süreçte, konferansın Türkiye'nin uluslararası imajı üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almış ve bu konuyu çeşitli açılardan tartışmıştır.²⁷⁰

İstanbul basını, konferansın Türkiye'nin uluslararası imajı üzerindeki etkilerini değerlendirirken, genellikle Osmanlı Devleti'nin uluslararası alanda zayıflayan konumunu ve bu durumun olumsuz yansımalarını vurgulamıştır. Alemdar gibi gazeteler, konferansın Türkiye'nin uluslararası arenadaki itibarını zedelediğini ve Osmanlı Devleti'nin diplomatik ilişkilerdeki zayıflığını gözler önüne serdiğini savunmuştur. Bu gazeteler, İtilaf Devletleri'nin Türkiye'ye karşı sert tutumunun, Türkiye'nin uluslararası imajını olumsuz yönde etkilediğini ve bu durumun, Türkiye'nin gelecekteki uluslararası ilişkilerini olumsuz yönde şekillendireceğini öne sürmüşlerdir.²⁷¹

Anadolu basını ise konferansın Türkiye'nin uluslararası imajı üzerindeki etkilerini farklı bir perspektiften değerlendirmiştir. Hâkimiyet-i Milliye, konferansın Türkiye'nin uluslararası alandaki meşruiyetini artırdığını ve Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin haklılığını uluslararası kamuoyuna duyurduğunu savunmuştur. Gazete, konferansın Türkiye'nin uluslararası imajını güçlendirdiğini ve bu durumun, Türkiye'nin gelecekteki uluslararası ilişkilerinde olumlu bir etki yaratacağını vurgulamıştır. Ankara basını, Türkiye'nin uluslararası arenada bağımsız bir devlet olarak tanınmasının, konferansın en önemli sonuçlarından biri olduğunu belirtmiş ve bu durumun Türkiye'nin uluslararası imajını güçlendirdiğini savunmuştur.²⁷²

Bu bağlamda, Londra Konferansı, Türkiye'nin uluslararası imajı üzerinde önemli bir etki yaratmış ve bu durum, Türk basını tarafından çeşitli açılardan ele alınmıştır. İstanbul ve Ankara basını arasındaki bu farklı yaklaşımlar, konferansın Türkiye'nin uluslararası imajı üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilmektedir. Basında yer alan bu değerlendirmeler, Türkiye'nin gelecekteki uluslararası ilişkilerinin nasıl

²⁷⁰ Örenç, *Balkan Harbi Edirne Kuşatması*, 17-79.

²⁷¹ Güçlü, *Ankara Heyeti'nin Londra Konferansı Görüşmeleri*, 151-186.

²⁷² Örenç, *Balkan Harbi Edirne Kuşatması*, 17-79.

şekilleneceği ve Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin uluslararası alandaki etkileri hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.²⁷³

Londra Konferansı, 1921 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecinde ve Türk ulusal bağımsızlık mücadelesinin kritik bir evresinde düzenlenen önemli bir diplomatik girişimdi. Konferans, hem Sevr Antlaşması'nın koşullarını yeniden müzakere etmek hem de Türk milletinin uluslararası alanda bağımsızlık taleplerini duyurmak amacıyla gerçekleştirilmişti. Ancak, bu konferansın ardından gelen diplomatik gelişmeler, konferans süresince ortaya çıkan beklentiler ve hayal kırıklıkları bağlamında şekillendi. Türk basını, Londra Konferansı sonrası yaşanan bu diplomatik gelişmeleri dikkatle izledi ve bu süreçte önemli bir rol oynadı.²⁷⁴

Konferanstan sonra, Türk basını, özellikle konferansın başarısızlığı ve İtilaf Devletleri ile devam eden diplomatik gerilimler üzerine yoğunlaşmıştır.²⁷⁵ İstanbul basını, Osmanlı Hükümeti'nin zayıflayan uluslararası konumunu ele alırken, Ankara basını, bu durumu Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirmiştir. İstanbul basını, Osmanlı Devleti'nin uluslararası alandaki itibarını yeniden kazanmak için diplomatik yollar ararken, Ankara basını, konferansın sonuçlarının Türk ulusal hareketine uluslararası meşruiyet kazandırdığına inanmış ve bu meşruiyetin devam eden diplomatik süreçte etkili olacağı görüşünü savunmuştur.²⁷⁶

Mustafa Kemal Paşa, Türk ulusal bağımsızlık mücadelesinin lideri olarak, Londra Konferansı sürecinde ve sonrasında Türk basınının en çok odaklandığı figürlerden biri olmuştur. Konferans sırasında ve sonrasında Mustafa Kemal'in liderliği, basın organlarında geniş yer bulmuş ve onun konferans sürecine yönelik tutumu hem Ankara hem de İstanbul basınında yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Bu tartışmalar, Mustafa Kemal'in milli mücadelenin kararlı lideri olarak nasıl algılandığını ve onun ulusal bağımsızlık mücadelesindeki rolünü anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir.²⁷⁷

Anadolu basını, Mustafa Kemal'i Londra Konferansı sürecinde ve sonrasında milli mücadelenin kararlı ve sarsılmaz lideri olarak yüceltmıştır. Hâkimiyet-i Milliye gibi gazeteler, Mustafa Kemal'in İtilaf Devletleri karşısındaki sert tutumunu ve Sevr Antlaşması'nı reddetme konusundaki kararlılığını öne çıkararak, onun Türk milletinin bağımsızlık taleplerinin en önemli savunucusu olduğunu vurgulamıştır. Mustafa Kemal'in, Londra Konferansı sürecinde Bekir Sami

²⁷³ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

²⁷⁴ Malkoç, *Londra Konferansını Anadolu'da Yeni Gün ve Alemdar'dan Okumak*, 1-26.

²⁷⁵ Öztoprak, *Londra Konferansı ve Türkiye Meselesi*, 565-612.

²⁷⁶ Tunç, *Balkan Savaşları Dönemi'nde Ermeni Komiteleri Delegeleri*, 27-51.

²⁷⁷ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

Bey'e verdiği talimatlar ve bu talimatların Türk milletinin ulusal çıkarları doğrultusunda şekillendirilmesi, basında sıkça ele alınmış ve Mustafa Kemal'in liderlik vasfı pekiştirilmiştir.²⁷⁸

Anadolu basını, Mustafa Kemal'i yalnızca bir askeri lider olarak değil, aynı zamanda diplomatik bir deha olarak da yansıtmış ve onun konferans sürecinde izlediği stratejiyi övmüştür. Hâkimiyet-i Milliye, Mustafa Kemal'in konferans süresince ve sonrasında izlediği politikaların, Türk milletinin uluslararası alandaki meşruiyetini artırdığına ve bağımsızlık mücadelesinin uluslararası arenada tanınmasına katkıda bulunduğuna dikkat çekmiştir. Mustafa Kemal'in, konferans sürecinde İtilaf Devletleri'ne karşı sergilediği kararlılık, Türk milletinin ulusal bağımsızlık yolundaki direncinin bir sembolü olarak yansıtılmıştır.²⁷⁹

İstanbul basını ise Mustafa Kemal'in Londra Konferansı sürecindeki rolüne daha temkinli bir yaklaşım sergilemiştir. Alemdar gibi gazeteler, Mustafa Kemal'in sert ve uzlaşmaz tutumunu eleştirerek, bu tutumun Osmanlı Devleti'nin diplomatik ilişkilerine zarar verebileceğini savunmuşlardır. Ancak, konferansın başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, İstanbul basını da Mustafa Kemal'in liderliğini ve onun ulusal bağımsızlık mücadelesindeki kararlılığını kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte, İstanbul basını, Mustafa Kemal'in liderliğine yönelik eleştirilerini yumuşatmış ve onun Türk milletinin ulusal çıkarlarını savunmadaki rolünü daha olumlu bir ışık altında değerlendirmeye başlamıştır.

Londra Konferansı, Türk ulusal bağımsızlık mücadelesi açısından kritik bir dönemeç olarak görülmüş ve bu süreçte basın, milliyetçi duyguların güçlendirilmesi ve halkın milli mücadeleye olan desteğinin artırılması için önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Basın, halkın ulusal bağımsızlık mücadelesine olan inancını pekiştirmek ve Türk milletinin birlik ve beraberlik duygularını güçlendirmek amacıyla çeşitli stratejiler benimsemiştir. Bu stratejiler, basının konferans sürecinde ve sonrasında halk üzerindeki etkisini anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir.²⁸⁰

Bu kapsamda Londra Konferansı, basın yoluyla milliyetçi duyguların güçlendirilmesi açısından önemli bir dönemeç olarak değerlendirilmiş ve bu süreçte basın, halkın ulusal bağımsızlık mücadelesine olan desteğini artırmak için önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Basın, milliyetçi duyguların güçlendirilmesi amacıyla, halkı bilgilendirme ve yönlendirme görevini üstlenmiş ve bu süreçte Türk milletinin birlik ve beraberlik duygularını pekiştirmek için yoğun bir çaba sarf etmiştir.²⁸¹

²⁷⁸ Benakay, *1921 Yılı İlk Yarısındaki Türk Dış Politikası Gelişmeleri*, 1993.

²⁷⁹ Coşkun, *İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımıyla Londra Konferansı*, 95-122.

²⁸⁰ Güçlü, *Ankara Heyeti'nin Londra Konferansı Görüşmeleri*, 151-186.

²⁸¹ Akan, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı*, 245-267.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
LONDRA KONFERANSININ HÂKİMİYET-İ MİLLİYE İLE
ALEMDAR'DAKİ YANSIMALARI

3.1.1. Gazetenin Konferansa Giden Döneme Dair Yaklaşımı

Daha önceki kısımlarda anlatıldığı üzere 1921 yılına girildiğinde hem Türk hem Avrupa kamuoyu çeşitli konuların çözümsüzlüğü sebebiyle fazlasıyla meşguldü. 10 Ağustos 1920’de imzalanan Sevr Antlaşması’na yönelik Osmanlı topraklarındaki tepkilere ek olarak Yunan işgalinin sürmesi, iki tarafı da epey yormuştu. Gösterilen direniş ve Milli Mücadele’nin ısrarlı çalışmalarına darbe vurmak isteyen Batılı Müttefik Devletler, Yunan işgal kuvvetlerinden gelecek yeni bir saldırıyla düzenli ordusunu yeni organize etmeye çalışan Ankara Hükümeti tarafını kendi tezlerine kabule zorlamayı planladı. Ancak yapılan Yunan taarruzu Albay İsmet Bey komutasındaki düzenli ordunun direnişiyle karşılaşp geri çekilince askeri harekât yerine siyasi hamlelerle sonuç arama fikri Avrupa’da tekrar gündeme geldi. Hâlihazırda hem Fransa hem de Yunanistan, genel seçimlerden yeni çıkmış ve önceki hükümetlerine görece diplomasiye daha çok ağırlık vermeyi vaat eden yeni hükümetler kurulmuştu.²⁸² Bu durum, konferans söylemlerinin ortaya çıkmasına yol açtı.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, bütün bu sürece daha temkinli yaklaşır. Bu yüzden gazete, içeriğinde konferansın oluşmasındaki adımlara daha az yer verir ve Anadolu’daki esas soruna odaklanır. Çözümü sunan İtilaf devlerinin aynı zamanda sorunun esas parçası olması bunda büyük etkindir. “*Londra’da Yeni Bir Konferans Toplanıyor*” başlıklı yazısında, bu konferansın dünya siyasetinin önemli sorunlarını müzakere etme amacı taşıdığını söyler. Ancak bu gelişmelerin her ne kadar Müttefiklerin diplomatik yöntemlerle çözme isteğine bir delil olarak gösterilse de meseleleri tartışırken konuların arka yüzlerini kaçırmamak gerektiğini de ekler. Zira sorunları çözmek için adım attıklarını söyleyenler, aslında bu sorunların bizatihi kaynağıdır.²⁸³ 13 Aralık 1920 tarihli nüshasında da bu diplomatik girişimleri Damat Ferit’in millet düşmanı oyunlarının bir başka yüzü gibi betimler. Mülayim ve dostça görünen bu tavırla aynı amaca farklı manevralarla ulaşmak istendiğini söyler. Avrupa gazetelerinin bu konuda dikkat çeken yayınlar yaptığını belirten Hâkimiyet-i Milliye, aynı yazıda Fransız bir gazeteyi referans olarak gösterir. Bu yazıda yabancı diplomatların niyetinin Türkiye’yi kandırmak olduğu yazar. Sevr Antlaşması üzerinde değişiklik yapıyor gibi görünüp ülkenin İtilaf devletlerince bölünmesinin değişmeyeceğini, bu kapitalist devletlerin yaptıkları planlarla Türkiye’yi sömürmeye devam edeceğini söyler.²⁸⁴ Üstelik sadece bunu Türkiye’ye karşı yaptığını düşünmez. Batılı devletlerinin daima ikiyüzlü bir siyaset yürüttüğünü ve bunun Yunanistan’a da zarar vereceğini yazar. 18 Aralık 1920 sayılı

²⁸² Sofuoğlu, Yıldırım, *1921 Londra Konferansı*, 107-118.

²⁸³ “Londra’da Yeni Bir Konferans Toplanıyor”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 7 Aralık 1336/1920.

²⁸⁴ “Garb Fırıldaklığı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 13 Aralık 1336/1920.

nüshasında yer alan “İtilafçuların Siyaseti” başlıklı yazıda, İtilaf devletlerinin bir yandan Sevr’i düzenlemek istediklerine yönelik açıklamalarda bulunup bir yandan da Anadolu’da Yunanistan’ın politikalarına cesaret verici hamleler yapmakta olduğunu belirtir. Bu sayede Anadolu bir anda Yunanlar tarafından boşaltılmayacak ve böylece Türkler İtilaf devletlerine bir sorun teşkil etmeyeceklerdir. Bu şekilde kullanıldıklarının farkında olmayan Yunanistan ise bu oyuna gelmekte ve hem kendi hem de Türk toplumu için sorunlar yaratmaktadır.²⁸⁵

25 Aralık 1920 nüshalı sayısında Avrupalı devletlerin emperyalist yöntemlerle Doğu toplumlarını kendi boyunduruğu altına almak istediği ifadesini kullanarak İngiltere-İran sorununa bakış atan gazete, bu yazı üzerinden Türk halkına bu devletlerin kendilerine asla yardımcı olmak gibi bir gaye taşımadığını yazar. İngiltere’nin tehdit yoluyla İran’da kurmak istediği düzenin Türkiye’de de kurulmak istendiğini ve bu gelişmelerin dikkatle takip edilmesi gerektiğini söyler.²⁸⁶ Ayrıca İngilizlerin bu yayılmacı tavrından sadece doğunun değil batının da olumsuz etkilendiğini, İrlanda’da yaşanan gelişmelerden örneklerle anlatır.²⁸⁷ Başta İngiltere olmak üzere İtilaf devletlerine karşı sahip olunan bu olumsuz düşünceler, Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin bu cenahtan gelecek çözümlere yönelik diplomatik adımları gerçekçi bulmamasına sebep olur. Anadolu için daha hayati gördüğü haberlere yoğunluk veren gazete, aynı zamanda Ankara hükümetinden çıkan kararların yayınlandığı bir yarı resmî gazete hüviyetindedir. Ağırlıklı olarak bu konuda yayınlar ve yazılar basılır. Alemdar gazetesinin aksine, daha somut adımlar atılmadan konferans ve barış görüşmelerine dair yazılar yazılmaz. 1921 yılının ocak ayında ise, Londra Konferansı’nın toplanmasında etkili olan diplomatik gelişmelerden ziyade I. İnönü Muharebesi gibi askeri gelişmelerden bahseden yayınlar yazılır. Hatta gazete bu noktada tam bir resmî gazete gibi davranarak cepheden aldığı raporları olduğu gibi sayfalarında yansıtır. Halkın moralini yüksek tutmak ve yeni kurulan düzenli orduya güveni sağlamak için bu yola başvuran Hâkimiyet-i Milliye, kazanılan muharebeden sonra yine aynı tutumu devam ettirir ve hem TBMM’de zaferle ilgili görüşmeleri meclis tutanaklarından olduğu gibi aktarır²⁸⁸ hem de cephede bulunan İsmet Bey ile Mustafa Kemal Paşa arasında gerçekleşen tebrik telgraflarına sayfasında yer verir.²⁸⁹

Bu muharebelerden sonra Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, oluşan diplomatik gelişmelere biraz daha yer vermeye başlar. Çünkü Alemdar gazetesinden farklı olarak Londra Konferansı’nın oluşturulması ve Ankara hükümetinin de dâhil olması fikrinin bu muharebelerden sonra

²⁸⁵ “İtilafçuların Siyaseti”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 18 Aralık 1336/1920, 2.

²⁸⁶ “İngiliz Fırıldakları”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 25 Aralık 1336/1920.

²⁸⁷ “İngilizler İrlanda’yı Harab Ediyor?”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 28 Aralık 1336/1920.

²⁸⁸ *Hâkimiyet-i Milliye*, 17 Ocak 1337/1921.

²⁸⁹ *Hâkimiyet-i Milliye*, 15 Ocak 1337/1921.

gerçekleştiğini düşünür. Gazete bu görüşünü sonraki sayılarında, Ankara önceleri asi kabul edilirken bu savaşlardan sonra muhatap kabul edilip İngiltere'nin başkentinde kendine yer bulmuştu şeklinde ifade eder.²⁹⁰ Bu inanışa ek olarak, konferans Sevr Antlaşması'nın tadili amacıyla toplandığı için davetin Sevr'i imzalayanların vârisi olan İstanbul'a değil onu reddeden ve bu uğurda mücadele eden Ankara'ya yapılması ve konferansa Ankara Hükümetinin temsilcilerinin gitmesi gerektiğini savunurlar. Bu sebeplerden dolayı Türkleri temsil etmesi gerekenin sadece Ankara Hükümeti olduğu görüşündedir. Bu düşüncelerini de 7 Şubat 1921 tarihli sayısında İcra Heyeti Reisi Başkanı sıfatıyla Fevzi (Çakmak) Paşa tarafından yazılan Heyet-i Vekile'nin mektubuna sayfalarında yer vererek gösterirler. Mektupta, Mustafa Kemal Paşa ve TBMM ile bu konferans hakkında telgraflaşan Tevfik Paşa'ya şu şekilde seslenilir:

“Müttefiklerin Türkiye'ye yönelik politikasındaki olumlu değişim, ulusun kararlılığı ve fedakârlığı sayesinde olmuştur. TBMM, Sevr Antlaşması'nı reddettiği için, Londra Konferansı'na katılacak delegelerin doğrudan Meclis tarafından seçilmesi, ulusun çıkarlarını en iyi şekilde koruyacaktır. Sevr'i imzalayan heyetinizin, vatan ve millet için uygun koşulları müzakere edebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle müzakerelerden çekilmeniz ve TBMM delegelerine tam yetki vermeniz gerekmektedir.”²⁹¹

Gazete, Londra Konferansı'nı Sevr Antlaşması üzerinden okumaya devam eder. 9 Şubat 1921 tarihli bir yazıda, bu anlaşmanın neden kabul edilemeyeceğini hem hukuki hem de realite üzerinden tahlil eder.²⁹² Bu antlaşma yalnız Türklerin değil İngilizler gibi savaş yorgunu milletlerin meselesini çözmekten uzak, yeni sorunlar yaratacak bir antlaşmadır. Yunanlıların bile Türklerle anlaşmanın menfaatlerine olduğu ve bu amaçla Sevr'in gözden geçirilebileceği düşüncesinde olduğunu yabancı gazetelerden referansla söyler.²⁹³ Üstelik işgal altında olan ve artık Türk şehri sayılamayacak İstanbul'un kabul ettiği bir süreçten geçmesi, Türkleri temsil etmekten uzak olduğunun bir başka örneğidir. Gazete bu noktalara vurgu yaparak aynı zamanda yapılması planlanan görüşmelerde Türkiye'nin neden Ankara tarafından temsil edilmesi gerektiğini de bir kez daha ortaya koyar. Ancak Tevfik Paşa'nın aksine, temsil etme sürecini bozan ve işi oldubittiye getirmeye çalışanın İstanbul hükümeti olduğu görüşündedir. Bu durum TBMM'nde de bu şekilde ele alınmış ve milletvekilleri temsiliyetin sadece kendi içinden çıkacak delegelerle mümkün olacağını vurgulamıştır.²⁹⁴

İstanbul ile olumsuz sonuçlanan bu görüşmelerden sonra TBMM delegelerinin yola çıkış haberi 9 Şubat 1921 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde verilir. Bu habere göre büyük bir önem verilen heyetin Antalya'ya gidecek olan delegeleri, özel bir trenle Afyon Karahisar'a

²⁹⁰ “İnönü Meydan Muharebeleri”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 12 Mayıs 1337/1921.

²⁹¹ “Heyet-i Vekilenin Tevfik Paşaya Mektubu”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 7 Şubat 1337/1921.

²⁹² “Kabil-i Tatbik Olmayan Bir Muahede”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Şubat 1337/1921.

²⁹³ “Konferans Etrafında”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Şubat 1337/1921.

²⁹⁴ *T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları*, C. 8, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985, 366-379.

ulaşmış ve burada şehrin idari ve askeri yetkilileri tarafından bir törenle karşılanmışlardır. Aynı akşam Müdafaa-i Hukuk cemiyeti yetkilileri tarafından şereflerine düzenlenen yemeğe katılan heyet, ertesi gün sabah otomobillerle yola devam etmiştir.²⁹⁵ Sonraki güne ait gazete nüshasında yine heyetin yolculuğu, gazetenin en alt kısmında ufak bir haberle verilir ve ana sayfa daha çok uluslararası konulara ayrılır. Haberde barış heyetinin Antalya'ya vardığı ve özel bir torpido ile yola devam edeceği yazılıdır. Heyetin Antalya'ya varana kadar her durakta hükümetin memurları tarafından törenle karşılandığı bir kez daha vurgulanır. Heyet Antalya'dan sonra torpido ile Rodos'a geçecek, burada İtalyanlara ait başka bir torpido ile karşılandıktan sonra yola onlarla devam edecektir.²⁹⁶ 11 Şubat 1921 gününe ait gazetede ise heyete refakat eden özel muhabirden alınan telgraf yer alır. Bu telgrafta heyetin yine her yerde halk ve görevlilerce törenlerle karşılandığını yazar ve *“Ahali, şeref-i milliyeye mugayyir olacak herhangi bir sulhe razı olmayacaklarını beyan etmektedir”* diyerek halkın görüşlerini okuyucuya bu şekilde bildirir.²⁹⁷ İlk sayfayı yine uluslararası gelişmelere ayıran gazete, konferansa dair haberleri bir sonraki sayfada paylaşır. 7 Şubat 1921 tarihli Alemdar gazetesinde manşetten ve Lloyd George'un büyük boy fotoğrafı ile verilen İngiltere'nin Mustafa Kemal'in makul tekliflerini reddetmemesinin faydalı olacağını söylediği haber, burada arka sayfada iki satırla verilmiştir. Devamında ise İngiliz the Daily Telegraph gazetesinin yapılacak konferansın değerlendirmesini yaptığı yazı yer alır. Gazete, konferansın Türk ve Yunan devletleri için barışı tesis etmek adına bir fırsat olduğunu söylemekle beraber konferansta ele alınacak konular üzerinden sunulan mevcut çözümlerin daha büyük çıkmazlara yol açabileceğini örneklerle anlatır. Özellikle iki heyetin bu konferansa Sevr Antlaşması'nın tadili yahut feshi ve iptali maksadıyla davet edildikleri fikriyle gelmemesinin daha doğru ve faydalı olacağını söylemesini, Hâkimiyet-i Milliye konferansa dair en önemli iki noktadan biri olarak vurgular.²⁹⁸

Süreç öncesi tutumunda bir değişiklik olmayan Hâkimiyet-i Milliye, bu konferansla ilgili haberleri sayfalarında yine aynı çizgide vermeye devam eder. Konferansa dair tek haberin olduğu ana sayfada ağırlık uluslararası haberlerle işgaller hakkındadır. Konferansın başlangıcının, heyetlerin yolculuğunun devam etmesi sebebiyle 21 Şubattan bir hafta sonrasına ertelenmesi gündeme gelir. Bu haberin hemen üzerinde özel haber olarak verilen istihbarata göre Eskişehir'de bulunan kuvvetler Uşak'a doğru ilerlemiş ve buradaki Yunan kuvvetlerini şehirden kovmuşlardır. Gazete, haberi henüz teyit edemediklerini ancak bunun

²⁹⁵ “Murahhasalarımız Afyon Karahisar'da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Şubat 1337/1921.

²⁹⁶ “Sulh Heyet-i Murahhasası”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Şubat 1337/1921.

²⁹⁷ “Heyet-i Murahhasamız Burdur'da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Şubat 1337/1921.

²⁹⁸ “Lloyd George'un Mütalaası - Daily Telegraph'ın Mütalaası”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Şubat 1337/1921.

hayal olmadığını söyleyerek bölgedeki askeri durumdan kısaca bahseder ve yazıyı okuyucuları için moral verecek şu cümlelerle tamamlar:

“Yunanistan Anadolu’da Türk azm-i iradesi karşısında tutunamayacağını anlayarak geri çekilse daha iyi etmiş olur. Çünkü er geç Yunaniler çekile çekile gemilerine binmek zorunda kalacaklardır. Ona da fırsat ve imkân bulabilirlerse...”²⁹⁹

Gazetenin 15 Şubat 1921 tarihli nüshasında konferansa dair bir değerlendirme yazısı, diğer haberlerle birlikte verilir. Bu köşe yazısında Akşam gazetesinin konferansta Türkiye’yi temsil edecek heyete ilişkin yorumu 15 Şubat tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yer alır. Akşam’a göre Anadolu davasının çözümü doğrudan doğruya Sevr Antlaşması’nın tadiline bağlıdır. Bu değişikliği talep eden Anadolu hükümeti olduğuna göre, Londra Konferansı’nda Anadolu temsilcilerinin bulunmasından daha doğal bir şey olamaz. Konu bir hak meselesidir ve Konferansta her iki tarafın temsilcilerinin bulunmasına gerek yoktur. Bundan sonra İstanbul’un görevi Anadolu’yu desteklemek olmalıdır. Türk basınından bir değerlendirme paylaştığı aynı yazının devamında bu sefer dış basından referanslar verir ve Romanya ve İtalya basınında yaşanan gelişmelere değinir. Buna göre Rumen basını, İtalyan gazetelerinin Türkiye ve Yunanistan arasındaki ittifakın Şark meselesinin çözümü için gerekliliğine dair yazılarını onaylayan makaleler yayınlarlar.³⁰⁰

16 Şubat 1921 sayısında ise Sevr Antlaşması’nın tadili için toplanacak bu konferansın, bu işi nasıl yapacağını sorgular. “*Sevr Muadehesi Nasıl Tadil Edilecek?*” başlıklı yazıda, konferansın bu niyetle toplanacağını ancak bu antlaşmanın ne dereceye kadar tadil edileceğinin ve bunun sınırlarının ne olacağının henüz belli olmadığını anlatır. Özel muhabirin haberine göre, İtalyan meclisinde de bu soru gündeme gelmiş ve Dışişleri Bakanı Kont Sforza’dan aynı sorulara bir açıklama getirmesini beklemiştir. Kont Sforza ise bu işin Balkanları geride bırakarak çözülemeyeceğini, ancak Türklerin hukukunu koruyacak ve onları memnun edecek tadilatların mutlaka yapılacağını söylemiştir. Gazetede ayrıca Londra Konferansı’nda yer alacak İstanbul heyeti hakkında; bu isimlerin kimler olacağı, hangi yolu izleyip ne vakitte ulaşacakları ve mali yönden nasıl bir destek alacakları konusunda detaylı bilgiler yer alır.³⁰¹

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 17 Şubat 1921 tarihli sayısı konferansa dair dikkat çeken noktalara sahiptir. Gazetenin ilk sayfasında daha önceki sayılarında olduğu gibi uluslararası gelişmelerden bahsedilse de bu sefer bir sütun konferansa ayrılır. Bu sütunun ilk haberi İstanbul’daki patrikhane hakkındadır. “*Patrikhane Murahhasları Kabul Edemiyor*” başlıklı

²⁹⁹ “Yunaniler Gemilerine Doğru!”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 14 Şubat 1337/1921.

³⁰⁰ “Konferans Etrafında”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 15 Şubat 1337/1921.

³⁰¹ “İstanbul Murahhasları”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 16 Şubat 1337/1921.

habere göre İstanbul'da bulunan İngiliz ve Fransız temsilcileri, Patrikhane ile görüşerek Londra konferansı için ayrı bir heyet göndermesini tavsiye eder. Patrikhane ise verdiği cevapta Yunanlıların haklarını savunmanın Yunan hükümetine ait olduğunu, bu konferansa gelmesi gereken devlet ve hükümet temsilcilerinin davet edildiğini, ayrıca bir Patrikhane heyetine gerek olmadığını açıklar. Gazete, bu cevap karşısında temsilcilerin inkisar içinde kaldığını söyler. “*Londra Konferansının Niyeti*” başlıklı yazıda da bu konferansın Türkler ile Yunanlıların arasını yapmak amaçlı olduğu, ancak Anadolu'da bulunan Yunan askeri gitmedikçe bunun mümkün olmadığı yazılır. Türkler Anadolu toprakları üzerinde bir pazarlığa asla yanaşmayacaklarını, istiklallerine dokunulamayacağını ve ancak bu prensiplere sadık kalmak koşulu ile Şark Meselesinin çözülebileceğini bildirir. Dikkat çekici bir haber ise soru işaretlerinden oluşan “???” başlığı altında verilir. Bu habere göre, İstanbul'daki Rum gazeteleri yaptıkları yayınlarda Londra Konferansı'nın Sevr Antlaşması'nın tadili için değil, bilakis tatbikine ikna için düzenlendiğini yazarlar. Gazetede konferansa dair son haber ise Yunan yetkililerle İngilizlerin yaptığı görüşmeler hakkındadır. Yunan Kralı Konstantin'in geleceğinin parlak olmadığı ve konferansta ne sonuç çıkarsa çıksın Kralın tahtının muhalifler tarafından sallanacağı alınan bilgiler arasındadır. Konferansla ilgili bu gelişmelerin paylaşıldığı gazete sütunu ise “İstiklal Marşı” dizeleri ile sonlandırılır.³⁰²

³⁰² *Hâkimiyet-i Milliye*, 17 Şubat 1337/1921.

Gazete bu sayısından sonra konferans haberleri vermez, dünya ve Anadolu gündeminden gelişmeler paylaşır. 20 Şubat 1921’de ise Anadolu heyetinin Londra’ya varması sonucu bu haberi, heyet reisi Bekir Sami Bey’in dış basına verdiği beyanatı paylaşarak okuyucularına aktarır. Bu beyanatta Bekir Sami Bey, Londra’ya büyük ümitlerle geldiklerini ve ülkesinin haklarını koruma konusunda azimli olduklarını söyler. Açıklamaların devamında bu kez Yunan heyetinde bulunan bir üyenin beyanatı verilir. Bu beyanata göre Yunan ve Fransız Başbakanları, Londra’ya gelmeden önce Paris’te bir görüşme gerçekleştirirler ve bu görüşmede Sevr’in tadil olması durumunda bile bunun Yunan lehine olacağının garantisi verilir.³⁰³

Alemdar gazetesinin Londra Konferansı’nı ele alış biçimi, ulusal çıkarlar ve Batı ile ilişkiler konusunda dikkat çekici bir yaklaşım sergilemiştir. Bu gazetede daha çok diplomatik temkin ve siyasi pragmatizm ön plana çıkmış, eleştiriler uluslararası sahnede denge arayışıyla şekillendirilmiştir. Ancak aynı dönemde, Hâkimiyet-i Milliye gazetesi bu konferansı nasıl değerlendirdiği önemlidir. Ankara Hükümeti’nin resmi devlet söyleminin sesi olan Hâkimiyet-i Milliye gerek sürece gerekse konferans öncesinde yaşanan gelişmelere Alemdar gazetesinden farklı bir perspektifle yaklaşmıştır. Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin Londra Konferansı’na yaklaşımı, dönemin siyasi ve diplomatik dengelerine dair derin bir analiz sunar. Gazete, bu süreçte oldukça temkinli ve eleştirel bir çizgi benimsemiş, İtilaf Devletleri’nin samimiyetini sorgulamış ve onların diplomatik manevralarını gerçekçi bulmamıştır. Bu devletlerin sorunların kaynağı olduğunu vurgulamıştır. Bu tavır, bir yandan Türkiye’nin bağımsızlık mücadelesini güçlendiren ulusal bir duruşu simgelerken, diğer yandan Batı’nın diplomatik oyunlarına karşı uyanık olma çağrısı niteliğindedir.

Hâkimiyet-i Milliye’nin Londra Konferansı’na giden süreci değerlendirmesi, İtilaf Devletleri’nin diplomatik girişimlerini, Türkiye’nin menfaatlerine ters düşen ve onları aldatmaya yönelik çabalar olarak görmesi üzerine temellenmiştir. Özellikle 13 Aralık 1920 tarihli yazıda, Damat Ferit’in politikalarını İtilaf Devletleri’nin diplomatik adımlarıyla özdeşleştiren gazete, barış sürecinin arkasında gizli bir sömürgeci plan olduğunu savunmuştur. Bu bakış açısı, dönemin siyasi atmosferine ve Batı’nın Türkiye üzerindeki etkisine dair derin bir güvensizliği yansıtır.

Gazetenin bu süreçteki eleştirileri, Batı’nın ikiyüzlü diplomasisini açığa çıkarma ve halkı bu konuda bilinçlendirme çabası olarak değerlendirilebilir. İtilaf Devletleri’nin Yunanistan’a destek verip, bir yandan da Türkiye ile barış görüşmeleri başlatmaya çalışmaları, gazete

³⁰³ “Yunan Murahhaslarının Beyanatı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Şubat 1337/1921.

tarafından ciddi bir çelişki olarak sunulmuştur. 18 Aralık 1920 tarihli yazı, bu çelişkinin altını çizmiş ve Yunanistan'ın da Batı'nın oyunlarına geldiğini savunarak, Batı'nın yalnızca Türkiye değil, Yunanistan üzerinde de benzer bir sömürgeci plan yürüttüğünü öne sürmüştür.

Hâkimiyet-i Milliye'nin özellikle Batılı devletlerin Türkiye'yi sömürmeye devam edeceğine dair uyarıları, gazetenin Batı'ya karşı ciddi bir şüpheci duruş sergilediğini gösterir. 25 Aralık 1920 tarihli yazıda, Avrupalı devletlerin, Doğu toplumlarını kendi hegemonyaları altına almak için çeşitli diplomatik oyunlar oynadıkları vurgulanmıştır. Bu nedenle, İtilaf Devletleri'nden gelecek çözümleri gerçekçi bulmamıştır. Gazete, Türkiye'nin yalnızca askeri değil, diplomatik mücadelede de uyanık kalması gerektiği mesajını sürekli işlemiştir.

Bu eleştirilerin yanı sıra gazetenin askeri gelişmelere odaklanması, halkın moralini yüksek tutma çabası ve yeni kurulan düzenli orduya güveni artırma gayretiyle doğrudan ilişkilidir. 1921 yılı ocak ayında I. İnönü Muharebesi'ne geniş yer verilmesi, kazanılan askeri zaferin, ulusal mücadelenin diplomatik boyutuna da yansıtıldığını göstermiştir. Hâkimiyet-i Milliye, bu noktada bir resmi gazete gibi davranarak cepheden gelen raporları yansıtmış ve zaferin halk üzerindeki moral etkisini pekiştirmiştir. 1921 yılının ocak ayında I. İnönü Muharebesi'ne geniş yer vererek, bu zaferi Ankara Hükümeti'nin meşruiyetini pekiştiren bir olay olarak değerlendirmiştir.

Gazetenin Londra Konferansı'nın olası sonuçlarına dair tahminlerinde ise dikkat çeken bir unsur, Ankara Hükümeti'nin muharebeler sonrasında uluslararası alanda meşru bir muhatap olarak kabul edileceği beklentisidir. Hâkimiyet-i Milliye, bu gelişmeleri I. İnönü Muharebesi gibi askeri başarılarla ilişkilendirmiş ve Ankara'nın diplomatik arenada İstanbul hükümetinin yerini alması gerektiğini savunmuştur. Özellikle 7 Şubat 1921 tarihli nüshada yayımlanan Heyet-i Vekile mektubu, TBMM'nin temsil edilmesi gerektiği yönündeki güçlü bir argüman sunmuştur. Bu duruş, Sevr Antlaşması'nı reddeden bir meclisin, Londra Konferansı'na katılması gerektiği düşüncesini pekiştirmiştir.

Gazete, Alemdar'dan farklı olarak, Londra Konferansı'nın Türkiye açısından taşıdığı potansiyel riskleri daha fazla vurgulamıştır. Örneğin, Alemdar gazetesi İngiltere Başbakanı Lloyd George'un Mustafa Kemal'in teklifini reddetmemenin faydalı olacağına dair sözlerini manşet yaparken, Hâkimiyet-i Milliye bu habere arka sayfalarda küçük bir yer ayırmıştır. Bunun yerine, gazete daha çok konferansın sonuçlarının olumsuz olabileceği ihtimallerine odaklanmış ve İngiliz The Daily Telegraph gazetesinde çıkan, konferansın daha büyük sorunlar yaratabileceğine dair değerlendirmeleri ön plana çıkarmıştır.

Gazetenin, konferansa dair en önemli iki noktadan biri olarak gördüğü konu, Sevr Antlaşması'nın tadili yahut iptali amacıyla davet edilme fikrinin konferansa katılan taraflarca dikkate alınmaması gerektiğidir. Hâkimiyet-i Milliye, Batılı devletlerin diplomatik manevralarına karşı daima ihtiyatlı bir duruş sergileyerek, bu süreçlerin emperyalist amaçları perdelemekten öteye gitmediğini savunmuştur. Bu yaklaşım, gazetenin diplomasiye karşı duyduğu şüphe ve Anadolu'nun çıkarlarını korumaya yönelik kararlılığını gösterir.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Londra Konferansı sürecine ilişkin şüpheli bir tavır takınarak, İtilaf Devletleri ve Batılı ülkelerin diplomatik hamlelerini dikkatle takip eden ve bu süreçleri sorgulayan bir bakış açısı geliştirmiştir. Gazete, halkı hem diplomatik oyunlara karşı uyarırken hem de askeri başarıların önemine vurgu yaparak yeni kurulan düzenli orduya olan güveni pekiştirmeye çalışmıştır. Bu nedenle, konferansa dair gelişmeleri arka sayfalara taşıyarak daha hayati gördüğü iç meselelere ve askeri zaferlere ağırlık vermiştir. Gazetenin bu tutumu, ulusal çıkarları önceleyen ve Anadolu'nun kaderini ilgilendiren meselelerde ihtiyatlı bir rehber olma amacını yansıtır.

Sonuç olarak, Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin Londra Konferansı öncesindeki duruşu, Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesinin sadece askeri değil, diplomatik boyutunu da korumaya yönelik bir direnişi simgeler. Gazetenin eleştirel tutumu, Batı'ya karşı duyulan kuşku ve bağımsızlık hedefini merkeze alan bir siyaset anlayışını yansıtır. Konferansa dair beklentilerinde de bu çerçevede, diplomatik müzakerelerin Ankara Hükümeti tarafından yürütülmesi gerektiği görüşü hâkimdir. Gazetenin bu dikkatli ve eleştirel yaklaşımı, dönemin siyasi ortamını ve Türkiye'nin uluslararası arenada verdiği mücadeleyi anlamak açısından önemli bir kaynaktır.

3.1.2. Konferans Safhası ve Sonuçları Sonrasındaki Tutumu

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi yayınlarında, önceki bölümlerde de görüldüğü üzere Batı'dan gelen tekliflerin hepsinde temkinli ve beklentiden uzak bir politika takip etmektedir. Bu duruşunu sürecin başlangıcında da devam ettirir. Daha önceden konferansın açılış günü olarak kararlaştırılan 21 Şubat 1921 tarihine gelindiğinde Alemdar gazetesinin aksine Hâkimiyet-i Milliye'de konferansa dair ciddi tek bir haber bulunmaz. Gazete bu sayısını neredeyse tamamen Sovyet gelişmelerine ve Türkiye'yi ziyarette bulunan Bolşevik yetkiliye ayırır. Konferansla ilgili sayılabilecek tek haber, İngiltere Kralına ait birkaç satırla verilen beyanattır. “*İngiltere Kralının Nutku ve Türk Meselesi*” başlıklı haberde Kral Avam Kamarası açılışında yaptığı konuşmada Versay'ın uygulanması için Almanya ile görüşmelere devam edildiğini, Türklerin ise Şark meselesinin çözümü için Londra'ya davet edildiğini ve bu konferans

neticesinde Avrupa'nın da Doğunun da nihayet barışa kavuşacağını söyler.³⁰⁴ Hâkimiyet-i Milliye'nin iki satırla paylaştığı haberi Alemdar gazetesi, hakkındaki bölümde görüleceği üzere ana sayfada kralın büyük boy fotoğrafıyla paylaşarak ve habere büyük bir önem atfederek yayımlayacaktır.³⁰⁵ Bir sonraki günkü gazetede de bu sefer İngiliz Başbakanının konferans hakkındaki temennisi yer alır. Lloyd George, Londra Konferansı'nın askıda kalan Şark Meselesini çözeceğini ve hem bu krizi hem de Alman meselesini çözmek için tüm araçları ve zamanı kullanacaklarını belirtir.³⁰⁶

“İngiliz Kralı’nın Nutku ve Türk Meselesi” başlıklı haber

Hâkimiyet-i Milliye, 21 Şubat 1337/1921

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 23 Şubat 1921 sayılı nüshasında Londra konferansı haberleri, uluslararası haberlerin içinde çeşitli başlıklar altında yer alır. İstanbul ve Ankara heyetlerinin birleşmesi mevzusunda dış basından alınan haberde, the Daily Telegraph gazetesi iki heyetin birleşik halde konferansa gelmesinin faydalı olduğunu çünkü heyetlerin ayrı ayrı konferansa katılmasının mümkün olmadığını ve bu noktada anlaşacaklarını umar.³⁰⁷ Bunun yanında konferans öncesi Fransız beyanatlarındaki çelişkiler, gazetenin bu nüshasında dikkat çekmeye çalıştığı haberler olur. “*Fransa’nın Siyaset-i Mecnûnâsı*” ve “*Fransızların İki Yüzlü Politikası*” başlıklı haberlerde özellikle Kilikya mevzusunda entrika çevirdiklerini yazar. Son olarak Bursa’da bulunan Yunan askeri kuvvetlerinde yaşanan hareketliliği ilk sayfadan

³⁰⁴ “İngiltere Kralının Nutku ve Türk Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 21 Şubat 1337/1921.

³⁰⁵ Bu iki gazetenin aynı haberi veriş şekli bile başlı başına gazetenin yayın politikası ve bu amaçla kullandığı araçları göstermesi açısından dikkate değerdir.

³⁰⁶ “Lloyd George’un Konferanstan Beklediği”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 22 Şubat 1337/1921.

³⁰⁷ “İstanbul ve Ankara Muhassaları”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Şubat 1337/1921.

aktarır. Gazete, özellikle son bir haftada yaşanan askeri gelişmeleri her gün dikkat çekici şekilde satırlarına taşır.

Konferans oturumlarından bahseden ilk haber 24 Şubat 1921 nüshasında sadece Türk oturumunun 21 Şubat'ta başladığını bildiren tek satırdan ibarettir. 25 Şubat 1921 tarihli sayısında ise konferansın ilk oturumu hakkında aldığı istihbaratı okuyucularıyla paylaşır. Oturumların başlaması üzerine gazetede konferansla ilgili uzun bir değerlendirme yazısı yayımlanır. “*Konferans ve Şark Meselesi*” başlıklı bu yazıda, tarafların tek tek bu konferanstan neler bekledikleri, hangi siyaseti takip edecekleri ve bu konudaki motivasyonları hakkında bilgi verilir. Özellikle Fransa ve İngiltere arasındaki anlaşmazlığa ışık tutar. Hâkimiyet-i Milliye'ye göre İngilizler istenilen sonucun elde edilmesi için gerekirse Yunanlılar üzerinden savaşın devam edebileceğini savunurken Fransızlar savaştan yana değildir. Çünkü Fransa Türk taarruzuna karşı koyan, askerini feda eden ve para harcayan tek büyük devlettir ve Fransa'ya pahalıya mal olan bu nedenlerden dolayı, Avrupa'da olduğu gibi doğuda da barışın tesis edilmesinden yanadır. Gazete bu değerlendirmeyi Müttefik devletlerin doğuda barış istiyorlarsa ilk önce kendi aralarında anlaşarak yeni bir program ortaya koymaları gerektiğini söyleyerek bitirir. Bu nüshanın önemli haberi ise İstanbul Heyeti Reisi Sadrazam Tevfik Paşa'nın konferansın başında sözü Ankara Heyeti Başkanı Bekir Sami Bey'e devretmesi olayıdır. Ankara delegelerinden biri olan İzmit Mebusu Sırrı Bey, çektiği telgrafta Tevfik Paşa'nın millet adına söz söylemenin Ankara Büyük Millet Meclisi delegelerine ait olduğunu konferans huzurunda söylediğini yazar. Bu haber gazete büyük bir sevinçe karşılanır. Hâkimiyet-i Milliye, Tevfik Paşa'nın bu hareketini “*Türk meselesinin iki hükümetle müdafaası tehlikesini bertaraf ettiği*” için makul ve şerefli bir kadirşinaslık olarak değerlendirir.³⁰⁸

Önceki sayılarının aksine Hâkimiyet-i Milliye'nin 26 Şubat 1921 tarihli sayısı, ana sayfasında kendisi için az sayılacak sayıda haber paylaşır. Üç ana başlığın olduğu bu sayıdaki haberlerden biri, konferansın ilk resmi bildirisi. Bekir Sami Bey tarafından Mustafa Kemal Paşa ve meclise ilk oturum hakkında rapor niteliğinde çekilen telgraf bu sayıda yayımlanır. Oturumun başlangıcı hakkında bilgi verilen telgrafta, Tevfik Paşa'nın sözü devretmesi tekrar gündeme gelir ve memnuniyetle karşılanır. Tevfik Paşa'nın tutumu, Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde milli davanın bir zaferi olarak değerlendirilir ve İstanbul hükümetinin Ankara'yı uluslararası bir zeminde tanıdığı vurgulanır. İtilaf Devletleri'nin, beklenmedik bir şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetini resmen tanımak zorunda kaldıkları belirtilir. Bu rapora Mustafa Kemal Paşa tarafından verilen cevabî telgraf da bu haberin devamında

³⁰⁸ “Tevfik Paşa'nın Beyanat-ı Makulesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 25 Şubat 1337/1921.

Konferansın başlamasından evvel sürece dair fazla haber paylaşmayan Hâkimiyet-i Milliye, ilk oturumun ardından sayfalarında daha çok ve geniş yer verir. Özellikle Sadrazam Tevfik Paşa'nın temsiliyet hakkını Ankara heyetine verdiğini söylemesi, gazetede konferanstan alınacak neticenin olumlu olacağı yönünde beklentiye yol açar. 28 Şubat 1921 tarihli nüshada bunun örneklerine rastlanır. Bekir Sami Bey'in telgrafına yer verilen bu sayıda, oturumlarda Yunanistan ile olan arazi meselesi konusunda İngiliz Başbakan Lloyd George'un olumlu tavrından bahsedilir.³¹⁰ Oturumla ilgili detayları ertesi gün paylaşacağını söyleyen gazete, bu telgrafta geçen iddiayı desteklemek için Lloyd George'un bir beyanatına yer verir. Buna göre, İngiliz gazetelerine bir demeç veren Başbakan, konferansın neticesinden ümitlidir. Ancak İngiliz basınının görüşleri bunun tam tersi yöndedir, Hâkimiyet-i Milliye'nin ifadesiyle İngiliz basını bu konuda *bedbindir*.³¹¹ Hâkimiyet-i Milliye'nin bu sayısında görülen bir başka dikkat çekici ayrıntı, İngiltere siyasetçilerinden olumlu referanslar vermesidir. İngiliz Başbakanı'nın yanı sıra, İngiltere'nin Paris eski Büyükelçisi Lord Derby'nin demeci gazetede yer alır. Lord Derby (Edward George Villiers Stanley), Manchester 'da yaptığı bir konuşmada Türkiye'nin mücadelesini desteklerken Başbakan Lloyd George'a enteresan bir soru sorarak Sevr'in neden tadil edilmesi gerektiğini anlatır. "*Lloyd George'a Asi Diyebilir Miydik?*" başlıklı yazıda şunlar yazılıdır:

"Sevr muahedesi başdan nihayete kadar berbaddır. Türkiye öteden beri İngiltere'nin dostu idi. Gerçi Türkiye Harb-ı Umumide İngiltere aleyhine sevk edildi. Fakat bu hal Türkiye'yi büsbütün parçalamaya bir sebep teşkil etmez. Sulh konferansında Venizelos'a lüzumundan fazla yüz verildi. Bir Almandan başka bir şey olmayan Kral Konstantin'e büyük bir Yunanistan bahis olundu. Türk milliyetperverlerine asi nazarıyla bakıldı. Lakin Türkiye'ye teklif edilseydi ve Lloyd George da asırlarca icra-i hüküm eden bir imparatorluğun parçalanmasını ihtiva eden bir muahedeyi imzalamakdansa ölmeyi tercih edeceğini iddia eyleseydi biz Lloyd George'a asi diyebilir miydik? Türkiye eski vaziyetiyle ibkaya lüzum olmayabilirdi; fakat Türkiye her halde bir millet olarak bırakılmalıydı. Venizelos'un sükutu ve Kral Konstantin'in Atina'ya avdetiyle hâsıl olan fırsattan bilistifade Sevr muahedesi tadil olunmalıdır."³¹²

Gazete bir önceki günkü sayısında belirttiği üzere, 1 Mart 1921 tarihli nüshasında konferansa dair bütün detayları paylaştığı yazıda;

"Matbuat idaresi Londra Konferansı'nda cereyan eden müzakerenin tafsilatını bildiren telgrafları tebliğ etti. Bu telgrafların mütalaası gösteriyor ki Türk heyet-i murahhasası Türkiye menâfini, İttihad-ı efkâr ile maharetle müdafaa etmektedirler. Müdafanın pek iyi idare edildiğini ecnebi matbuatı dahi tasdik etmektedirler"

şeklinde ilk toplantının nasıl geçtiği, Bekir Sami Bey'in beyanları ve Müttefik Devletlerin soruları gibi alt başlıklar yer alır. Her bir başlık altında bu başlıklara dair notlar yer alır. Genel olarak görüşülenler ve sunulan çözümler hakkında Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yer alan haberde, Sevr tasarısında yapılan bazı değişiklikler ele alınır. Türkiye'ye bırakılan jandarma ve özel birliklerin sayısının biraz artırılması, ülkede kalacak yabancı subayların sayısının

³¹⁰ "Londra Murahhaslarımızdan Yeni Malumat Geldi", *Hâkimiyet-i Milliye*, 28 Şubat 1337/1921.

³¹¹ "Lloyd George Ümidvar...", *Hâkimiyet-i Milliye*, 28 Şubat 1337/1921.

³¹² "Lloyd George'a Asi Diyebilir Miydik?", *Hâkimiyet-i Milliye*, 28 Şubat 1337/1921.

azaltılması ve Boğazlar bölgesinin küçültülmesi gibi değişiklikler öne çıkarılır. Ayrıca, bütçe üzerindeki sınırlamaların ve bayındırlık işlerine konulan kısıtlamaların hafifletileceği belirtilir. Kapitülasyonlar ve Kürdistan gibi konularda belirsiz ama umut verici sözlerin olduğu ifade edilirken, Ermenistan sınırının Milletler Cemiyeti komisyonuna bırakılacağı ve İzmir'in sözde geri verileceği, ancak Yunan kuvvetlerinin kalacağı vurgulanır. Bekir Sami Bey, Türk milliyetçilerinin taleplerini Fransızca olarak detaylı bir şekilde ifade eder ve Ankara delegasyonunun Osmanlı gücünü temsil ettiğini vurgular. Doğu'da barışın ancak eşitlik ilkesine dayandığı takdirde sağlanabileceğini belirterek, Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarının milliyetçilerin bakış açısına göre serbestçe belirlenmesini ve Boğazların serbest bırakılmasını talep eder. Çarşamba günkü oturumdan sonra heyet üyeleri Bekir Sami Bey'in dairesinde bir araya gelerek, Türkiye'nin taleplerini açıklayan tam bir programı perşembe günü sunabileceklerini bildirirler. Devamında ise 24 Şubat Perşembe akşamı yapılan oturumda, Türk ve Yunan heyet üyelerine cuma sabahı şu soruların yöneltmesine karar verilir: Talepler hakkında bir karara varılabilmesi için uluslararası bir tahkikat komisyonu kurulmasını kabul ediyor musunuz? Bu tahkikatın sonuçlarını şimdiden kabul ediyor musunuz? Sevr Antlaşması'nın arazi meseleleri dışında kalan diğer maddelerini kabul ediyor musunuz? Türk delegeleri, bu sorulara akşama kadar cevap vereceklerini bildirirler. Ardından Sevr Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılan İzmir ve Doğu Anadolu bölgelerinde nüfus anlaşmazlığı konusunda devletler, bu iki bölgeyi incelemek üzere uluslararası bir komisyon oluşturmayı planlar. Türkiye ve Yunanistan'ın, bu hakemlik sonucunu ve Sevr Antlaşması'nın değiştirilmeksizin korunacak diğer maddelerini kabul etmeleri istenir. Ayrıca, husumetin sona erdirilmesi, esir değişimi ve azınlık haklarının korunması gibi ek şartlar öne sürülür. Lloyd George, Sevr Antlaşması'nın diğer maddelerini kabul edip etmeyeceklerini sorduğunda, Türk heyeti, bağımsızlık ve ekonomik gelişim için gerekli koşullar sağlanırsa kabul edebileceklerini, ancak Türkiye'nin hayati haklarını yok sayacak koşulları kabul edemeyeceklerini belirterek, konuyu Büyük Millet Meclisi'ne danışacaklarını ifade eder.³¹³

1 Mart tarihli sayıda konferansa dair epey uzun bir yazı paylaşan gazete, 2 Mart 1921 tarihli sayısında ana sayfada bu kez sadece, bir önceki gün meclisin ikinci senesinin kutlanması vesilesiyle Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekleştirdiği konuşması yer alır. Son bir yıllık durumu değerlendiren Paşa hazretleri çeşitli konularda izahatlarda bulunur. 3 Mart'ta ise gazete olağan yayınlarına devam eder. “*Londra Müzakeratı*” başlıklı bu yazıda ara verilen konferansın bir kısa değerlendirmesi yapılır. Müttefiklerin Sevr'in tadilatı meselesini ortaya attıklarından beri yaptıkları değerlendirmelerinde bu devletlerin antlaşmanın uygulanabilir olmadığı konusunda

³¹³ “Londra Konferansı Müzakeratının Tafsilatı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 1 Mart 1337/1921.

hemfikir oldukları görülebilirdir. Ancak bu durumun Türklerin karşı çıkmasıyla mümkün olsa bile çeşitli şekillerde ekonomik konularda kendilerine bağladıkları ülkenin kontrolü yine bu devletlerin elindedir. Türklerin müdafaa etmeye çalıştıkları yegâne şey, mali sınırlar içinde iktisadi bağımsızlık olmalıdır.

4 Mart 1921 tarihli sayıda, konferansın Ermeni meselesi ile ilgili kısımları Hâkimiyet-i Milliye'nin satırlarına taşınır. Alemdar gazetesinde de yazıldığı üzere, İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Sforza, bir Ermeni Devletin varlığının gerekli olduğunu söyleyerek bunun deniz kıyısına kadar uzanmış büyük bir alanda kurulması gerektiğini savunur.³¹⁴ Ermeni delegelerin kimlerden olduğunun yazılı olduğu başka bir haberde ise bu delegelerin Adana başta olmak üzere çeşitli bölgelerde özel idare tesis etmeyi talep ettikleri yazar.³¹⁵ 6 Mart tarihli gazetede ise Fransız başbakanın Kilikya ve Kürdistan'ın Türklere verileceği şeklinde dış basına beyanatlar vermesine “*Kilikya ve Kürdistan zaten kimindi? Briand'ın buralardan bahsedip İzmir ve Trakya'dan bahsetmemesi ne için?*” diyerek tepki gösterir.³¹⁶

7 Mart 1921 tarihli gazetede ise Londra'da bulunan iki Türk heyetinin beyanatları aynı anda yer alır. Bekir Sami Bey ve Tevfik Paşa, iki farklı İngiliz gazetesine, son oturumlarda İzmir ve Trakya konusundaki açmazdan bahsederek ortak bir tezi savunurlar. Tevfik Paşa'nın demeci müttefik bir Türkiye'nin, müttefik olmayan bir Türkiye'den daha fazla onur ve haysiyet kazanacağını vurgulayarak başlar. İzmir'in Türkiye'de kalması gerektiğini üç ana argümana dayandıran paşa İzmir'in tarih boyunca Türk yurdu olduğunu, Anadolu'nun en önemli limanı olduğunu ve bölge halkının büyük çoğunluğunun Türk olduğu belirtir. Ayrıca, tarafsız bir komisyonun hazırladığı nüfus istatistiklerine başvurulabileceğini ifade eder. Ermeniler konusunda ise, uzun yıllar özerk bir şekilde yaşadıklarını, ancak son dönemdeki suçların sorumlusunun Türkiye değil, Bolşevik destekli Ermeni devrimcileri olduğunu iddia eder.³¹⁷ Bekir Sami Bey ise konferansta İzmir ve Trakya ile ilgili alınan kararın yeterli olmadığını söyler. Daha önce yukarıda müttefik devletlerin her iki heyete sunduğu şartları hatırlatarak bunun sorunu çözmeyeceğini açıklar ve bu bölgelerin tamamen Osmanlı idaresine bırakılacak şekilde iade edilmesini talep eder.³¹⁸ Bu sayıdaki son haber ise konferansın 8 Mart günü biteceği haberiştir.

Bundan sonraki sayıda gazetede konferansın Türk tarafına dair bir haber paylaşmayan gazete, ertesi sayısında da sadece Bekir Sami Bey'in İzmir konusundaki taleplerinin kabul

³¹⁴ “Konferansta Ermenistan”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 4 Mart 1337/1921.

³¹⁵ “Londra'da Ermeni Mutalebi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 4 Mart 1337/1921.

³¹⁶ “Kilikya ve Kürdistan”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 6 Mart 1337/1921.

³¹⁷ “Tevfik Paşa'nın Beyanâtı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 7 Mart 1921.

³¹⁸ “Bekir Sami Bey Kafi Görmüyor”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 7 Mart 1337/1921.

edilmemesi nedeniyle Türk delegelerinin konferansa katılmayacağını söylediği haberini paylaşır. Küçük bir alanda okuyucuyla paylaşılan haberde Lloyd George ise talebin kabul edilmeyeceğini ancak tüm delegelerin masada olması gerektiğini söyler.³¹⁹ 10 Mart 1921 sayısındaki haberde ise İzmir ve Trakya’da bağımsız bir izleme komisyonu kurulması kararı sonucunda bu kez Yunanlıların itiraz ettiklerini ve konferansa devam etmeyip Yunanistan’a döneceklerini yazar. Ayrıca aynı gazetede İstanbul hükümetinin delegeler vasıtasıyla Müttefiklerden taleplerini mühim bir haber olarak verir. Buna göre Osmanlı İmparatorluğu’nun elde kalan kısımları için tam istiklal, iktisadi ve mali şartların geliştirilmesi için imkânlar ve padişahın halife sıfatıyla emniyetinin teminatı istenir.³²⁰

Yunanlıların en son alınan karara tepkisi devam etmektedir. Heyet, Yunanistan’a dönmeye karardır ve Lloyd George bunu önlemek için Kalogeropoulos ile bir görüşme gerçekleştirir. Ayrıca bu kararın alınmasına tepki gösteren Yunanlılar İzmir’de Venizelos propagandası yapmaya başlar. Bütün bu gelişmeler, 11 Mart 1921 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde “Lloyd George-Kalogeropoulos Pazarlığı” ve “İzmir’de Venizelos Lehinde Propaganda” başlıklarıyla kısa kısa yer verilir. İki gün sonra ise hem Yunan Başbakanının hem de Bekir Sami Bey’in demeçleri yan yana gazetede yer bulur. Bekir Sami Bey İzmir’in hukuksuz şekilde işgaline tekrar karşı çıkarak İzmir’in boşaltılmadan Yunanlılarla konuşulmayacağını söyler. Başbakan Kalogeropoulos ise tahkikat konusunda açıklama yaparak istenen tahkikatın zaten işgalden önce yapıldığını ve şu an o bölgelerde huzur ve barışın olduğu iddia ederek araştırma komisyonuna gerek duymaz.³²¹

Konferans bu konuda çıkmaza girince Müttefikler taraflara kabul etmesi için birer karar metinleri sunar. Hâkimiyet-i Milliye metinde yazan şartları maddeler halinde şu şekilde sıralar:

1. Yunan kuvvetleri hemen daha önce belirlenmiş sınırlarına çekilecektir.
2. Taraflar arasındaki savaş durumu derhal sona erecektir.
3. İzmir ve çevresi Türklere geri verilecek ve bölgenin güvenliği yerel jandarma kuvvetleri tarafından sağlanacaktır, bu kuvvetler İtalyan subaylar tarafından kurulacaktır.
4. Yerel jandarma oluşturulana kadar İzmir ve çevresi geçici olarak Yunanlıların kontrolünde kalacaktır.
5. İzmir Limanı serbest şehir olarak ilan edilecektir.
6. Azınlıkların haklarını korumak amacıyla bir yasa çıkarılacaktır.
7. Bu bölgedeki devletlerin tüm hak ve çıkarları korunacaktır.
8. İstanbul’daki Yunan birlikleri derhal çekilecek ve müttefik askerlerinin sayısı azaltılacaktır.
9. Boğazlar bölgesi sadece Çatalca ve Gelibolu ile sınırlandırılacaktır.

³¹⁹ “Bekir Sami Bey Konferansa İştirak Etmiyor”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Mart 1337/1921.

³²⁰ “İstanbul Hükümetinin Mutalebi Ne İmiş?”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Mart 1337/1921.

³²¹ “Yunanistan Tahkikata Gelemiyor”, “Bekir Sami Bey Ne Diyor?”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 13 Mart 1337/1921.

10. Boğazlar, uluslararası bir komisyon tarafından yönetilecektir.³²²

Türk tarafları bu kararları kendi merkezlerine rapor edip onlardan gelecek cevabı beklerken Yunan tarafı ön hazırlıklarını yaptıkları askeri harekât için düğmeye basarlar. Londra'dan henüz dönüş yoluna geçen delegeler daha Türkiye'ye varamadan Anadolu'da bir Yunan taarruzu başlamıştır ve bu hareketle konferansta alınan kararlara karşı Yunanistan'ın verdiği cevap anlaşılmıştır. Mevcut çatışmayı sonlandırmak amacıyla bir araya gelinmiş fakat sonunda yine askeri harekât çözüm yolu olarak görülmüş ve konferans sonuçsuz kalmıştır.

Gazete, Müttefik devletlerin son oturumunda sunulan maddeleri paylaştıktan sonra konferansa dair haberlere ara verip yine iç ve dış gündeme dair haberleri paylaşmaya devam eder. 16 Mart 1921 tarihinde ilk sayfanın neredeyse tamamını manşetle birlikte İstanbul'un işgaline ayırır. Bir sene önce o gün başlayan işgalin barış sürecine ve İstanbul'a verdiği zararlar "*Elim Bir Devir Sonu: İstanbul Geçen Sene Bugün İşgal Edildi. 16 Mart Bir Yevm-i Matemdir; Fakat Dini Ve Milli Mücadehede Azmimizi Takviye Eden Bir Matem!..*" ana başlığı altında çeşitli haber ve yazılarla anlatılır. Konferansla ilgili sadece gazetenin en altında ve çok küçük şekilde, konferansta İzmir'e Osmanlı idaresi altında Hristiyan muhtariyeti verilmesi kararının Yunan heyeti tarafından kabul Anadolu heyeti tarafından reddedildiği yazılıdır.³²³ Bir sonraki gün ise yine konferanstan bahsedilmeden Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti'nin yaptığı *zararlı faaliyetler* hakkında bir değerlendirme ve uluslararası gelişmeler anlatılır. Fakat 18 Mart tarihli sayıda sert bir konferans eleştirisi bulunur. Delegelerin Ankara'ya geri döndüğünü yazan Hâkimiyet-i Milliye, sunulan son tekliflerin neler olduğunu "*Londra Konferansının Manasız Teklifleri*" başlığı altında ele alır. Bu teklifler İzmir ve Trakya üzerine alınan, İzmir'de uluslararası bir yönetimin olması, Yunanistan'dan bir askeri kuvvetin daimi kalması ve yabancı bir valinin bulunmasıdır. Bunun yanında boğazlarda da Cebelitarık benzeri bir durumun kurulması teklif edilir. Yunan heyetinin kendi meclislerine danışmak için kısa bir süre istemesi üzerine Bekir Sami Bey de Ankara ile haberleşip karar almak için bir aylık müddet talep eder.³²⁴

Ancak esas değerlendirme çok sert bir şekilde yazılmıştır. Süreç sırasında daha önceki haberlerde Avrupa basınının ve siyasetçilerinin yorumlarını sayfalarına olumlu haberler olarak taşıyan gazetede, "*Londra Oyunu*" başlıklı bu metinde konferansta alınan kararlardan dolayı Avrupa ağır sözlere maruz kalır:

"İtilaf Devletleri bu cinayeti iki sene evvel tasmin ettikleri vakit, Türkiye'yi bir hamlede parçalamayı kolay görmüşlerdi. ... katiller konferans dedikleri meşum içtimalarında suikast

³²² "Konferansın Tarafeyne Tebliğ Ettiği Şartlar", *Hâkimiyet-i Milliye*, 15 Mart 1337/1921.

³²³ "Red Edilen Bir Kabul", *Hâkimiyet-i Milliye*, 16 Mart 1337/1921.

³²⁴ "Londra Konferansının Manasız Teklifleri", *Hâkimiyet-i Milliye*, 18 Mart 1337/1921.

tertibatını aldılar. "Hasta adam"ı öldürmekten kolay ne vardı? Mütareke ile silahları alınır, sonra biraz sarsılınca uzuvları birbirinden ayrılır giderdi. Fakat hesapları doğru çıkmadı, daha ilk baskını müteakip hasta zannettikleri adam cüret ve azimetle doğruldu. Ve kendini metanetle müdafaa etti.

O zaman mütearrızlar bizi silahla tehdit ettiler. Fakat bunda da yanılıyorlar. Biz bu tehdide karşı da harbi kabul ettik. Sağdan, soldan, şimalden, cenuptan gelen istila ile aylardan beri çarpışıyoruz. Ve bu mücadelede yorulan biz değiliz!

Şimdi oyunun 3. perdesi başladı. Mademki tehdit, harp ve kuvvet kâr etmiyor. O halde politika yapmak, mücadelede gayb olanı hile ile kazanmak lazım, dediler. Bunun üzerine Londra'larında bir konferansa karar verildi. Türkler, bu konferansa izzet ve ikram ile med'uvdu.

İstikbal ve kabul merasimi fiilhakika tantanalı oldu. Vakti ile Türk milliyetperverlerine asi (!) haydut diyen bu efendiler murahaslarımızın huluskarane ellerini sıktılar. Frenk matbuatı, murahaslarımızın başına yağmur gibi sitayiş yağdırdı, dostane sözler söylendi, tatlı diller döküldü. Sforza sokuldu, Briand yıldı ve Lloyd George ziyafetler verdi!

Bütün bu olanlara pekala diyelim; fakat netice? Neticede sulh olacak mı? Hayır? Sevr muahedesinden tadil dedikleri şey, hakikatte bir tazif ve teşdittir. Türkiye'yi niye rahat bırakmıyorlar. İstiklalimize yine kement örüyorlar. Hakkımız varmış, fakat alacağımız yokmuş!

Bir buçuk aydan beri devam eden bu macera aşağı yukarı şuna inhisar ediyor: İzmir'de Yunan askeri olacak! Fakat şehri Cemiyet-i Akvam idare edecek! Muahedenin tadil diye ortaya konulan şeyi izaha değmeyecek kadar boş, adi ve kıymetsizdir. İzmir bize iade edilmiyor, Atina vatanına dönmüyor, Edirne Yunan'a kalıyor! Kontrol komisyonu, boğazlar komisyonu, hepsi bir devam! 6 ay evvel katiller, niyetlerini fiilen, silahla yürütmeye çalışıyorlardı. Hamleleri vahşiyane, çehreleri açık, bakışları mezlim(?) idi. Türk milliyetperverleri bu tavra ehemmiyet vermeyince yüzlerini değiştirdiler...³²⁵

³²⁵ “Londra Oyunu”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 18 Mart 1337/1921.

Konferansın kararları üzerinden Avrupa'yı eleştirmeye devam eden Hâkimiyet-i Milliye, 20 Mart tarihli nüshasında; "... *tek bir insanın hayatı üzerinde bile pazarlık yapılamazken bir milletin hayati meseleleri üzerinde alışveriş yapılmaz*" diyerek alınan kararları kabul edemez.³²⁶ İstanbul heyetinin de alınan bu kararlar karşısında Ankara'nın tavrına destek olduğunu "*Tevfik Paşa'nın Sadakati*" başlıklı haberinde anlatır. Sadrazam Tevfik Paşa'nın konferansla ilgili olarak Londra'dan İstanbul'a bir telgraf gönderdiğini ve telgrafında, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da Müttefiklerin her türlü teklifleri karşısında Ankara murahhaslarıyla tam bir birlik ve ittifak içinde hareket edeceğini bildirdiğini yazar. Nitekim bir hafta sonraki başka bir haberde yine Tevfik Paşa, uluslararası konularda anlaşma zemini arayan devletlere "*Londra'dan beri memleketimizi temsil etme hakkına haiz bir başka kuvvet bulunuyor ve bu, hiç şüphesiz meşru bir kuvvettir.*" diyecek ve bu girişimleri reddedecektir.³²⁷ Ancak Hâkimiyet-i Milliye İstanbul'un bu noktada aynı fikirde olmayabileceğini bir başka haberde, özel istihbarat olarak paylaşır. Hâkimiyet-i Milliye'nin haberine göre, Avrupa'ya giden Damat Ferit'in padişah tarafından gönderilmesinin arkasında önemli bir sebep bulunur. Bu adımın, Londra Konferansı'nda İstanbul'un tamamen Türklere bırakılacağı ihtimali üzerine sarayda büyük bir telaş ve rahatsızlık yaratması sonucu atıldığı belirtilir. Zira İtilaf Devletleri askerlerinin İstanbul'dan çekilmesi, şehrin İzmit üzerinden gelecek kuvvetlerle tamamen Anadolu'nun siyasi ve askeri nüfuzu altına girmesi anlamına gelir ve saray, geçmişte Anadolu'ya karşı askeri müdahaleler düzenlemişken, kendisini şimdi bu durumun endişesi içinde bulur. Tevfik Paşa ve Bekir Sami Bey'in Anadolu lehine çalıştığı, Damat Ferit'in ise sarayın çıkarları için faaliyet gösterdiği ifade edilir.³²⁸

20 Mart 1921 tarihli gazete, aynı zamanda Londra Konferansı üzerine ufak bir değerlendirme yaparak bu konuda noktayı koyar. İki farklı açıdan konuyu tahlil eden gazete hem kazançlı hem de sonuçsuz gördüğü konferansı şu şekilde değerlendirir:

"Londra Konferansı müzakeresine nihayet vererek dağılmıştır. Konferans Şark-ı Karib meselesinin halli için Sevr muahedesi için esaslı tadiline muhtaç olduğunu Türkiye ve Yunan murahhaslarına teklif eylediği şeraitle kabul eylemiş bulunuyor. Muahedenin tadilindeki zaruretin teslim edilmiş olması, mücahide-i milliyemizin muvaffakiyetini tasdik eden mühim bir delil olmakla beraber, murahhaslarımıza tebliğ edilen şerait âmal-ı milliyemizi tatmin edecek mahiyette değildir. Binaenaleyh netice-i katiye ile nihayet bulmamıştır. Murahhaslarımız teklifat-ı vakıayı teferruatla hükümete arz etmek ve talimat-ı cedide almak üzere Ankara'ya müteveccihen Londra'dan mufarakat etmişlerdir."³²⁹

³²⁶ "Londra Mukarreratı Nelermiş?", *Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Mart 1337/1921.

³²⁷ "Tevfik Paşa Nice'de Kalıyor", *Hâkimiyet-i Milliye*, 27 Mart 1337/1921.

³²⁸ "Damat Ferit Avrupa'ya Niçin Gitti?", *Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Mart 1337/1921.

³²⁹ "Londra Konferansı", *Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Mart 1337/1921.

Hâkimiyet-i Milliye'nin konferans süreci öncesi haberlerinde ideolojik tutarlılık büyük bir öneme sahiptir. Gazetenin temel söylemi, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin haklılığı ve milli egemenlik ilkesinin vazgeçilmez olduğudur. Londra Konferansı sırasında da bu ideolojik çizgi korunmuştur, ancak gazetede Batılı devletlerle sürdürülen diplomatik görüşmelerin gerekliliği üzerine daha pragmatik bir dil kullanıldığı görülmüştür. Bu, milli egemenlik ve bağımsızlık vurgusunu sarsmazken, aynı zamanda Ankara'nın Batılı güçlerle dengeleyici bir diplomasi yürütmeye çalıştığını göstermiştir. Gazete, bu iki unsuru dengeli bir biçimde sunarak hem halkı motive etmeye hem de diplomatik cephede kazanım sağlamaya çalışmaktadır.

Şubat öncesi haberlerle konferans dönemine ait haberler arasında ton açısından da belirgin bir değişiklik gözlemlenir. Örneğin, 12 Şubat öncesi haberlerde Ankara hükümetinin güçlü, kararlı ve umutlu bir duruş sergilediği vurgulanmıştır. Hâkimiyet-i Milliye bu dönemde, özellikle Ankara'nın iç ve dış politikada ne kadar etkili olduğunu ön plana çıkarmış, halkı motive edici bir dil kullanmıştır. Ancak Londra Konferansı sırasındaki haberlere bakıldığında, bu kararlı ve kendinden emin tonun yer yer diplomatik belirsizlikler ve tedirginliklerle iç içe geçtiği görülebilir. Ankara'nın taleplerinin nasıl karşılanacağı konusundaki belirsizlikler, bu haberlerde zaman zaman daha temkinli bir üslup kullanılmasına yol açmıştır. Başka bir örnek vermek gerekirse şubat öncesi haberlerde öne çıkan konuların başında, Ankara hükümetinin kazandığı askerî ve diplomatik başarılar gelirken, konferans sürecine geçildiğinde bu başarıların diplomatik arenada nasıl bir kazanıma dönüşeceği sorusu gündeme gelmiştir. Şubat öncesi haberlerde daha çok bağımsızlık ve toprak bütünlüğü vurgulanırken, Londra Konferansı sırasında Hâkimiyet-i Milliye, Batılı güçlerle yürütülen diplomatik müzakerelere ağırlık vermiştir. Bunun bir sonucu olarak bu süreçte gazetenin zaman zaman Batılı devletlerin tutumunu eleştirdiği, ancak yine de diplomatik çözüm yollarını tamamen dışlamadığı görülmüştür.

Londra Konferansı dönemindeki haberlerle Şubat öncesindeki haberler karşılaştırıldığında, uluslararası aktörlerin algılanışında da dikkat çekici bazı değişimler gözlemlenir. Şubat öncesi dönemde, özellikle İngiltere ve Fransa gibi Batılı devletlere yönelik eleştiriler daha sert ve net bir şekilde ifade edilirken, Londra Konferansı döneminde bu eleştiriler biraz daha diplomatik bir dile evrilmiş durumdadır. Özellikle İngiltere'nin konferanstaki rolü üzerine yapılan haberlerde, Batılı güçlerin çıkarları sorgulanmakla birlikte, diplomasiye açık bir kapı bırakılır. Bu, o dönemki karmaşık uluslararası dengeyi gözler önüne sermektedir. Londra Konferansı dönemi haberlerinde, Batılı devletlere yönelik eleştiriler daha diplomatik bir ton kazanır, ancak temelde Türkiye'nin ulusal çıkarlarını tehdit eden bu güçlere karşı bir güvensizlik de

devam etmektedir. Hâkimiyet-i Milliye, Batı'ya yönelik eleştirilerini diplomatik bir söylemle dengeleyerek hem ulusal duruşunu muhafaza etmeye hem de olası diplomatik kazanımları elde etmeye çalışmıştır. Bu, gazetenin dönemin karmaşık uluslararası ilişkilerinde dengeleyici bir tutum sergilediğini gösterir.

Konferans öncesinde, Ankara hükümetinin iç politikadaki otoritesini pekiştirdiği haberleri daha baskınken, Londra Konferansı dönemi haberlerinde dış politikadaki meydan okumalara odaklanma görülür. Bu durum, gazetenin önceliklerinin değiştiğini, ulusal kurtuluş mücadelesinin diplomatik yansımalarını halka aktarma çabası içinde olduğunu göstermektedir. Özellikle Şubat öncesi dönemde gazetede verilen askeri başarılar ve yerel zaferler, Londra Konferansı sürecinde yerini diplomatik manevralara bırakmış durumdadır. Hâkimiyet-i Milliye'nin iç ve dış politika arasındaki bağı kurma biçimi, Ankara'nın içerdeki başarılarının dış politikadaki etkilerini vurgulayan bir başka stratejiyi de yansıtır. Bu hem içteki destek tabanını genişletme hem de dış güçlere karşı diplomatik bir baskı oluşturma arzusunu göstermektedir. Londra Konferansı sürecinde bu yaklaşım daha diplomatik bir dil kazansa da gazetenin bu söylemi sürdürme çabası dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Londra Konferansı sürecine kadar olan dönemdeki kararlı ve zafer odaklı tutumunu, konferans sürecinde daha temkinli ve diplomatik bir dille dengelemeye çalışmıştır. 20 Şubat'tan önceki haberler, Ankara hükümetinin iç siyasetteki üstünlüğünü ve askerî zaferlerini öne çıkarırken, Londra Konferansı dönemine ait haberler diplomatik başarı ve olası tehditlere dair bir perspektif sunmaktadır. Bu iki dönem arasındaki fark, gazetenin genel stratejisinde de bir değişime işaret eder: Ulusal bağımsızlık mücadelesi sadece askeri cephede değil, diplomasi masasında da kazanılmalıdır. Ancak her iki dönemde de Hâkimiyet-i Milliye'nin bağımsızlık ve milli çıkarlar konusundaki tutarlılığı, Ankara'nın diplomatik duruşunu pekiştirme çabasıyla uyumludur.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin Londra Konferansı sonuçlarına dair tutumu, üç temel noktada öne çıkmaktadır: sonuçların yorumlanması, gazetenin temel temaları ve argümanları ve okuyuculara verilen mesajlar.

Gazete, Londra Konferansı'nın sonuçlarını ele alırken sert ve eleştirel bir dil kullanmıştır. Özellikle konferansın Türkiye'ye yönelik taleplerini sert bir şekilde reddederek, Avrupalı devletleri çıkarıcılık ve hilekârlıkla suçlar. Gazetenin temel eleştirisi, İzmir meselesinde Yunanistan'ın kalıcı askeri varlığına ve uluslararası bir yönetimin tesis edilmesine yönelik teklifler üzerinedir. Bu durumu, Sevr Antlaşması'nın aslında değişmediği, aksine daha da ağırlaştırıldığı bir süreç olarak tanımlar.

Gazetenin konferans sonuçlarına dair yayınlarında öne çıkan ana temalar, Batı'nın Türkiye'yi bölme çabaları, milli mücadeleye olan inanç ve direnç ve Türkiye'nin bağımsızlığı üzerindeki tehditlerdir. Hâkimiyet-i Milliye, özellikle Avrupalı devletlerin ikiyüzlü diplomatik yaklaşımlarını ve Türkiye'ye karşı izledikleri baskı politikalarını eleştirir. Londra Konferansı, gazete için bir hile ve tuzak olarak değerlendirilir; sonuçsuz kalmasının altında yatan sebep ise Batı'nın gerçek bir çözüm sunmaktan ziyade Türkiye'yi kontrol altına alma çabalarıdır.

Gazete, okuyucularına konferans sonuçlarının Türkiye için kabul edilemez olduğunu açıkça vurgular. Yunanistan'ın askeri varlığının devam etmesi ve Boğazlardaki düzenlemeler gibi konuların ulusal çıkarlar açısından ciddi bir tehdit olduğunu belirtir. Ayrıca, Anadolu'nun milli mücadelesine olan bağlılığı ve kararlılığı yeniden teyit ederken, Avrupa'nın bu süreçte Türkiye'yi haksız taleplerle köşeye sıkıştırmaya çalıştığı mesajını verir. Bu üç nokta, gazetenin hem milli mücadeleye olan bağlılığını hem de Avrupa devletlerine karşı duyduğu güvensizliği açıkça göstermektedir.

3.2. Alemdar Gazetesi'nin Konferansa Yaklaşımı

Alemdar Gazetesi, Londra Konferansı'na büyük bir iyimserlikle yaklaşmış, özellikle İngiltere'nin arabulucu rolüne dair umutlarını sık sık dile getirmiştir. Gazete, konferansın diplomatik bir çözüm için önemli bir fırsat olduğunu savunmuş ve Osmanlı Devleti'nin geleceğinin ancak İngiltere'nin desteğiyle güvence altına alınabileceğini öne sürmüştür. İngiltere yanlısı yayınlarında, Batılı devletlerin barışa katkı sunacağına dair inancını vurgulayan Alemdar, aynı zamanda Sadrazam Tevfik Paşa'nın konferans sırasında izlediği diplomatik çabaları övmüş ve çözümün diyalog yoluyla sağlanacağına dair güçlü bir söylem geliştirmiştir.

Ancak, konferans sürecinin beklediği sonuçları vermemesi ve özellikle İzmir ve Trakya gibi konularda çözüm sağlanamaması, gazete için büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Konferansın başarısızlıkla sonuçlanması, Alemdar'ın iyimserliğini zayıflatmış ve süreç boyunca savunduğu diplomatik çözüm arayışlarının gerçekçi olmadığı yönündeki eleştirileri artırmıştır. Bu durum, gazetenin diplomasiye olan inancını sorgulamasına ve süreçten duyduğu hayal kırıklığını okuyucularına yansıtmasına neden olmuştur.

3.2.1. Konferans Öncesindeki Sürece Bakışı

Avrupa'da yaşanan son gelişmeler ışığında bir barış konferansının toplanma ihtimaline karşı yapılan ilk değerlendirmeler, Alemdar gazetesinin 1921 yılının ilk haftalarında çıkardığı yayınlarda göze çarpar. Bir konferans yapılacağı konusunda aldığı haberlere dair ilk net bilgileri 5 Ocak 1921 tarihli nüshasında "*Müttefikin Konferansı Londra'da Toplanıyor?*"

başlığı altında verir. Yazıda verdiği habere göre konferansın bir sonraki hafta olması muhtemeldir. Atina'dan bildirilen bu habere göre toplantıda sadece Türkiye değil Almanya hakkında da bazı konular görüşülecektir. Yani sadece Sevr değil Versay Antlaşması'nın uygulanması konusu da konuşulacaktır. Fransa Başvekili, İngiltere ile hemfikir olduklarını bildirir. Ayrıca gazete bir alt başlıkta Müttefikin, Yunan meselesini nasıl halledecekler diye bir soru sorar ve konferansa dair bilgiler verir. Paris'ten aldığı duyuma göre konferans için Nice yerine Londra seçilmiştir. Ve İngiltere ile Fransa, Yunan işgal sorununu kendi bakış açılarına göre çözüme arzusundadırlar.³³⁰

6 Ocak 1921 tarihli sayısında Alemdar gazetesi, konferanstan olumlu neticeler beklediğini “*Anadolu Meselesi Suret-i Kat’iyede Hal Olunacak*” başlıklı haberinde okuyucuya İngiltere Başbakanı'nın Londra'daki konferansa Müttefik Devletlerin başbakanlarının katılacağını ve bu şekilde bir an önce çözüme ulaşacaklarını söylediğini bildirerek verir. Fransa'nın da İngiltere ile aynı görüşte olduğu haberini Fransız yetkilinin beyanatıyla okuyucuya bildirir.³³¹ Aynı sayıda Ankara'daki bir gelişmeyi “*Silâhıta Davet*” başlığı ile şu şekilde sunar: “*Ankara Hükümeti bi’t-tefrik-i din 20 yaşındaki bütün Osmanlı tebaasını silâhıta davet eden bir emir neşretmiştir. Davete icabet etmeyenler divan-ı harb tarafından şiddetli tecziye edileceklerdir.*”³³²

Gazete, bu sayıdan sonra bir hafta boyunca neredeyse her gün konferansa dair aldığı bilgileri paylaşır. Konferansın yeri, zamanı, kimlerin katılacağı ve katılmasının beklendiği bilgileri gün gün yazılır. Konferanstan beklentilerinin yüksek olduğu bu haberlerde görülür. Gazete, 7 Ocak 1921 tarihli “*Müttefikinin Yunan’a Karşı Vaziyeti Anadolu Meselesinden Sonra Tedkik Olunacak*” ve 12 Ocak 1921 tarihli “*Konferans Neticesinden Devletler Nikbindir*” başlıklı haberlerde bu ümidi yansıtır. İşgallerden dolayı Müttefik Devletlerin Yunanistan’a karşı tutumunu Anadolu meselesini çözdükten sonra belirleyeceğini bildirir. Hatta bu sebeple Yunan Başbakan Rallis’in Londra'ya gideceğini habere ekler.³³³

Alemdar Gazetesi, politik olarak İngiltere’ye yakın durmasının yanında esas güç olarak onları görmesi sebebiyle bu sorunun çözümünün yalnızca İngilizlerin onayıyla geleceğini düşündüğünden haberlerin içeriğinde sık sık İngiliz hükümetinden referanslar görülür. 21-25 Ocak 1921 yılında gerçekleşen ve Londra Konferansı’nın toplanması kararının alındığı Paris

³³⁰ “Müttefikin Konferansı Londra’da Toplanıyor?”, *Alemdâr*, 5 Ocak 1337/1921.

³³¹ “Anadolu Meselesi Suret-i Kat’iyede Hal Olunacak”, *Alemdar*, 6 Ocak 1337/1921.

³³² Gazetenin diplomatik gelişmelerden bahsettiği bu sayılara Ankara’dan aldığı savaşmaya yönelik bu haberleri eklemesi, kamuoyu üzerinde Milli Mücadele’ye yönelik olumsuz bir etki yaratmaya çalışmasının ufak bir başka örneği olduğu söylenebilir.

³³³ *Alemdar*, 5-7 Ocak 1337/1921.

Görüşmeleri hakkında haberler verirken yine bu açıdan bakar. İngiltere'nin olayları dikkatle takip ettiğini ve Paris Konferansı'nda Şark Meselesi'nin bütün ayrıntılarıyla çözüme kavuşturulacağını söylediğini yazar.³³⁴ Yine bu konferansa dair daha sonraki haberleri İngiltere Başbakanı Lloyd George ve Dışişleri Bakanı Lord Curzon üzerinden verir. Görüşmelerin Fransa'da yeni kabinenin bir türlü kurulamaması sebebiyle başlayamaması hakkında Alman gazetelerinde çıkan haberlere yer verirken, yine aynı açıdan bakarak bu haberlerin amacının aslında Fransa ile İngiltere'nin arasını bozmaya yönelik olduğunu söyler.³³⁵

Londra Konferansı'nın bir ön provasası olarak gördüğü 1921 Paris Konferansı hakkında olumlu beklentiler içinde olan gazete, Fransa'da yeni kabinenin kurulmasını 18 Ocak 1921 tarihli sayısında yazarken hemen ardından bu görüşmeler için konuşulan tarihi haberin devamına ekler. 19, 20 ve 21 Ocak 1921 sayılarında ise netleşen tarihi, Britanya'yı kimin temsil edeceğini ve konferansta Britanya'nın muhtemel tekliflerini yazar. Lloyd George ile Fransa'nın yeni Başbakanı Briand arasındaki telgraflaşmadan bahseden gazete, İngiliz Başbakanın bu konferansta alınacak tedbirlerin fevkalade önemli olacağını yazdığını belirtir.³³⁶

22 Ocak 1921 tarihli nüshasında ise görüşmelerin içeriğine yönelik bir habere yer verir. İngiliz Başbakanı ve Dışişleri Bakanının Paris'e hareket edeceğini yazdıktan sonra Britanya'nın Avrupa'daki bu soruna nasıl baktığını anlatır. Buna göre, meydana gelen büyük savaşın temelinde birbirine rakip olan devletlerin mali ve iktisadi rekabeti yattığına göre çözümden önce bu noktalarda birlik aranmalı; Almanya, Türkiye ve hatta Avusturya'nın konferanstan önce tadilat ve tamirat meselesinde barış antlaşmasıyla alınan kararların kesinlikle uygulamasını beklediğini bildirir.³³⁷ 23 Ocak 1921 sayısında ise İtalyan ve İngiliz gazetelerinin sonuçtan umutlu olduğunu yazar. Almanya ve Türkiye sorununun en önemli iki meselesi olan tadilat ve silahsızlandırma konularında Lloyd George'un alakadar olduğunu belirtir. Yine bir sonraki günkü sayısında konferansın başladığını ve İngiltere'nin Doğu Sorununda statükoyu muhafaza etmeye yönelik bir tutum sergilediğini söyler. Bu görüşmelerle ilgili haberlerin çoğunda Müttefik Devletlerin tekliflerinin İngiltere'nin onayı doğrultusunda görüşüldüğü vurgulanır. Gazete, konferansın her celsesini günlük olarak gazete yansıttıktan sonra İngiltere'nin tutumu hakkında bilgileri habere ekler.

³³⁴ “Şark Meselesi ve Paris Konferansı”, *Alemdar*, 13 Ocak 1337/1921.

³³⁵ “Konferans Yine Tehir Etti”, *Alemdar*, 16 Ocak 1337/1921.

³³⁶ “Konferans Pazartesi Günü Toplanacak-Konferansın Ehemmiyeti”, *Alemdar*, 21 Ocak 1337/1921.

³³⁷ “Müttefikin Konferansında Türkiye Meselesi”, *Alemdar*, 22 Ocak 1337/1921.

Bu görüşmelerin sonlandığı haberi ve sonuçları Alemdar gazetesinin 28 Ocak 1921 tarihli nüshasında anasayfadan verilen “*Sevr Muâhdesi tadil edilecek Yunan işgal mıntıkasında zât-ı şahânenin hakk-ı hâkimiyeti ibkâ edilerek işgal ref olunacak*” başlığı altında ele alınır. Bir müjde havasında, gazetenin tam ortasını kaplayacak şekilde hazırlanan bu yazıda konferans yapılacağı bilgisiyle diğer detaylar günümüz Türkçesiyle şu şekilde anlatılmıştır:

“Sevr Antlaşması değiştirilecek ve Yunan işgal bölgesinde Türk Sultanının egemenliği korunarak işgal kaldırılacaktır. Lord Curzon'un önerisi üzerine, Ankara ve İstanbul adına bir heyet Londra'da yapılacak yeni bir konferansa resmen davet edilir. Davet İstanbul ve Atina hükümetlerine telgrafla bildirilir. Londra'da toplanacak konferansın ana müzakereleri, tadil edilecek olan Sevr Antlaşması'na dayanacak. Tan gazetesi bu haberi yayınlarken, İngiliz Hükümeti'nin daha önce Fransa ve İtalya Hükümetleri tarafından gelen önerilere katıldığını söylüyor. Ankara ve İstanbul adına konuşmaya yetkili bir heyetin tayini İstanbul Hükümeti'ne bırakılmıştır. Paris'ten alınan haberlere göre Müttefik Konferansı ikinci toplantısında önemli bir karar aldı. Bu karara göre 21 Şubat'ta Londra'da bir Müttefik Devletler Konferansı toplanacaktır. Çarşamba sabahı Mösyö Briand, konferansın bu kararını bildirmek üzere Atina ve İstanbul'a telgraflar gönderdi.”³³⁸

29 Ocak 1921 tarihli sayısında ise bu davetin yapıldığını şu sözlerle okuyucusuna bildirir:

“Şehrimizdeki İngiliz, Fransız ve İtalyan Fevkalade Komiserleri, hükümetimizi Londra Konferansı'na bir temsilci göndermeye davet etmek üzere aldıkları talimatı Sadrazam Paşa'ya teslim etmişler, aynı teşebbüs Atina'da da yapılmış ve Başbakan Rallis, Yunan hükümetini bizzat temsil edeceğini ve Londra'ya giderken Paris'e uğrayacağını söylemiştir. Türk Sorunu ile ilgili kararlar, Türk ve Yunan temsilcilerinin görüşlerinin alınacağı 21 Şubat'taki Londra Konferansı'nda alınacağından, Paris Konferansı bu konuyu yüzeysel bir şekilde incelemiştir...”³³⁹

Gazete bu haberi verirken Sultan Vahdettin ile Sadrazam Tevfik Paşa ve Lord Curzon'un fotoğraflarını paylaşmış, Vahdettin'in fotoğrafının altına Halife-i Ruy-i Zemin ünvanı öncesinde “*İşgal olunan menatikada hakk-ı hükümranlığı ibka olunan*” notu düşülmüştür. Yine aynı sayının daha alt kısmında kalan “*Karar Atina'ya da Tebliğ Olundu*” başlıklı yazıda ise Osmanlı heyetinin içerisinde, hâlihazırda Anadolu'da mevcut güce sahip olan Mustafa Kemal'in delegelerinin de bulunacağını yazar.³⁴⁰ Yunanistan'da bu kararın nasıl bir etkiye sebep olduğunu Rum gazetelerinden aldığı haberlerle okuyucusuna bildirir. Haberlere göre bu alınan kararlar olumsuz bir hava estirmiştir. Bu kararın sebebi ise Müttefik devletlerin Kral Konstantin'e olan yaklaşımlarıdır. Bu devletler Kralın geçmişine ve politikalarına kuşkuyla bakmıştır. Yunan halkı da aslında son genel seçimlerde Sevr ile Kral arasında bir seçime tâbi tutulmuşlardır ve Kralı seçmişlerdir. Bunun üzerine Paris'ten Sevr'i tadil etme kararının çıkması şaşırtmamıştır. Gazete, Londra Konferansı kararı üzerine olması gerekenin kralın tahttan feragat etmesi olduğunu yazar.³⁴¹

³³⁸ Alemdâr, 28 Ocak 1337/1921.

³³⁹ Alemdâr, 29 Ocak 1337/1921.

³⁴⁰ “Karar Atina'ya da Tebliğ Olundu”, Alemdâr, 29 Ocak 1337/1921.

³⁴¹ “Muahhedemizin Tadili Haberinin Tesirleri”, Alemdar, 29 Ocak 1337/1921.

Londra'da düzenlenecek konferans müjdesinin saltanat ve hilafet vurgusuyla verilmesi

Alemdâr, 29 Ocak 1337/1921

Bir sonraki günkü sayısında yine aynı heyecanı taşıyan *Alemdar*, gazetenin tam ortasına büyük ifadelerle şu haberi yazar:

“Bab-ı Âli Anadolu ile bi'l-İtilaf Londra Konferansına izam edeceği murahhasları tayin ile meşğuldür. Konferansta İzzet Paşa'nın riyaseti altında bir heyetin bulunacağı söyleniyor. Türkiye'nin konferansa davet olunması İstanbul hükümetinin mevkiiini tahkim eyleyecektir. İngiliz matbuatı son karardan fevkalade memnun bulunuyor. Bu karar Atina'da telaş ve heyecan uyandırdı.”³⁴²

³⁴² *Alemdar*, 30 Ocak 1337/1921.

Gazete, devam eden yazılarında paydaşların bu konferanstan ümitli olduğunu, Şark Meselesinin çözümü için ortaya atılan tekliflerde Lloyd Georde ve Lord Curzon'un imzalarının olduğunu anlatır.³⁴³

Konferansın olacağı açıklandığı günden beri onunla ilgili haberleri gazetenin tam ortasında ve büyük puntolarla veren Alemdar, 31 Ocak 1921 sayısında da aynı şekilde haber vermeye devam eder. Bu haberlerde konferansın tarihi ve Osmanlı heyetinin başkanlığı ile ilgili verdiği haberleri yabancı basından teyit eder, konferansın içeriğinin ve Sevr'de yer alan hangi konuların değişmeye açık olduğu ile ilgili Lord Curzon'dan alınan demeci paylaşır ve Anadolu'nun bu gelişmeye nasıl baktığından bahseder. Bu haberler içinde Ankara'nın tavrını ve Lord Curzon'un mesajını yazdığı kısımlar çok geniş yer tutar. Lord Curzon'un Anadolu'daki barışın ancak Yunanlıların Türklerle anlaşmaya yanaşmaları halinde tam anlamıyla gerçekleşeceğini ve bu durumda işgal edilen toprakların durumlarının bile sulh yoluyla değişmesinin mümkün olduğunu söylediğini yazar. Hem Curzon'un demecinde hem de yabancı basında çıkan haberlerde Sevr Antlaşmasının barışı tesis etmek için yeterli bir antlaşma olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca yine Lord Curzon'un beyanatı içindeki barışı kalıcı kılmak için Türklerin de Avrupa'nın güvenini kazanması gereklidir sözü metinde yer alır. Anadolu'nun tavrına dair yapılan haberde ise Ankara'da bu haberin iyi karşılandığı ve heyette yer alacak isimlerle ilgili Ankara ile İstanbul arasındaki telgraf görüşmelerinin düzenli şekilde devam ettiği yazılıdır. Buna göre Ankara'dan heyete katılması istenen isimler şunlardır: Heyet reisi İzzet Paşa ve azalar Ankara Hükümeti Hariciye vekili Ahmet Muhtar Bey, Maliye vekili Ferid Bey, askeri müşavir Kazım Karabekir Paşa ve Darülfünun hocalarından Hoca Fatin Efendi.³⁴⁴

Ankara ile İstanbul arasında, konferans süreci ve heyetin belirlenmesi hakkında ilk günden telgraflaşmalar başlamıştır. Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek istemesiyle başlayan süreç Mustafa Kemal Paşa'nın şahsen bu görüşmenin tarafı olamayacağını, görüşmelerin sadece TBMM Hükümetiyle yapılması gerektiğini belirtmesi ve meclis adına konuşabileceğini, bunun da başvurunun meclise yapılarak onların onayından sonra gerçekleşeceğini söylemesiyle yön değiştirir. Gazete bu süreci, 1 Şubat 1921 tarihli nüshasında konferansta takip edilecek siyasette çoğu konuda uzlaşıldığı ancak heyet belirlemede hala bazı pürüzlerin olduğu şeklinde verecektir. Ankara'nın İstanbul ile uyum içinde olmaya hazır bir duruş içinde olduğu imajı verilmeye çalışılır.³⁴⁵

³⁴³ *Alemdar*, 30 Ocak 1337/1921.

³⁴⁴ *Alemdar*, 31 Ocak 1337/1921.

³⁴⁵ "Bab-ı Âli ile Ankara Arasında Müzakerat Devam Ediyor", *Alemdar*, 1 Şubat 1337/1921.

2 Şubat 1921 tarihli sayısında ise bütün bu süreci özetleyen bir değerlendirme yazısı yazılır. Bu yazıda herkesin aklına geleni yazdığı bir dönemde, gerçeğin nerede yattığını bulmak en zor ve en çetin meseledir denilerek bu süreçte yaşanan neredeyse bütün olaylar ve verilen demeçler toparlanır. Bunlar üzerinden bir değerlendirme yapılır ve Eskişehir muharebeleri sonucunda elde edilen zaferin de bu diplomatik girişimde etkili olduğunu ve bu kazancın farkındalığı ile diğer önemli konularda dikkatli olarak taviz verilmemesi gerektiği yazılır.³⁴⁶ 6 Şubat 1921 tarihinde ise konferansa dair yeni bir değerlendirme yazısı yayınlanır. “*Londra Konferansından Ümidvar Olalım*” başlıklı bu yazıda Avrupa ve ülkeye dair tespitler ve bunlar üzerinden yorumlar yapılır. Bu gelişmelerin en önemli kazanımının Doğu Sorunu’nu çözme adına İngiltere hükümeti ve İngiliz kamuoyunda oluşan olumlu hava olduğunu belirtir ve konferansın bunun etkisiyle hareket edeceğini söyler. İngiliz gazetelerinden örneklerle bu düşüncesini destekleyerek bu durumun kontrolünün İngiltere dışında hiçbir güce ait olmadığını bir kez daha vurgular.³⁴⁷ Yine 7 Şubat 1921 tarihli sayısında konferansla ilgili haberlere, Anadolu ile devam eden görüşmelere yer verirken Lloyd George’un demecini ön sayfaya koyarak barışın İngilizlerin takdiri ile olacağını aktarmaya çalışır. Gazetenin ortasına büyük boyda fotoğrafı basılan İngiltere Başbakanı, Churchill aracılığı ile Venizelos’a Mustafa Kemal’in Anadolu’nun geleceği ile ilgili makul teklifler öne sürmesi halinde bunların reddedilmemesinin faydalı olacağını söyler. Venizelos’un Yunan menfaatlerinin öne sürerek herhangi bir değişikliğe gidilmemesi isteğini sıklıkla tekrar etmesi üzerine onu Londra’ya davet eder.³⁴⁸

7 Şubat 1921 tarihli sayısı, bütün haberleriyle konferansa dair bilgiler verir. Yukarıdaki haberin yanı sıra gazetede Anadolu ile İstanbul arasında devam eden yazışmalara, konferansın tarihine ve hangi konuların ele alınacağını yazar. Ankara Hükümeti ile Tevfik Paşa arasında geçen yazışmaları “*Anadolu İle Muhabere Devam Ediyor*” başlığı altında verir. Her ne kadar Nutuk’ta Mustafa Kemal bu yazışmalarda orta yol bulmanın mümkün olmadığı yönünde görüşler bildirmiş ve yazışmalardan örnekler sunmuş olsa da³⁴⁹ gazeteye göre mevcut durumun siyaseti ve merkezî hükümet heyetine katılacak isimler konusunda ortak zeminde buluşma imkânı vardır ve iki üç gün içinde sadrazam paşaya bu konuda cevaben dönüş yapılacaktır.³⁵⁰ Londra Konferansı ise sebebini henüz öğrenemedikleri bir nedenden ötürü 28 Şubat’a ertelenmiş görünüyordur. Bu konferansta ele alınacak planlar ise en başta Türk-Yunan mntıkalarının tespiti ve bunların esaslarının net bir şekilde ortaya konulduktan sonra

³⁴⁶ “Amanın Gözümüzü Açalım”, *Alemdar*, 2 Şubat 1337/1921.

³⁴⁷ “Londra Konferansından Ümidvar Olalım”, *Alemdar*, 6 Şubat 1337/1921.

³⁴⁸ “Mister Lloyd George ve Venizelos”, *Alemdar*, 7 Şubat 1337/1921.

³⁴⁹ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, 385-393.

³⁵⁰ “Anadolu ile Muhabere Devam Ediyor”, *Alemdar*, 7 Şubat 1337/1921.

geliştirilmesi üzerinedir. Gazete, özellikle İtalya ve Romanya basınından çıkan haberlere göre Avrupa'nın da doğuda barışın Türkiye ile Yunanistan'ın anlaşmasından geçtiği fikrinde bulunduğunu ve tek gayelerinin bu olduğunu belirtir.³⁵¹ Sonraki gün ise İngiltere ve müttefiklerinin bir an önce görüşmelere başlamak gerektiğini düşünerek 21 Şubat'ı seçtiğini yazar. Bu sayıda aynı zamanda İngiliz gazetelerinin, programı bile henüz belli olmayan konferansın Sevr antlaşmasının tadili meselesiyle meşgul olacağını zannetmediklerini yazdığını söyler.³⁵²

Alemdar gazetesi 9 Şubat 1921 tarihli sayısında konferansa dair Anadolu ile olan yazışmaların nasıl sonuçlandığını ve İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Sforza'nın beyanatını okuyucularına bildirir. “*Anadolu'nun Telgrafı*” başlıklı yazıda süregelen görüşmelerin olumsuz neticelenmesi üzerine bir değerlendirme yapılır. Refi Cevad bu yazıda çok sert bir dille Anadolu hareketini eleştirir. Bu yazıda Ankara'nın İstanbul'u oyaladığını, tek gerçek ve meşru hükümetin Avrupalılar nezdinde bile Bab-ı Âli olduğunu ancak kendine TBMM adını veren hükümetin ayrı bir heyet yollamaya karar verdiğini, bu heyetin değil Türkiye'yi Anadolu'yu dahi temsil etmediklerini yazar. İstanbul hükümetine kendi fikirlerini kabul ettirmeye çalışan bu gürhün tek temsil ettiği şeyin İttihat ve Terakki zihniyeti olduğunu belirtir. Barışın yolunun İstanbul'un elinden tutmak olduğunu söyleyen Refi Cevad, memleketten çok kendilerini düşündüğünü söylediği Ankara'nın bu en son hata ile Yunanistan'a büyük bir fırsat verdiğini düşünür. Yazıda dikkat çeken bir diğer kısım da önceki nüshalarda bu telgraflaşma hakkında olumlu sonuçlar bekleyen ve bunu satırlarında aktaran gazetenin, Ankara'dan gelen bu son haber üzerine bu yazışmalar hakkında sonuçsuz kalacağından daha önce bahsetmiştik zaten demesidir. Yan sütunda ise son gelişmeler üzerine İstanbul delegelerinin de yola cumartesi günü çıkacaklarını yazar.³⁵³

Bu haberlerin yanında bir diğer önemli yazı, Kont Sforza'nın verdiği beyanattır. Türklere tavsiyelerde bulunan tecrübeli diplomatın görüşlerini aktaran gazete, görüşmeler öncesi heyetin nelerle karşılaşabileceğini kamuoyuna aktararak bir ön hazırlık yapmış olur. Tan gazetesinden alınan bu beyanata göre Doğu Sorunu ile ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır:

“Osmanlı delegelerinin Roma'daki son kongrelerinde sundukları programla Londra'ya gelmelerini beklemeliyiz. Ancak Türkler hayal görmemelidir. İngiltere hala büyük ölçüde Yunanlılardan yanadır. Bununla birlikte, doğuda barış ve çözümün hızla tesis edilmesini her şeye tercih etmektedir. Türkiye bu fırsatı kaçırmamalı, hayallere kapılmamalı ve hatta küçük ama yaşayabilir bir Türkiye'nin oluşmakta olduğu gerçeğini ciddi olarak düşünmelidir.”

³⁵¹ “Londra Konferansını Tanzim Edeceği Planlar”, *Alemdar*, 7 Şubat 1337/1921.

³⁵² “Londra Konferansının Programı”, *Alemdar*, 8 Şubat 1337/1921.

³⁵³ “Anadolu'nun Telgrafı”; “Murahhaslarımız Cumartesi Günü Gidiyorlar”, *Alemdar*, 9 Şubat 1337/1921.

9 Şubat 1921 tarihli nüshada Anadolu'nun tavrını eleştiren Alemdar, bu tavrını bir sonraki gün çıkan gazetede de devam ettirir. 10 Şubat 1921 tarihinde basılan sayısında gazetede Anadolu ile yapılan görüşmelerin neticelenmesi sonucu Sadrazam Tevfik Paşa'nın Ankara hükümetine hitaben son cevabı gazetenin tam ortasında yer alır. “*Sadrazam Paşa'nın Ankara'ya Son Cevabları*” başlıklı bu yazıda Tevfik Paşa bütün bu süreci anlattıktan sonra neden görüşmeleri sonlandırmak zorunda kaldığını anlatır. Ülke menfaati için zaman kaybetmeden bu konferansa katılacak delegelerin belirlenmesi gerekirken Ankara'nın İtilaf devletlerince meşru sayılan İstanbul Hükümetine dâhil olmaması; hilafet, saltanat ve Kanun-i Esasi'ye muhalif tavırları (burada 20 Ocak 1921 tarihinde kabul edilen Teşkilât-ı Esasiye Kanunu kastediliyor) ve delege seçip yollama konusunda bu noktalardan dolayı bir birliğin sağlanamaması sebebiyle Anadolu'dan bağımsız bir heyetin seçilip gönderildiği yazılmıştır. Tevfik Paşa bu yazısında birliğin önemine vurgu yaparken buna engel olanın Ankara'nın tavrı olduğunu ve istemeyerek de olsa zaman kazanmak için heyetin yollandığını söyleyerek suçu Ankara'ya atar. Devamında “*Heyet-i Murahhasa Riyaseti ve Sadaret Kaymakamlığı*” başlığıyla heyetin şahısları ve içeriği hakkında bilgiler verir. Aynı sayının ilk sayfasını tamamen Ankara'nın tavrına ayıran gazete, bu cevabın yanına Mustafa Sabri Efendi'nin TBMM'nin hilafet makamına bakışını eleştiren bir yazısını eklemiştir. Bu yazısında asırlardır Müslümanlara yol gösterdiğini söylediği bu kutsal makamın Ankara'nın gözünde kıymetsiz bir hal alışını anlatır. Buradan hareketle Milli Mücadele eleştirisi yapan Mustafa Sabri, “*Güya İzmir'i kurtarmak gayesiyle yola çıkan Mustafa Kemal ve kuvvetleri, Yunan askerlerinden daha fazla müslüman ahali ve millet ferdinin kanını dökmüştür.*” diyerek sertlik düzeyi yüksek bir yazıyla Ankara'ya karşı tepkileri arttırmak istemiştir.³⁵⁴ Konferansa dair diğer haberler gazetenin ikinci sayfasında verilmeye devam eder. Ankara heyetinin kimlerden meydana geldiğini bu sayfada ufak bir kısımda okuyucusuna duyurur. Gazete, 11 Şubat 1921 tarihli sayısında ise konferans hakkında genel bilgiler; İstanbul, Ankara ve Atina heyetlerinin durumları ve yola çıkış tarihleri; konferansta Doğu Sorunu dışında nelerin konuşulacağı; Ankara heyetinin TBMM'nden aldığı talimatlar gibi kısa kısa haberleri okuyucusuna sunarak konferansa sürecine geçiş yapar.

12 Şubat 1921 tarihine gelindiğinde Alemdar gazetesi heyetlerin durumları hakkında bilgi vermeye devam eder. Gazetenin manşetinde İstanbul heyetinin yolculuk süreci ve bu toplantı için yapılan hazırlık bulunur. Sadrazam Tevfik Paşa'nın konağında buluşan delegeler konferansta nasıl bir yol izleyeceklerini tartışmıştır. Buna göre, Sevr Antlaşması'nı tadil etmek için gerekli evraklar ve bu savunma için kullanılabilecek planlar hazırlanır. Heyetin

³⁵⁴ “Makam-ı Hilafet ve Ankara Meclisi”, *Alemdar*, 10 Şubat 1337/1921.

önceliği daha çok mali konular olur. Devletin mali ve iktisadi sınırlarını belirlemek ve ekonomik gelişimin önündeki engelleri kaldırmak her şeyden evvel gelmektedir. Gazete bu gelişmeleri verirken bunun yanında heyetin kimlerden oluşacağını da bilgisini verir. Buna göre, Sadrazam Tevfik Paşa başkanlığındaki heyette Londra Sefiri Mustafa Reşid Paşa ve Roma Sefiri Osman Nizami Paşa bulunur. Alemdar, bu haberin hemen altında aynı şekilde Ankara Heyetinin delegelerinin de bilgisini verir. Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'in başkanlık ettiği heyette Cami, Yunus Nadi, Hüsrev ve Zekai Beyler aza olarak yer alır. Bunların dışında kâtip, danışman ve müşavir sıfatlarıyla Mahmut Esad, Vehbi, Necati, Niyazi ve Münir Beyler de bulunur.³⁵⁵

Gazetenin bu sayısında ayrıca Kont Sforza'nın bir beyanatına ve heyetlerin konferans yolculuğu hakkında gazetenin elde ettiği bilgilere yer verilir. Daha önce olduğu gibi Kont bu konferansın iyi değerlendirilmesini ve Türklerin barış için bu fırsatı kaçırmamasını tavsiye eder. Gazete bu beyanı haberin başlığına da koyup demecin en önemli kısmı diyerek okuyucusuna sunar.³⁵⁶ Gazete “*Londra Konferansında*” başlıklı yazısında ise İstanbul ve Ankara delegelerinin tam olarak atandığını ve İstanbul heyetinin akşam Sirkeci'den Paris'e hareket edeceğini; Ankara heyetinin ise 7 Şubat'ta trenle Antalya'ya gitmek üzere Ankara'dan ayrıldığını ve Antalya'dan deniz yoluyla Roma'ya, oradan da Paris üzerinden Londra'ya geçeceğini bildirir.

Alemdar, daha önce olduğu gibi 13 Şubat 1921 tarihli sayısında da Sadrazam Tevfik Paşa'nın sözcülüğünü yaparak gazetenin başyazarına verdiği beyanatı manşetten okuyucusuna sunar. Sadrazam Tevfik Paşa bu konferanstan çok ümitli olduğunu ve olumlu sonuçlarla geri döneceklerini söyler. Dâhiliye Nazırı Mustafa Arif Bey, Paşa'nın bu unutulmaz vazifesinden muvaffakiyetle döneceğinden emin olduğunu aynı şekilde gazeteye bildirir. Bu beyanattan sonra gazetede konferansa dair detaylar haberleştirilmiştir. 21 Şubat'ta başlayacağını, başka hangi heyetlerin olacağını, hangi konuları ele almak istediklerini ve Osmanlı Heyeti başta olmak üzere bu heyetlerin hangi yollardan ulaşacaklarını satırlarına taşır. Bu satırların birinde gazete, İstanbul ve Ankara heyetinin tek bir Osmanlı Heyeti olarak birleşmelerindeki faydayı tekrarlar.³⁵⁷ Bu haberlerle toplantıyı bir fırsat olarak gördüğü tekrar anlaşılan gazetede “*Akıllı ve Metin Olalım*” başlığı ile konferans hakkında bir değerlendirme yazısı yayımlanır. Konferansın başlama süreci hakkında şu girişi yaparak bunun iyi değerlendirilmesi gerektiğini okuyucuya aktarmaya çalışır:

³⁵⁵ “Anadolu Murahhaslarının Kimlerden Müteşekkil Olduğu Taayyün Etti”, *Alemdar*, 12 Şubat 1337/1921.

³⁵⁶ “Türkler Fırsatı Kaçırmamalıdır”, *Alemdar*, 12 Şubat 1337/1921.

³⁵⁷ “Londra Konferansı 21 Şubatta Toplanacak”, *Alemdar*, 13 Şubat 1337/1921.

“Kral Konstantin Yunanistan'a döndüğünde ve Venizelos oradan ayrıldığında, Yunanistan'daki genel kanı artık Venizelos'un varlığına gerek olmadığı ve elde edilen başarıların nihai olduğu ve Sevr Antlaşması'nın tadilinin söz konusu olacağı yönündeydi. Genel kanıya göre Yunanistan'ın yağma politikasından ziyade rakip bir askeri güce ihtiyacı vardı. Bu resmi-askeri güç Kral Konstantin'in kendisiydi. Yunanistan bu kanaatle Eskişehir ve Afyonkarahisar hareketini gerçekleştirdi ancak bilindiği gibi geri çekilmek zorunda kaldı. Yunanistan, Avrupa kamuoyunda bir etki yaratmaya kararlıyken, olumsuz bir izlenim yarattı ve bunun sonucunda Paris Konferansı, Doğu Sorunu'nu Londra'da görüşmeye karar verdi.”³⁵⁸

Birleşme konusunu tekrar gündeme getiren gazete, bir sonraki günkü sayısında bu duruma ağırlık verir. Gazetenin tam ortasına İzzet ve Salih Paşaların fotoğraflarını basarak bu iki paşanın konferansta tek bir heyet olmanın ne kadar faydalı olacağını bildirdiği telgraflarını büyük puntolarla okuyucuya aktarır. İstanbul ve Anadolu'dan meydana gelecek tek bir heyetin konferanstan sonuç alma konusunda çok daha ümit verdiğini söylerler. Aynı sayıda bir başka haberde ise İngiliz *the Morning Post* gazetesinin Londra'daki Türk ve Yunan heyetleri arasındaki mukayesesinden bahsederek bu gazetenin Türk heyetlerin uzlaşması durumunda ellerinin daha güçlü olacağını değerlendirdiğini yazar. Bu haberlerin yanında Sadrazam Tevfik Paşa'nın dış basına verdiği demeci paylaşan Alemdar, paşanın bu toplantıdan ümidvar olduğunu bir kez daha vurgular.³⁵⁹

Konferansın sonuçlarından umutlu olan gazete, birleşildiği takdirde şanslarının artacağını düşünmektedir. Bu sebeple 15 Şubat 1921 tarihli sayısında bu konuya değinmeye devam eder. “*Reuters ajansının şâyân-ı dikkat bir tebliği*” diyerek sunduğu bir haberde, müttefik devletlerin gözünde Türkiye'de tek bir hükümetin olduğu ve bunun da İstanbul olduğunu söyler. Anadolu ile İstanbul'un birleşmesinin konferans için gerekli olduğunu yazan ajans, Mustafa Kemal'in bunun farkındalığı ile hareket edip Londra'ya gelmesini ya da delegelerini göndermesini söyler.³⁶⁰ Bu haberin devamında bir başka başlıkta Ankara heyetinin Roma'da bulunduğunu bildirir. Kont Sforza'nın bu durumu fırsat bilerek Ankara heyetine Londra'ya giderek Türk heyetlerinin birleşmesi tavsiyelerini sunduğunu ve bu birleşmeden elde edilecek sonucun doğuda barışı tesis etmede büyük fayda sağlayacağını yazar.³⁶¹

17 Şubat 1921 tarihli Alemdar gazetesinde konferansa dair dikkat çeken bir haber yer alır. İngiltere'de Avam Kamarası'nın açılışı münasebetiyle bir konuşma gerçekleştiren İngiltere Kralı V. George, Avrupa'da ahengin ancak doğuda sağlanacak barışla mümkün olacağını ve Londra Konferansı'nda bunun gerçekleşmesi konusunda ümitli olduğunu söylemiştir.³⁶² Kralın bu beyanatı, gazetenin yarısını kaplarken bir büyük fotoğrafı ile bu haber okuyucuya

³⁵⁸ “Akıllı ve Metin Olalım”, *Alemdar*, 13 Şubat 1337/1921.

³⁵⁹ *Alemdar*, 14 Şubat 1337/1921.

³⁶⁰ “Anadolu Heyetinin Tevli Eylediği Tesirler”, *Alemdar*, 15 Şubat 1337/1921.

³⁶¹ “Kont Sforza'nın Teşebbüsü”, *Alemdar*, 15 Şubat 1337/1921.

³⁶² “İngiltere Kralı Nutk-ı İftitahiyesinde Şarkta Sükunun İadesinden Ümidvar Olduğunu Bildiriyor”, *Alemdar*, 17 Şubat 1337/1921.

[illegible]

Alemdar, 17 Şubat 1337/1921

Konferansın gerçekleşeceği tarih yaklaştıkça gazetede heyetlerin birleşmesi konusunda haberler ve son gelişmeler ışığındaki değerlendirmeler artar. 18 Şubat 1921 tarihli nüshada Tan ve Daily Telegraph gazetelerinden alınan haber tek ve büyük bir manşetle okuyucuya verilir. Bu habere göre, Ankara delegeleri Tevfik Paşa heyetine dâhil olacaklarını bildirmişlerdir. Bu manşetin altındaki bir başka haberde Fransız Journal des Débats³⁶³ gazetesinin aynı gelişmelere yer verdiği görülür. Paris'te bulunan Tevfik Paşa heyetine 19 Şubat'ta Ankara'dan gelecek delegelerin dâhil olacağını söyler. Gazetede birleşme ile ilgili olarak verilen bir başka haberde, Fransız gazetelerinin değerlendirmeleri bulunur. “*Her İki Heyetin İttihadı Mucib-i Menafiidir*” başlıklı bu haberde Mösyö Briand ile Venizelos arasındaki mülakattan bahsederek birleşmenin Anadolu için büyük faydalı olabileceği yazılıdır. Birleşme ihtimallerinin arttığı ve hatta gerçekleşeceği yönünde haberlerin servis edildiği bu sayıda, konferansa dair beslenen umut yine bir köşe yazısında dile getirilir. “*Hiç de Bedbin Olmamalıyız!*” başlıklı yazıda Avrupa'nın siyasi durumu ve müttefik devletlerin konferans öncesindeki mevcut pozisyonları değerlendirilerek neden böyle bir konferansa ihtiyaç duydukları anlatılır. Ardından barışın tesisinin hem doğu hem de batı için büyük önem arz ettiği bildirilir. Konferanstan olumlu bir sonuç çıkacağı düşüncesinde olan devletler bunun kalıcı olması için her iki Türk heyetinin tek bir şekilde katılmalarındaki önemi tekrarlar.³⁶⁴

Heyetlerin son durumu 19 Şubat 1921 tarihli Alemdar gazetesinin manşetinde ayrı ayrı yer alır. İstanbul, Fransız, İtalyan ve Yunan heyetlerine birer sütun ayırarak haber yapan gazete Lord Curzon ve Lloyd George'un beyanatları için iki ayrı sütun ayırmıştır. Bütün sayfayı bu konferansa ayıran gazetenin ana başlığında İstanbul heyetinin Londra'ya vardığı haberi ve heyetin yolculuğu hakkında bilgiler verilir. Bu haberlerin içinde Daily Mail gazetesinden alınan istihbarata yer verilir. Bu İngiliz gazetesi de önceki günkü gazeteler gibi iki Türk heyetinin uzlaştığı haberini verir.³⁶⁵ 20 Şubat 1921 tarihli gazetede konferans hakkında çeşitli bilgilerin yanında Bekir Sami Bey'in beyanati yer alır. İtalyan basınına verdiği demeçte Bekir Sami Bey, Türk milletinin de diğer milletlerden farksız olarak hayat hakkına sahip çıktığını ve bunu talep etmekten başka bir emellerinin olmadığını söylemiştir.³⁶⁶

³⁶³ Fransa'da haftalık yayımlanan bir gazete.

³⁶⁴ Alemdar, 18 Şubat 1337/1921.

³⁶⁵ Alemdar, 19 Şubat 1337/1921.

³⁶⁶ “Ankara Heyeti Reisinin Beyanati”, Alemdar, 20 Şubat 1337/1921.

Aynı tarihli gazetede, askeri bir gelişmeye de yer verir. Daha önce 18 ve 19 Şubat tarihli nüshalarında detaya girmeden tek yönlü verilen haberler bu sayıda iki taraftan verilmiştir. “*Anadolu’da Yeni Bir Yunan Taaruzu Kâbil-i Tekrar Mıdır?*”³⁶⁷ başlıklı haberde böyle bir ihtimali sorgulayan gazete, Yunan Başkomutanını bunu tekzip ettiğini yazar. Ancak “*Bursa ve Uşak Cephelerinde Hazırlıklar*”³⁶⁸ başlıklı haberde ise bu cephelere gönderilmek üzere top, otomobil, obüs gibi çeşitli askeri malzemelerin alındığını bildirerek önceki haberi sorgular. Fakat 20 Şubat nüshasında Türk tarafındaki askeri gelişmelere de yer vermeye başlar. Buna göre, Ankara Hükümeti bir taarruz hazırlığına başlamıştır ve bu doğrultuda hareket etmeye devam eder. Özellikle Kütahya ve çevresinde askeri yığınaklarının yanında düzenli ordu kuvvetlerinin yeni yeni oluşturulan birimleri buralara konumlandırılmıştır.³⁶⁹ Bu haberlerle, konferansın ardından yaşanacak ve II. İnönü olarak adlandırılacak olan muharebelerin ilk adımlarının atıldığı anlaşılır.

Bu haberlerden anlaşıldığı üzere Alemdar gazetesinde Londra Konferansı’nın sadece diplomatik sürecin yansımaları değil, aynı zamanda toplanmasında etkisi olan askeri gelişmelerin haberleri de görülür. Bu gelişmeler, daha önce bahsedildiği gibi Ankara Hükümeti’nin düzenli orduya geçiş çalışmaları ve devamında yaşanan I. İnönü Muharebesi’dir. Gazete, 1921 senesinin ilk günlerinden itibaren Anadolu’da yaşanan askerî hareketlilikleri, gün gün ve bölgelere göre sayfalarına taşır. İki sürecin yani diplomasi ve askerî hamlelerin aynı anda gelmesi ve bunların gazetede birlikte servis edilmesi okuyucular için kıyaslama imkânı doğurur. Bu yönüyle ayrı hükümetlerden gelen birbirinden farklı bu gelişmeler, gazete için önemli bir fırsat olmuştur.

Anadolu’daki ilk gelişmeler, Yunanistan’dan gelmesi beklenen taarruzlara hazırlıkları içerir. Düzenli ordunun toparlanması ve gelebilecek bu saldırılara karşı hazır olunması için Ankara’nın aldığı kararlar, gazetenin 3 ve 4 Ocak 1921 tarihli sayılarında “*İzmir Cephesinde Askeri İstihzarat*” ve “*Anadolu’da Seferberlik*” başlıkları altında verilir. Bu haberlerin içeriğinde “Deba” (Journal des Débats) gazetesinden aktardığı bilgilere göre Kemalistlerin askeri hazırlıklar yaptığını yazar. Tüm cephelerden İzmir Cephesi’ne asker ve silah sevkiyatının yapıldığını, Mustafa Kemal’in askerî kurmaylarının İzmir ve Bursa Cephelerindeki kuvvetlerini yüz bin askere çıkarmaya ve Yunanlılara karşı yeni bir taarruz başlatmak için tüm kolordu komutanlarına birliklerini, teçhizatlarını ve silahlarını İzmir Cephesine nakletmeleri için talimat vermeye karar verdiğini söyler.³⁷⁰ Yine aynı şekilde

³⁶⁷ Alemdar, 18 Şubat 1337/1921.

³⁶⁸ Alemdar, 19 Şubat 1337/1921.

³⁶⁹ “Anadolu’da Tahşidât-ı Askeriye”, Alemdar, 20 Şubat 1337/1921.

³⁷⁰ “İzmir Cephesinde Askeri İstihzarat”, Alemdar, 3 Ocak 1337/1921.

Ankara'nın, Yunan ordusunun Kral Konstantin komutasında saldırı ihtimali sebebiyle Anadolu'daki Müslüman ve gayrimüslim, 20-30 yaş arası, 1300 ve 1316 doğumlu tüm Osmanlı tebaasının silahlanmaya davet edildiğini belirten bir bildiri yayınladığı yazar.³⁷¹ Anadolu nüfusunun yüzde 20'sini oluşturan 6 sınıfı silahlanmaya çağırdığını³⁷² ve bu çağrıya icabet etmeyenlerin divan-ı harpte yargılanacağını satırlarından aktarır.³⁷³

Ankara'nın bu kaygılarının boşa çıkmadığı 6 Ocak 1921 tarihli gazete nüshasında görülür. Gazetede Yunan Meclis-i Mebusanı'nın açılışında yapılan konuşmanın hükümet tarafından hazırlanıp Kral tarafından onaylandığını ve bu konuşmada, hükümetin tüm ulusal engellere rağmen Anadolu'daki Kemalistlere karşı askeri harekâta devam edeceğini kesin bir dille ifade ettiğini, Sevr Antlaşması'nın kabul edilmesine taraftar olmayan Kemalistlere antlaşmanın sadakatle kabul ettirileceği güvencesi verildiğini yazar. Konuşmanın diğer bölümlerinde Yunan ulusunun İtilaf Devletlerine karşı duygularından ve hükümetin hesaplarının korunması için yaptığı faaliyet ve çabalardan bahsedilir.³⁷⁴

Alemdar gazetesi, bundan sonra yaşanan çatışmaları sıklıkla gazetesinde yer vermeye başlar. I.İnönü Muharebeleri'nin yaşandığı cephelerden, o cephelerin son durumunu bildirmek adına haberler verir. Ancak haberlerin büyük bölümü ya Yunan veya yurtdışı kaynaklı olur. “*Bursa ve Uşak Cephelerindeki Musademeler*”, “*Akpınar ve Bozüyük Cephelerinde*” gibi başlıkları olan bu haberlerin içeriği, Yunan bildirileri ve yabancı basından alınan bilgilere yönelik olur. Özellikle Yunanistan cephesinden gelen bildiri ve haberleri -ihtiyatlı yaklaşıp da- zaman zaman doğruymuş gibi yansıttığı için, gerçekleşen çarpışmalar hakkında bazı zamanlarda hatalı yorum ve paylaşımlarda bulunur. Öncesinde Yunan tebliğlerine dayanarak Eskişehir'deki çarpışmalarda iki tarafın da kazanç elde edemediğinden bahseder ancak muharebenin gidişatının netleşmesinden sonraki yazılarda Türk ordusunun galip geldiğini, Yunan işgal ordusunu durdurduğunu ve bu zaferin büyük bir kazanç olduğunu yazar. Hatta Refi Cevad bunu “*Türk uzandığı yerden doğruldu ve artık adamakıllı onun mevtine kâil olana oldukça kuvvetli bir tekme daha savurdu*” sözleriyle ifade eder.³⁷⁵ Aynı yazıda bu bilginin bile yine Yunan tebliğlerinden alındığını “*O kadar ki bunu kısmen Yunanistan'ın neşreylediği tebliğlerle de anlıyoruz. Demek oluyor ki artık bu hakikat ketm edilemeyecek dereceyi bulmuştur*” ifadesinden anlıyoruz. Yunanistan'ın mağlubiyetinin gizlenemeyecek bir boyuta

³⁷¹ “Anadolu’da Seferberlik”, *Alemdar*, 4 Ocak 1337/1921.

³⁷² “Altı Sınıf Silahaltında”, *Alemdar*, 5 Ocak 1337/1921.

³⁷³ “Silahaltına Davet”, *Alemdar*, 6 Ocak 1337/1921.

³⁷⁴ “Yunan Nutk-ı İftitaiyesi ve Muahedemiz”, *Alemdar*, 6 Ocak 1337/1921

³⁷⁵ “Dömeke – Eskişehir”, *Alemdar*, 18 Ocak 1337/1921.

ulaşmış durumda olması da sonraki yazılarda gazetenin muharebe haberlerini verme şeklini değiştirmiştir.

Bu haberlerle birlikte, Alemdar gazetesinin Londra Konferansı sürecini sadece diplomatik bir mesele olarak ele almadığını, aynı zamanda askeri gelişmeleri de yakından takip ettiğini görüyoruz. Özellikle I. İnönü Muharebesi'nin etkisi, gazetenin hem İstanbul hem de Ankara merkezli gelişmeleri bir arada sunma fırsatı yaratmasına imkân tanımıştır. Alemdar, Yunanistan'ın Anadolu'ya yönelik taarruz hazırlıklarını, Anadolu'nun seferberlik ve savunma girişimlerini detaylıca aktarmış, düzenli orduya geçişi ve bu ordunun sahadaki başarılarını okuyucularına taşımıştır. 1921 başlarında, düzenli ordunun kurulmasıyla birlikte Ankara Hükümeti'nin askeri gücünün artmaya başladığı süreçte, gazete bu hazırlıkları daha çok dış kaynaklara dayandırarak sunmuş ve ihtiyatlı bir dil kullanmıştır. Ancak I. İnönü Muharebesi'nin zaferle sonuçlanmasının ardından, gazetede askeri başarılar daha olumlu bir hava içinde ve vurgulu bir biçimde sunulmuştur. Refi Cevad'ın, Türk ordusunun Yunan saldırılarını durdurmasıyla ilgili “*Türk uzandığı yerden doğruldu*” şeklindeki ifadesi, Alemdar'ın zaferin etkisini nasıl bir milli bilinçle okurlarına aktarmak istediğini göstermektedir.

Gazetenin bu zaferi aktarırken, daha önce Yunan ve yabancı kaynaklara dayanan ihtiyatlı dilini bırakıp, zaferin bir gerçeklik olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulaması dikkat çekicidir. I. İnönü Muharebesi'nin diplomasi ve askeri süreçlerin nasıl iç içe geçtiğini göstermesi açısından da önemi büyüktür. Londra Konferansı'nın toplanmasında bu askeri zaferin payı büyüktür, çünkü Ankara'nın sahada kazandığı bu askeri başarı, diplomatik masada elini güçlendiren bir faktör haline gelmiştir.

Alemdar gazetesi, Londra Konferansı öncesinde Osmanlı Hükümeti'nin pozisyonunu ve Sultan Vahdettin'in egemenliğini destekleyen bir çizgide yer alarak, konferansı bir umut kaynağı olarak görmüştür. Konferansa dair haberleri büyük puntolarla ve manşetlerden veren gazete, Sevr Antlaşması'nın tadil edileceğine ve Yunan işgalinin sona erdirileceğine yönelik iyimser beklentiler taşımıştır. Alemdar, Lord Curzon'un diplomatik girişimlerine ve Müttefik Devletlerin kararlarına büyük önem atfetmiş; özellikle İngiltere'nin barışı sağlayacak temel aktör olduğunu vurgulamıştır.

Gazetenin söylemi, konferansın Osmanlı'nın egemenlik haklarını koruyacak çözümler getireceği yönünde bir umut taşıırken, Ankara ile İstanbul hükümetleri arasındaki görüşmelerin sürdüğünü ve Mustafa Kemal'in delegelerinin de bu süreçte yer alacağını okuyucularına aktarmıştır. Özellikle Sultan'ın rolü üzerinde durulmuş, Yunan işgalinin

kaldırılacağı ve Sevr Antlaşması'nın yeniden müzakere edileceği beklentisi sürekli vurgulanmıştır. Alemdar, diplomatik gelişmeleri ve Osmanlı heyetinin belirlenmesi sürecini yakından takip etmiş, bu süreçte Ankara ile İstanbul arasında uzlaşma sağlanabileceği mesajını iletmiştir. Gazete, konferansın ertelenmesi ihtimallerine rağmen, Doğu Sorunu'nun çözümüne yönelik büyük umutlar beslemeye devam etmiş, İngiliz basınından alıntılar yaparak Müttefik Devletler ve özellikle İngiltere'nin bu süreçte belirleyici olacağına dair inancını sürdürmüştür. Londra Konferansı'nı, Osmanlı Hükümeti'nin uluslararası alandaki konumunu güçlendirecek bir fırsat olarak lanse etmiş ve İstanbul Hükümeti'nin bu diplomatik girişimle güç kazanacağı beklentisini yansıtmıştır.

Ancak zaman geçtikçe Alemdar gazetesinin Londra Konferansı'na dair umutlarının ve Ankara ile İstanbul hükümetleri arasındaki uzlaşma arayışlarının bir kırılma noktasına ulaştığını görülmüştür. 9 ve 10 Şubat 1921 tarihli yazılarında, Anadolu Hareketi'ne karşı sert eleştiriler getiren gazete, daha önce umut dolu bir yaklaşımla olumlu sonuçlar beklediği görüşmelerin olumsuz neticelenmesi karşısında hayal kırıklığını sert bir dille ifade etmiştir. Refi Cevad'ın yazısında Ankara Hükümeti'ne yönelik ağır eleştiriler, İstanbul Hükümeti'nin meşruiyetine olan inancın ve Batılı güçler nezdinde İstanbul'un gerçek temsilci olarak kabul edildiği düşüncesinin altını çizmiştir. Bu, Alemdar'ın çizgisinde belirgin bir ideolojik savrulma olduğunu gösterir; gazete, daha önce umutla yaklaştığı uzlaşma sürecinin başarısızlığını, Ankara'yı suçlayarak ve İstanbul Hükümeti'ni yücelterek yorumlar.

Refi Cevad'ın, Ankara Hükümeti'ni İttihat ve Terakki zihniyetiyle ilişkilendirmesi ve barışın yolunun İstanbul'dan geçtiğini savunması, Alemdar gazetesinin İstanbul yanlısı duruşunun net bir göstergesidir. Özellikle Yunanistan'a fırsat verilmesi gibi iddialar, Anadolu Hükümeti'nin uluslararası alanda yalnız bırakılacağı ve başarısız olacağı beklentisiyle yazılmış denilebilir. Bu durum, gazetenin İstanbul Hükümeti'ni desteklemek için artık daha saldırgan bir dil benimsediği ve Anadolu Hareketi'ni doğrudan hedef aldığı bir dönemin başlangıcı olarak yorumlanabilir.

Ayrıca, Kont Sforza'nın beyanatıyla gazete, uluslararası diplomasinin gerçeklerini okuyucularına hatırlatmaya çalışmıştır. İtalyan diplomatın, Türklerin büyük beklentilere kapılmaması gerektiği ve İngiltere'nin Yunanistan'ı hala desteklediği yönündeki uyarısı, Alemdar'ın konferansın zorluklarına dair daha gerçekçi bir tutum sergilemesine neden olmuş denilebilir. Bu beyanat, Alemdar'ın konferansın sonuçlarına dair önceki iyimser tutumunu yumuşatıp, konferansta elde edilecek kazanımların sınırlı olabileceği yönünde bir farkındalık oluşturmuştur. Bu son haberlerle birlikte konferansa yaklaştıkça Alemdar gazetesinin Londra

Konferansı öncesindeki umutlu beklentilerinden yavaşça uzaklaştığı, Anadolu Hareketi'ne yönelik eleştirilerini sertleştirdiği ve İstanbul Hükümeti'ni meşru temsilci olarak öne çıkarmaya çalıştığı bir değişim gözlemlenebilir ve bu, gazetenin siyasi duruşunda önemli bir kaymanın işareti olarak değerlendirilebilir.

Konferansta Türkiye'yi temsil edecek bir heyetin birleşme ihtimalinin tamamen ortadan kalkmasıyla birlikte, Anadolu ve İstanbul hükümetleri ayrı delegelerle Londra'ya gitmeye karar vermiştir. Alemdar gazetesi, bu süreci haberlerinde olduğu kadar Refi Cevad ve Mustafa Sabri gibi yazarlarının köşe yazılarında da sert bir üslupla ele almış ve suçu Ankara hükümetine yüklemiştir. Gazete, büyük umutlar bağlanan bu diplomatik girişimin başarısızlıkla sonuçlanacağını, bunun da iki tarafın bir araya gelememesinden kaynaklandığını savunmuştur. İstanbul hükümeti delegelerinin yola çıkacağı tarih ve süreci, 11 Şubat 1921 tarihli nüshasında ayrıntılı olarak okurlarına duyuran Alemdar gazetesinin beklentisinin kıyaslanması bakımından aynı tarihte yayımlanan Hâkimiyet-i Milliye gazetesine bakıldığında, bu gazetenin uluslararası gelişmeleri ön plana çıkararak, konferansa dair yorum ve detayları arka sayfalara taşımayı tercih ettiği görülmüştür. Konuyla ilgili olarak ana sayfada yer bulan tek haber, Ankara delegelerinin yolculuğuna ilişkin küçük bir bilgi ve halkın bu heyetten beklentilerini ifade eden birkaç satır olmuştur.

Alemdar gazetesi, Londra Konferansı sürecinde hem diplomatik hem askeri gelişmeleri bir arada sunarak, kamuoyuna dengeli bir perspektif sunmaya çalışmıştır. Gazete, İstanbul Hükümeti'ne yakın dururken, askeri alandaki gelişmeleri de göz ardı etmemiş, I. İnönü zaferiyle birlikte Ankara Hükümeti'nin kazandığı prestiji okuyucularına yansıtmıştır. Bu süreçte diplomasi ve savaşın iç içe geçtiği, gazetenin de bu iki dinamiği birlikte değerlendirerek okuyucularına sunduğu görülmektedir. Alemdar, diplomatik süreci yönetmeye çalışan İstanbul ile sahada başarılar elde eden Ankara'nın mücadelesini, bazen eleştirerek bazen de başarıları vurgulayarak sunmuş, sonuçta her ne kadar Ankara'yı eleştirse de barışın ancak iki hükümetin ortak bir zeminde buluşmasıyla mümkün olacağı yönünde bir izlenim bırakmıştır.

3.2.2. Konferans Aşaması ve Sonuçlarının Gazeteye Yansıması

Alemdar gazetesi, önceki sayılarında konferansın başlangıç tarihi olarak verdiği 21 Şubat günü geldiğinde büyük bir kutlama havasıyla çıkar. Gazetenin bu sayısında en dikkat çeken öge, kullanılan fotoğraflardır. Gazetenin tam iki yanına iki büyük fotoğraf eklenmiş, bu iki büyük fotoğrafın arasında ise 3 ufak fotoğraf yukarıdan aşağı sıralanmıştır. Manşetteki iki büyük fotoğraf, İngiltere Başbakanı Lloyd George ve Fransa Başbakanı Aristide Briand'a

aittir. Arasındaki diğer fotoğraflar yukarıdan aşağı sıralanacak şekilde Sultan Vahdettin, Sadrazam Tevfik Paşa ve İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Sforza'nın fotoğraflarıdır. Vahdettin'in üzerinde büyük puntolarla "Sevgili Hakanımız" yazar. Gazetenin bu süreçten beklentisinin bir özeti olan bu kullanım, sahip olduğu siyasi çizgiyi gözler önüne sermektedir.

Londra Konferansı'nın açılış günü basılan Alemdar sayısında görsel malzemenin kullanımı

Alemdar, 21 Şubat 1337/1921

Gazetenin manşetinde de 21 Şubat günü, en önemli gün olarak tanımlanır. “*Mukadderatımızın En Mühim Günü: Londra Konferansı Bu Gün (21 Şubat-Pazartesi) Miad-ı Me'ininde İn'ikad Ediyor*” başlığı ile konferansın başladığı haberini veren gazete, günün önemini ve bu süreçte nasıl geliştiğini bir alt başlıkta anlatır. İlk sayfada, konferans sürecinin nasıl yürüyeceğinden

bahseden bir başka yazı “(*Mukadderatımız Nasıl Tedkik ve Hal Olunacak?*)” ile Türk heyetlerinin nasıl birleşeceği (*Tarafeynin Tamamiyle Hazır Bulunması İçin*) haberleri bulunur. Bunların dışında “*Birliğe Mecburuz*” başlıklı değerlendirme yazısında Ankara’ya çağrı yaparak heyetlerin birleşmesi gerektiğini bir kez daha açıklar. Yazıda Atina ve Avrupa’nın zıtlıklarına rağmen ortak hareket etmelerini örnek göstererek Anadolu’nun da bu zamana kadar yaptığı hataları bir kenara koyarak bu fırsatı kaçırmamak adına yeni bir hataya yol açmadan İstanbul’a dâhil olmasını tavsiye eder.³⁷⁶

Sonraki gün ise açılış gününden notları haber yapan gazete, esas toplantıların o gün başlayacağını söyler. İlk gün müttefik devletlerin kendi aralarında ufak bir görüşme yaptığını, esas olarak Türk davasının o gün içinde tarafların da davet edildiği genel bir oturumla başlayacağını bildirir. Bu oturumda Türk tarafı Sevr Antlaşması’nın ağır şartlarının tadili arzusunu bir kez daha ortaya koyacaktır.³⁷⁷ 23 Şubat 1921 tarihli nüshada ise ilk toplantının yapıldığı haberi nerede ve kimler arasında olduğu bilgileri verilerek gazeteye konulur. Müttefik devletlerin temsilcileri günün erken saatinde bir araya gelip öğleden önce takip edilecek plan konusunda uzlaşmıştır.³⁷⁸ Bu sayının en dikkat çekici haberi, Ankara Heyeti Reisi Bekir Sami Bey’in beyanatlarıdır. Roma’dan Londra’ya gelmesi konusunda resmi bir davetle ikna edilen Bekir Sami Bey, Anadolu’nun takip edeceği siyaset başta olmak üzere gündem hakkındaki sorulara cevaplar vermiştir. Diğer milletlerin sahip olduğu haklardan fazlasını istemediklerini söylerken barışın değerinin bilindiğini ve gerçekleşmesi için gerekenin yapılmasına hazır olduklarını söyler. Gazete son olarak, birleşeceği konusunda haberler yaptığı iki Türk heyetinin oturumlarda birbirinden ayrı şekilde Türkiye’yi temsil edeceğini, bu kararın müttefik devletler tarafından görüşülüp kabul edileceğini söyler. Yunan meselesi konusunda ortak fikir birliğine varılsa da toplantılarda iki ayrı heyet olarak yer alacaklardır.

Toplantıların içeriğine dair ilk notlar, 24 Şubat tarihli gazete yer alır. Bu haberde, Londra Konferansı’nın ilk oturumunda Doğu Sorunu ele alınır. Yunan delegasyonu, ordularının Türkleri yenebileceğini savunmuş, bu plan Lloyd George tarafından hoş karşılanmış ancak Fransız General Gouraud, Yunan ordusu Ankara’ya ulaşsa bile müzakerelerin kesin bir sonuca ulaşamayacağını belirtmiştir. General Gouraud’nun bu itirazları, Yunan taleplerine yönelik önemli bir karşı çıkış olarak kaydedilmelidir.³⁷⁹

³⁷⁶ *Alemdar*, 21 Şubat 1337/1921.

³⁷⁷ “Bugün (Sanit James) Sarayında Türk Davası Mevzu’-ı Müzakere Oluyor”, *Alemdar*, 22 Şubat 1337/1921.

³⁷⁸ “Konferansın İlk İctima’ı”, *Alemdar*, 23 Şubat 1337/1921.

³⁷⁹ “Londra Konferansı Şark Meselesinin Müzakeresine Başladı”, *Alemdar*, 24 Şubat 1337/1921.

25 Şubat 1921 tarihinde ise gazete, sıranın Türk heyetine gelmesi vesilesiyle Tevfik Paşa'nın oturumda yaptığı konuşmayı ve tekliflerini manşetine taşır. Türk tezleri ve içeriği ile dolu gazetenin ilk sayfasında Tevfik Paşa'nın sunduğu maddeler şunlardır: 1- Türklerin yaşadığı bölgede siyasi ve ekonomik bağımsızlık, 2- Devletler ve İstanbul hükümeti arasında Boğazların çözümü, 3- Yabancı topraklardaki Müslüman tebaanın hukukuna kıyasla azınlıkların hukukunun güvence altına alınması. Bu manşetin devamında ise Sevr Antlaşması incelenecek ve değiştirilecektir der. Londra Konferansı'nda, 24 Şubat günü saat 11.15'te İngiliz, Fransız, İtalyan ve Japon delegeler, Türk heyetini Saint James Sarayı'nda kabul eder. Tevfik Paşa ve Bekir Sami Bey, Doğu'da barış ve huzurun tesisi konusundaki görüşlerini dile getirirler. Tevfik Paşa, Osman Nizami Paşa ve Bekir Sami Bey genel ve kesin ifadelerle Sevr Antlaşması ile Türkiye'ye haksızlık yapıldığını belirtir. Bekir Sami Bey'in antlaşmayı tanımadığı yönündeki itirazı dikkate alınmaz. Müttefikler, Türk delegasyonundan Sevr Antlaşması'nda değiştirilmesini istedikleri noktaları açıkça belirtmelerini talep eder ve bu açıklamaların bir sonraki toplantıda yapılmasını isterler. Tevfik Paşa, konferansın açılışında kısa bir savunma yaparak ülkesini savunur. Ardından Bekir Sami Bey, Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarının halkın iradesine ve milliyet esaslarına göre belirlenmesini, Boğazların serbest bırakılmasını talep eder. Bu öneriler oldukça ılımlı bir dille sunulur ve Bekir Sami Bey, konferansın alacağı kararlara güvendiğini belirtir. Her iki delegasyonun İzmir sorununun çözümünde birleştikleri bildirilmektedir. Ayrıca dış basında çıkan habere göre Türkler İngiltere ve Fransa'nın ittifakını takdir ve tasdik etmişlerdir. İzmir meselesi çözüme muhtaçtır, İstanbul azınlığın yasal haklarının garanti altına alınması koşuluyla İzmir'e özerk yönetim verilmesi önerilmektedir.³⁸⁰

Alemdar gazetesi 26 Şubat 1921 tarihli sayısında, Türk heyetinin bu toplantılarda ortaya koyduğu fikirleri satırlarına taşımaya devam eder. Gazete “*Murahhaslarımızın Konferansta Arz Ettikleri Nokta-i Nazar*” başlığı altında bunları maddeler halinde okuyucuya sunar. Buna göre;

Madde 1: 30 Ekim 1918 tarihli mütareke sırasında düşman ordularının işgali altında kalan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun batısında yaşayan bölgelerin kaderi, bu bölgelerde yaşayan halkın dini özgürlük çerçevesinde ifade ettikleri görüşlerine uygun olarak belirlenecektir. Osmanlı Müslümanlarının çoğunlukta olduğu bu bölgelerde, halk arasında gerçek ya da hayali hiçbir ayırım yapılmaz.

Madde 2: İlk serbestiyet dönemlerinde kendi kararlarıyla anavatana katılan Elviye-i Selâse'nin yine halkın serbestçe oylarına sunulacağını kabul ederiz.

Madde 3: Batı Trakya'nın hukuki durumu, orada yaşayan halkın serbest ve doğal kararıyla belirlenecektir.

Madde 4: İslam Hilafetinin merkezi, Saltanatın başkenti ve Osmanlı İmparatorluğunun hükümet merkezi olan İstanbul şehrinin ve Marmara Denizinin güvenliği her türlü halelden uzak olmalıdır.

³⁸⁰ Alemdar, 25 Şubat 1337/1921.

Bu ilke korunmak koşuluyla, Akdeniz ve Karadeniz Boğazlarının ticaret ve alışverişe açılması konusunda, bizim ve bütün öteki ilgili devletlerin oybirliğiyle alacağımız karar geçerli olacaktır.

Madde 5: Müttefik Devletler ile bazı hasımları arasında kararlaştırılan ilkelere uygun olarak, azınlıkların hukuku, komşu ülkelerin Müslüman sakinlerinin de aynı hukuktan yararlanmaları ayrıcalığıyla, tarafımızdan onaylanacak ve güvence altına alınacaktır.

Madde 6: Mali ve ekonomik kalkınmamızın mümkün hale gelmesi ve diğer devletler gibi işlerimizi düzenli bir yönetimle idare edebilmemiz için kalkınmamızda bağımsızlık ve özgürlük, varlığımızın temelidir. Bu nedenle, siyasi, adli, mali ve diğer gelişimimizin önündeki her türlü engele karşıyız. Dava sürecini inceleyecek olan mahkememizin kural ve düzenlemeleri de bu ilkelere aykırı olmayacaktır.”

İzmir, konferansın temel konularından biri olduğu için 26 Şubat 1921 tarihli gazetede İzmir ve durumu hakkında bolca haber vardır. Gazete özellikle Tevfik Paşa'nın İzmir konusunda dış basına verdiği demecini yayınlayarak heyetin nasıl bir savunma izlediğini okuyucuya aktarmış olur. Tevfik Paşa İzmir'in Türklere ait olduğunu savunurken İzmir konusunda İstanbul ve Anadolu esasen hemfikirdir der. Sadrazam Paşa, Times gazetesinin diplomasi muhabiriyle yaptığı röportajda şunları söyler:

“Trakya ve İzmir konusunda Anadolu heyetiyle tam bir anlaşmazlık içinde olabiliriz. İzmir'in Türkiye'de kalması için üç temel argümanımız var. İzmir, İstanbul'un fethinden yüzyıllar önce bir Türk şehridir. İzmir hem en zengin limanımız hem de Anadolu'nun tek çıkış noktasıdır. İzmir bölgesinin nüfusu ezici bir çoğunlukla Türk'tür. Bu konuda bizim ve Yunanlıların istatistiklerini kabul etmeyebilirsiniz. Ama başka yabancı ve daha yanlış istatistikler de var. Barış konferansı tarafından atanan Müttefik komisyonunun istatistikleri de var. Bunlar bizim iddiamızı doğrulamaktadır. 'Ermenilerin kaderine gelince, Türkler hiçbir zaman Ermenilerin dini hayatını ihlal etmemiştir. Bütün milletler gibi Ermenilerin de hukukuna riayet etmek en esassı gayemizizi teşkil eder.’”³⁸¹

27 Şubat 1921 tarihinde oturumlardan elde ettiği istihbaratları paylaşan gazete, bunları ana sayfadan çeşitli başlıklarla sunar. “*Beynelmilel Bir Komisyon İzmir ve Şark-î Trakya'da Mütemekkin Anasırın Kesafetini Tedkik Edecek*” başlıklı yazıya göre İtilaf Devletleri, Türk delegasyonuna bazı önerilerde bulunur ve görüşlerini isterler. Bu öneriler arasında İzmir ve Doğu Trakya'da uluslararası bir komisyon tarafından inceleme yapılması, askeri operasyonların sona erdirilmesi ve azınlık haklarının korunması gibi maddeler yer alır. Türk delegasyonu, İzmir ve Trakya'da inceleme komisyonu kurulmasını kabul ederken, Sevr Antlaşması'nın diğer hükümlerine dair görüşünü daha sonra bildireceğini söyler. Yunan delegasyonu ise Atina'dan yanıt beklediğini belirtir, ancak komisyon önerisini kabul etmesi muhtemeldir. “*Türk Murahhaslarının Trakya ve İzmir Hakkındaki Mutalebatı*” başlıklı haberde ise 25 Şubat Perşembe günü Londra'da yapılan toplantıda Türk delegeleri, Türkiye'nin bağımsızlığı için ulusal ve ekonomik argümanlar sunar. Delegeler, yabancılara uyguladıkları mali önlemler dışında başka bir tedbir almayacaklarını ve İtilaf Devletleri vatandaşlarının zararlarını tazmin edeceklerini ifade ederler. Türk delegasyonu, Trakya ve İzmir'de araştırma komiteleri kurulmasını kabul ederken, Boğazlar meselesinin zor bir konu

³⁸¹ “Tevfik Paşa”, *Alemdar*, 26 Şubat 1337/1921.

olduğunu belirtir. Yunan delegasyonu ise Türk heyetinin nüfus açıklamalarına itiraz eder ve Sevr Antlaşması'nın toprakla ilgili maddelerinin korunmasını savunur. Müttefikler, her iki tarafın önerilerini ve itirazlarını değerlendirmektedir. Ancak gazete bu konuda başka bir haberde İngiliz Dışişleri Bakanının bu konuda Kalogeropoulos'u bilgilendirdiğini, Sevr Antlaşması'nın şimdikinden farklı koşullar altında imzalandığını söylediğini ve her türlü değişikliğin Doğu ve Müttefiklerle ilgili gerçekler göz önünde bulundurularak yapılacağını bildirdiğini yazar. Ayrıca dış basından alınan bu haberde Bakanın, Yunan Başbakanına Yunan çıkarlarının korunacağı konusunda güvence verdiği yazılıdır.³⁸²

Konferansta görüşülen bir diğer önemli konu, Sevr'de hak ve topraklar verilen Ermenilerin durumudur. 28 Şubat 1921 tarihli gazetede haberlerde bu konuyla ilgili oturumlara başlandığı anlaşılır. Fransız Başbakanının Kilikya'da yaşanan gerginliğin bitirilmesi teklifini Anadolu heyeti hemen kabul eder. Bu noktadan hareketle Ermeni ve Kürt bölgelerinin geleceği tartışılır. Gazete Kürt meselesine de ufak bir giriş yaparak Kürdistan'ın muhtemelen Türk olarak kalacağını, çünkü özerklik talep etmenin zor olduğunu ve Osmanlı delegelerinden köken olarak Kürt olanları bunu talep etse bile bunun pek olası olmadığını yazar.³⁸³ Bu haberlerin arasında Bekir Sami Bey'in Türk heyetlerinin uyum içinde çalıştığı beyanatı vardır. Bu haberlerin küçük de olsa her sayıda yer alması, İstanbul Hükümetinin Ankara karşısında meşruiyetini pekiştirme çabası gibi görülebilir.

Konferanstan Türkiye için olumlu kararlar çıkacağı ümidini sürekli vurgulayan gazete, alınan ilk müspet kararı ve Türkiye lehine yaşanan gelişmeleri 1 Mart 1921 tarihli sayıda manşetten verir. Alınan kararlar Yunanlıların İzmir ve Trakya'da yapmak istedikleri incelemelerin reddedildiğini ve bunun tarafsız bir komisyon tarafından yapılacağını bir müjdeyle okuyucularına duyurur. Bütün sayfayı neredeyse bu gelişmeye ayıran gazetede "*Hakikatin Galebesi*" başlıklı bir de köşe yazısı yayımlanır.³⁸⁴ Bir diğer dikkat çekici unsur, "*Cephelerde Sükûn*" başlığı ile askeri durum hakkında verilen haberlerdir. Ankara adına konuşan heyet reisi Bekir Sami Bey'in bu konudaki beyanatı ufak da olsa gazetede yer alır.

Sevr Antlaşmasının bu konferansta değiştirileceği fikrini en başından beri savunan gazete, bu konudaki ilk gelişmeyi gazetenin tam ortasında manşetten paylaşır. "*Sevr Muahedesinde İktisadi ve Mali Tadilat*" başlıklı yazıda Bekir Sami Bey'in konferans huzurunda verdiği rakamsal açıklamalar üzerine antlaşmanın maliye ve iktisat ile ilgili maddelerinde değişiklik yapılması kararına bağlandığı aktarılır. Ekonomik konuların ele alındığı bu celsede ayrıca

³⁸² "Lord Curzon'un Beyanatı", *Alemdar*, 27 Şubat 1337/1921.

³⁸³ "Kürdistan Türk Kalacaktır", *Alemdar*, 28 Şubat 1337/1921.

³⁸⁴ *Alemdar*, 1 Mart 1337/1921.

Osmanlı'nın borçları da gündeme gelir. Osmanlı İmparatorluğu'nun borçlarına ilişkin olarak Türk delegasyonu tarafından yapılan teklif, Müttefikler tarafından olumlu karşılanır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan topraklar, 1913 yılında Balkan işlerinden sorumlu komisyon tarafından belirlenen koşullara uygun olarak bu borcun orantılı veya kısmi bir bölümünü ödemekle yükümlü olacağı kararı gazetede paylaşılır.³⁸⁵

Bu iktisadi konulardan sonra aynı celsede Ermeni meselesi görüşülmeye başlanır. Müttefik Devletlerden Fransız ve İtalyan delegelerin öne çıktığı bu son tartışmalar sırasında Kont Sforza Ermeni Sorunu hakkında söz alır. İtalyan delegasyonunun başkanı, bir deniz limanına ve yaşam ve kalkınma için gerekli araçlara sahip bir Ermeni Devleti'nin kurulmasının gerekliliğini savunur. Aharounian'ın savunması ise belgelere dayanmaktadır. Ermenistan'ın bu temsilcisi, Kemalistler ile Erivan Hükümeti arasında imzalanan ve mümkün olduğunca iki Rus vilayetini Türk egemenliği altında bırakan antlaşmanın hükümlerine şiddetle itiraz etmiş ve bu vilayetlerde Ermeni unsurunun baskın olduğunu ileri sürmüştür. Reuters Ajansı'ndan aldığı haberi paylaşan Alemdar, Ermeni davasının Bogos Nubar tarafından savunulduğunu ve bu ajansa göre Ermeni azınlıkların güvenlikleri ve özgürce gelişmeleri için arzu ettikleri tüm garantileri elde etmelerinin muhtemel olduğunu yazar.³⁸⁶ Bu haberin yanında yer alan “*Kilikya'nın Teskin ve Tahliyesi Şeraiti Hakkında Müzakereler*” başlıklı yazıda ise bu kez Fransız delegelerin öne çıktığı görülür. İki heyetin uzlaştığı karara göre, Kilikya bölgesindeki halk önce Türkler ardından Fransızlar tarafından tahliye edilecektir. Görüşmeler esnasında Fransız tarafının uzlaşmacı tavrı, gazetenin dikkat çektiği bir diğer husustur.

3 Mart 1921 tarihine gelindiğinde gazetede haberlerin içeriğinde çatışma ihtimalleri göze çarpar. Yapılan görüşmelerden tarafları memnun etmeyecek kararların çıkacağı belli olunca görüşmelerde ortam ısınır. Yunanistan'ın tarafsız araştırma komisyonuna karşı çıkması bunun bir kıvılcımı olur. İngiliz gazetelerine göre bu durum Türklerin Anadolu'da husumetini arttırsa da Doğu Sorununun çözümüne engel olamayacaktır. Bekir Sami Bey, gazetecilere verdiği demeçlerde Ankara Hükümeti'nin barıştan yana olduğunu ve milliyetçilerin Osmanlı egemenliğine uygun her türlü tavize hazır olduklarını açıklar. Anadolu heyeti, Türk unsurunun mutlak kesinliği nedeniyle İzmir ve Trakya'nın Türkiye'den ayrılamayacağını da sözlerine ekler.³⁸⁷ Yunanistan tarafında ise tersi gelişmeler meydana gelmektedir. Alemdar gazetesinin verdiği habere göre Yunan Ulusal Meclisi 28 Şubat'ta toplanır ve oybirliğiyle Sevr Antlaşması'nda değişiklik yapılmasına ve İzmir ve Trakya bölgelerine bir soruşturma

³⁸⁵ “Düvün-ı Umûmiye Meselesi”, *Alemdar*, 2 Mart 1337/1921.

³⁸⁶ “Konferansın Kürt ve Ermeni Meseleleri Hakkındaki Kararı”, *Alemdar*, 2 Mart 1337/1921.

³⁸⁷ “Yunanistan'ın Tedkikatı Kabul Etmemesine Rağmen Şark Meselesi Hal Olunacaktır”, *Alemdar*, 3 Mart 1337/1921.

komisyonu atanmasına karşı kararlar alırlar. Ulusal Meclis'in bu toplantısında Kalogeropoulos, Müttefikler tarafından Trakya ve Anadolu'da bir soruşturma yapılması için sunulan öneriyi reddetme yetkisine sahip olur.³⁸⁸ Meclisin yanı sıra Yunan kamuoyu da bu gelişmelerden rahatsızdır. Gazetede yer alan bir habere göre Yunan öğrenciler, bu milli mesele üzerine büyük bir miting düzenlemeye karar verirler. Mitingde Kıbrıs Rum delegasyonu ve yarımadaların isyancıları da bulunur. Trakya ve Anadolu'da yapılması planlanan soruşturmayı protesto ederler ve Sevr Antlaşması'ndaki ulusal haklarının korunmasını talep ederler. Göstericiler ayrıca Müttefik Devletlere Yunanistan'a bırakılan toprakların kesinlikle korunmasını isteyen bir bildiri gönderirler.³⁸⁹

Bu noktadan sonra gazetede uzlaşma haberlerinden ziyade askeri gelişmeler daha fazla yer bulmaya başlar. Gazetenin büyük umutlar beslediği konferanstan istenilen sonuçların çıkmaması, Lloyd George'un konferans sonucu ortaya koyduğu metnin Sevr'den çok farklı olmaması ve Yunan tarafının askeri hazırlıklara daha çok devam etmesi, gazetenin satırlarında hayal kırıklığına yol açar. Dış basında çıkan değerlendirmelerde ağırlıklı olarak Bekir Sami Bey'in başarılı bir politika yürüttüğü, ancak Yunan heyeti ve özellikle Başbakanı Kalogeropoulos'un savaşçı bir politikayı takip ettiği yazılıdır. İzmir ve Trakya meselesinde olduğu gibi Yunanistan'ın kendi aleyhine alınan her kararda uzlaşmaz ve sert karşı tutumu, İngiliz Başbakanının bu heyete ve fiillerine önem verdiğini gösteren beyanatları sonrasında konferansın Doğu Sorunu ile ilgili kısmına, heyetlerin tartışılan konuları meclisleriyle istişare etmeleri ve sonra tekrar buluşması amacıyla 26 Şubat'ta ara verilir. Daha ilk -ve en önemli- meselelerden İzmir'in durumu karşısında tarafların sergilediği uzlaşmaz çizgilerin aradan sonra da devam edeceği anlaşılır. Bu nedenle Müttefik Devletler hızlı bir çözüm bulup mevcut vaziyeti sonlandırmak ve konferansı bitirmek isterler. Tarafların ortaya koyduğu farklı öneriler kendi aralarında da fikir ayrılıklarına yol açar. Nihayet oturumları daha fazla uzatmadan 4. oturum sonrasında konferansta alınan kararların toplandığı bir nihai karar metni ortaya çıkar ve 12 Mart 1921 tarihinde her heyete verilir. Heyetler Londra'dan ayrılmadan evvel Tevfik Paşa metni ertesi gün İstanbul'a sunar ve yanıtını telgrafla alır. Bekir Sami Bey ise konferans sonucu ortaya çıkan tekliflere cevap vermek için 24 gün ister ve bunları Ankara'ya rapor eder. Ancak önceki oturumlarda savaşmaya dair olan hevesleri Müttefik devletlerce takdir edilen ve çözümün bu şekilde gelebileceği konusunda onlarda alternatif bir

³⁸⁸ “Tedkik Aleyhinde”, *Alemdar*, 3 Mart 1337/1921.

³⁸⁹ “Türkiye ile Yunanistan'ın Karşı Karşıya”, *Alemdar*, 3 Mart 1337/1921.

fikir uyandıran Yunan Heyeti, yaptığı askeri hazırlıkların sonucunda bir taarruz planı hazırlamıştır ve bunu uygulamaya koyar.³⁹⁰

Alemdar gazetesinin konferansın başladığı 21 Şubat 1921 tarihine kadar Londra Konferansı'na dair haberleri ve yorumları, gazetenin süreci nasıl ele aldığını ve konferansa olan büyük beklentilerini net bir şekilde ortaya koymaktadır. İlk bakışta göze çarpan en önemli nokta, gazetenin İstanbul heyetinin konferans hazırlıklarına ve yolculuk sürecine oldukça fazla yer ayırmasıdır. Alemdar, Sadrazam Tevfik Paşa'nın başkanlığında oluşturulan heyetin Sevr Antlaşması'nın tadili ve mali konulara yönelik hazırlıklarını detaylı bir şekilde aktararak İstanbul heyetini olumlu bir ışık altında göstermektedir. Ayrıca, Ankara heyetinin durumu da dikkatlice takip edilmekte ve iki taraf arasındaki birleşme ihtimali üzerine vurgu yapılmaktadır.

Alemdar'ın özellikle üst düzey yetkililerden gelen demeçlere sıkça yer verdiği görülmektedir. Sadrazam Tevfik Paşa'nın konferans öncesi umut dolu beyanatları ve bu beyanların manşetlerde sıkça yer alması, gazetenin İstanbul hükümetine olan desteğini vurgulamakta, hatta bu desteği daha da pekiştiren bir rol oynamaktadır. Gazete, Tevfik Paşa'nın liderliğini “unutulmaz bir vazife” olarak nitelendirirken, konferanstan olumlu sonuçlar beklediğini tekrar tekrar ifade etmektedir. Bu optimist yaklaşım, Alemdar'ın genel tavrını yansıtır; gazete, konferansın Türkiye için bir dönüm noktası olacağına inanmaktadır.

Aynı dönemde, gazetenin birleşme konusunda sürekli bir çağrıda bulunduğu gözlemlenir. Hem İstanbul hem de Ankara heyetlerinin tek bir Osmanlı delegasyonu altında birleşmesi gerektiği vurgusu hemen hemen her haber ve yorumda yer bulur. Özellikle İzzet ve Salih Paşa'nın tek bir heyetin faydalarını telgraf yoluyla bildirmeleri ve bu telgrafların büyük puntolarla yayımlanması, gazetenin birleşmeye olan inancını ve bu konudaki ısrarını ortaya koyar. Bu birleşme çabasının hem iç hem de dış basında ele alınışı, Alemdar'ın dikkatlice takip ettiği bir gelişme olarak karşımıza çıkar. Fransız, İngiliz ve İtalyan basınından aktarılan haberler, Alemdar'ın bu birleşmenin uluslararası önemine dikkat çektiğini gösterir. Özellikle Daily Telegraph ve the Morning Post gibi Batı medyasının Türk heyetlerinin birleşmesini desteklediği yönündeki yorumlar, gazetenin bu konudaki ısrarını pekiştirir.

Gazetenin dikkat çekici bir diğer özelliği, uluslararası aktörlerin ve liderlerin demeçlerine geniş yer vermesidir. Özellikle İngiltere Kralı V. George'un ve Başbakan Lloyd George'un konferansa dair umut dolu beyanatları, bu kişilerin büyük boy fotoğraflarıyla birlikte yayımlanarak okuyucunun zihninde bu sürecin ne kadar önemli olduğunu ve bilhassa bu

³⁹⁰ Sofuoğlu, Yıldırım, *1921 Londra Konferansı*, 350-355.

süreçte İngilizlerin rolünü ve gücünü pekiştirir. Gazetenin, İngiliz ve Fransız liderlerinin düşüncelerini olumlu bir şekilde yansıtmayı, Alemdar'ın Batı ile diplomatik çözüm bulma arzusunu yansıtan bir tutum sergilediğini gösterir. Özellikle 21 Şubat 1921 tarihinde gazetenin, konferansın başladığı günün önemini “*Mukadderatımızın En Mühim Günü*” başlığı ile tanımlaması ve bu sürece büyük anlam yüklemesi, Alemdar'ın konferansa olan inancını doruğa çıkarır.

Ancak Alemdar'ın habercilik tarzında dikkat çeken bir unsur da askeri gelişmelere verilen kısıtlı yer ve bu konudaki belirsiz tutumdur. Gazete, Yunan taarruzu ile ilgili haberleri sınırlı bir şekilde verirken, askeri konuların önemsiz olduğunu ima eder gibi bir duruş sergilemektedir. Aynı dönemde, Ankara hükümetinin askeri hazırlıklarına dair bilgiler daha geriden ve detaylara girmeden verilmektedir. Bunun sebebi, Alemdar'ın daha çok diplomatik çözüm üzerine yoğunlaşması ve barışı ön plana çıkarması olabilir.

Alemdar gazetesi, Londra Konferansı'na dair haberlerinde İstanbul heyetinin önemini vurgulayan, birleşme çabalarını destekleyen ve konferanstan barışçıl sonuçlar bekleyen bir tutum sergilemiştir. Gazetenin İstanbul hükümetine olan desteği ve konferansı bir dönüm noktası olarak görmesi, süreci oldukça iyimser bir perspektifle ele almasına neden olmuştur. Uluslararası liderlerin demeçlerine ve Batı basınından gelen yorumlara geniş yer verilmesi, Alemdar'ın Batı ile diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik bir beklenti taşıdığını göstermektedir. Aynı zamanda, gazete askeri gelişmelere daha az yer vererek diplomasiye öncelik tanıma stratejisini sürdürmüştür. Alemdar'ın bu dönemdeki habercilik tarzı, İstanbul hükümetinin Londra Konferansı'na yönelik umutlarını yansıtırken, okuyucusunu da bu yönde yönlendirmeyi amaçlayan bir üsluba sahiptir.

Alemdar gazetesinin haberlerinde dikkati çeken önemli bir nokta, gazetenin süreç boyunca İngiliz ve Fransız devlet adamlarına büyük bir vurgu yapması ve onların demeçlerini sürekli olarak öne çıkarmasıdır. Özellikle Lloyd George, Lord Curzon ve Kont Sforza gibi figürlerin gazetenin baş sayfasında ve manşetlerde sıkça yer alması, Alemdar'ın konferansın kaderini bu liderlerin ellerinde gördüğünü ve konferansta olumlu sonuçların alınacağına dair güçlü bir inanca sahip olduğunu gösterir. Sadrazam Tevfik Paşa'nın beyanatlarına geniş yer verilmesi, gazetenin İstanbul hükümetine ve Osmanlı'nın merkezi yönetimine olan sadakatini de açıkça ortaya koyar.

Diğer taraftan, gazetenin İstanbul ve Ankara heyetlerinin birleşmesi gerektiğine dair yaptığı sürekli çağrılar, o dönemin siyasi konjonktüründeki karmaşıklıkları gözler önüne serer. Alemdar'ın, Sevr Antlaşması'na muhalefet eden ancak İngilizlerin desteği ile bu antlaşmayı

tadil etme umudu taşıyan bir çizgi izlediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda gazete, Türklerin birleşmesinin Londra Konferansı'nda güç kazandıracağına dair bir strateji geliştirmiştir. Alemdar'ın özellikle Avrupalı güçlerin beyanatlarına geniş yer vermesi, gazetede bir tür Batı yanlısı bir diplomasi yaklaşımının izini bırakmıştır.

Ancak gazetenin "*Birliğe Mecburuz*" başlıklı yazısında, özellikle Anadolu heyetine yönelik yaptığı sert eleştiriler ve Ankara'nın kendi hatalarını bir kenara bırakması gerektiğine dair tavsiyeleri, Alemdar'ın siyasi tarafsızlığını net bir şekilde göstermektedir. Ankara hükümeti ve Mustafa Kemal'in mücadelesi, bu gazetede zaman zaman bir tehdit ve engel olarak resmedilmiş, birleşme ihtimali ise bir çözüm aracı olarak sunulmuştur. Alemdar'ın bu süreçteki haberciliği bu açıdan bakıldığında, Anadolu'daki mücadeleye ve Ankara heyetine olan mesafeli duruşunu da yansıtır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında basın-yayın organlarının nasıl siyasi bir pozisyon aldıklarını ve bu pozisyonların kamuoyu algısını nasıl şekillendirdiğini anlamak için önemli bir örnektir.

Alemdar gazetesinin Londra Konferansı sürecine dair yaptığı haberler, o dönemde Osmanlı'nın geleceği hakkında yaşanan yoğun siyasi gerilimlerin ve belirsizliklerin bir aynasıdır. Gazete, konferansın bir diplomatik fırsat olduğunu vurgulamış, İngiliz ve Fransız yetkililerin demeçlerine geniş yer vermiş ve bu süreçten olumlu sonuçlar çıkacağına dair yüksek beklentiler oluşturmuştur. Özellikle İstanbul ve Ankara heyetlerinin birleşmesi gerektiği konusundaki ısrarcı tutumu, gazetenin, Osmanlı'nın parçalanmasının önüne geçilebileceğine dair inancını ve İstanbul hükümetine duyduğu güveni göstermektedir.

Londra Konferansı boyunca Alemdar gazetesinin haberlerinde yansıyan bu umutlu, fakat İstanbul hükümetine yönelik partizan çizgi, aynı zamanda o dönemin karmaşık diplomatik ilişkiler ağını ve iç siyasetteki derin bölünmeleri de gözler önüne sermektedir. Bu süreç, Alemdar gazetesinin Osmanlı'nın son günlerinde kendisini nasıl konumlandığını ve bu diplomatik çabadan beklediği sonuçları da açıkça ortaya koyar. Londra Konferansı'ndaki olayları aktarırken de bu siyasi duruşu korumuş, konferansa ve Türk delegasyonlarına yönelik umut dolu bir dil benimsemiştir. Gazetenin konferansın ilk gününden itibaren yaptığı yoğun haberleştirme, sürecin Türkiye'nin lehine gelişeceği beklentisini oluşturmayı amaçladığı gibi bu dil aynı zamanda İstanbul hükümetinin diplomatik başarısını vurgulamaya yönelik bir propaganda stratejisinin parçası olarak değerlendirilebilir.

Alemdar, konferansın başladığı gün olan 21 Şubat tarihli sayısını adeta bir kutlama havasında çıkarmış, gazetenin sayfaları başbakanların ve sadrazamların fotoğraflarıyla donatılmıştır. Lloyd George ve Aristide Briand gibi Batılı liderlerin fotoğraflarını manşette sergilemek,

Alemdar'ın konferansa verdiği önemin ve burada temsil edilen Batı'nın meşruiyetini ne denli vurgulamak istediğinin bir işareti olarak okunabilir. Aynı zamanda Sultan Vahdettin'in "Sevgili Hakanımız" ifadesiyle fotoğraflanması, İstanbul Hükümetini ve dolayısıyla Osmanlı saltanatını meşru güç olarak sunma gayretinin bir uzantısıdır.

Alemdar'ın haberlerinde sürekli olarak Ankara'ya yapılan birleşme çağrıları başka bir açıdan daha dikkat çeker. Gazetenin "*Birliğe Mecburuz*" başlığı altında yer verdiği değerlendirme yazıları ve "heyetlerin birleşmesi" talepleri, İstanbul Hükümeti'nin süreci kontrol edebilecek tek otorite olarak sunulma çabasının bir parçasıdır. Ancak bu birleşme çağrıları, aynı zamanda İstanbul Hükümeti'nin Ankara karşısında giderek zayıflayan meşruiyetini güçlendirme çabasını yansıtır. Gazetenin bu türden bir tutumu, İngiliz ve Fransız liderlerle yapılan görüşmelere sürekli atıfta bulunmasıyla da pekiştirilir.

Gazete, ilk oturumdan itibaren neredeyse her gün Londra'dan haberler aktararak okuyucuların ilgisini canlı tutmaya çalışmıştır. İlk günkü büyük manşetlerle başlayan haberler, süreç ilerledikçe özellikle Türk heyetlerinin konuşmaları, önerileri ve teklifleri üzerinde yoğunlaşır. Bu durum, İstanbul'un müzakere kabiliyetini ve konferansın meşru temsilcisi olma konumunu sürekli olarak vurgulama çabasıdır. Bekir Sami Bey ve Tevfik Paşa'nın konuşmalarının detaylıca ele alınması, gazetenin onları adeta bir diplomatik zafer peşinde olan kahramanlar gibi sunma gayretinin bir yansıması olarak görülebilir.

Alemdar gazetesi, Londra Konferansı'nı hem yerel hem de uluslararası bir mesele olarak sunar. Gazetede sıkça dış basına yapılan atıflar ve Fransız, İtalyan, İngiliz kaynaklarından alıntılar yer alır. Bu tür haberler, konferansın Batılı güçler tarafından da yakından izlendiğini ve Osmanlı'nın uluslararası arenada önemini koruduğunu göstermeye yönelik bir hamledir. Bu durum, gazeteyi aynı zamanda okuyucularının gözünde güvenilir ve dünyadan haberdar bir yayın organı haline getirme çabasının da bir parçasıdır.

Gazetenin dilinde zaman zaman belirgin bir milliyetçilik vurgusu öne çıkar. Özellikle İzmir ve Trakya meselesinde Tevfik Paşa'nın "*İzmir Türk'tür*" açıklamaları manşete taşınmış, gazete burada Osmanlı tezini net ve kesin bir dille savunmuştur. Bu tür başlıklar, gazetenin okuyucu kitlesi üzerinde milliyetçi duyguları güçlendirmeye yönelik stratejik bir tercih olarak görülebilir. Gazete, bu tür haberlerle bir yandan milliyetçi hislere hitap ederken diğer yandan İstanbul hükümetinin de bu konudaki hassasiyetlerini vurgulamaya çalışmıştır.

Alemdar gazetesinin Londra Konferansı'na dair kapsamlı ve detaylı haberleri, bir yandan Osmanlı Hükümeti'nin diplomatik başarılarını ön plana çıkarma amacı taşıırken, diğer yandan Ankara ile İstanbul arasında bir uzlaşma zemini yaratma gayretinin bir yansımasıdır. Gazetenin,

İstanbul hükümetini ve Tevfik Paşa gibi liderleri adeta birer diplomasi kahramanı gibi sunması, dönemin koşulları düşünüldüğünde kamuoyunu İstanbul'un meşruiyeti etrafında toplama arayışıdır. Ancak, gazetenin genel tonu ve dili, Ankara Hükümeti'ne karşı örtük bir muhalefet ve barış fırsatının kaçırılmaması adına merkezîyetçi bir bakış açısını yansıtır. Bu açıdan bakıldığında Alemdar'ın konferansı haberleştirirken izlediği çizgi, yalnızca bir haber aktarımı değil, aynı zamanda bir diplomatik mücadele sürecinin parçası olarak okuyucuyu ikna etme ve yönlendirme çabasıdır. Bu tutum, İstanbul Hükümeti'nin giderek daha da marjinalleştiği bir dönemde dahi kendi pozisyonunu koruma çabasının bir örneği olarak karşımıza çıkar.

Alemdar gazetesi Londra Konferansı'na verdiği ehemmiyeti, toplantı ihtimalinin ortaya çıktığı ilk günden itibaren ilgili haberleri ana sayfasında okuyucusuna sunarak gösterir. Yer yer manşette büyük puntolar ve fotoğraflarla, bazı zamanlar sadece bu konudaki haberleri verdiği ilk sayfa mizanpajıyla çözümün yolunun buradan geçtiğini göstermeye çalışır. Toplantı kararı ve sonrasındaki süreçte ise her haberde ümitli yaklaşımı ve yazıları bu duruma bir başka örnektir. Alemdar gazetesi, Londra Konferansı ve bu süreçle ilgili haberlerinde müttefik devletlerin, özellikle İngiltere'nin, savunuculuğunu ve sözcülüğünü yapar, bu ülkelerin her beyanatını önemle paylaşır. Çünkü çözümün anahtarı, sorunların da sebebi olan bu güçlü devletlerdedir mesajını okuyucusuna vermek ister. Ancak esas olarak aynı zamanda saltanat ve hilafet savunucusu bir gazetedir ve bunları Anadolu hareketine karşı koruyabilecek tek güç, Avrupalı bu odaklardır. Bu çelişki, gazetecilik anlayışının ötesinde, siyasi duruşunu ve gücünü koruma çabasını yansıtır.

Ancak konferansın başlaması sonrası, bu algıları zayıflamaya başlar. Tek çarenin diplomasi olduğunu savunduğu noktadan “*Sevr'i kabul ettirmek isteyen Yunan kuvvetleri İnönü çatışmalarında mağlup oldu, bu sayede konferansta elimiz güçlendi*” diyerek askeri gelişmelerin de göz ardı edilemeyeceğini noktasına gelen gazete, konferans sırasında ise Sevr Antlaşması üzerinde beklediği değişimleri göremez. Beklentilerinin karşılanmaması sonrası daha önceleri savunduğu inancı zayıflar. Bunların izlerini de konferansın son oturumları hakkında elde ettiği haberleri veriş şeklinde yansıtır.

Alemdar 1921 yılının mart ayı içerisindeki son sayısını 3 Mart günü basar. Bu tarihten sonra kapanan gazete, yaklaşık 25 gün sonra tekrar basılır. 28 Mart 1921 tarihli bu yeni nüshasında daha ılımlı bir politika gütmeye başlayacağını yazdığı yazılarda ve gazete sloganında görürüz. Yeni sloganını künyesinde “*Saltanat-ı Meşruta Taraftarıdır*” şeklinde belirten gazete, o dönemde başlamış olan II. İnönü muharebeleri hakkındaki değerlendirme yazısında daha

yumuşak bir ton kullanır ve ayrıca bu yeni döneme dair nasıl bir çizgi izleyeceklerinin ipuçlarını verir. Yazıdaki şu kısım yayın politikasının geçirdiği süreci açıklar niteliktedir:

“Bu gazetenin yayınına başlarken günün en büyük hadisesini teşkil eden bu saldırı hakkındaki kanaatimizi belirtmekte fayda görüyoruz: Siyasi hayatımızı takip edenler bilirler ki, milletimizi çok sevmekle beraber, asil milletimiz hakkındaki bu hissiyatımızı başka milletlere karşı bir husumet silahı olarak kullanmaktan çok uzağız. Olayları az çok iki taraflı takip etmesini biliriz ve başkalarının da bizim gibi bu dünyada hakları ve emelleri olduğunu kabul ederiz. Anlayamadığımız ve tasvip edemediğimiz husus, hangi ad altında olursa olsun, milletlerin güçlerinin ve kapasitelerinin ötesinde ihtiraslara sahip olmaları ve bu uğurda bazı yanlış politikalara tevessül etmeleridir.”³⁹¹

Londra Konferansı’nın bittiği ilan edildiği tarih ve sonrasına ait günlerde Alemdar gazetesi kapalı olduğu için bu konuda hangi başlıklarla nasıl haberler yaptığı hakkında konuşulamaz. Tekrar açıldıktan sonraki günlerde de konferansın sonucuna yönelik bir açıklama bulunmaz. Ancak yukarıdaki noktalardan hareketle gazetenin daha ılımlı bir havaya büründüğü söylenebilir. Konferansın başta İzmir ve Trakya konusunda sonuçsuz kalması konusunda Ankara ile aynı safta yer alır. Diplomasinin işe yaramadığını gören gazete, mevcut Yunan taarruzundan dolayı önceki dönemden biraz daha fazla milliyetçi bir ton belirlemiştir. Bu durum aynı yazıdaki; “*İzmir Davası’nda Türkler hep birdir, bir düşünceye mâlikdir. Mahalli bir tabire göre dağlarından bağ, ovalarında bal akan İzmir, Türklüğün o derece kıymetdâr cüz’idir ki bir asır ecnebinin orada tutunmaya çalışması en hafif manasıyla bir sây-i beyhudedir*” ifadelerinden anlaşılabilir.³⁹² Bu tarihten sonraki nüshalarında çarpışmalar hakkında haberler verse de siyasi konularda fazla keskin yorumlarda bulunmaz. Önceden beri gelen komitacılığa muhalif tavrı sürer ancak milliyetçi temalara eskiye nazaran daha çok ağırlık verir. Bu durumun oluşmasında, gazetenin yayınlarına ara vermesine sebep olan eski tavırlarından uzaklaşma çabasının yanında, konferanstan alınan olumsuz sonuçların da etkisi olduğu söylenebilir.

³⁹¹ “Yunan Taarruzu”, *Alemdar*, 28 Mart 1337/1921, 2.

³⁹² “Yunan Taarruzu”, *Alemdar*, 28 Mart 1337/1921, 2.

SONUÇ

Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye gazeteleri, Londra Konferansı süresince farklı yayın politikaları ve bakış açıları sergilemişlerdir. Bu farklılıklar, her iki gazetenin ideolojik duruşları ve temsil ettikleri toplumsal kesimler doğrultusunda şekillenmiş; konferansın öncesi, süreci ve sonuçları ile ilgili verdikleri tepkilerde belirgin hale gelmiştir.

Bu iki gazetenin yaklaşımlarındaki temel fark, temsil ettikleri siyasi görüşlerden kaynaklanmaktadır. Alemdar, daha yararcı ve diplomatik bir çözümden yana tavır sergileyerek Osmanlı saltanatını koruma çabasını sürdürürken, Hâkimiyet-i Milliye, milli bağımsızlık ve tam egemenlik taleplerini öne çıkarmış, diplomatik girişimlere kuşkuyla yaklaşmıştır. Ancak her iki gazetenin de Londra Konferansı'nın sonuçlarından memnun kalmadıkları, ortak bir hayal kırıklığı taşıdıkları söylenebilir. Alemdar, Avrupalı devletlerin Türkiye lehine bir çözüm sunamayacağını geç de olsa kabul etmiş, Hâkimiyet-i Milliye ise bu süreci, Batı'nın Türkiye'yi kontrol altında tutma girişimlerinin bir devamı olarak nitelendirmiştir.

Konferans öncesinde, başlangıçta temkinli bir dil kullanan Alemdar, I. İnönü Muharebesi'nin askeri başarısını diplomasiyle ilişkilendirerek, Ankara Hükümeti'nin sahada kazandığı zaferlerin Londra Konferansı'ndaki Türk pozisyonunu güçlendirdiği mesajını vermiştir. Zaferin ardından bu başarıları daha milliyetçi bir bilinçle yaklaşarak zaferin önemini vurgulamıştır. Bu yaklaşım, gazetenin İstanbul Hükümeti'ne yakın olmasına rağmen, askeri başarıların kaçınılmaz olarak diplomatik başarıyı da beraberinde getireceği inancını yansıtır.

Hâkimiyet-i Milliye ise Londra Konferansı sürecinde İstanbul yönetimine ve İtilaf Devletleri'ne yönelik olarak daha eleştirel bir tutum sergilemiş, İtilaf Devletleri'nin diplomatik hamlelerine karşı derin bir güvensizlik göstermiştir. Gazetenin, İtilaf Devletleri'nin diplomatik manevralarını Türkiye'ye karşı gizli sömürgeci planlar olarak yorumlaması, dönemin ulusal bağımsızlık mücadelesine olan kararlı duruşunu gözler önüne serer. Aynı zamanda, askeri başarıların sadece sahada değil, diplomasi masasında da etkili olacağına dair bir beklenti taşır. I. İnönü Muharebesi'ni büyük bir zafer olarak sunan gazete, bu zaferin Ankara'nın uluslararası meşruiyetini arttıracığına vurgu yaparak, Londra Konferansı'na TBMM'nin katılmasının gerekliliğini savunmuştur.

Dikkatli bir şekilde incelendiğinde, iki gazetenin Londra Konferansı öncesine dair yaklaşımlarının askeri ve diplomatik olaylarla nasıl şekillendiğini görmek mümkündür. Alemdar gazetesi diplomasinin etkisini vurgularken, Hâkimiyet-i Milliye, Batı'nın ikiyüzlü diplomasisine karşı bir uyanıklık çağrısında bulunur. Her iki gazetenin de Ankara

Hükümeti'nin askeri başarılarını önemli bir faktör olarak değerlendirmeleri, Türk bağımsızlık mücadelesinin sahada ve masada yürütülen bir süreç olduğu gerçeğini pekiştirir.

Alemdar gazetesi, sonraki süreçte özellikle Sadrazam Tevfik Paşa'yı ön planda tutarak, konferansa dair iyimser bir yaklaşım sergiler. Alemdar'ın en dikkat çekici yönü, İstanbul hükümetine olan desteğini ve diplomasi yoluyla çözüm arayışını vurgulamasıdır. Sadrazam Tevfik Paşa'nın liderliği gazete tarafından sıkça övülür, heyetin hazırlıkları ve yolculuğu büyük bir ilgiyle takip edilir. Gazetenin, bu süreçte Sadrazam'ın demeçlerine geniş yer vermesi ve onun umut dolu açıklamalarını öne çıkarması, Alemdar'ın barışçıl bir çözüm arayışına olan inancını gösterir. Özellikle İngiltere Kralı V. George ve Başbakanı Lloyd George gibi Batılı liderlerin konferans sürecine dair olumlu açıklamalarına sıkça yer verilmesi, Alemdar'ın Batı ile diplomatik ilişkilere önem verdiğinin bir göstergesidir.

Alemdar'ın, İstanbul ve Ankara heyetlerinin birleşmesi gerektiğine dair sürekli çağrılar yapması da dikkat çekicidir. Bu çağrılar, hem uluslararası arenada daha güçlü bir duruş sergileme arzusunu hem de İstanbul hükümetinin meşruiyetini vurgulama çabasını yansıtır. Ancak gazete, askeri gelişmelere daha az yer vererek diplomasiye odaklanır, bu da gazetenin barışçıl çözüm arayışını ön planda tutma stratejisiyle uyumludur.

Hâkimiyet-i Milliye ise bu süreçte bağımsızlık ve milli egemenlik söylemini sürdürürken, Batılı devletlerle yapılan diplomatik müzakerelerin gerekliliğini kabul etmektedir. Gazete, Ankara Hükümeti'nin haklı mücadelesine vurgu yaparken, Batılı devletlerin çıkarlarını sorgular ve diplomasiye temkinli yaklaşır. Alemdar'ın aksine, Hâkimiyet-i Milliye daha kararlı ve bağımsızlık odaklı bir duruş sergilemektedir.

Hâkimiyet-i Milliye'nin konferans süreci öncesi haberlerinde ideolojik tutarlılık büyük bir öneme sahiptir. Gazete, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin haklılığına ve milli egemenlik ilkesinin vazgeçilmez olduğuna vurgu yaparak, Londra Konferansı'na yönelik tutumunu belirlemiştir. Konferans başlamadan önce bu çizgiyi korumuş, fakat Batılı devletlerle sürdürülen diplomatik görüşmelerin gerekliliği konusunda daha faydacı bir dil kullanmıştır. Bu yaklaşım hem bağımsızlık vurgusunu sürdürmekte hem de Ankara'nın Batılı güçlerle yürütmeye çalıştığı diplomasiye alan açmaktadır. Londra Konferansı sırasında ise gazetenin tonunda daha temkinli bir yaklaşım gözlenmiştir. Ankara'nın taleplerinin nasıl karşılanacağı ve Batılı devletlerin tutumu konusundaki belirsizlikler, haberlerin diline yer yer yansımıştır. Diplomatik başarıların, sahadaki askerî kazanımlarla nasıl örtüşeceği sorusu gündeme gelmiş, bu durum gazetenin daha diplomatik ve dengeli bir üslup kullanmasına neden olmuştur. Ancak, Hâkimiyet-i Milliye, Batı'ya yönelik eleştirilerini tamamen terk

etmemiş; aksine Batılı devletlerin çıkarlarını sorgulamaya devam etmiştir. Özellikle İngiltere ve Fransa'nın konferanstaki rollerine dair eleştiriler yer alsa da, bu eleştiriler diplomatik bir ton kazanmıştır.

Alemdar gazetesi, konferansın başından itibaren diplomatik çözüm arayışlarına vurgu yapmış ve müttefik devletlerin, özellikle de İngiltere'nin, Türkiye'nin sorunlarına çözüm getirebileceğine dair bir umut beslemiştir. Gazetenin, konferansın ilk günlerinde müttefiklerin açıklamalarına geniş yer ayırması ve çözümün diplomatik yollarla geleceğine olan inancı, saltanat ve hilafet yanlısı tutumuyla örtüşmektedir. Çünkü Alemdar, Avrupalı güçlerle iş birliğini, Osmanlı Devleti'nin geleceği için hayati bir seçenek olarak sunmuş, bu doğrultuda diplomasiye öncelik vermiştir. Ancak, konferansın ilerleyen aşamalarında ve özellikle İzmir ile Trakya meselelerinde beklenen sonuçların alınamaması, gazetenin bu iyimserliğini zayıflatmış ve daha milliyetçi bir tona yönelmesine neden olmuştur. Gazetenin yayın hayatına ara vermesi ve ardından daha ılımlı bir tutum sergilemesi, konferansın getirdiği hayal kırıklığının ve değişen siyasi atmosferin bir yansımasıdır.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi ise başından itibaren sert ve eleştirel bir üslup benimsemiş; konferans ilerledikçe Batılı devletlerin tutarsız bir tutum sergilemesinin Türkiye üzerindeki baskıları artırma ve Sevr Antlaşması'nın şartlarını kabul ettirme amacı taşıdığına dair net bir tavır almıştır. Milli Mücadele'nin en önemli sözcülerinden biri olan Hâkimiyet-i Milliye, konferansı Batı'nın Türkiye'yi bölme çabalarının bir devamı olarak görmüş ve okuyucularına sürekli bu mesajı vermiştir. Gazete, İzmir ve Yunanistan'ın askeri varlığı gibi konularda tavizsiz bir duruş sergilemiş, Avrupa'nın diplomatik oyunlarını ve Türkiye'ye yönelik baskılarını güçlü bir dille eleştirmiştir. Konferans süresince, Anadolu'nun bağımsızlık mücadelesine olan inancı pekiştiren yayınlarıyla, kamuoyunun direncini ve moralini yüksek tutma çabası içinde olmuştur.

Her iki gazetenin de Londra Konferansı'na dair yaklaşımları, kamuoyunun konferansa olan algısını şekillendirmede etkili olmuştur. Alemdar, başta diplomasiye olan inancı ve çözüm beklentisiyle okuyucularına umut aşılamaya çalışmış, ancak süreç içerisinde bu tutumunu değiştirmiştir. Hâkimiyet-i Milliye ise, baştan sona milli mücadelenin kararlılığına ve Batı'nın ikiyüzlü politikalarına olan eleştirisini sürdürerek, kamuoyunu direnişe teşvik etmiştir. Medyanın bu süreçteki rolü, yalnızca haber vermekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda halkın moralini yüksek tutma, direnişi destekleme veya diplomatik çözümleri savunma açısından kritik bir öneme sahip olmuştur.

Londra Konferansı sürecinde medyanın oynadığı rol ve önemi, kamuoyunu bilgilendirme, yönlendirme ve siyasal süreçleri etkileme kapasitesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Dönemin koşullarında basın, hem toplumu gelişmeler hakkında haberdar eden hem de siyasal güçlerin politikalarını meşrulaştıran ve destekleyen bir araç olarak işlev görmüştür. Özellikle Türkiye’de, bağımsızlık mücadelesi ve ülkenin geleceği konusundaki önemli olaylar halkı ilgilendirdiği için gazeteler, birer politik etki aracı olarak konumlanmışlardır.

Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye gibi gazeteler, bu süreçte farklı siyasal görüşleri temsil eden ve okuyucularına bu doğrultuda mesajlar ileten organlar olarak öne çıkmıştır. Alemdar, daha uzlaşmacı ve Avrupalı devletlerle çözüm arayışında olan bir çizgi izleyerek, monarşi yanlısı bir kesimi etkisi altına almayı amaçlamıştır. Gazetenin, özellikle İngiltere ve müttefik devletlere yakın duruşu, halkın bir kısmına diplomatik çözüm yollarını benimsetme çabası olarak görülebilir. Bununla birlikte, konferansın sonuçsuz kalması Alemdar’ın bakış açısında bir dönüşüm yaratarak milliyetçi bir tonda daha fazla yer bulmaya başlamasına yol açmıştır. Bu, medyanın esnekliğini ve siyasal olaylara verdiği tepkilere göre nasıl değişebileceğini gösterir.

Hâkimiyet-i Milliye ise daha baştan itibaren bağımsızlık mücadelesinin sesi olarak ortaya çıkmış ve bu süreçte medya, Anadolu’nun direnişini güçlendirme, halkın milli bilinçlenmesini sağlama ve Batılı devletlerin dayattığı politikaların yanlışlığını gözler önüne serme işlevi görmüştür. Sert ve kararlı bir dille Batı’yı eleştiren gazete, milli mücadeleye destek olan bir medya organı olarak sürecin önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir. Bu yaklaşım, halkın bağımsızlık yolundaki kararlılığını pekiştirmeye hizmet etmiş ve kamuoyunu, özellikle Batı karşıtı bir çizgide birleştirme misyonunu üstlenmiştir.

Bu süreçte medyanın oynadığı bir diğer önemli rol, devletlerin ve siyasal liderlerin politikalarını halka sunma ve halkın desteğini kazanma açısından bir aracı işlevi görmesidir. Hem Alemdar hem de Hâkimiyet-i Milliye, siyasal otoritelerin farklı duruşlarını temsil ederek bu fikirleri kamuoyuna yaymıştır. Medya, bu açıdan bakıldığında, yalnızca haber veren bir araç olmaktan çıkıp aktif bir siyasal aktör haline gelmiştir. Özellikle Hâkimiyet-i Milliye gibi gazeteler, devlet politikasının bir uzantısı olarak milli mücadele ideolojisini halkla buluşturmuş ve bu ideolojiyi yaygınlaştırmıştır.

Özetle, Londra Konferansı sürecinde medya, toplumsal algıları şekillendirme ve siyasal süreçleri etkileme konusunda hayati bir rol oynamıştır. Basının bu süreçteki işlevi, yalnızca haber vermekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda ideolojik birer araç olarak siyasal gücün halk üzerindeki etkisini artırma işlevi de üstlenmiştir. Medya, toplumun siyasal bilincini

şekillendiren, halkı mobilize eden ve siyasi olaylara karşı tutum almasını sağlayan güçlü bir mekanizma haline gelmiştir. Bu nedenle, Londra Konferansı gibi kritik olaylarda medyanın rolü, hem tarihsel olayların gidişatını hem de halkın bu olaylara dair algısını belirleyici olmuştur.

Bu çalışmanın sonuçları, basının siyasi olaylar üzerindeki etkisini anlamak için önemli ipuçları sunmakta ve gelecekteki araştırmalara yol gösterecek bazı kritik alanlara dikkat çekmektedir. Özellikle 20. yüzyılın başlarında, basının toplumsal ve siyasal süreçlerde oynadığı rol, medya-siyaset ilişkisi açısından önemli dersler içermektedir. Londra Konferansı örneğinde görüldüğü üzere, basın organları, halkın siyasi olayları nasıl algıladığını yönlendiren güçlü birer aktördür. Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye gibi gazeteler, olayları farklı açılardan sunarak kamuoyunu kendi bakış açıları doğrultusunda şekillendirmişlerdir. Bu durum, medyanın algı yönetimindeki rolüne dair daha derinlemesine bir araştırma yapılması gerektiğini göstermektedir. Özellikle kriz dönemlerinde, medyanın hangi söylem stratejilerini kullandığı ve bu stratejilerin kamuoyunun tutumlarını nasıl şekillendirdiği daha detaylı bir şekilde incelenmelidir.

Bu çalışma, aynı zamanda Alemdar ve Hâkimiyet-i Milliye'nin farklı siyasi ideolojilere ve güç odaklarına nasıl bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Basının bağımsız bir haber verme aracı mı, yoksa siyasi güçlerin bir uzantısı mı olduğu sorusu, bu dönemdeki gazetelerin politik tavırlarıyla bağlantılı olarak gelecekteki araştırmalarda daha fazla ele alınmalıdır. Özellikle medya sahipliği, gazetecilik pratikleri ve siyasi güçlerle ilişkiler, basının ne kadar tarafsız kalabildiğini ya da nasıl manipülatif bir araç haline geldiğini anlamak açısından önemli olacaktır.

Hâkimiyet-i Milliye'nin Milli Mücadeleyi destekleyen ve milliyetçi bir tavırla hareket eden bir gazete olması, basının bağımsızlık mücadelelerindeki rolüne dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, özellikle milli bağımsızlık hareketleri dönemlerinde basının mobilizasyon ve halkı bilinçlendirme işlevi üzerine daha fazla araştırma yapılmalıdır. Basının halkı nasıl seferber ettiği, propaganda ve kamuoyu oluşturma stratejileri ve bu süreçlerin siyasi sonuçlara nasıl yansıdığı konuları gelecekteki çalışmalar için verimli bir alan sunmaktadır. Böylece çalışma, basının ulusal kimliğin inşasında oynadığı rolü de gözler önüne sermektedir. Özellikle Hâkimiyet-i Milliye'nin milliyetçi bir söylemi benimseyerek ulusal bağımsızlık ideolojisini pekiştirmesi, basının kimlik oluşturma süreçlerindeki rolüne dair daha geniş bir araştırma yapılmasını gerektirir. Ulusal kimliğin ve kolektif hafızanın

medya aracılığıyla nasıl inşa edildiği ve bu süreçlerin toplumsal birlik üzerindeki etkileri gelecekte derinlemesine incelenmesi gereken önemli konular arasında yer alır.

Londra Konferansı, basın kriz dönemlerindeki tavır alışını gözlemlemek için iyi bir örnektir. Kriz zamanlarında basının nasıl bir dil ve söylem kullandığı, toplumu nasıl bilgilendirdiği ya da yönlendirdiği konuları, gelecekte daha fazla araştırılması gereken başlıklardandır. Kriz dönemlerindeki basın-politika ilişkisi, medya etiği, haberlerin doğruluk payı ve kamuoyunun bu krizlerde nasıl mobilize edildiği gibi konular bu bağlamda önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi. Cilt: II, 22.05.1920.

TBMM Zabıt Ceridesi. Cilt: III, 14.08.1920

TBMM Zabıt Ceridesi. Cilt: III, 19.08.1920

TBMM Zabıt Ceridesi. Cilt: VII, 08.01.1921.

Kitaplar

Akşin, Sina. *Türkiye'nin Yakın Tarihi*. Cilt: I-II, İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, 1997.

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1985.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri. Ankara: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 1982.

Atatürk'ün Milli Dış Politikası. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.

Atatürk'ün Samsuna Çıkışı ve Kurtuluş Savaşı'nın Başlatılmasına Dair Belgeler. Yay. Haz. Cemalettin Taşkıran vd. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, 1999.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006.

Atay, Falih Rıfkı. *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayınevi, 2021.

Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam*. Cilt: II, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.

Aydoğan, Mustafa. *Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı*. İzmir: Umay Yayınları, 2005.

Ayhan, Bünyamin. *Milli Mücadele'de Basın - Olağanüstü Durumlarda Propaganda*. Konya: Tablet Yayınları, 2007.

Baykal, Bekir Sıtkı. *Heyeti Temsiliye Kararları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1974.

Baykal, Hülya. *Türk Basın Tarihi 1831-1923*. İstanbul: Afa Matbaacılık, 1990.

Belen, Fahri. *Türk Kurtuluş Savaşı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.

Bıyıklıoğlu, Tefik. *Atatürk Anadolu'da*. İstanbul: Çağdaş Yayıncılık, 2000.

Cebesoy, Ali Fuat. *Milli Mücadele Hatıraları*. İstanbul: Temel Yayınları, 2000.

Ertuğ, Hasan Refik. *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*. Cilt: I, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yay, 1970.

- Girgin, Atilla. *Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik*. İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2001.
- Güneş, İhsan, Kemal Yakut. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Eskişehir (1840-1923)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007.
- İnalcık, Halil. *Milli Mücadele Tarihi (1908-1923)*. İstanbul: Kronik Kitap Yayıncılık, 2024.
- İnuğur, Mehmet Nuri. *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul: Der Yayınları, 2002.
- İsmet İnönü Hatıralar, Yay. Haz. Sabahattin Selek. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2009.
- Joeschke, Gotthard. *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*. Çev. Cemal Köprülü, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Kabacalı, Alpay. *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*. İstanbul: Literatür Yayınları, 2000.
- Kayra, Cahit. *Sevr Dosyası Nasıl Yapıldı Nasıl Yırtıldı*. İstanbul: Büke Yayınları, 2004.
- Koloğlu, Orhan. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Kurat, Yuluğ Tekin. *Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1986.
- Lewis, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Çev. Metin Kırıatlı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993.
- Macfie, Alexander L. *Osmanlı'nın Son Yılları 1908-1923*. Çev. Damla Acar & Funda Soysal. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.
- Nadi, Yunus. *Kurtuluş Savaşı Anıları*. İstanbul: Erdini Yayınevi, 1978.
- Orbay, Rauf. *Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım I*. İstanbul: Emre Yayınları, 1993.
- Özalp, Kazım. *Milli Mücadele*. Cilt: I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1971.
- Özkaya, Yücel. *Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2014.
- Öztoprak, İzzet. *Kurtuluş Savaşı ile İlgili Yunan Belgeleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Öztoprak, İzzet. *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1981.
- Öztoprak, İzzet. *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2023.
- Sarihan, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*. Cilt: I, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.

- Selek, Selahattin. *Anadolu İhtilali*. İstanbul: Kastaş Yayınları, 1987.
- Sofuoğlu, Adnan, Seyfi Yıldırım. *Arşiv Vesikalarına Göre 1921 Londra Konferansı: Tutanaklar-Belgeler*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018.
- Sonyel, Salahi. *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2010.
- Şahin, Enis. *Sakarya Basın Tarihi 1919-2004*. İstanbul: Sakarya Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 2005.
- Şamsutdinov, Abdula Mardanoviç. *Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi*, Çev. Ataol Behramoğlu. İstanbul: Doğan Kitapçılık, 1999.
- Şimşir, Bilal N. *İngiliz Belgelerinde Atatürk*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitapevi, 2003.
- Tansel, Selahattin. *Mondrostan Mudanya'ya Kadar*. C: I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2023.
- Tokgöz, Ahmet İhsan. *Matbuat Hatıralarım Meşrutiyet İlanından Umûmî Muhârebeye Kadar (1908-1914)*. İstanbul: Ahmet İhsan Matbası Yayınları, 1931.
- Toynbee, Arnold Joseph. *Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu*. Cilt: I, Çev. Kasım Yargıcı. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1999.
- Turan, Mustafa. *Milli Mücadelede Siyasi Çözüm Arayışları*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 1999.
- Woodruff William. *Modern Dünya Tarihi*. Çev. Hale Vardar & Arda Vardar. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2010.
- Yalçın, E. Semih. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları*. Ankara: Berikan Yay, 2010.
- Yerlikaya, İlhan. *XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi ve (Pancermenizm-Panislamizm-Panslavizm-Osmanlılık Fikirleri)*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1994.
- Yılmaz, Mustafa, Yasemin Doğaner. *Cumhuriyet Döneminde Sansür (1923-1973)*. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları, 2007.

Makaleler

- Akan, Erkin. "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Londra Konferansı (21 Şubat 1921-12 Mart 1921)." *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 16/24 (2018), 245-267.
- Akgül, Suat. "Paris Konferansından Sevr'e Türkiye'nin Paylaşılması Meselesi", *ATAM Dergisi*, Cilt: VIII, 23, (Mart 1992), 382.
- Arıkan, Refik. "I. Dünya Savaşı'nda Marne Cephesi ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girişi", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, (2016), 1-36.
- Aslan, Taner. "Türk İnkılabının Doğuşu ve Gelişiminde Basının Rolü." *Kastamonu Education Journal*, 17/1 (2009), 241-260.
- Coşkun, Yasin. "İtalyan La Stampa Gazetesinin Yaklaşımı Çerçevesinde 1921 Londra Konferansı Üzerine Bir Değerlendirme." *Belgi Dergisi*, 22 (2021), 95-122. doi.org/10.33431/belgi.844743.
- Çetin, Nurten. "Londra Konferansı'nda Ahmet Tevfik Paşa." *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2/04 (2012), 107-127.
- Doğramacıoğlu, Hüseyin. "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Millî Mücadele Yıllarında Rusya İle Münasebetler." *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/2 (2020), 219-230.
- Mehmet Evsile, "Amasya Tamimi ve Atatürk'ün Amasya'daki Faaliyetleri", *ATAM Dergisi*, 40, (1998), 69-96.
- Fedayi, Cemal. "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hâkimiyet-i Milliye ve Demokrasi." *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 16/58 (2020), 151-164.
- Güçlü, Muhammet. "Antalya'da Anadolu Gazetesine Göre Ankara Heyeti'nin Londra Konferansı Görüşmeleri ve Anadolu'ya Dönüş Yolculuğu (22 Şubat-25 Nisan 1921)." *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 23/46 (2023), 151-186.
- Halıcı, Şaduman. "Vakit, Alemdar ve Peyam-ı Sabah Gazetelerine Göre İnönü Savaşları". *I. Uluslararası Düinden Bugüne Eskişehir Sempozyumu*, Eskişehir, 2004.
- İnce, Mustafa. "Atatürk'ün Gazeteciliğe İlgisi Üzerine Bir İnceleme." *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/1 (2021), 249-258.
- İpek, Göktaş. "Doktor Lütfi ve Eserleri-I: "Siyaset-i Milliye ve İktisadiye"." *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 35 (2019), 147-176.

- Kaplan, Emine Sicim. "Türk Matbuatında Japonya: Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Özelinde Bir İnceleme (1929-1934)." *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 62 (2024), 83-96.
- Kara, Bülent. "Savaş Hazırlayan Barış Konferansı: Londra Konferansı." *Gazi Akademik Bakış*, 3/5 (2009), 143-170.
- Karakütük, Harun. "Türk Basınında 1921 Maarif Kongresi." *TroyAcademy*, 6/3 (2021), 751-776.
- Karataş, Murat. "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Siyasal Bir Portre: Ziya Gevher Etili." *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 35 (2014), 341-375.
- Kılıç, Selami. "Mustafa Kemal (Atatürk) ve Erzurum Kongresi." *Atatürk Dergisi*, Cilt: II, 1, (1997), 77-97.
- Koçlar, Bekir. "Hâkimiyet-i Milliye'ye Karşı Geliş Hali ve Ona Karşı Oluşan İttifaklar: 27 Mayıs Darbesinde Ordu-Üniversite-Diyanet-Halk İttifakı." *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 48 (2020), 225-252.
- Kurat, Yuluğ Tekin. "Mustafa Kemal'in Londra'da Bekir Sami'ye Talimatı (İngilizler Tarafından Ele Geçirilen ve Çözülen Şifreli Telgraf)-Londra Konferansı'nın Bu Bilgilerin Işığında Yeniden Değerlendirilmesi (21 Şubat-12 Mart 1921 ve İvedi Sonuçları (Özet)." *BELLETEREN*, 48/189-190 (1984), 89-94.
- Malkoç, Eminalp. "Türk Basınından Bir Süreç İki Perspektif: Londra Konferansı Anadolu'da Yeni Gün ve Alemdar'ın Sayfalarından Karşılaştırmalı Okumak." *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6/100. Yılında Büyük Taarruz Özel Sayısı (2022), 1-26.
- Obuz, Ömer. "Maneviyat Maddeye Karşı: Birinci İnönü Zaferi." *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21/Özel Sayı (2021), 145-156.
- Olgun, Kenan. "II. Meşrutiyet Devri Hâkimiyet-i Milliye Mücadelesinde Önemli Bir Dönem: 1912 Meclis-i Mebusan'ı ve Faaliyetleri." *İlmi Araştırmalar*, 13 (2002): 111-132.
- Örenç, Ali Fuat. "İngiliz Belgeleri'nde Balkan Harbi Edirne Kuşatması 1912-1913." *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2/04 (2012): 17-79.
- Özcan, Selim. "Amasya Genelge'sinin Erzurum ve Sivas Kongreleri Üzerindeki Etkisi", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, (2013): 69-82.
- Özerkan, Şengül. "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Devletçilik: Ekonomi Politikası ve Basın İlişkisi." *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 9/27 (1993), 609-626.
- Öztoprak, İzzet. "Londra Konferansı ve Türkiye Meselesinin Cereyan-I Müzakeratı." *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI/33 (1995), 565-612.

Öztoprak, İzzet. "Birinci İnönü Savaşı'nın Anadolu, İstanbul ve Dış Basında Karşılması ve Yorumu". *BELLETEREN*, 64/240, (2000), 523-540.

Özüçetin, Yaşar ve H. Mehmet Dağıstan. "Meclis Celse Zabıtlarında Kuvayı Milliye". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9 (2010), 3-30.

Sınar Uğurlu, Alev. "Hâkimiyet-i Milliye Sayfalarından İşgal Altındaki Antep." *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15/27 (2014), 307-315.

Sofuoğlu, Adnan ve Seyfi Yıldırım. "1921 Londra Konferansı'nda Türk Diplomasi: Sadrazam A. Tevfik Paşa'nın Sözü Türkiye Büyük Millet Meclisi Temsilcilerine Bırakması Meselesi." *BELLETEREN*, 79/284 (2015), 351-382.

Tunç, Ahmet. "San Remo Konferansı'nın 18-26 Nisan 1920 İstanbul Basını'ndaki Yansımaları". *Kesit Akademi Dergisi*, 21, (2019), 456-479.

Tunç, Salih. "Fransız Diplomatik Belgeleri Işığında Balkan Savaşları Dönemi'nde Ermeni Komiteleri Delegelerinin Londra Toplantısı ve Büyük Güçler." *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 7/1 (2018), 27-51.

Ural, Selçuk ve Nebahat Oran Aslan. "Gizli Zabıt Ceridelerine Göre TBMM'nin Tanınma Çabaları: Londra Konferansı Katılma Meselesi." *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9/19 (2002).

Ünal Özkorkut, Nevin. "Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3, (2002): 65-84.

Yılmaz, Hadiye. "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Bolşevizm Algısı ve İslam Dünyasına Bakış (1920-1921)." *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 4/7 (2015), 33-55.

Yüksel, Çağdaş. "İrade-i Milliye Gazetesinde Çıkan Baş Yazılar Üzerinden Gazete Hakkında Bir Değerlendirme." *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7/3 (2020), 1782-1802.

Tezler

Benakay, Nalan. *1921 Yılı İlk Yarısındaki Türk Dış Politikasındaki Gelişmeler (Şubat-Haziran 1921)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

Demirci, Hulkiye. *Yeni Şark Gazetesi'ne Göre Milli Mücadele'de Batı Cephesi (1921-1923)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2019.

Dönmez, H. Aykut. *Londra Konferansı ve Bekir Sami Bey*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

Dönmez, Salih. *Milli Mücadele Döneminde Bulgaristan'da Bir Gazete: Çiftçi Bilgisi (1920-1921)*. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.

Karaman, Pınar. *1921-1961 Yılları Arasında Türkiye'de Liberalizm*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Koç, Hacer. *Hâkimiyet-i Milliye ve Ulus Gazetelerinde İsmet İnönü'nün "İmajının Cilalanması" Açısından İnönü Savaşlarının Yıldönümleri (1921-1950)*. Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Koçak, Meltem. *Tevhid-i Efkâr Gazetesinin Milli Mücadele'ye Bakışı (1921-1923)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2018.

Omak, İbrahim. *Yüz Yıl Önce Türk Hukukunda Parlamento Faaliyetleri: 1921 Yılında TBMM*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Şişman, Muhammed Emre. *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Milli Mücadele Döneminde İsyanlar (1920-1921)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2020.

Tunç, Ahmet. *Alemdâr Gazetesine Göre İstiklâl Savaşı'nda İç Politika (1919-1921)*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Tuzsuz, Serpil. *Çankırı Gazetesi (1921-1952)*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024.

Süreli Yayınlar

Alemdar

Hâkimiyet-i Milliye